ς.

IOANNIS FERNELII AMBIANI DE ABDITIS RERUM CAVSIS LIBRI DVO AD HENricum Franciæ Regem Christianissimum.

Cum priuilegio Regis ad sexennium.

PARISIIS,
Excudebat Christianus Wechelus, sub scuto Basiliensi in vico Iacobæo, Anno salutis, M. D. XLVIII.

COPIE DV PRIVILEGE.

HENRY PAR LA GRACE DE DIEV ROY de France au preuoſt de Paris, Bailly de Rouen, Seneſchal de Lyon, Grenoble, Thoulouſe, Bordeaulx, Poictou, Berry, Chāpaigne, Iuges d'Anjou & du Maine: Et à tous noz aultres Iuſticiers, Officiers, ou à leurs Lieutenāts, & à chaſcū d'eulx ſi comme à luy appartiēdra, ſalut. Receu auons l'humble ſupplicacion de noſtre bien amé Chreſtien Wechel marchant libraire & imprimeur juré en noſtre Vniuerſité de Paris, Contenāt que puys aulcun temps en ça il a recouuert vn liure en Medecine intitulé, Ioannis Fernelij Ambiani, de abditis rerū cauſis libri duo ad Henricum Francia Regem Chriſtianiſſimū, faict & composé par ledict Fernel, lequel liure eſt bon & proffitable à toute la Republique. Lequel il vouldroit voluntiers faire imprimer, vendre, diſtribuer & mettre en vente & lumiere, Mais il doubte que aultres libraires & imprimeurs, ou aultres perſonnes le voulſiſſent pareillement imprimer ou faire imprimer: & à ce moyen eſtre fruſtré de ſon labeur ſi par nous ne luy eſtoit ſur ce pourueu de noſtre grace, humblement requerant icelle. Pourquoy nous, ces choſes cōſiderées, deſirant les bonnes lettres eſtre promeuës par tout noſtre Royaulme à l'vtilité & condicion de noz ſubiectz, inclinant liberallement à la ſupplicacion dudict ſuppliant, ne voulant le merite de ſon labeur luy eſtre tollu, ne le recouurement de ſes fraiz & miſes luy eſtre empeſché. Pour ces cauſes auōs de noſtre grace eſpecial audict Wechel donné priuilege, congé, licence & permiſſion d'imprimer ou faire imprimer, & mettre en vente ledict liure cy deſſus mentionné, faict & composé par ledict Fernel, & imprimé par ledict Wechel, auecques inhibition & deffence à tous libraires & imprimeurs & aultres qu'il appartiendra, de non imprimer ou faire imprimer & mettre en vente ledict liure cy deſſus mentionné, ſans le vouloir & conſentement dudict Wechel, dedans le terme de VI. Ans conſecutifz, commençans au jour & datte que ledict liure ſera acheué d'imprimer, ſur peine de confiſcacion deſdicts liures, & d'amende arbitraire, de ce faire vous auons à chaſcun de vous ſi comme à luy appartiendra, donné, & par ces preſentes donnons plain pouoir, commiſſion & authorité, mandons & cōmādons à tous noz Iuſticiers, Officiers & ſubiectz, que à vous en ce faiſant ſoit obey: Car tel eſt noſtre plaiſir, non obſtant quelzconques lettres à ce contraires. Donné à Paris le VI. jour de Septembre, Mil cinq cens quarante huict. Et de noſtre Regne le deuxieſme.

PAR LE CONSEIL.

DE LIVRE.

RERVM ET VERBORVM TOTO HOC OPERE MAXIME MEMORABILIVM Index.

† ii

B.

C.

Elephan-

F.

coitio

N.

O.

P.

†† cęlum

Sydera

FINIS INDICIS.

ΙΑΚΩΒΟΥ ΓΟΥΠΥΛΟΥ ἸΑΤΡΟΥ̃
εἰς τὸν τῶν ἰατρῶν ἐξοχώτατον Φερνέλιον.

Φοῖβος ἀκεστορίης ὁρόων ἀδαήμονας ἄνδρας
Αἰπυτάτης σοφίης δευομένους κρυφίων,
Ἠπιόνης μύστην πολυίστορα ἧκ' ἐπὶ γαίης
Φερνέλιον γράψαι, ὡς πάλαι Ἱπποκράτην·
Κευθομένας ἀνέφηνε μόνος παιήονος οἴμους
Ἃς, τῶν ὠγυγίους κεῦθον ἀκερσεκόμης.
Οὐκ ἄρ' ἀριστονόων λῆξεν χρόνος, ἀλλ' ἔτι φύει
τοῖς προγόνοις ἴσους ἡ φύσις εὐφυέας.

Ad Henricum Franciæ Regem Christianissimum, Ioannis Fernelij Ambiani, de abditis rerum causis libri duo.

PRAEFATIO.

SI CVI vnquã ſcriptori Chriſtianiſsime Rex, mihi certè vni cunctandi multúmque dubitãdi occaſio inceſsit, num has de abditis rerũ cauſis lucubrationes diu ſuppreſſas, in apertum proferrem, paterérq; in vulgus emanare. Id enim ſæpe mihi in animo verſabatur, non leuis eſſe momenti in arte omniũ pręſtantiſsima, & quæ in totius humani generis ſalutem comparata ſit, abſtruſum quiddam & reconditum depromere, quod à vulgari genere philoſophandi, & à popularibus ſenſibus abhorret. Non paucos iccirco eſſe qui medendi artẽ veterũ labore inuentã ſatíſq; conſummatã rati, nõ vltra progredi contendãt, velíntque poſteros omnes vno quaſi filo deductos, iiſdẽ ſemper veſtigiis inſiſtere, de quib' nefas ſit vel trãſuerſum (quod aiũt) vnguẽ decedere. Viã illi prorſus obſtruũt inueniendis nouis, & eos impudentiæ grauiter accuſant, qui in eo omne ſtudiũ collocarũt, vt aut nouũ quippiã cõderent, aut traditas ab antiquis artes iã quaſi vetuſtate collapſas fulcirent, aut illis adderẽt, quæ partim diligẽtia, partim ętate eſſent progrediente cõſequuti, & quæ tẽporibus magis q̃ ſcriptoribus defuerãt. His ex cauſis ab hac editione deterreri poteram, omniáq; lubens ſilentio obruiſſem, niſi quę de re medica ſeorſum à nobis traduntur, hæc quaſi interpretationem deſiderarẽt, ſine quibus & obſcura illa manerent, & nõ ſatis tuta ab improborũ voce. Cæterũ ſi hanc vetuſtiſsimi philoſophi viã tenuiſſent, vt ſemper maiorũ preſsis veſtigiis, intra eoſdẽ terminos ſubſiſterent, neq; penitùs in intimam naturę cognitionẽ penetrarent, demerſa adhuc lateret multis in rebus veritas: & vixdũ vllũ in abdita naturæ ſcientia lumen ef-

fuiſſet. Si omnem laborē poſteri collocaſſent, vt eas ſolū artes & diſciplinas exędificarēt, quarū fundamēta priores iecerant, nunq̄ tā multa diſciplinarū copia creuiſſet. Si quæ in veterum mentē non venerāt, iuniores nō aperuiſſent, neq; illorum induſtriā ſuis vigiliis excitaſſent: noua ingeniorū lumina minimè lucerent. At quoniā philoſophis alia via aliaq; ſtudiorū ratio placuit, neq; obtrectatorū lingua, neq; veterū ornata grauitas & ampliſsima authoritas poſterorū quēquam à ſcribendo deterruit: omneſcertatim ſic elaborarūt, vt ętates propè ſingulæ, magnā & authorū nouorū & artium copiam profunderēt. Atque vt interim de hac noſtra ſyncerè loquar, diſciplinæ & artes quę annis propè mille ac ducentis ſepultę fuerāt, aut quę veriùs extinctæ occiderāt, iā planè reuixerunt, priſtinū, ne dicā maiorē, ſplendorē adeptę, vt nihil ferè doctò illi ſeculo debeat hęc ętas inuidere. Dicēdi ratio ſummáq; cloquētia nūc paſsim floreſcit, philoſophiæ genus omne excolitur: muſici, geometrę, fabri, pictores, architecti, ſculptores, aliiq; artifices innumeri ſic mētis aciē extulerūt, vt artes quiq; ſuas pręclaris magnificiſq; operibus exornarint, quę vetuſtioribus illis vno omniū ore celebratis nihil cedāt. Neq; inuentis ſolū ornamēta & incremēta adiunxit tēporum excurſio, ſed & artes nouas protulit, ad quas priorū nunq̄ vel ingeniū vel induſtria penetrauerat. Demetriū admirata eſt antiquitas atq; illū ab reperta machina quadā bellica, appellauit obſeſſorē. Quanto ampliore nomine donādi nobis ſunt hoc ſeculo machinarū inuētores, quibus ab ardēti quaſi bombo, nomen bombardarum eſt inditum? quæ, dij boni, quāto vel balliſtis violētiores, vel tormētis rapidiores, vel catapultis cōcitatiores feruntur? Arte librorū chalcographica quid vtiliꝰ ad omniū diſciplinarū propagationē? at illā protulit noſtra hęc ætas, vt & paulò ſuperior, ceræ, corticis, aut papyri vice, chartam hác quā fabrianā primi appellarūt: atq; iſtorū ope in tātū faſtigiū euectę ſunt literę. Quis ignorat non tā nouarū rerū deſiderio quā nauigādi peritia, claſſe perluſtratū Oceanū? repertas Inſulas? intimos Indiæ receſſus apertos? maximā cōtinentis ad occiduū partē, quā inde nouū orbē appellāt, priſcis ignotā, noſtris magno ſuo cōmodo cognitā fuiſſe? Hęc, vt cūcta aſtronomica, Platoni, Ariſtoteli, vetuſtioribuſq; philoſophis nō ſatis perſpecta, Ptolemeus dein plurimū auxit & illuſtrauit: qui

tamen

tamẽ ſi nũc redeat, Geographiã nõ agnoſcat, adeò nouus orbis inductus videt huius ſeculi nauigatione. Ad quã nos non dico adiumentũ attulimus, certè excogitauimꝰ horarũ æquinoctialiũ obſeruatiõe, qua ratione quacũq; ſis orbis regione, illius eã poſsis internoſcere, quã Geographi appellãt lõgitudinem. Quod quidẽ de fontibus antiquorũ nõ hauſimus, ſed de noſtris riuulis primi (ni fallor) ꝓtulimus. Te quocũq; vertas cogitatione, intelliges non decoxiſſe poſteros, ſed erecto ad contemplationem intentóq; animo hęreditatẽ veterũ artiũ ampliaſſe & induxiſſe nouas. Quid igitur inquiunt non eſſe huius noſtræ ætatis, nouũ quicq̃ preſtare poſſe? Incõprehenſarũ rerũ immenſa eſt multitudo, & multo maior q̃ quæ poſsit vnquã percipi. Nulla autẽ ratio afferri poteſt cur ingeniorũ laus nunc ſit inferior: quid eſt igitur cur aliquis hãc ætatẽ tam inclementer damnet, vt ex tanta rerum copia nihil queat attingere? Quis hoc ſeculũ tanti inſimulet ſtuporis, tantæ tarditatis, nihil vt nouũ cudere poſsit, nullarũ artiũ aſſerre ꝓuentum? Quiſquis mentis valens acumine inertia nõ torpebit, ſed ad res cognoſcẽdas tẽpus diligentiamq; ſumet, poterit orbitã eandẽ cũ veteribꝰ terere, & in eiuſdẽ induſtriæ curriculo verſari, & illorũ obſeruationibꝰ adiutus, inuẽtis artibus magna addere incremẽta, & noua condere multis ꝓfutura. Sic enim alia ex alijs trahi ſolẽt, & ex anguſtis fontibus per ampla flumina deriuari: tantaq; eſt artiũ & diſciplinarũ ſeries, vt apta ex ſeſe omnia & cõnexa videant. Si liberè quod ſentio dicere licet, dicã, et quidẽ paucis: tã peccant qui à veteribꝰ peruestigata omnia cõprehenſaq; eſſe contendunt, q̃ qui eiſdẽ primã rerũ cognitionem detrahũt, illoſq; de veteri doctrinarũ poſſeſsione deijciũt. His cõſtitutis, velim ex æquo & bono accedãt nobis honorarij arbitri atq; diſceptatores, qui malo inuidiæ puri, & profectꝰ et conſilij mei rationẽ colligãt ac iudicẽt: nec enim tantũ ipſe mihi tribuo, vt fidẽ haberi velim preiudicatæ meæ ſententiæ. Qui primi inter veteres admirabili quodã ad philoſophandũ ſtudio ſe cõtulerũt, in naturæ anguſtias & quaſi in carceres deducti, eo ſe reuocarunt ſpatij, vt ſolis mũdi elemẽtis ꝑpetuo inhęrẽtes, nimisq; materię dediti, longè intra modũ cõſtiterint. Alij deinde erectiore animo, ſuis nõ cõtenti finibꝰ ad Aegyptios (quib. cũ Chaldęis et Hebręis frequens erat commerciũ) cõmigrarũt, à quib. di-

uina nō pauca ꝑ vmbrā duntaxat caligineq́; ꝑcepta retulerūt. His suā posteà philosophiā tanq̃ varijs resperserè figmētis, & quadā impietatis labe inquinarunt. Vnde accidit vt tum vel rudis et materiata nimis fuerit philosophandi ratio, vel si diuinum quippiā attigisset, incōstans ac prorsus incerta. Nunc verò quando Dei Opt. Max. beneficio, nobis per Christū lux ipsa veritatis affulsit, multa simul nobis sunt diuinitùs allata, à veterib⁹ animo nō integrè ꝑcepta. Quis nostrū immortalitatē animæ, domiciliū, vim, naturāq; nescit? Quid porrò inter philosophorū greges magis cōtrouersum, aut diuturnioribus contētionib⁹ exagitatū? Ordines cœlestes, & illā supernæ ciuitatis descriptionē, quis veterū sapientiū subodoratus est? Hæc autē si iam cūctis patent mortalib⁹, quis etiā non intelligat multa esse in philosophia extra elemētorū ordinem, prorsus abstrusa & naturæ arcanis inuoluta, quę neq; oculis, neq; auribus, neq; vllo sensu deprehendi possunt? horūq; cognitionem non mihi modò, sed & nostri ordinis nominis cuilibet notiorē quā Ethnicis philosophis esse debere? Video posteriores illos Platonicos, Numeniū, Philonē, Plotinū, Iāblicū, Proclū, quicquid de diuinis rebus magnificū attigerūt, illud à Christianis viris, Ioanne, Paulo, Hierotheo, Dionysio furtim excepisse: vt inde abstrusa Platonis dicta clariùs, luculentiusq́; interpretarēt, et in verū sensum deducerēt. Nobis verò nō similiter liceat Hippocratis sensa nūc apti⁹ referare, vt vet⁹ medēdi ratio suscipiat incrementū? Affigemúr ne ꝑpetuò his caducis? Nūq̃ cōcretū hunc crassūmq; aerē perrūpem⁹? Nunq̃ ex hoc tenebricoso mētis carcere in ꝑspicuā lucē euolabim⁹? Nunquā abducto per meditationē animo, diuina abstrusáq; cōtemplabimur? Hęc singula quū apud me tacit⁹ expenderē, simulq; aliquādo monit⁹ essem Hippocratis oraculo, quo in morbis diuinū quippiā inesse cōfirmat: existimaui perbreuē sententiā ꝑmagno esse momēto ponderandā, & eò magis ꝙ exim⁹ vir ob diuinitatē olim ceu numē cultus sit, et breui sententia magnā rerū supellectilē quā mente gerebat cōcluserit. Primorū philosophorū mos fuit quęcunq; diuina attigissent, tanq̃ mysteria cōtegere, aut integumētis quibusdā et inuolucris implicata enūtiare, seu imperitę multitudinis offensionē veriti, seu quia hæc tā abstrusa si nullo negocio intelligerēt, ꝓbatū iri minimè sperarēt. Quocirca anno abhinc vigesimo

gesimo odoratus quippiā sub diuini nomine in medēdi arte penitꝰ obuelatū latēre, qđ mōdū satis pateret, cœpi illiꝰ studio et amore incitatꝰ qđ esset inuestigare. Dephēdi aūt id esse abditorū morborū tractatione, nec satis tritā, nec veterū monimētis exp̄ssā: sine qua tamē māca et dūtaxat inchoata, nec numeros omnes habitura sit ars medēdi. Hoc tēporis curriculo in hęc vndiq; multa peruolitaui, lōgè plura meditatꝰ sum, neq; quicq̃ occurrit, quod à cōcepta ea de re sentētia me reuocet. Quo lōgiꝰ ętate, literis, artis exercitatiōe, et multis tū aliorū, tū meis experimētis eò spectātibꝰ ꝓcedo, hoc mihi certior veriorq; fit de abditis morbis sētētia, in quā et plerosq; oēs paucis admodū rationib. iā adduci video, quasi illorū animꝰ quodā veri instīctu afflatuq; sit ꝑfusus. Ea aūt quęnā sit, iā literis mādare conor, nō tā ꝑficiūdi spe, q̃ desiderio excitādi ingenia multorū ad veri inuestigationē. Magnus hic noster conatus Rex Christianissime, sed qui maiestatis tuę splēdore summā vim summūq; robur obtinebit, si nouis lętisq; regni tui auspicijs ille nobis affulgeat. Accedēt nihilominꝰ et rationes nō tātū ꝓbabiles, verū etiā ad assentiēdū necessarię, quib. (vt cōfido) veritas ipsa manū nobis adijciet, et sua luce obscurā multorū caliginē excutiet. Quin etiā ne qđ in opinione dubia nō satis ratū haberet, singula queq; ex Galeni monimētis videbor affirmasse, q̃ tāetsi aliquādo videt̃ hęc dedita quasi opera extenuare, in ea tamē vel nolēs plerūq; relabit̃. hinc scient oēs qđ terimꝰ argumētū et in cōmunē medicinę vsum primi cōferimus, idipsum veteres attigisse, vixq; vllū esse q̃ hāc in animo sentētiā insitā et quasi insculptā non habeat, etiā si verbo plerūq; aliud exprimat. Itaq; q̃ nō pauci hāc nostrā institutionē existimaturi sunt nouā, re vera ꝑuetus est, neq; ea sum insolētia, vt me eius authorē iactē, sed interp̄tē dūtaxat et explanatorē ꝓfiteor. hęc aūt maximè in posteriorē librū meditor, quę quoniā ex physicis nasci cōstitutiq; solet, ipsa ratio cōnexi coēgit in lib. priorē philosophica quędā premittere, quę in illorū demōstrationē necessaria videbāt̃. Atq; ita quātū diuinitatis, id est abditatū causarū, inest tū naturali philosophię, tū rei medicę, hoc vnū opusculū scrutabit̃ et discutiet. Quod aūt res est plena cōtētiōis, dissētēdi ratione quādā aggredior, nō simplici narrationis specie, sed quib. ferè sermonib. tes controuersa agi disputatiq; solet: à tali quodā inductus exordio.

MVNDI ELEMENTA SOLAM *materiam genitis quibusque rebus impertiri.* Cap. I.

Philiatros, Brutus, Eudoxus.

OPPORTVNE adesse video quem quærebam, nisi me fallunt oculi, alioqui non satis perspicaces. Profectò is ipse est, neque splendor hic exorientis Solis aduersus, aciē obtutúmque oculorum perstringit. O felicem & auspicatā occursationē. Etenim liberabor eo scrupulo, qui mihi ex agitata per hosce dies disputatiōe iniectus est. Ille sic me habuit malè, vt nulla ratione potuerit à me reuelli. Sodalis hic iampridē meus, toto decēnio visus nemini, scio afferet noui aliquid ex lōga peregrinatiōe, illius ope cōsequar quod meo ipsius ingenio assequi non potui. Sed quónā ille se proripit? non assequar virum nisi procul inclamem. Heus tu bone vir, heus Brute, subsiste per Æsculapium, aut si mauis, per Hippocratis genium: nec enim arctius habeo vinculum, quo te retineā. *B.* Quis est qui me vocat? ô salue mi Philiatre. *Ph.* Salue tu quoque. *Br.* Facis tu quidem tuo more, vt festiuus agas verbis, nec vnquam vrbanitatis sales exuas. Sed quid tu? quò hinc te agis? *Ph.* Te ipsum quærebam, quem rediisse nobis audieram. *Br.* En tibi adsum. *Ph.* Video, sed vsque eò insolens vix vt oculis meis credā, quibus monstro similis est hic tuus aduentus. Quàm cupio te interrogare. *Bru.* Tam citò? vixdum bene salutaui. *Phil.* Nón queo amplius supprimere quod me q̄ diutissimè torsit. *B.* Quid hoc tādem rei? *Ph.* Nō ita pridem ad indictam quandam celebrium medicorum disceptationem, conueni vel audiendi studio, vt planè immodico illius artis amore teneor. Agitabatur inter eos eiusmodi quæstio, An ne quod in morbis est diuinum, diuinam opem desideret. Istud olim ab Hippocrate nostro simpliciter breuitérque dictum, videbam variis interpretationibus aliò atq; ipse sperabam, trahi: nec profectò tumultuoso illo congressu decidi res omnis potuit, tū quòd nouus interpres liberè fuséque explicandi caruit loco, tum quòd præiudicata opinio & fauorem detrahebat & fidē inauditæ (vt tum aiebant) sententiæ. Ab eo die optabam tui mihi copiā fieri, vt tuū ea de re sen-

re sensum expedires, quo facto, me beaueris. Enimuero mihi persuadeo, in ea re nostræ medicinæ verti cardinem. *B.* Rem affers arduam, in qua paulum cõsumere temporis mihi nũc ocioso & curis laxato iucundum est, videamus qualisnam sit res ipsa, idipsum vereor, ne tuus interpres rem suam nõ planè conficiat: vix quippe adduci vlla ratione possum, vt tã exiguo integumento, tãta sit inclusa diuinitas. Memini aliàs me in philosophum quendam incidisse, cui similium ferè esset paradoxorum cura: is palàm enunciabat, non omnes rerum vires ab elementorum permistione prodiisse, neque hęc omnino causas esse eorum quę consistunt: sed plurima à cœlo tũ orta, tum suas obtinuisse vires. *Ph.* Plurima horum similia audijsses tota disputatione. *B.* At scis quid illi obtigerit philosopho? *Ph.* Quid obsecro? *B.* Is demonstrationum necessitate compulsus, tandem in elementa cœlo recidit. *Ph.* Maior est vis nostro huic Eudoxo, qui in demõstrationẽ plurimꝰ incumbit: est in eo nõnihil quod forsan audire velis. Si illũ probè noui (noui autem optimè) lubens aperiet nobis & edisseret hãc rem totam, & gratiam ab illo simus inituri, si nos benignè & attento animo audierimus. *B.* Ain? Speras id nobis probatum iri? *Ph.* Exitum nolim polliceri, vnum scio illum quidem certè enunciaturũ nobis ea mysteria, quæ abstrusa, neque in communibus hominum sensibus posita, hactenus putauit. *B.* Vtut res habeat, placet hominis ingeniũ ac vires experiri: hac tamen lege vt mihi liceat, quæcunque obscura aut noua audiã, sedulò percõtari, & liberius dissentire si absurdum quiddam attingere videbitur: sic enim fiet, vt audias meam, quam tantopere desideras, hac de re sententiam. *Ph.* Efficiã vt tibi liceat: viri mores & ingeniũ probè teneo. *Bru.* Conueniamus hominem, & quando ita videtur, interpellemus. *Ph.* Erit nunc tempestiuum, agit enim in villa proxima, quo profectus est heri cum amicis philosophis, ibi plenius & audacius sermonem cum illo conseremus, tantisper dum se frãget æstiuus iste calor. Illud imprimis vereor, ne nõ descẽdant in animum nostrum quę afferet: petet enim nescio quid ex abditis fontibus rei medicæ, quò nõ cuiuis penetrare prõptum est. Tu ipse & nostrate & externa philosophia instructus, impetum sustinebis, si quãdo superior erit meis viribus. Malim enim tutò fugere, quàm temerè & cum notaiis me

obiicere quæ perferre nequeam. At vehementer me pudeat, si ea philosophiæ præcepta nescire deprehédar, quibus velim videri recens institutus. Quocirca dum hanc viam compendiariam per saltus & humiliores colles conficimus, quæso in commune consideremus conferamúsque philosophiæ principia, quæcunq; in futuram disputationem vtilia iudicas: ne quum ad seria veniemus, graue sit viro in hæc, quæ sui ingenij non sunt, detrudi. Sic enim nihil moliemur perturbatè, & à minimis struemus maxima. *B.* Ordinem dicis qué omnes secuti sunt, in quorum nos vestigia incurrere debemus. *Ph.* Itaque matutinus hic auium concétus dum recreat animos, inito colloquio hęc explicanda suscipe. *B.* Rem vt vis aggredior, & in primis rogo te, certò ne scias naturam aliquid esse? *Ph.* Qui naturalis philosophiæ præcepta tradút, naturam quãdam esse non dubitát, à qua & se φυσικοὺς appellát: idque tãquam notissimum & apud omnes peruulgatum, philosophiæ principium statuunt, quod neque demonstrari debeat, neq; possit. *B.* Illám ne tu aliquando aut vidisti, aut manu tractasti? *Ph.* Videre non contendo, si modò cogitatiõe satis hanc possum consequi. Tu igitur aliò perge. *B.* Eorum quæ mundus habet omnium, alia per naturam esse dicuntur, alia per alias causas, vt per artem vel fortunam. *Ph.* Quo modo? *B.* Quæ sponte sua interioreque impetu prodierunt, naturâ esse dicuntur, vt quatuor mundi elementa, metalla, stirpes omnes, cuncta animalia, horúmque partes: at lectica aut domus, non naturâ, sed arte suam rationé est adepta. Neque verò animal, neque stirps, neque quicquam ceterorum naturalium appellatur natura, sed duntaxat à natura, à qua oriri dicitur, consistere atque conseruari: hoc igitur ortus omnísque actionis occultum intimúmque principium, natura cuiusq; rei dicitur & est. Huic materies quędam subijcitur, quemadmodũ simulachro æs aut lignũ: quã sanè oportet & naturæ nomine dignari. Sic vnũquodq; ex naturis duabus cõflatum est, quæ nullo pacto seiũgi, aut disclusæ locis cõsistere queũt: sed est vtraq; alterius sic appetens, vt ei annexa alioqui moritura foueat. Materies ea quæ formæ tanquã primũ fundamẽtũ substernitur, dum res ipsa cõposita perit, atq; in aliam facessit, vna eadéq; permanet. Omnis enim quæ gignitur substãtia ex quodã gignit' fitq; subiecto: queádmodũ ex aqua fit aër, stir-

Quid Natura.

Natura duplex.

Formã & fieri et perire, materiã verò perpetuam esse.

aër, ſtirpes et animalia ex ſemine, neq; quicquam fit ex nihilo. Atqui ſubiectū ex quo aliquid factum eſt, ex materia & ſpecie conditum erat: ſpecies perijt abijtq; ſuccedente altera, priuationemq; tollente: materia autem eadem permanſit, quæ hanc ſubiecta ſubſtrataq; exciperet. Neceſſe igitur eſt hûc in modum ſubijci quiddam, in quo ſeruato ac ſuperſtite fiat rerum conuerſio. Ex quo intelligitur materiam nec vllo ortu generatam et indiſſolubilem eſſe, immortalem ſeculis omnibus, ac vt ortus ita & interitus expertem: atq; dum gignitur quiddam, eius ſolùm formā naſci & emergere: dum occidit & extinguitur, eandem occumbere: materiam autem rerum omnium communem, vnam eandemq; perpetuò manere. Si enim quando res obliteſcit, illius materia ſimul interiret & diſſiparetur, communis rerum omnium moles, iamdudū vel ſæpius eſſet abſorpta, nec hominū vniuerſum genus, nec rerū natura omnis, nec ipſe mūdus ſtare poſſet. *Ph.* Hęc ſatis pro bè teneo. Age verò aliud diſſeramus. Si ex alia quapiam res omnis genita profluxit, à qua materiam ſuam, quaſi à fonte, hauriret: cur tandem elementa deſideramus, quæ in concreti huius corporis procreationem confluant? B. Vt hæc quoque genitis conſtitutisq; rebus materiā ſubminiſtrēt: etenim materia priùs ab elementis profecta, in ſubiectum quōdam migrauit, ex quo quidq; oriri naſciq; contuemur. *Ph.* Mentem tuam non aſſequor: dic igitur, ſi lubet, clariùs. B. Subiectum id corpus ex quo procreatione quiddam naſcitur et emergit, aut eſt omnino ſimplex aut compoſitū. Ex ſimplici nihil niſi ſimplex duci deriuariq; poteſt, quòd illius motus ſimplex ſit et vniuſmodi. Qua ex cauſa elementa in ſeſe duntaxat ſoluuntur, & retro viciſſim commeant, & vnumquodq; ex alio fit ſimplici. Ex compoſito autem corpore non ſimplex, ſed aliud compoſitum efficitur quod nunquam poſſit ex ſimplici prodire. *Ph.* Sic res habet. B. Conclude igitur aliam elementis, aliam concretis corporibus eſſe materiam. *Ph.* Id cōſequens eſſe video, quanquam nondum mihi dilucidè patet. B. Dicam igitur luculentiùs: Elementorum ſimplex, concretorum verò ex elementis compoſita eſt materies. In illis ſola principia: in his vtraq; omnino tum principia, tum elementa inſunt. Simpliciſſima eſt elementorū inter ſe commutatio, in qua quod prius eſt, poſteriori ſimplicem materiam exhibet.

Res naturalis materiam ex quatuor mūdi elemētis cō ſtare.

Concretis mistisque corporibus gignendis, vnius elementi materia satis esse non potest, sed necesse est quatuor illa permistione confusa, gignendis rebus idoneum se subiectũ exhibeant substernántque. Vt enim dubitare nõ possis aurum, argentum, ferrum, metallaque omnia: item vnionem, hyacinthum, smaragdum, vniuersumque lapidum concharũque genus, non ex vnico, sed ex permistis quatuor illis rerum initiis originem duxisse: aut, si mauis, ex terra tanquã ex matre, sed quæ ex aliorum temperatione idoneam constitutionẽ sit adepta. Ita etiam stirpes & animantia quæ non statim è terra, sed ex semine edita sunt in lucem, quanquam longiore tractu & complurium mutationum interuentu, ex iisdem tamẽ rerum primordiis quæ in semine & alimẽto tenebantur, materiam acceperunt. Hæc igitur illorum materia nõ vt elemẽtorum, simplex est, & omnis formæ expers, sed multa compositione & conformatione instructa, corpus iam physicũ & propriè subiectũ appellatur: in quo quatuor elementorũ substantiæ incorruptæ persistunt. Quinetiã si ex hoc intereunte corpore aliud proferatur, illę, quãquam alia proportione aliáq; permistionis lege, integrę manebunt, dũ extrema tandẽ dissolutione in suas naturas quæq; redeat, & restituatur vniuersitati. *Ph.* His omnibus memini me nõ ita pridẽ ex naturali medicinę parte informatũ institutúmq; fuisse. Iam tẽpus est, finem inter nos disserendi fieri. En hortus eius quem tãtoperè expetimus. *B.* Huc sanè (tanta vis est sermonis) nullo vię tædio peruenimus. *Ph.* Vestibulum ingressi, apud hunc amœnissimum fontem anhelantes cõquiescamus, ac tantisper respiremus, dum aliquis domesticorum qui nos introducat, occurret. *B.* Nullus est quieti locus, ostiũ iã concrepuit. *Ph.* Quẽ quærimus adest, suo more, meditatione plenus: bene res habet, nondũ in literarũ colloquia se contulit cum amicis: sensit aduentum nostrum, contendit ad nos exaduorsum. *B.* Age ocyus, & cõgredere. *Ph.* Saluus sis Eudoxe perdocte. *Eu.* Vos quoque salute: aduenisse quidem vos gaudeo, vt huiusce philosophicæ sodalitatis numerũ augeatis, sitque nobis plenior ad studiosam rusticationem occasio. *Ph.* Nihil quicquam nobis est optatius, nisi vobis molesti sumus. *Eu.* Opportunè quidem venistis, si quid affertis, etiam si nihil affertis. *Ph.* Afferimus sanè quod vos totum hunc diem magna occupatione distineat

In rerũ permutatione aut interitu elemẽta haudquaquam pereũt.

distineat. *Eu.* Quid isthuc mi Philiatre? Quid quæso rei huc vos tã matutinos egit? An quid est quòd mea opera opus sit vobis? *Ph.* Maximè. Etenim angimur vehemẽter ea disputatione, quæ nuper agitata est de diuinis morborum remediis: hicq; noster Brutus, quãquam supra vulgarẽ modum sit multos annos philosophatus, optauit tamen in tuã familiaritatẽ & colloquium venire, vt quantum ea de re gestas animo, tãtum per tuam humanitatem intelligeret. Itaque rogamus, vt quod inter disserendum assequi haud potuimus, id tu docẽdo nobis planum facias: si modò nunc tibi licet per ociũ, & si familiarem hũc amicorum cœtũ solututi nõ sumus. *Eu.* Arduum est quod petitis, & à veterum paucissimis comprobatum: quũque nõ facile sit nouam rem ad communem hominum mẽtem & assensum accommodare, vereor ne si id percrebrescat, atq; in sermone multorũ incipiat esse, primo aditu indignum commentatione videatur: quò fit vt non facilè vestræ acquiescam petitioni. *Ph.* Confidimus rem vniuersam ex naturalis philosophiæ principiis sic te demonstraturum, vt ei qui syncero candidóq; animo totam præceptionem diligẽter audiet, nulla irrepat calumniãdi occasio. Tu Mathematicorũ more, ex principiis, quæ sunt omnibus vel plebeiis recepta, soles rem omnem tam apertè conficere, vt qui ab illis ad extrema occultiora, tãquam manu deductus sit, his tãdem non minus quàm illis fidem tribuat & assentiat. *B.* Illa docendi ratio eruditis quibusque viris, maximéq; Græcis veteribus probata excultáque est, ꝓpterea quòd tutò ac facilè quicquid suscipit, demõstret. Quocirca hac inniti prestãtissimum semper esse duxi, tametsi imperitis nõ perinde placet, vt quam assequi non possunt, neq; iudicio decernere nouerunt, quo quidque loco statuendum sit. Gaudent enim ieiuniis nudisque quibusdam propositionibus & sententiis destitutis munitione demonstrationum, putántque iis se scire, demõstrationibus se obrui, potius quàm doceri. Vnde fit vt scriptorũ cuiusuis fidei & authoritati omnia tribuãt: satis esse rati si quid audierint à probato insigniq; famę viro dictũ. Proinde quas ex optimis authoribus mira diligentia obseruarunt præclaras sententias incõpositissimè congerunt, quæ minus cohærẽt quàm scopæ dissolutę. Putant id artis esse primum & maximum, si nihil arte, modò pulchrè sentẽtióseq; dicatur

dicatur. *Ph.* Valeant isti, medicent perpetuò, & alienis rebus inhęreant, curentq́; ediscere singula, q̃ scire potius. *B.* Tu vir optime, tuo more facito, & si quid in morbis aut in eorũ medicina diuinũ inesse putas, id per philosophiam obtestor, ne pigeat nobis quicquid est exponere. Nihil est cur rei aut difficultatem aut nouitatem causeris: nouimus & quantũ possis, & quàm nihil tibi nouum sit. *Eud.* Possum fortè aliquid, quia posse videor. Paucis certè quidem omnem controuersiã vobis dirimere possum, si in caput vnum ac summam, totum coniici velitis. *B.* Tam est ardua, támque abstrusa noua hæc & παράδοξος sententia, vt si pro dignitate eã exponi ac discuti placeat, necesse sit, antequam ad medicinam venias, difficilima quæque ac longè pulcherrima naturæ principia excutere, & rerum omnium ortus, primamq́ue formarũ originem interpretari. *Ph.* Mihi quidem iucundum erit ac dulce, à vobis hæc prius edoceri, quàm rei medicę totum me dedã. *Eu.* At mihi graue est, ad hęc quasi incunabula reuocari, quę nec satis memoriter teneo, neq; hãc decent ætatem. *B.* Age precor, ne pœniteat in hanc rẽ aliquot horulas nostra causa collocare, quo & nobis satisfacias, & res tota planior éque suis principiis orta esse videatur: fac vt alteram diei partẽ in hanc operam perdas, velut animi causa confabulando. *Eu.* Conabor equidẽ, quando me tantoperè vrgetis, & pręstabo quãtũ mea feret tenuitas: sed meos tamen familiares adesse volo, quos scio philosophię studio flagrare. *B.* Æquum est. *Eu.* Heus puer, accerse philosophos, qui mihi huc venêre comites, vt se nobis socios, si videbitur, adiungãt: reperies in hortis deambulantes. Vos cessatores scamna parate in aula, quę hortis adiacet: ex ea enim regione salubri* inspirat cœlũ, his maximè diebus, quum terra in omnis generis stirpes & flores se resoluit. En adsunt quos opperiebamur: ingrediamur omnes, & sedibus in vmbra positis disputemus. *Ph.* Placet. *Eu.* Nullũ hîc statuite dignitatis ordinẽ: locũ, quẽ cuiq; fors tulit, capessite. Liberum erit omnibus, hac de re quę sentient dicere, nulli indicetur silentium: nec enim ęquum est in hac sodalitate. Hîc philosophi qui pridie venerant. Quæ sit, inquiunt, vestra quęstio, ignoramus. Agemus Pythagorę discipulos: discemus aliquid sine vllo periculo. *Eu.* Tacere vobiscum si per hos liceret. Quoniam verò amicorum & philosophię

phię gratia nihil reiiciendum, sed audendum potius est aliquid, prouinciam maiorem, scio, viribus meis suscipiam: quo & si nihil adferam dignum tantis viris, recreabo tamen animos nouitate rei. Itaque de occulta medicina locuturus, rem paulò altius repetam, vt à fundamentis opus extruere, & suo loco partes omnes collocare possim. *B.* Sic optamus, velimúsque te rem ipsam iam nunc auspicari.

REI NATVRALIS FORMAM *substantiam esse non accidens.* Cap. II.

EVDOXVS.

Materia est constans permanénsq; subiectum, ex quo omnia procreantur: & quanquã per se ipsa & à forma remota non inuenitur, prima tamen in corpore supponitur, tanquam fundamentum, cui forma innitatur ac insit, veluti receptaculo omnium vicißitudinum, & commutationum. *Ph.* Nos isthęc ad te venientes longa cõmẽtatione discussimus, vt renouata eorum memoria, instructiores essemus ad tuam disputationem. *Eu.* Si hæc, vt debetis, recipitis, dubitari non potest materiam substantię rationem & genus subire, vtpote quę in composito prima subiicitur, & permanens continentes rerum varietates nouationésq; sustinet. *B.* Ne isthuc quidem nos in disputationem reuocamus, satis omnibus perspicuũ. *Eud.* Sed neq; illud quod est principij loco receptum, cuiusque substãtię naturalis formam actũmque primum, substãtiam & ipsam esse. *B.* Quid ita? *Eu.* Nã si in genere substãtię est materia, multo (arbitror) magis ipsa forma, quã vos hac longè perfectiorem esse non inficiamini. *B.* De forma non adeò compertum est, quòd ea per se subsistat nusquam, sed in materia semper ac subiecto sit, ad accidentis ferè similitudinem. *Eu.* Vastum est hoc disputationis mare, in quod si semel vela pandimus, longa nobis erit, & grauis ex concertatione perferẽda iactatio: nec nisi post longos errores veniemus ad illum vobis, vt dicitis, optatißimum portum. *B.* Rem totam percurrere satius est, si tibi per ocium vacat. Ego enim, vt ingenuè fatear, à grauißimis quibusdam autoribus sum institutus, qui alijs quàm tu principijs nixi, facilè poßint tuum hoc placitum euertere.

Alexãdri aliorũque philosophorum falsa opinio de formarũ essentia.

Illi enim materiã totã rei naturalis substantiã esse cõfirmant, illiq; rythmũ quendã seu cõcentũ affectionũ qualitatũq; accidere, quæ forma sit, per quam & nomẽ habeat, & à cæteris diuersa sit: his enim suis qualitatibus res quæque cognoscitur, & sensibus nostris sese offert. Multis rationibus contendũt, id Aristoteli rei formã dici, eãq; esse perfectionẽ, & finẽ ad quã rei ferebatur procreatio: per eã habere & figurã & finitionẽ, & perfectionis cõplementũ. *Ph.* Si hoc ita tibi statuẽdũ esse videtur, aut rationes producito, quarũ te moueat probabilitas, aut si id nõ potes, celebris autoris testimoniũ. *B.* Vtrũq; afferã: nã Alexãder Aphrodiseius Peripateticæ familiæ sectator præcipuus, hęc videtur iisdem propemodũ verbis dixisse, quo loco sic ait, ,, Verùm enimuerò in igne quod naturale ac simplex corpus est, calorem & siccitatem speciem fa,, cimus, & ab iis atq; in iis genitam leuitatem: hæc enim prin,, cipium est motionis ad superiora tendentis. *Ph.* Hæc fortasse ex aliorum sententia pronunciauit. *B.* Minimè verò, sed ea fuit opinio tum maximè celebris, quam etiam Galenus, quẽ Alexandri tempore vixisse scimus, probasse videtur: nam neque id in quæstionem vocauit, & libro de elementis primo qualitatem passim elementi speciem appellat, aitq; ignem ex materia constare & qualitate. Hos non paruo pòst interuallo tutatus est Philoponus philosophus in primis magnus, & post hunc alij plurimi celeberrimi nominis & grauissimę autoritatis viri. *Ph.* Quę ratio potuit illos in istam opinionem inducere? *B.* Quod cùm prima elementa, per temperaturam subijci fieriq; mistorum corporum materiam oporteret, esset quoque necesse illa retundi, & ad medium quoddam temperari, si exquisita erat permistio futura. Contendebant autem illud fieri non posse, nisi formas elementorum in qualitatum genus et ordinem referrent, quibus solis proprium est intendi & remitti. Multo pòst tẽpore Auerrhois acerrimo vir ingenio, lectis diligenter singulorum decretis, hac ipsa ratione eò necessitatis redactus est, vt elementorum formas ancipitis inter sinceras qualitates & cõpositorum corporum formas naturæ statuerit, illasq; qualitatibus et substantijs interiectas vtriusq; participes esse. Quatenus enim elementis perfectionem consistendiq; vim tribuit, substantiarum viribus pollẽte: quatenus verò in permistione confusę intendi aut remitti videntur

videtur, qualitatum vim & poteſtatem exercère. Haud ſecus enim formarum, quæ in elementis inhæreſcũt, coïtionem fieri autumat, quàm contrariarum qualitatum confuſionem, quaſi propriæ elementorum qualitates remitti nequeant, niſi & ipſæ pariter commutẽtur formæ. Si enim aliqua ex parte eas quiſpiam retũdi dicat, cùm ſit reliquarum, inquit, eadem ratio, poſſent quoque omnes in nihilum tandem redigi, forma ſuperſtite & haudquaquam offenſa. Id autem perquàm abſurdum in natura videtur: neque enim ſubſiſtat ignis, omnis caloris expers, neq; aqua ab omni humore deſtituta. *Ph.* Quotquot mihi in manus venerunt Ariſtotelis interpretes, omnes affirmant elementorum qualitates nõnihil ac leuiter retundi poſſe, formis eorum, quæ veræ ſubſtantiæ ſunt, ſeruatis, neq; illas obſtare quominus elementa poſſint bene perfectéq; miſceri. *B.* Ego cum præclaris philoſophis cenſeo, elementorũ ſpecies, quemadmodum & qualitates eas quas primas vocitant, inter ſe diſſidẽtes, coïre tamen ac congredi remiſsionéq; conuenienti temperatas, καθ'ὅλον miſceri, hinc totius compoſiti vnam ſimplicemq; formam prodire. Tu verò ſi vis elemẽtorum ſpecies nequaquam retundi, quo pacto illarum temperamentum fieri intelligas haud equidem video. *Ph.* fiet, inquit Ariſtoteles, primordiorum ſubſtãtijs ad minima diductis confuſéq; permixtis. *B.* Id appoſitionem eſſe dico, non commixtam temperaturam. *Ph.* At vera miſtio tum perficitur dum totæ prętereà qualitates totis confundũtur, etiam ſi non ſint illorum formæ totæ totis confuſæ. *Eu.* Quid vos tantoperè moratur hęc philoſophica concertatio, quæ aut nihil aut minimum frugis ad hanc rem ſit allatura. Debueras tu certè quidem, his poſthabitis, ad grauiora et lõgè vtiliora properare. Quid de elementorum formis ſtatuas, parùm laboro, ſi modò cum præclaris philoſophis tibi conueniat, concretorum corporum formas in ſubſtantiarum genere conſtitui. *B.* Cõuenit ſanè: nec illis prorſus adhæreo, à quibus dixi me aliquando fuiſſe inſtitutum, ſed tutiorem viã ingreſſus, iam pridem cõceſsi in familiam lõgè celeberrimã, eorum qui compoſitorũ formas inter perfectiſsimas ſubſtantias collocant, elementorum formas inter qualitates referunt: quam quęſtionem etſi tu ad hãc rem parùm facere ducis, vellem tamen de illa tuam audire ſententiam. *Eu.* De his nihil

Alexandri mistio, quæ falſa eſt.

Vera miſtionis ratio.

Falſa miſtionis opinio.

Vera miſtio.

nihil certum, nihil constans, nihil omnium consensu probatum definiri posse sentio, quàdiu mens humana corporis hoc veluti ergastulo inclusa, neque materiam neque formam sensibus cognoscit. *B.* Sic arbitror: neq; enim tam discordes illi fuissent, qui in hanc inuestigationem diligēter incubuerūt. *Eu.* Si tamē placet, hæc rationis probabilitate dijudicari oportere, illorum potius accedam sententiæ, qui vt concretorum corporum, sic nullo discrimine & elementorum species, puras substantias esse pronunciant. *B.* Age verò si quid ad eius rei fidem in animo premis, hoc exprome: neq; enim te vel temerè vel citra rationem, ita sentire puto. *Eu.* Cæterorum rationes omitto: vnius Alexādri, quem tu tibi præcipuum ducē legisti, sententiam in te profero. Age igitur ob oculos apertè ponatur Alexandri locus, vbi elementorum formas scriptura prosequitur, vt inde nobis sit integra sententiæ nostræ confirmandæ potestas. *B.* Quamobrem (inquit) ea species quæ

Elementorū ut rerum naturalium formas esse substantias.

» ab arte proficiscitur, substantia nullo pacto est, quemadmo-
» dū & ars ipsa: forma verò quę est à natura, proculdubio sub-
» stantia est, quemadmodum & ipsa natura. Verum enimuerò
» in igne quod & naturale & simplex corpus est, calorē & sic-
» citatem speciem facimus, et ab ijs atq; in ijs genitam leuitatē.

His planè affirmat compositi naturalis formam esse substantiam, elementi, qualitatem, sicut & artificio aliquo fabricatæ rei: neque est de illius opinione quicquam altiùs inuestigandum. *Eu.* Sed hæc videri possunt, neque satis circunspectè dicta, nec vlla demonstratione suffulta: noli librum ponere, sed eo vlterius euoluto, lege quæ paulò pòst adiecit. *B.* Perpla-

» cet. Illis commemoratis hæc subijcit, Quandoquidem nō po-
» test ipsa species, per se seorsum à materia separata & abiuncta
» subsistere: vtranq; tamen substantiam esse non ambigimus.
» Nam sicut materia, ita & naturalis species substātia est: par-
» tes enim substantiæ, substātię sunt. Quinimo quia pars vtra-
» que substantia est, id quod ex ambabus constat, & substantia
» & vna quępiam natura est, non vt quę artificio fieri videmus.
» Horum enim subiectum, substantia est: species verò, qualitas
» esse creditur. Hęc ne tibi satis sunt? *Eu.* Satis profectò: sed inspice propiùs an autoris mentem purè fideliterque edideris. *B.* Quid ni purè ac fideliter? certè quidē ad verbum. *Eu.* Iam igitur accipe. Partes (inquit) substantię, substantiæ sunt: atqui

Demonstratio contra Alexādrum.

tam ele-

tam elementum quàm cōpositum corpus, est substantia. Ergo vt corporis cōpositi sic et elementi partes, substantię sunt. Hac ratiocinatione si demōstrat Alexander, naturalis compositi formam esse substantiam, eadem conficiet, ipsius quoque elementi speciem, ad substantiæ genus esse referendam. *B.* Hæcne mihi tendebas retia? *Eu.* Non ego, sed tu tibi ipse, si qua sunt retia, circundedisti. *B.* Captum equidem me esse sentio, sed semel, quòd si me iisdem iterum implicare possis, tum verò demum teneto: nam hæc quidem retia, eo mihi facilè perrupturus videor, quòd Alexandro forma fortasse pars elementi non est, vtpote quæ illo iudice qualitas est, quanquā misti forma pars est totius & substantia. *Eu.* Si solam materiā esse dixit elementi partem à qua ὅλην αὐτοῦ τὴν οὐσίαν habeat, elementi species quæ qualitas est, nihil conferet illius essentiæ. *Ph.* Etiam atque etiam vide quid agas, in pręcipiti enim ac lubrico stas, vix vt insistere aut ingredi sine casu possis. *Eu.* Dic mi Brute, nónne materia vna est rerū omniū communis? *B.* Ita iudico. *Eu.* At rerū naturalium essentiæ plurimùm inter se discrepant. *B.* Mihi quidē ita videtur. *Eu.* Quo igitur pacto poteris οὐσιώδεις illas rerum differentias à materia, quę omnium vna est & eadem, constituere? aut quemadmodum ab illo rudi & communi rerum omnium principio, res quæque propriam ducet sui generis essentiam? *B.* Nō video. *Eu.* Itaque si rerum quæ ex natura constant, diuersi sunt ordines, & differentia genera, si propria quædam est & sua cuiusq; natura, necesse est pręter communem illam materiam, aliud quiddam institui, quo res singulæ suam adipiscantur speciem, & suæ cuiusdam naturę sint. *B.* Necesse id quidem est. *Eu.* Illud verò quicquid est, quod essentiā toti largitur, præclarū quiddam esse conuenit, & materia præstantius. *B.* Sanè: nam ex eo suum res quæque nomen sortitur. *Eu.* Atqui hoc illud est, quod tu speciem ac formam rei appellare soles. *B.* Solent & pleriq; omnes. *Eu.* Ergo necesse est formam, esse primam ac præcipuam rerum omnium partem. *B.* Nihil equidem verear, de secundis id fateri corporibus, at elementorum longè diuersa est ratio. Horum enim species qualitas est. *Eu.* Quodam veluti circulo in easdem reuolueris tenebras: ostēdi vna eademque ratione, omnis substantiæ siue simplicis siue concretæ, speciem esse substantiam: sed quando ita res exigit, ve-

Demonstratio altera.

 niamus

niamus tamẽ ad singula, eorumq; sigillatim naturas explicemus. *Inductio.* Stirps aut metallũ, formæ suæ debet, quod stirps est aut metallum: & reliqua eodẽ modo omnia. Verúmne id est? *B.* Ita volunt. *Eu.* Ipsum quoque elementum necesse est vt elemẽti rationem à sola acceperit specie. *B.* Et id quoque. *Eu.* Atqui per formam elementum substantia est, & huius generis substantia. Nam vt huius illiúsve generis substantia sit, hoc est vt sit vel ignis vel terra, non potuit à materia capere, quæ est rerum omnium communis. *B.* Hoc iam paulò antè concessi. *Eu.* Vndenam igitur? *B.* A sua forma. *Eu.* Ergo hæc elementi forma, per quam ignis est ignis, & ab aqua differt, substantia est. *B.* Quomodo? *Eu.* Nam si ignis est substantia vt fateris ipse, quod illi tribuit vt ignis sit, ipsum quoque substantia est. *B.* Consentaneum est. *Eu.* At ea est ipsa ignis ratio, quam tu formam esse non inficiaris: quo fit vt concludatur necessario, cùm ignis, tum cuiusque elementi formam substantiam *A definitione.* esse. Inde nos elementum vel aliam substantiam definitione comprehensuri, non figura, non colore, non pulchritudine, non turpitudine finimus, sed ea substantia à qua res quæque naturalis suam duxit essentiam, ea autem forma est, quæ rei cuiusque definitionem concludit. Rursus vt stirps à metallo, & animal à stirpe, formæ varietate & dissimilitudine differt, sic & elementum, quod ipsum quoque substantia est, à cæteris substantijs distabit, natiua quadam & insita sibi substantia. Vt enim substantiæ essentiam nullum accidẽs explete potest, sic neq; potest illa rerum οὐσιώδης, id est, vt quidam loquũtur, essentialis differẽtia ex accidente constitui, quippe quòd rei naturalis essentiam immutare nequeat. Cùm igitur in cæteris omnibus substãtijs id quo dissidet vnum ab alio substãtia sit, quî fieri potest vt in elemẽtis quæ veræ substantiæ sunt *Conclusio.* hoc secùs habeat? *B.* Istam hercle controuersiam non fouebo diutiùs, præsertim cùm eam induxerim, rei tuæ nõ admodum, vt dicis, necessariam. Proinde non verebor hac de re pedibus in tuam ire sentẽtiam: vixque credam, Galenum, Alexandrũ, Philoponum, & reliquos huius familiæ celebres viros, elementis formam tribuisse, nullius substantię participẽ, ex solis qualitatibus conflatam. Sed (vt Auicẽnas interpretatur) quia nobis ignotæ ferè sunt rerum essentiæ, & quia non sunt sua formis imposita nomina, eo factum est fortasse, vt

illi viri

illi viri elementorum formas propriarum & inseparabilium qualitatũ nomine appellauerint. *Eu.* Hoc sanè tolerabilius, ita enim maximos viros, à crassæ ignorationis crimine, modestè vindicabis. *Ph.* Iam me nihil huius quæstionis pœnitet, etsi modò verebar ne improbiùs fecisse viderer. Et quia pudẽdum nõ est discendi studium, nihil reformidabo philosophica quædam denuò in medium proferre. *Eu.* Propone igitur quàm potes breuissimè, ne properantes ad grauiora, nos medio cursu teneas.

NATVRALIS CVIVSQVE CORPORIS *simplicem esse formæ substãtiam neq; hanc esse ex subiecti formis ortam, contra Alexandrum.*

PHILIATROS.

Omnis quæ sensibus apprehenditur substãtia, ex subiecto & specie tanquam è suis partibus est composita, quemadmodum & quæcunq; ars effinxit, in æris, lapidis, aut ligni materia, speciem quandam ab arte, & ornamentum habent. Elementũ quod corpus est simplex, pro subiecto simplicem & prorsus informem, ab omniq; specie destitutã materiam habet. Compositum autem mistumq́, corpus naturale, subiectum simplex habere nequit. Sic enim videmus vnius modi & sui vndequaq; simile corpus (Græci ὁμοιομερὲς vocãt) quod est omnium compositorũ longè simplicissimum, vt aurum, vt lapidem, vt ferrum, permistum & è quatuor elementis coagmentatum subiectum habere. Siquidem antè concessimus, misti corporis materiam à quatuor elementis ductam esse, quæ asseruatis suis formis in misto corpore permanerẽt. Nam si perirent illorum formæ, tum re vera interitus essẽt, haudquaquam permistio. Quinetiam multiforme variæq́; naturę corpus contemplãs, cuiusmodi hęc rosa, aut ista tam blandè nobis accidens laurus est, oculorum obtutu clarè video (neque enim demõstrationis fides maior aliũde esse possit) subiectum corpus, ex multis dissimilibusq́; partibus constare, aliam esse radicem, alium corticem, aliud lignum, aliã medullam, alia folia, alias baccas. Rursum dispari magis, & ampliori varietate distinctum esse animalis subiectum, quod

Elemẽti materia simplex.

Similaris corporis materia cõposita ex elementis est.

Dissimilaris corporis materia multiplex est.

Dissimularis corporis partes essentia differunt.

præter eam partium diuersitatē, conformationēque quoque; in illis habuit et multiplicē figurā. *Eu.* Rem attigisti mi Philiatre, vtilissimam omnino, nec vlli, opinor, dubiam, quippe quæ sensu plus satis comperta fiet, et si fortè rationem præter sensum requires viuentium officia & actiones contemplatus videbis neruos, ossa, carnem, vires vsusque; tam dissimiles obtinuisse, vt illorum quoque naturas & essentias latissimè differre pronuncies. Quinetiam habent similares hæ partes vel inter se compositæ quædam propria temperamēta, quæ quum integra seruētur & inuiolata, paret & illarum naturas, quæ tēperamēti sunt comites, incorruptas manere. Quid enim eas dissoluere possit, inuiolato temperamento? Ita planum fit in animantis compositione, ossa, neruos, carnem, membranulas & reliquas partes ὁμοιομερεῖς, non modò colore, crassitudine, alijsve qualitatibus & conformatione, sed & ingenito temperamento, & propria essentia ac specie dissidêre. Hæc si quis ad statuendas rerum differentias non satis esse existimabit, quánam, obsecro, alia ratione essentias rerum distinguet? aut quænam dabit corpora, quorum sit quàm illorum dissimilior essentia? & his tamen (si quibus alijs) suam esse substantiam negabit nemo, nisi si quis eò contentionis & amentiæ processerit, vt dicere ausit, tam nostri corporis partes quàm reliqua vel maximè dissidētia corpora, solis accidētibus seiūgi. Sed enim is vetustissimorū philosophorū iā pridē explosum decretū reponet, qui abdicatis formis, solis accidentibus perfici discernique omnia asseuerabant. Quocirca propositæ hîc à te sententiæ accedēs, profiteor, non animantium stirpiumque; modò corpora, sed lapidum quoque; et metallorum quorūdam, multiplex haberi subiectum, cuius particulæ specie & essentia, non solis accidentibus dissideant. *B.* Leuastis me onere nō paruo, planius alioqui & fusius illa explicaturum. Iam enim vobis probaturus sum, quatuor primordiorum naturæ, simplicissimam esse formam, compositorum autem ex ijs corporum, perfectiorem & ex complurībus coagmentatam. Sic enim diligentissima rerum peruestigatione videtis, lapidi quàm elemento præstabiliorem inesse formam, & stirpi quàm lapidi, & animāti quàm stirpi: quasi pro dignitate subiecti formam cuique largita sit natura. Nempe igitur tu negabis ijs compositam esse formam, quibus est com-

Argumētaque nititur probare dissimularis corporis compositā esse formam.

compositum subiectum? Aut si id concedes, non etiam illud dabis, genitam esse cuiusq; rei formam, & ex ijs prognatam formis quæ sunt in sui subiecti concretione? quæ si ita esse fateberis, fateare simul necesse est, non esse eam alunde petendam, neque ei facultates vllas inesse, nisi quas simplicium naturę conferunt. Hęccine tibi satis firma argumenta esse videtur? de quibus quid sentias, & quibus ea rationibus infirmes, audire sanè velim. *Eu.* Hæc vnde & ex cuius fōtibus, & quorsum deriuata sint, satis perspicio, neq; fieri potest vt sine grādi contentione dirimantur: de quibus dicam equidem iam nunc meam ex Aristotelis mente sententiam. Elementi simplex est forma in subiecto simplici: naturalis autem corporis compositi, quanquam coagmentatum, & ex diuersis partib⁹ cohærens est subiectum, simplex tamen est totius forma, sed quæ multiplici & composito subiecto vtens, multiplices cōpositasque obit functiones, è quibus perfectio illius intelligitur. *B.* Dilucidiùs hæc eloquere, vix enim assequimur. *Eu.* Formarum multi sunt ordines, ex officiorum generibus digesti. Nam quum forma natura quędā sit, eaq; motionis principium, quæcūque vnius simplicisq; motus causa fuerit, simplicissima illa & imperfectissima, & infima iure optimo iudicabitur: quæ verò multiplicis varijq; motus erit opifex, perfectior erit illa certè, & altioris cuiusdam ordinis. Sic elementi forma, quia loci mutatione sursum tantùm aut deorsum fertur, omnium cēsetur imperfectissima & abiectissima: stirpis, quæ nutritionis etiam, incrementi procreationisq; motum ciet, nimirū perfectior habetur et nobilior. Hac rursum absolutior est animantis forma, quæ præter hæc sensum confert, et voluntariam progressionem. Omnium tandem suprema & perfectissima est hominis species, quæ supra hęc omnia mē tem diuinum munus à dijs immortalibus est cōsequuta. Cōueniebat autē vt quæ forma perfectior esset, ac pluribus prædita facultatibus, ea pleniorem & instructiorem corporis velut officinam haberet, vt multiplicem instrumētorum copiā ac varietatem ad alias atque alias accommodaret functiones. Nam neque perfecta, & multas in se efficientias obtinens forma, in materiam commigrabit rudem, simplicem, & impolitam: nec si commigrabit, aut in ea incolumis stare poterit, aut omnibus suis muneribus plenè defungi. Elementorum

Solutio.

Formarū ordines.

rum omnino rudis & simplex est materia: Æri, lapidi subiectum ex sola elementorum temperatione compositum inest. Stirpibus & dissimilare & iam organicum corpus substernitur: in animātibus verò, cùm partium dissimilitudo quàm in stirpibus est maior, tum instrumentorum concinnitas & elegantia decētior. Ipsum deniq; hominem tam fabrè fecit Natura, vt videatur voluisse ex eo tanquam absolutissimi operis exemplari, de se fieri existimationem, adeò multis gradibus eum supra cæteras omnes res naturales extulit. Ad hunc igitur modum, simplex quidem est omnium rerum forma, sed quanto sublimiorem in locum euecta est, quantóq; plures in se continet efficientias, tanto subiectum absolutius, instructiusq; et ad singula commodius efficienda obtinuit: est enim formę gratia conditum corpus, non item forma, corporis. *B*. Quid audio? ne tu fœlix es, quòd absint philosophorum quos ego sector greges: qui si adessent, vniuersi, scio, in te impetū facerent, tum singulæ familiæ tecum summo iure agerent: instaret princeps ille noster Alexander, & te à sententia tua deductum, in suam facilè perduceret: alij te propè innumerabiles, disputationum suarum & interrogationum laqueis te irretitum tenerent, quibus cum tibi iusto sacramento contendere non liceret. Etenim si simplicium è quibus res componuntur species, integræ seruantur in composito, neque pereunt vti fateris, par est omnino, haud secus inter se componi miscerique atque suas quibus insident materias, & ex eiusmodi permistione formam totius enasci, eamq; sicuti & subiectū, esse cōpositam veluti concinentium formarum quādam harmoniam: argumētum dabo, si fortè desideras, certissimum. Stirpis enim & animantis totius actio, ex conspirantibus in vnum partium omnium functionibus prouenit, neq; totius alia est, quàm omnium inter se consentiētium partium actio: ita etiā tanquam clara voce proclamante natura, credendum, nihil aliud esse totius formam, nisi istum singularum formarū consensum & conspirationem, nec ipsam aliunde nisi ex ijs ortā esse. Quid igitur Alexāder? Simplicia (inquit) corpora, quo-

Aliud argumentum.

Lib. de anima.

„ rum subiectum simplex est, simplicem quoq; speciem & na-
„ turam adepta sunt. In quibus autem non simplex subiectum
„ est, sed iam corpus aliquod, siue compositum: in ijsdem spe-
„ cies, ornatu distinctiore & compositiore perfectior est. Neq;

immeritò

immerito: ſpecies enim illa, quæ eſt in materia & in ſubiecto confert aliquid ad eorum ſpeciem, quæ compoſita ſunt. Paucis verò interiectis hæc adijcit: Multitudo formarum, earumque diuerſa commiſtio, in ſubiectis corporibus æquabilẽ mutationis cauſam adferre poteſt. Hæc nónne planè loquuntur eorum quæ miſcentur corporum formas etiã ipſas permiſceri, & ex illis formam totius exurgere, quę ſit ipſa quoq; compoſita? *Ph.* Dij boni quantum inter vos diſsidij? éſtne quicquam hac ipſa controuerſia magis controuerſum? res eò veſtra contentione redacta eſt, vt quid potiſsimum ſequar ignorẽ, quæ cùm vos præcipites egerit in contraria quaſi διαμέτρου extrema, neque videam quemadmodum poſſint veſtra ſenſa, aut commoda interpretatione conciliari, aut pro veritate rectè dijudicari: reliquum eſt vt alijs arbitri & ſequeſtris honore conceſſo, diſceptationis huius tantũ ſpectator ſim. *B.* Optimè. *Eu.* Iam verò ſi tibi videtur, argumẽtationis tuæ rationem ineamus: quæ, mihi quidem, eò ferri videbatur, vt adhibita demonſtratione, conficeret omnino, doceretq́; compoſiti corporis formam, ex ſimplicium formis coaleſcere. Hîc tu nos aduerſariorum numero, & magno, vt putas, nomine minaciter terrere conatꝰ es, neq; fortè ſatis idoneorũ. Quòd ſi vt teſtibus oppugnamur, itidem implorato teſtium auxilio propugnare libeat, pro multis vnus nobis erit Ariſtoteles, cuius authoritas et argumentatio poſſit omnes omniũ rationes refellere. Is (memor es, credo, ſcriptorum) diſputando iã olim cõfecit, neq; animã neq; formã eſſe harmoniã. Eſt enim harmonia cõſentiẽtiũ ac cõſonantiũ vocũ proportio. At hęc iſta proportio ſubſtãtia nõ eſt: anima autẽ eſt ſubſtantia. Item Anima corpore prior eſt & præſtãtior, in eóq; principatũ tenẽs ac dominationẽ, ipſum moderatur ac mouet. Harmonia autẽ ſuo inſtrumento, vt cithara, poſterior eſt, neq; habet vllũ in eo imperium non id mouet, non moderatur. Quinetiam quouis modo, diſſoluto conſonantium rerum concentu, & ipſa diſſoluitur harmonia, mutatoq́; intẽditur aut remittitur: at in partium miſtione & temperatura id ſecus habet, neque enim eius temperaturę mutatione alia ſtatim atque alia appa ret aut exiſtit anima. Cumq́; ad offenſionem interdum vſque mutetur corpus, ipſa nihilominus tamen permanet anima, etiamſi cernimus harmoniam viciatam: & ſuum cuiq; tem-

Solutio.

1. de Anima. Formam omnẽ ſimplicem, nec compoſitã eſſe ex ſubiectarũ partiũ formis.

peramen-

peramentũ mutare liberũ est, animã nemo nisi cũ vita mutat. Quis igitur formã harmoniã esse dicat? nec verò corporis eius quod ἀνομοιομερὲς propterea dicitur, quòd non vnius generis & sui per omnia similes omnes partes habeat, forma, compositio quædam est formarum eiusdem generis, & inter se similium, quæ sic inter se connexę & aptæ videantur, vt in vnũ sine vlla discordia consentiant atque conspirent. Ridiculum enim est, putare animam aut formam perinde atque subiectũ corpus ex partium differentium nexu compositioneq; constare. Sed est necesse, totius compositi vnam esse formam simplicem, quæ à simplicium partiumq; formis diuersa, illas incorruptas & integras in toto coërceat, alioqui perituras. Id probatur Aristotelis locupletissimo testimonio, ex sexto τῶν Commen. ult. μετὰ τὰ φυσικά. Quod, inquit, ex aliquo constat, sic est compo- ,, situm vt vniuersum sit vnum, non vti cumulus, sed vt syllaba ,, (syllaba autem non est elementa ipsa, neq; est idem quod, b, ,, &, a. neq; caro est ignis ac terra: dissolutis elementis hæc nõ ,, sunt, caro inquam ac syllaba: elementa autem sunt & terra & ,, ignis) syllaba igitur profectò est non solùm elementa, litera ,, vocalis & muta, sed etiam aliud quiddam. Itidem & caro ,, non solùm ignis ac terra, aut calidum frigidumq́ue est, sed e- ,, tiam aliud. In eandem sententiam sunt & illa: Hoc quidẽ est ,, substantia vniuscuiusq; rei, nam vt res sit, hæc est prima causa quæ non est elementum, sed principium. Sunt alij loci complures libro secundo de Animalium procreatione, in quibus idipsum manifestiùs explicauit. Sed de his aliâs seorsum plura. Cur autem oporteat aliud quiddam, nouumq; principiũ & causam, simplicium formis induci, adfert, cùm de Anima Commen. 39. contra Empedoclem disputat, non posse simplicia, maximè autem contraria, in vnum coïre & contineri, nisi arcto velut vinculo, fortius quid & valentius, ipsa stringat ac coërceat ne diuulsa dissipataq; mox distrahantur, & eò redeant, vnde Numero 39. singula profecta sunt. Quin etiã primo de anima, contra Platonem eadem ratione ostendit, si in vnum atque idem coalescent, quę diuersa ac multa sint, necesse esse alterius vi ea cogi, copulari, & ne diffluãt cõtineri. E quibus intelligitur planè, vt corpus è quãuis multis compositum, vnum tamen esse dicimus, sic dicendum esse, formam ipsius vnam & simplicem esse. Quid habes, obsecro, quod ad hęc respõdeas? Tú ne Ari-

stotelem

ſtotelem ſuperabis vel authoritate,vel argumentorum ſubtilitate ac robore,quibus omni ſtudio totiſque viribus efficere conatur, compoſitorum corporum neceſſariò oportere ſimplices eſſe formas. *B.* Non ego ſanè, cùm meam modò ſententiam exponerem, id dicere volebam,compoſiti corporis animam vel formam harmoniam eſſe, & quandam è multis compoſitionem. *Eu.* Id ſermo tuus præ ſe ferebat. Quid igitur ſentis?dic amabò, apertiùs. *B.* Hoc volebam: compoſiti formam vim quandam eſſe,ex ſubiectorum ſibi corporũ temperamento ac miſtione. Subiecti enim ex miſtione præparationem,ipſamq; potentiam, cùm ad abſolutionem peruenerit,tum ἐντελέχειαν id eſt perfectionem fieri, quæ rei ſit forma. Ita formam de potentia materiæ educi ſentio,quòd ipſa potentia continenti progreſſione,tranſeat in formam, actuſque fiat. *Eu.* Hæc ſunt Alexandri illius Aphrodiſei.Tú ne igitur vis illius partes conſerto pede tueri? *B.* Quid ni obſecro? *Eu.* Etiam atque etiam quid reſpondeas vide, & quæ quantaque incommodorum conſequutio,te penè obruat. *B.* Quorum nam? *Eu.* Neceſſe eſt eo quidem authore, ſubiecti præparationem, non accedentem ſolùm adiuuãtemque, ſed primam & efficientem cauſam ſtatui:quippe quę de ſe omnem formę eſſentiam proferat ac ſuſcitet. Simul verò ex ſubiecto ſibi corpore,animam omnemq; ſpeciem emergere:& à corporũ differentia, formarum varietates proficiſci. *B.* Hæc principia ſunt, & veluti fundamenta illius opinionis. *Eud.* Horrenda ſanè. Conſequitur enim formam omnem, vel ipſius hominis præſtantiſsimam mentem, mortalem & internecioni obnoxiam eſſe, ſi quidem ex ſubiectorum præparatione & interitura harmonia reſultet: quo quid eſſe poteſt, vel abſurdius vel magis impium? *B.* Bona verba:rem dicis illi viro nec nouam,nec inopinatam. *Eu.* Euge virorũ optime,perge vt cœpiſti: nec te huius pudeat, quod ponendum erit ſubiectum, ipſum ſua ſpecie dignius, & præſtantius:eius eſſe in compoſito principatum,moderãdiſq; actionibus ipſum præeſſe, quas omnes per formam ceu per inſtrumentum exequatur: neque formam habendam eſſe præcipuam functionis cauſam,quæ corpore pro inſtrumento vtatur. *B.* Hæc opinor,tibi nō cōceſſerit Alexander. *Eu.* Sunt tamẽ ſuperiorib. annexa & cōſequentia,quod vt ille fateretur nec tuum ex pectauit iudiciũ,

Nec formã eſſe uim ex ſubiectarum partiũ naturis profectã.

Quæ incommoda ſequerentur ſi forma ex ſubiecto naſceretur.

nec te consiliarium adhibuit. Quid enim ait? Neque grauitas, inquit, ob id infrà tēdit, quòd vtatur terra cuius est potestas, sed terra ipsa intercedente grauitate (quæ & potestas & forma & perfectio terræ est) fertur inferius. Idem in anima modus habetur, quum ipsa quoque potestas & actus & forma sit eius corporis à quo possidetur. Eius enim procreatio quodammodo ex mistione & temperamento primorū corporum est, sicut ostendimus: Atque per animam operatur id corpus in quo principatū animæ esse conspicimus. Agnoscis ne hæc Alexandri? *B.* Agnosco optimè: neque vt tu absurda, sed opinabilia problemata esse iudico. *Eu.* Siccine nihil te pudet tam detestabilis opinionis? qua nihil nec dici nec cogitari potest in philosophia vel distortius vel monstruosius erubescunt opinor qui nobiscum hîc sunt boni doctique viri, audita ista tam peruersa philosophia. Sed nullus te tamen aut metus deijciat, aut pudor suffundat, quo minus fortiter tuis insistas gradibus, et istos absurdissimarum rerū quoad poteris perferas insultus: ex hac enim tolerātia clariùs, opinor veritas elucebit. *B.* Quid hîc mihi tua opus est cohortatione? obsistam intrepidus, nec dubitabo animi confidentia, quanta maxima esse potest asseuerare, quęcunq; hic ex Alexādro protulisti, ea omnia lōgè omnium esse verissima, sibiq; aptissima consequentia per omnia consentire: videri autem pleraque falsa, quoniam abstrusa sunt & à vulgi intelligētia remota: sed in his sicuti in omnib' quæ posita sunt in rationis probabilitate, satis esse duco, si secum vniuersa cohæreant, nulla vsquam intercurrente pugnantia, nouaq; probabiliter inducere cuique liberum esse, id vnū modò caueas, ne quid dicas quod videri possit non satis consentaneum. *Eu.* Quid iuuat opinionum varietas, si quam teneas, quæ cęteris præstare & probabilioribus rationibus niti videatur? Sed ad rem singula dijudicemus accuratè. Corpus, inquit Alexander, operatur per animam, sicuti terra per grauitatem deorsum fertur: quasi verò sit anima corporis agentis instrumentum. Aristoteles contrà censet, omnia omnium, cùm animalium tum stirpiū corpora, animæ esse instrumenta, eiusq; gratia facta esse. Alexander, animam, omnemq; adeò rei formam corpori subijcit inferioremq; facit. Aristoteles & omnes omnium rectè philosophantium familiæ, excellētiorem & superiorem esse volunt

lunt

sunt.Ille omnis actionis omnisq; motus principiũ & causam corpus esse docet. Hic contra Empedoclem rationes collegit, cur formam, quam et naturam simpliciter appellat, omnium causam & initium motus esse conueniat. Nunc age vtri potius accedẽdum putas, Alexandró ne an Aristoteli? Vtrius est apud te maior authoritas? Quòd si apud te leuis & infirma est nominis existimatio, rationes vide, quas si Alexãdro firmiores & euidentiores esse comperies, tum demùm Aristotelem contemnito. *B.* Suæ non desunt Alexandro rationes, neque tam præceps ac deuius is fuit, vt iam satis cognita Aristotelis mente, temerè voluerit nouam introducere doctrinã. *Eu.* Plerique gloriæ, vt ipsi appellant, immortalis adeò magna tenẽtur ambitione, vt celebritatem nominis, & suam illã immortalitatem vel falsis inuentis, vel etiam flagitio quærere nõ dubitent, sed tu quod verum est fatere: An non tibi videtur Aristoteles (puto enim te eius omnia euoluisse) firmissimas atq; adeò necessarias omnino rationes ad hanc rem attulisse? An non animaduertis Alexandrum in exemplis & inductionibus ijsq; non magna probabilitate septis plurimùm versari? Sed oculos, obsecro, in te ipsum cõuerte, et in omnes penitùs partes introspice: An nihil te mouet dictorum improbitas? Audebis ne tuam animam temeraria confessione mortalem facere, & cœlestem illam diuinitatem fœdo lutulentoq; corpori subijcere? Hæccine tã impia, & tã nefanda recipies? Quid sentias, responde quæso simpliciter & ingenuè, neque tuam libertatem, vllius quantumuis magni hominis præiudicio tibi ademptam esse velis. *B.* Sit, vt vis, rei cuiusq; forma, simplex quædam substantia, sit & illa præcipua efficiensq; causa functionum, præstantior corpore, quo in obeundis functionibus tanquam instrumento vtatur. Sed tamen illa ex corporis temperamento prodijt, ceu vis quædam simplex ex subiectorum corporum temperie et concordi harmonia profecta. Non hoc, puto, negabis, si diligentissimo examine omnia librabueris. Sic enim compositæ theriaces aut medicatæ potionis vim, ex simplicium commistus temperatisq; viribus extitisse intelligimus, quod cum Galeni etiam mente consentaneum est. *Eu.* O callidum versutumq; hominem. Quod ipse satis tueri non potes, id videri vis mihi condonare, vt summo totius disputationis capite vicissim accepto, reliqua vel ab

Aliud argumentum quo contendit formam ex subiecto nasci.

 inuito

inuito extorqueas. Nam si formam ex subiectorũ corporum temperie ortam esse concedam, facilè deinde quæcunq; controuersa sunt tibi assumes, euersis omnibus philosophiæ preceptis. *B.* Putabam litem hanc inter nos ista moderatione dirimi posse. At cùm de suscepta semel opinione, nihil velis remittere, sed omnia summo iuris rigore persequaris, tuebor et ipse prefractè meam opinionem, de qua nulla vis, nullum periculum me possit depellere: mordicùs tenebo, cùm animam, tum omnem speciem, ex subiecti corporis cõstitutione & innata potentia nasci, neque aliunde prodire, nihil curans, siue tu hanc mortalem esse, materia posteriorẽ atq; abiectiorẽ, & illius instrumentum, siue his contraria statuas. Hæc munitissima est arx in quam me recipio, vallo, fossa, multarumq; rationum telis ac iaculis instructissima: hâc si oppugnare proponis, senties, quanto tuis inde veniant machinę potentiores & rapidiores. *Eu.* Ego verò machinis fortasse nullis, sed latebris tantùm subterraneisq; cuniculis te petam. Iam igitur agedulcis. Brute: hęc ista vis, quã rei naturalis formã appellas, nónne substantia est? Hanc ne Alexander quidẽ ipse substantiam esse negabit: tu verò quid? *B.* Esto substantia. *Eud.* Mistorum elemẽtorum temperaturam, omnemque subiecti hinc exortam habitudinem & potẽtiam, statuis, scio, in qualitatum genere. *B.* Sic necesse est. *Eud.* Atqui ex vna, vel ex multis qualitatibus, substantia emanare nequit. *B.* Nequit prorsus. *Eu.* Qui igitur fieri poterit, vt ipsa rei forma, ex qualitatum permistione et temperamento prodeat, solæque qualitates nullius substantiæ concursu & ope substantiam ingenerent? *B.* Non è sola (ne quid ignores) fit qualitatũ mistura & temperie, sed ex ipsa quoque earum, quæ in elementis sunt formarum, confusione & permistione. *Eu.* At elementorum formas Alexander in qualitatum genus retulit, vt hac etiam ratione, necesse sit, eo certè authore, cõpositi formam, ex qualitatibus enasci. *B.* Ego verò nequaquam illi in præsens assentior, sed Auerrhoidi potius, qui elementorum formas, ambigui, ancipitisq; generis esse posuit: huius opẽ si hîc imploro, quid iam oberit, quo minus compositi totius forma è simplicium subiectorum formis emergat? *Eu.* Quòd ne sic quidem simplex erit forma, sed vt corpus, ita & ipsa quoque composita. *B.* Mentẽ meam nondũ, vt video, cõsequeris. *Eu.*

Quî

Simplicem totius formã non posse ex subiectis formis emergere.

Quî sic? *B.* Quia ex subiectarum formarum temperatura, ego simplicem nasci posse existimo, quę licet sit ipsa simplex, omniũ tamen formas, suo veluti sinu complectatur. *Eu.* Id ne fieri posse? *B.* Quidni? *Eu.* Ausculta paulisper, vt quid ego velim, & tu quod quæris scias. *B.* Ausculto, loquere quid velis. *Eu.* Quæcunque ad rei naturalis procreationem confluxêre, seu simplicia seu composita corpora, ea priusquam mutua inter se actione componerentur & coïrent, singula cùm materias & formas suas habuêre, tũ qualitates perpetuò ipsis insidentes: Itá ne? *B.* Quorsum hæc? *Eu.* Nihil nunc quidẽ id refert, responde tantùm, neque ad finem præproperè contendas. *B.* Fateor elementa tribus illis instructa, in rerũ procreationem conuenire: Quid tum posteà? *Eu.* Dum vera & exquisita fit illorum commistio, qualitates illæ diffunduntur totæ in totas: Siccine tibi videtur? *Bru.* Id iam sæpius antè concessi. *Eu.* At nequeunt illorum materiæ ὅλαι καθ' ὅλας permisceri, sed longa partitione partibus eò reductis, vt iam ad extremum exiguę illæ, coniunctione quadam inter se vinctæ cohæreant. *B.* Sic quidem necessarium esse duco: nam si materiarum perfecta fieret confusio, corpora in sese penitùs ipsa subirent: quod mihi quidem videtur absurdius quàm vt recipi debeat. *Eu.* Nec verò formæ materias quibus semel infusæ sunt, deserunt vnquam, neque possunt aliæ in alias transitione facta commigrare: id scis optimis quibusq; philosophis ita visum esse. *B.* Et mihi quoque. *Eu.* Formarum igitur non alia quàm materiarum mistio erit, neque relictis sedibus exiliẽt formæ, quo seorsum ipsæ & à materia solutæ inter se cõmisceantur: sed subiectis immersæ, quemadmodum illa sic et hæ afficientur. Quocirca vt materiæ totæ in totas penetrare nequeunt, sic neque formæ. *B.* Quid tandẽ inferes? *Eu.* Nõ posse simplicem esse speciem, quæ à tali temperatione prosiliat. *B.* Vide quò rem deducere velis: nõ enim perspicio, vnde aut quo modo isthęc confeceris. *Eu.* Dicam, si voles, planiùs. *B.* Tua commenta nihil moror, neque mea interesse puto, vt captiosis istis & argutis cauillationibus respondeã: hoc satis habeo perspectum, rei naturalis formam, substantiam esse simplicem. *Eu.* Fortasse tecum mihi conueniet, si sine vlla omnino lite, rem omnem paulò altius vnà cõtemplemur. *B.* Ea verò mihi plus satis est perspecta. *Eu.* Fac igitur, per te eru

Demonstratio.

diar, fac id pleniùs concipiam, quod animum mihi iam dudũ solicitat & angit. *B.* Quid istuc? *Eu.* Huius mei muli corpus vniuersum, nónne ex ossium, neruorum, membranarum carnis, cutis, aliarumq; similarium partium copulatione constructum est? *B.* Perge quò cœpisti. Quid enim hîc respondeam, ad hoc quod est vel carnifici compertum? *Eud.* Quid porrò, An non illud etiam compertum, consimiles has & vniusmodi partes, integras & inoffensas in corporis compositione seruari, & suam esse cuiusq; earum propriam & essentiam & formam? *B.* Compertũ & illud etiam lanijs. *Eu.* Perge, obsecro, tua ista in respondendo liberalitate vti, neque cōmittas vt sordidus aut malignus videare in ijs rebus, quarum plenis. est etiam plebeiorum hominũ sensus: Partes illæ muli, consimiles & vnius inter se modi nequaquam miscẽtur siue illarum materias, siue formas spectes. *B.* Neque id sanè opus fuit, satis erat illas apta concinnaque inter se harmonia coniungi, qualem hisce in ædibus lapides, cemẽtum, trabes, & lateres, ab arte accepisse vides. *Eu.* Sic mihi quoque videtur. Quo igitur pacto fieri potest, vt noua totius forma, ex his tam multis simplex tamen ipsa prodeat? *B.* Tu videris ipse, ita tamẽ certè res est. *Eu.* Si permanent integræ & inuiolatæ partiũ formæ, quo modo aliã de se simplicẽ, multæ ipsæ integræ & incorruptæ producent? si qua ex ijs prodire statuatur hãc oportet esse compositã, vt & istarũ ædiũ cõpositã ab arte speciem esse dicimus, non autem simplicem: erit ergo totius muli forma, ex substratis formis quędam veluti compositio, vtq; totum corpus, sic & ipsa totius forma è multis diuersisq; partibus consurget. Viden hæc esse necessaria. *B.* Nescio, quibus aut vnde cõquisitis tricis nos inuoluas in re satis plana et expedita: proinde cõmenticias istas similitudines quàm aptè ad rem excogitaueris, iudicabunt alij, me certè non admodum mouent. *Eu.* Satisfecisti cæteris: hoc verò postremũ rectè ne intuli, an non? *B.* Nescio quid dicas. *Eu.* Scis, vir optime, sed fateri pudet. *B.* Quid sentiam taceo & contineo optimè, neque volo continuò palàm esse: proinde tu alium si videtur interroga. *Ph.* Quid te res minima tam citò, tam vehemẽter cõfundit, optime Brute? Collige teipsum & vel nostra gratia responde, vt hæc disputatio maturè tandem & cõuenienter concludatur. *B.* At enim sui similis semper est hic

Exemplo demonstratur.

Eudo-

Eudoxus: Minutula quędã & acuta interrogat, quibus cōcessis aut negatis, statim nobis aliorũ consequentium longã cōrexit seriem, cōfictorum ad ostẽtationem exemplorum mirifica copia refertam, vt captiosis istis laqueis irretitos cogat vel quod antè negatum sit etiam inuitos dare, vel quod stultè cōcessum cum rubore repetere. *Ph.* Quid tua refert: permitte vt arbitratu suo omnia excutiat. Agedum responde. *B.* Si iubet hic doctorum virorum consessus, dicam compositi corporis, compositam quoque esse illam substantiæ participem formam, sed quæ ex simplicium tamen formis constet atque cohæreat. *Eu.* Hei, arcis tuæ pars summa iam corruit, caue ne te tota mox obruat. *B.* Satis in tuto est quicquid superest. *Eu.* Quàm durum & quàm arduum est, opinionem semel ac penitùs animis imbibitam euellere. Hic nullum non mouet lapidem, nihil, ne absurdissimum quidem detrectat, id vnum sibi modò retineat, formam rei ex subiecti compositione suscitari, nulla neque cura neque æstimatione perpendẽs, quidnam ponat, & fieri ne id possit an non. Proposui tibi nō Aristotelem solùm, sed et Alexandri tui patroni rationes, quibus conficit, simplicem esse cuiusque rei formam: quod & tu palàm atque ingenuè dedisti. *B.* Dedi equidem, sed ante hanc altercationem, bellè, et sine vllo dissidio procedẽtibus adhuc rebus: nunc posteaquam obortum & indictum video tam atrox bellum, nihil quod huic præceptioni aduersum siet fatebor, ne verissimis quidem & clarissimis rationibus cōuictus. *Eu.* Nempe hoc illud est quod rectè in comœdia scriptũ memini, Dum in dubio est animus, paulo momẽto, huc, illuc impellitur. *B.* Ne tu mihi istuc obtudas: nondum enim de mea opinione decessi. *Eud.* Quænam ea est, obsecro? *B.* Siue simplex siue composita, compositi species esse statuatur (nihil enim moror) eam tamen esse ceu quandam ex imperfectioribus partium formis absolutam perfectionem: nunquam ab hac opinione digrediar. Exemplum modò protuli ex Alexãdro, de Theriace, & medicamentis compositis, quorum vis ex simpliciũ facultatibus dimanauit, vt inde colligeretur cōpositorum corporũ formas ac vires è substratis naturis proficisci & originem ducere. *Eu.* Apta verò similitudo, quam si vicissim in te retorqueam, omnia subuertam huius opinionis fundamenta. *B.* Quid ita? Theriace quæ iam temporis pro-

Neque etiam si totius forma cōposita statuatur, eam posse ex subiectis formis prouenire.

Argumentũ de Theriace dissoluitur.

gressu, mutua simplicium effectione in vnum quiddam redacta est, tota quidem simpliciū vires & essentias retinet incorruptas, sed quibus noua totius forma, eaque simplex accessit, proprijs & nouis ornata viribus. Vnde effectus edit, qui licet obscuriùs, omnes tamen simplicium redolent facultates, ac præter eos, alios quoq; qui recēs inductæ formę proprij sunt, quosq; nō vnius ex tota miscella simplicis, sed totius esse theriaces facilè iudices. Qui hos mirātur alij à tota compositionis substantia, alij à proprietate quadam, alij à constituente forma, eos manare contendunt, & quamuis alijs atque alijs vtuntur verbis, eadem tamen omnes pronunciant. Est enim certè omnibus confessum, eas functiones nulla posse ratione comprehendi, neq; ex elementorum, simpliciumq; partium viribus demonstrari, sed vsu solo, atque experimento ab hominibus peritis animaduerti ac notari: similis prorsus est in stirpis aut animantis fabrica contemplatio. In his enim vt in illis, mundi elementa, & primæ simplicesq; partes, suo vtraque modo commiscentur, quibus incorruptis simplex totius forma succedit. *B.* Tua sit ista interpretatio: mea & alia est lōgè, & vt arbitror, sanior. *Eu.* Vellem vt ego tibi, sic tu mihi singula dilueres, id si placet tē altius paulò ac diligentius scrutemur. Quod ex illis mundi primordijs primum ac proximè constitutum ais, aliunde nihil accepit, sed ab illis suam omnē vim hausit. *B.* Maximè. *Eu.* Compertum est autem, primordijs illis vires inesse, quibus sursum ac deorsum creantur. *B.* Compertum. *Eu.* Quicquid igitur ex illis cōstabit, nihil supra simplicium vires sortietur, sed dūtaxat sursum aut deorsum feretur, pro modo naturaq; vincentis elementi. Quocirca nihil ex illis solis genitum, sua natura poterit simul ad cōtraria moueri. *B.* Ita necesse est. *Eu.* At contrà fieri vides in stirpibus & animantibus, quæ dum ex alimento capiunt incrementum, sursum simul deorsumq; porrigūtur, & animātium nō varia tantùm, sed et in contraria sæpe est progressio, varia & multiplex sentiendi vis, animi impetus aliâs alij, & comprehensionum opinionumque admirabilis pugna, quid istorum quæso motus elementorum resipit? Num contraria elementa eadem simul particula dominantur, quæ cōtrarias istas motiones cieant? Id si nullo pacto fieri potest, qua fronte dices hæc ab impulsu elementorum pendêre? Prętereo plurimas

Siue simplex siue composita statuatur totius forma, demōstratur non posse eam ex solis simplicium formis esse.

plurimas alias rerum vires, quas ideo occultas appellarunt, quòd illarum nequeat vlla certa reddi ratio: quas si tu voles vt reliquas omnes, elementorum naturis acceptas referri, sudabis equidem plus satis, et prȩterquam quòd operam ludes, temeritatis insuper atque imprudentiæ calumniam incurres. Ergo vt in theriace & in vnaquaque re composita, facultates cernimus nullius simplicium proprias, & quæ illorū naturā minimè redolēt: sic totius simplex quædam est species, quæ à simplicium formis essentiæ suæ nihil accepit. An si mistum corpus ab elementorum permistione, & materiam & temperamentum sumere fatemur, necessariū statim esse ducis, indidem quoque formam eius ac vires peti? Oculos mihi in hæc sigillatim defigito, intendito animum. Plura non addam, ne superuacanea probandi diligentia ipse mihi diffidere videar, & claris ac conspicuis per se rebus argumentorum fumos prætendere. Tu de his vt voles statuito, neque enim tibi quicquam persuadendum recepi: ipsa pro se veritas fortiùs constantiusque certabit, nobisque tacentibus se ipsa defendet. *B.* Næ tu prouinciam arduam suscipis, si quidem me admonendo aut veriùs assentando, victum capere ac tenere studes. *Eu.* Quomodo victus teneri potest is qui cōgressum metuit, qui certaminis aciem conflictumq; subterfugit? *B.* Ità ne stomacharis? Apud te sumus. Si imperas, hoc tibi assentior, rei naturalis formam non elici ex simplicium temperamento: id tamen quod est in comœdia præfatus, Hic impulit me, hæc nūc omnino vt crederem: Atque haud scio, an quæ dixit, sint vera omnia. Sed parui pendo. *Eu.* O animi inconstantiam: virum te iudicabam, qui veritatis inuestigatione gauderes, at nunc spreta ratione, quæ est incertis animi inuentis velut ancora ad quancunque assensionem, quasi ad saxum tempestate delatus adhæresces. *B.* Ita ferè vsu venire solet in tali loco ac turba. *Ph.* An non tibi satis est ô Eudoxe, victum hostem in has angustias et vincula coniecisse? vís ne hūc prætereà suo iugulare gladio? *B.* Qui prudens, intrepidus & apprimè exercitatus gubernator videris ô Eudoxe, faceres et ipse nō minus me naufragium si hoc æstuoso & turbulento sermonum fluctu iactareris: et si mihi, vt par est, vicissim respōdere voles, ostendam non minora te incommoda sequi, quæ de hac opinione te retrahant. *Eu.* Erit id mihi certè gratissimum. Age

igitur

igitur, refelle quæ dixi: iam enim ego te liberum ac solutum mitto, quò pleniorē habeas ad id quod voles potestatem. *B.* Tu verò te ad resistendum ac sustinendum compara. *Eu.* Ego ne? tuos insultus & incursiones fortissimè perferam.

PARTIVM QVAE IN COMPOSITO SVNT singularum formas, esse veluti quasdam praeparationes inducendæ totius formæ, & eas esse multiplices. *Cap. IIII.*

BRVTVS.

Argumenta ąlia.

NAturalis corporis compositi, siue id similare est siue dissimilare, subiectum ais esse compositum, & simplicia è quibus cōponitur, vt ossa, vt neruos, vt carnes, vt membranas, singula suis esse insignita formis. Itaq; si his partib⁹ alia insuper totius induatur forma, fiet vt rei quę actu quodā & sua forma integrè perficitur, alia (quod vllo modo fieri nequit) accedat forma, & vni eidemq́; rei, multę perfectiones insint: vtq́ue simplicis vni⁹ & similaris partis, vt ossis aut carnis multæ ac diuersæ habeantur species, per quas & ex diuersis cōstaret essentijs & in dissidentia genera referretur. Quid mihi ad hæc respondebis? *Eu.* Perge quæcunq; voles in vnū conferre. *B.* Os, quod exempli gratia dictum sit, sua iam ornatum est specie, super quam si aliam inducis totius speciem, id vtiq; vnum erit, ac multa multorumq́; generum naturas adeptum, dissidebit ipsum secum, quod quàm à naturæ rationib⁹ abhorreat, intelligis, opinor. Hinc à peritissimis philosophis scriptum audies, quicquid rei sua specie perfectæ, quā illi in actu (sic enim loquuntur) esse dicunt, accesserit, id neq; substantiam esse posse, neque formam, sed solius accidentis rationem subire. Quid igitur mirabare, cùm assererem modò, totius speciem veluti compositionem quandam esse ex partium formis? Quòd si simplex quædā totius forma, omnibus ex æquo partibus insideat, ossi, neruo, carni, membranis, hæc omnia, quæ tum substantia tum temperamento dissimillima quisque iudicat, vnius erunt omnino formæ & essentiæ, quo quid cogitari potest distortius? Malim ego certè quiduis perpeti, quàm tam monstruosa probare commenta. Tibi verò,

hæc

hæc ne cum rerum natura conſentanea videri poſſunt? & tu me ſi dijs placet, citra rationem putabas inſanire, ſecus quẽadmodum iſtam rerum abſurditatẽ diluere aut effugere poſſes, quod vbi te perfeciſſe videbo, nõ dubitabo, in tuam vltrò concedere ſententiam. *Eu.* Apertè diluam, ſed ijs tamen antè comprehenſis, quibus res tota perſpicuè probari debet: nõ enim longa litigioſaq; contentione tempus eſt terendum. *B.* O he, iam ſubterfugit optimus vir: diſtinctiones quæritat, & diuerticula conſectatur, tota res nugatoria eſt, vt videtis. *Eud.* Difficile eſt incitatum contentione ingenium moderari. Dic igitur paucis, omni verborum prolixitate conciſa: Stirps aut animal, dum viuit, nónne ſpeciem quandam obtinet, qua vitæ muneribus defungitur? *Br.* Quale hoc diſputandi genus? qui reſpõdere debebat, interrogatus vicißim interrogat. An nihil pudet? *Eu.* Bono animo es, pallorem hunc cum tremore excutito, neq; enim aut difficile aut terribile eſt quod propono: res vno verbo tranſigi poteſt, & qui rem plenè ac diffuſè dici non patitur, is, ne tranſuolet, breuibus ac membratim ceſis ſententijs coërcendus eſt. Proinde cùm tu nobis operam neges, in eo colligendo quod ad concludendam hanc diſputationem cum primis eſt vtile, patiẽter ſaltẽ, ſi placet, auſculta: & ſi quid non ſatis rectè concludere videbimur, redargue. Tu verò Philiatre, reſponde ad ſingula. Stirps aut animans dum in viuis eſt, an non vt vitæ functiones obit, ſic & ſpeciẽ quandam habet quæ illarum ſit opifex? *Ph.* Certè ſpeciẽ habet qua alitur, increſcit, & omnino viuit. *Eu.* Emortua ſtirpe aut repentè extincto animãte, nonne omnes illæ pereunt vitæ functiones? *Ph.* Ita cernimus. *Eu.* Quid cauſæ eſſe putas? *Ph.* Quòd totius abierit forma, quæ illarũ erat effectrix. *Eu.* Igitur ea ſpecies, diuerſum quiddã erat à partium formis, neque ex illis conſtabat. *B.* Quomodo? *Eu.* Vita excedente ſimilarium partium vnaquæq; os, neruus, caro ſuam ſibi formam retinet, & quod tum ſuperat os, verum os eſt, non homonyma, vt oculus mortuus (hîc enim propria inſtrumenti ratione orbarus eſt) ſed ſimplici & illi peculiariter tributa appellatione. Eiq; tum ſua ſpecies eſt à nerui, à carnis, ab aliarũ ſimilarium formis diſtincta. *Ph.* Eſt, vt ijs quæ natura conſtãt omnibus. *Eu.* Nec verò ſuam hanc ſpeciem ab animæ exceſſu ſtatim accepit, ſed eadem illi quoque inerat, cùm vita et ſpiritu frue-

Solutiones.

Demonſtrat totius formam diuerſum quiddã eſſe à partium formis.

tu fitueretur animal. *Ph.* Credibile id quidem: vnde enim tã repentè illa inuolasset? *Eud.* Cur non igitur nunc æquè viuit hoc corpus atque antè, si quidem intermortui huius corporis partes similares, formis suis prēditæ sunt singulę, neq; magis quàm dum viueret disiunctæ aut locis disclusæ? Si totius viuentis species, è partium formis apta erat et composita, cur nõ illa similiter in demortuo persistat, his in sua quaq; parte permanentibus? Hæccine satis ostendunt, præter partiũ formas, toti aliquid tribuendum esse, quo idipsum vnum sit, & quo vitam agat? esseq; illam totius formam diuersum quid à singulis singularum partium formis, neque ex illis coalescere? *Ph.* Planè. *Eud.* Cùm aut os aut lapis corruptione perit, illiusq; forma dissipatur, elementa, ex quibus ea constabant, nõ simul, quasi ad nihilum redacta intercidũt, sed (quemadmodũ vetustissimus autor Hippocrates memorię prodidit) facta veluti reciprocatione, in suas quæque vnde prodière naturas redeũt. *Ph.* Scio: nã si elementorum substantiæ quæ ad rerum procreationem in vnum confluxerant, illarum rerum interitu vanescerent, neque in suam naturam remearent, iam pridem absumpta foret omnis elementorum substantia, nec ea satis fuisset rebus innumeris hactenus generatis. *Eu.* Rem tenes. ea tibi est ad stirpis animãtis ue interitum transferẽda: asseruant enim particulæ similares, suam quęque speciem, & ad suas redeunt naturas, abeunte totius forma. *Ph.* Par omnino videtur esse vtrobiq; ratio. *Eu.* Vt ergo ijs quæ in lapide miscebantur elementis, lapidis insidebat forma, neque tũ sincera erant ea primordia: sic mihi animo concipito, in animali dum viuit, animam & in toto & in singulis esse particulis, vt & vitam ijs & vitæ munera largiatur. *Ph.* Est, opinor, necesse. *Eu.* Quid porrò hîc amplius expectas? An vt concludam id quicquid est vnde vitæ munera accipimus, cùm animam tum rei speciem appellari, eamq; nec ex partium compositione coalescere, nec illis necessariò comitari? An vt finẽ potius faciam in re satis per se clara? *Ph.* Satis equidem hæc superq; esse censeo. *Eu.* At mirum vt inter hæc noster Brutus sibi silentium imperare potuerit. *Ph.* Nihil enim habuit quod diceret, aut cur his refragaretur. *Eu.* Et in eo tamen exemplo quod obiecerat, rem nostrã confecimus. *B.* Vt mutuò muli scabunt. quasi verò quicquam ad me pertineat mutua ista inter vos

ter vos assentatio, aut quasi ab ijs rectè quicquã cõcludi possit inter quos aguntur omnia de cõposito: manẽt, manẽt inquã (vtcunq; magna contentione vestra cõfirmetis) omnia tamẽ mea immota, neque vnquam poterunt vlla omnino ratione labefactari. *Eu.* Quid audio? Itã ne ô dij boni, immota manẽt quæ ego ab imis vsq; fundamẽtis erui? *B.* Siccine ais? quibus tandẽ id obsecro machinis? *Eu.* Nullis ne? An vis vt ijsdẽ illis ego tibi lippientes hosce & inutiles oculos eruam? Partes illæ inquã, quas tu tũ in stirpe tũ in animali dissimilimas esse statuis eiusdem rationis ac formæ sunt omnes, dum eorũ vtrũq; in viuis est. At mortẽ obeũtibus illis, totiusq; euanescẽte forma, quæ superãt partes, neq; formæ, neq; essẽtiæ sunt eiusdẽ, sed omnino diuersæ. Imò & discretæ sunt, neq; vnum inter se cohærentes & continuatæ efficiunt, nisi fortasse positionis vicinitate, quo modo lapides, ligna, lateres, et cementũ domũ: nã singulæ partes ad suas tũ naturas redeũt, quæ præsente totius forma, inter se vnitæ & cõtinuatæ simplex quid & vnius essentiæ erãt. Itaq; totius interitu, similaris cuiusq; partis species, in suũ (vt appellãt) actum, & in suam perfectionẽ erũpit, quæ non ita pridem dũ viueret animal, solũ inesse posse dicebatur. hoc qui de rebus istis disputant, potentiæ vocabulo declarant: actu enim fieri dicunt quod erat potentia. Et illa quidem tum nobilioris formæ lumine obscurata, nec elucẽre ipsa poterat, nec parti suam aut essentiam aut nomen conferre. Quandoquidem formæ inferiores, quæ nobiliori sunt velut administræ, cùm præstantior illa & sublimior inducitur, potestate tantùm insunt, quæ modò energia id est re ipsa atque actu inhærescebant. Et contrà quæ præsente nobiliori, potentiã solùm inesse dicebantur, illæ ea decedente erumpunt in actum, viresque suas integras & sinceras exhibent. Hìc vides ea quæcunque argumentando collegeras dissoluta: nam si forte partibus similaribus, quæ iam suis formis insigniteæ sunt noua totius accedet forma, non idcirco tamen conficere possis, parti cuiq; duas actu inesse formas, quòd eidẽ rei duæ perfectiones haudquaquam esse possunt. Complures autem formas, eadẽ in re potentiâ simul esse posse: præter has verò & vnã actu, nemo est qui neget. Neque verò forma accedit τῷ ὄντι actu manẽti: sed obscuratur inferioris formæ ille act⁹ et perfectio, quoties clarior ac nobilior immittit. Quocirca neq; quicquam

Solutiones argumẽtorũ quæ sunt initio capitis huius.

quam

quã vnũ diuersorũ (quod acerrimè contendebas) generũ erit: sed ab vna posteriori nobiliorîq; forma, res omnis essentiã, nomẽ, gen⁹ mutuabitur. *B.* Hac ratiõe, si priori meæ argumẽtationi satis esse factũ putabis, posterior saltem stabit quæ tuam opinionẽ conuincat. *Eu.* Multo hercle minus id intelliges, si quid de formę essentia teneã audieris: ego enim cõpositi corporis speciẽ cùm simplicẽ et similarẽ, tum per omnes particulas fusam esse pronũcio. *B.* Quî sic? *Eu.* Paucis explicabo: Tu mihi mentem attende. In hanc totam quam viuentem cernis stirpem, spiritus vnus naturalis, isq; sui totus similis sparsus diffususq; est: huius quoque spiritus interuentu, vna toti stirpi anima insidet. Erit id fortè dilucidius in animantium genere: his vnicus ac simplex est naturalis spiritus, ab vno simplicíq; fonte profluens, vbiq; sui similis, omnes tum similares tũ dissimilares partes continens: ergo cùm is vnus sit, è simplici fonte scaturiens, non nisi vnius simplicisq; animę vehiculum et nexus esse potest. Ita enim, si est à veteribus philosophis rectè demonstratum, animam conuenientis ac proprij sibi spiritus nexu & vinculo in corpore retineri, nos rectè ex ipsorum spirituum differentia, quàm sint multiplices, & quàm inter se dissentientes animarum essentiæ, colligemus. Naturalis igitur anima vnica esse, in omnes particulas spirans, atque diffusa concluditur. Haud absimilis est vitalis aut sentientis ratio, quę proinde quòd animantis spiritus vnus vbiq; est, & ipsam quoque per omnia cùm sentiendi tum mouendi instrumenta vnam esse necesse est. Vidésne quid velim? *B.* Audio saltem, etsi non apertè id video. Enimuerò, vt donemus tibi, naturalis tum spiritus tum animæ vnum esse fontem, pro partium tamen varia natura, hæc alia atque alia esse deprehenduntur. Ossi, carni, neruo & cuique sigillatim particulæ, peculiaris quidam ac suus insit spiritus & anima. Nam vt hę partes substantia sunt maximè dissimili, sic eas dissimiliter & nutriri & augeri par est. Quî igitur tam diuersa, vna eademque præstabit anima? *Eud.* Quid ni? An tibi nouum vel incredibile videtur, si quid diuersorum instrumentorum adminiculo, multos ac differentes edat effectus? *Bru.* Non adeò. *Eud.* Nempe hoc illud est, quod hac etiam in re sentire velim, tam varias ac latè dissidentes partium functiones, non ex ipsius animæ, sed ex partium quibus infusa & inspirata est differen-

Posterioris argumẽti solutio.

differentia proficisci. Hoc itaque modo, vis animalis etsi vna est suiq; similis in omnes tũ neruos tum lacertos distributa, per alios tamẽ solũ sesum, per alios sensum simul ac motũ cõfert & efficit: & vtrunq; aliâs obscurius, aliâs clarius, pro partiũ quib⁹ est infusa quasq; mouet varietate et affectiõe diuersa vis item naturalis quę in carne est, carnẽ gignit, quę in osse, os eodẽq; in reliquis modo. Accõmodat enim ipsa sese ad partium quas moderatur ac fouet temperamẽtum, naturá multiplicesque ac varios vsus. *Br.* Sed quidnam est quod modò mihi de stirpibus dicere occœperas? *Eu.* Vt animantibus vis naturalis è corde vel iecore, vbicunque prima est eius sedes, profecta, toti deinceps corpori communicatur: sic propemodum censuit Aristoteles, stirpibus quiddam inesse, cordis loco, idq; media inter radicem & caudicem sede, è cuius velut scatebris, vis illa naturalis manãs, in vniuersam deriuetur stirpem. Itaque scire licet, quæcũque specie distare existimamus tum animantia tum stirpes, diuersum hoc vitæ principiũ sortita esse, diuersamq; ab hoc emanantem naturalem vim: ita vt sit sua cuiusq; formæ propria. Attamen sic est illa simplex, & tota vnius modi, vt vel in disimiles partes recepta, vna suiq; similis vsque persistat. *B.* Quid tu hinc colligendũ esse ducis. *Eu.* Viuentis huiusce stirpis lignũ, corticem, folium, florem, atq; fructum, omnia vnius esse formæ, vnaq; specie contineri, & animantis os, carnem, vinculum, cartilaginem, specie nequaquam dissidere. Atque id est quod argumẽti tui posterioris, quo fortiter cõtẽdebas, nõ posse simplicẽ ac sui similẽ formã, tam disimilibus partibus æquabiliter insidere, imbecillitatẽ prodit. Nã quæ substãtia ac tẽperamento disimili cernũtur, cõmuni quadã per innatũ spiritũ caloremq; præparatione, redditæ sunt similes & idoneæ ad eiusdem formę susceptionẽ. *B.* Illud ipsum prouidebã esse tuæ rationis consequens: sed vt eras pollicitus, ita mihi nunc deinceps respondeto. *Eu.* Æquũ postulas, neq; recuso. *B.* Canis os specie & essentia discretũ est ab osse muli. Nõne ita res habet? *Eu.* Demus istuc. *B.* At canis os, ab eiusdẽ carne lõgius disidet, quã illius ipsius os ab osse muli. Igitur si specie os ab osse differt, muli inquã os ab osse canis, quis neget carnem ab osse cũ quo nihil simile habet, ne in vno quidem eodemque animali, specie saltem differre? Quid hic habes quod respondeas? *Eud.*

Argumentũ ad illud.

Erras. Neq; enim si vtriusq; os, tum canis tum muli, eadē appellamus nomēclatione, idcirco putandum eadem illa specie *Solutio.* ac ratione cōtineri: immo verò disiuncta sunt diuersorum animantium ossa, & quidem latiùs quàm eiusdē os atque caro. Vis illa naturalis quæ canis ossi moderatrix præest, eadem nō potest asini ossa regere, & canis tamen cartilaginem & carnē perinde atque os moderatur. De hac partium similitudine, si rectè iudicare voles, non est (vt dixi) æstimandum substantiæ temperamentum aut crassitudo, sed ipsius quædam proprietas, & is spiritus, qui accedenti formæ illam certo modo præparat. *B.* Eodem reuolueris. Quid iuuat, toties hæc nobis tam odiose inculcare? Iam tu vicissim audi: multis non *Argumenta ab exemplis.* agam, sed tamen intelliges tandem, quantoperè in huius hæreseos delectu, iudicio falsus sis. *Eud.* Magnam inibis à me gratiam, si meam diligentiam, tuis scrupulis excitabis. *Bru.* Accuratiùs singula excutiam, neque ad te confutandum rebus vtar extrinsecùs alicunde corrogatis, sed omnibus ferè domi tuæ natis. *Eu.* Quænam illæ? *Br.* Malum hoc medicum, hóc ue citteum, tú ne aliquando quale sit considerasti? *Eu.* Et persæpè quidem. *B.* Cortex eius calet: quæcunque verò illo integuntur interanea & velut viscera, non parum frigent. *Eud.* Id vel quiuis è plebe nouit. *Bru.* Casiæ fistulæ medulla lenit aluumque subducit, cortex menses potenter mouet, adeoque fœtum etiam excludit. *Eu.* Ita compertum est vsu. *B.* Floris qui in labrusca prouenit, extrema in ambitu folia refrigerant, quod enascitur inter hæc medium adurendi vim sortitum est. *Eu.* Et id verum esse, longi iam temporis vsus atque experientia, sæpenumero docuit. *Bru.* In animantium porrò genere leporis pulmo suspiriosos iuuat, sanguis calculum comminuit, ossiculum quod in poplite posteriori est arenulas deturbat, coagulum appositione conceptum retinet, pilus erumpentis sanguinis impetum sistit, hæccine omnia recipis? *Eudo.* Maximè: sunt enim in vsu quotidiano. *Bru.* Quid igitur causæ adfers ad hæc & huiusmodi plurima? Cùm eiusdē stirpis vna pars vrit, altera vi frigoris stupefacit, vna in angustum arctando contrahit, altera fundendo, dilatat: tum vrinas aut menses ciendi, aut hunc aut illum humorem expurgandi facultatem habet vna, altera verò istorum nihil præstare potest, fieri ne (id quod asseris

ſeris) poteſt, vt eadem omnes ſorma prędıtæ ſint? *Eud.* Quid ni? *B.* Secus viſum eſt magnis ac doctis viris: ſed quoniam non tam authoritatis in diſputando, quàm rationis momenta ponderanda ſunt, ratione potiùs pugnemus, & meam rationem cum tua ratione ſi videtur cõmittamus. *Eu.* Velim ſanè. *B.* Ain tu à forma omnem actionem proficiſci? *Eu.* Aio. *B.* Et eam formam ſimplicẽ eſſe ſtatuis? *Eu.* Etiam. *B.* Quomodo igitur tam multi, tamq; diſpares erũt vnius & ſimplicis formæ effectus? Quo pacto erit illa multiplicium & contrariorum author, quæ non conſtet ex contrarijs, & quæ ſit omnino ſimplex? hęc haud quaquam fieri poſſe non ignoras ſcio, & ſi ſoli eſſemus non dubito quin tu mihi facilè faſſurus eſſes. Sed turpe ac pudendum videtur, in grauium virorũ conſeſſu atque oculis, palinodiam canere: quocirca, non amplius vrgebo, ſed ad alia ſi videtur diſcutienda pergã. *Eu.* Quid iſtuc rei? Itá ne tibi res eſt confecta, itá ne ante victoriã triumphũ? *B.* Nihil enim habes, quod huc afferas. *Eu.* Bona verba. *B.* Dic igitur clarè, vt in peſsima cauſa, ingenij tui ſpecimen exhibeas. *Eu.* Quas mihi modò recẽſebas facultates, illæ nequaquam ab ea animę parte prodierũt, qua viuunt aluntúrq; ſtirpes: hæc enim ſolas vitæ ſunctiones cõfert, atq; has alijs aliter. At verò ſtirpis eæ partes quæ viribus pollẽt contrarijs, nõ viuæ in nos agũt, ſed cũ iam mortuæ corporibus noſtris adhibentur, varijs pro ſua quęq; natura modis, illa afficiunt, vt intelligere liceat, eas δυνάμεις aliunde quàm ab altrice & naturali anima peti, quæ totius eſt ſtirpis viuentis. *B.* Hem optimi viri quid ceſſatis, veſtræ certè partes ſunt amico ſuccumbenti opẽ ferre. *Eu.* Iã demũ ſentis, quã ſit huius teli penetrabilis acies, quãq; facilè ſit te perfoſſura? ſtirpis emortuę partes, quarũ mihi contrarios effectus obijcis, nequaquã eiuſdẽ ſunt formę εἰδοποιοῦ, cuiuſmodi dudum erãt cùm viuerent, ſed vt vires & & temperamenta, ſic & ſormas habent diuerſas, per quas res efficiunt tam diſsimiles. Nunc animam naturalem in eas redire remeareq́ue fingito, quæ paulò antè exceſſerat, ea tũ illis partium viribus nihil addet, ſed hoc maximè conſeret, vt in quibus partibus tanta ineſt virium diſsimilitudo, illæ nutritione incolumes ſeruentur, & increſcant, & priuſquàm ſenio contabeſcant, alias de ſe eiuſdem generis excitent: nam hoc ipſo à lapidibus metalliſq́ue diſtant. Ergo

Solutiones.

altrix illa anima, tum singulas partes, tum speciem illarum conseruat quibus aliunde vires accesserant. *B.* Hoc scilicet eras cum tanto apparatu, & tam longa circuitione dicturus? *Eud.* Hoc ipsum. *Bru.* Controuersiam tamen nondum dirimis, sed respondendo, in grauiora (quod est intolerabilius) incurris incommoda. *Eud.* Cur, obsecro? *Bru.* Aperiam vtrunque seorsum. Dissimiles illæ stirpis aut animalis partes, vires habent illis etiamnum viuentibus, aut easdẽ aut fortè maiores quàm iam mortuis. Quid ad hæc? fare agè. *Eu.* Vera narras: neque enim vires nouas morte consequutę sunt, sed earum quas habuêre, potiùs fecêre iacturam. *B.* Vt igitur emortuæ, sic & viuentis stirpis particulæ varijs prædite sunt viribus, & res efficere possunt contrarias. *Eu.* Est necesse. *B.* Cùm igitur tu hasce omnes in communem, eamq; simplicẽ totius formam referẽdas esse profitearis, qui possis effugere, quo minus illam contrariorum esse opificẽ fateâre? At istud est longè absurdius, quàm si illam asseras esse cõpositam. *Eu.*

Aliud argumẽtum.

Solutio. Minimè verò, nam ego disputationem hanc semel conclusurus, certè & constanter assero, simplex idem agens quod anceps & homonymum appellant, cõtrarios effectus edere posse, quoriescunq; vel diuersa instrumenta, vel alias inferiores causas, velut succenturiatas sibi in opus adiunxerit: accommodat enim sese subiectorum quibus inhæret naturæ. *B.* Tu igitur altricem stirpis animam, partium formis ignobiliorẽ ac viliorem facis, si quidem conseruãdarum partium gratia illam conditam esse censes. *Eu.* Immo contrà planè: Singularum partium formas quosdam veluti gradus esse, quibus ad supremam illam totius formã promoueatur, nec alia de causa illas in subiectũ impressas, nisi vt ista pręparatione ad hãc introducendam via præsterneretur. Nec verò cùm dicerem animam nutriendi facultate præditam, singularum partium formas seruare, hanc illarum gratia conditam esse putabam, sed sua ipsius & stirpis solùm causa consistere. Cęterùm quoniam illa è suis cohæret partibus, fit idcirco, dum se totamq; stirpẽ hæc nutritione tuetur, nouoq; fœtu multiplicat, vt ipsas quoque partium formas, quibus ad præparationem opus habet, incorruptas quoque seruet, simulq; nouas interdũ generet. Itaq; partes ad totius formam nonnihil equidẽ, at non essentiam conferunt. *B.* Quidnam igitur? *Eu.* Præparatio-

Partium formas præparationem quandã esse ad totius formam simplicem.

nem

nem & accommodatam quandam διάθεσιν recipiendæ simul atque seruandæ totius formæ, eiusque omnibus muneribus defungendis. His enim internuncijs ac veluti paranymphis, fœliciter coït & indiuulsum permanet formæ cum toto subiecto coniugiũ, quas si qua fortè vis expulerit, necesse est vel diuortiũ statim cõsequi, vel inertẽ certè & ociosam formã in subiecto relinqui. Quẽadmodũ igitur ossis, nerui, carnis, & cuiusq́; similaris subiectum, nõ ex solo qualitatum temperamento, sed ex primordiorum quoque naturalium permistione præparatũ est, & illis, suas formas seruantibus, forma nerui vel ossis influxit: Sic omnino putandum totius animantis formæ corpus subijci, ex hærentibus & in vnum confusis, osse, neruo, carne, alijsq́; id genus partibus constructũ. Ex apta enim & concinna similarium positione, numero, figura, magnitudine, partes illæ quæ appellantur organicæ consurgunt, è quarum deinde conuenientia & mutuo cõsensu, suis numeris absolutum efficitur corpus. Itaque his vniuersis aptè concinneque in vnum coëuntibus, conuenienter ac legitimè præparatum subiectum, formam horum omnium communẽ in se allicit et cõseruat, & illius functionibus inseruit. *B.* Admirabilis verò præparationum congeries. *Eu.* Nec tamen omnes attigi quas ad rei procreationem inductionemq́; formæ requiri existimo. *B.* Nunquam desines in nugis tererete tẽpus, & flexuosis ac vagis interpretationum ambagibus, inueniendę veritatis occasionem intercipere? *Eu.* Nihil equidem minus: sed si quod reliquum est auscultare velis, audies quę sunt omnium longè verissima. *B.* Non feram amplius: narra cui voles tua commenta. *Ph.* Mecũ age potius ô Eudoxe, neque quod de his præparationum generibus dicere instituẽras abrumpas, nos quæcunq́; dixeris æquis et attentis animis accipiemus. *Eu.* Quis huius viri fastidiosam morositatẽ perferat? *Ph.* Omitte verò illum, & ad expositionem quam auidè expectamus aggredere. *Eud.* Adesdum igitur attentus, & animaduerte quid velim. *Ph.* Arrectus sum, dic agè. *Eu.* In viuentium omnium corporibus, tres minimum pręparationes (sic enim appello quas græci προκατασκευάς dixerunt) ad formam recipiendam necessariæ insunt. Vna est proba & idonea temperatio, quæ partis cuiusque simplicis ac similaris sua esse intelligitur, ex primordiorum mistione prognata, & totius

Tres præparationes ad totius formam necessariæ.

totius etiam corporis sua quædam composita, ex confluentibus conspirantibusq; in idem similarium partium temperamentis comparata. *Ph.* Verisimile id quidem, & maximè cõsentaneum. *Eu.* Altera præparatio corporis est, congrua aptaque compositio, consensus & conformatio, quę nos cernimus, organicis quibusq; partibus, primùm ac per se inesse, toti verò corpori ex organicarum compositione. *Ph.* Hãc ego non dubito viuentium omnium esse communem: nam et Aristoteles animam definiens, inquit esse actum corporis naturalis organici: quòd organorum conformatio sit ei corpori, quod vitam & animam suscipiet, necessaria. *Eu.* Tertius ad hæc est spiritus quidam, per totum fusus, cui salutaris inest et vitalis calor. *Ph.* Cur hunc inter præparationes numeres, nondum mihi planè constat. *Eu.* Si pro comperto tibi est, animal omne calorem in se cõtinere ac fouere, quo vitam tuetur, quoque extincto illius anima decedit atq; intermoritur, nequaquam in dubium vocabis, quin spiritalis ille calor, ad vitam degendam sit omniũ maximè necessarius, quippe qui & ad animæ naturam accedat proximè, & illi perpetuus atq; indiuiduus comes sit. *Ph.* Sed quid prohibet, quo minus hic ad superiores præparationes referatur, cùm non secus atque illæ ex elementorum concretione prodeat? *Eu.* Etsi elementorum soboles est prima illa præparatio, conformatio tamen & spiritus, non illinc, sed è diuiniori quodam principio originem ducunt. *Ph.* Quid ita? *Eu.* Quoniam fieri nequit vt elementa vel diligentissimè ac summa cum ratione temperata, per se nullius ope alterius, aptam corpori conformationẽ, sensum, motũm ue conferant. Quam enim legem, aut quam mensurã his efficiẽdis feres? *Ph.* Inexplicabilis est, mea quidẽ sententia, temperamenti modus. *Eu.* Id in conformatione longè magis dicas: nam hoc aut illud temperamẽto esse calidũ satis intelligitur, eò quòd calidũ & igneũ elemẽtum cæteris elemẽtis in permistione præpolleat. Itemq; tactu frigidũ si senties, frigidũ elementũ dominari: sed quanã ratione factũ sit, vt hæc aut illa fuerit huius aut illius rei figura, id verò est, quod nec dicere, nec mente cõsequi possis. Plurima enim cernimus quæ cùm sint eiusdem temperamenti, dissimiles tamẽ figuras acceperunt rursumq; alijs cõsimiles esse figuras, quorum sit dissimilimũ inter se temperamentum: id quod ex medicorum

Quàm distinctæ sint ea præparationes.

dicorum sententia plenius posteà & vberius probabitur. *Ph.* Videtur id ratione, aliqua ex parte, fulciri. *Eu.* Porrò insitus siue spiritus siue calor, qui vitæ est & opifex & vinculum, non potetit partium corporis temperamento acceptus referri. *Ph.* Id quoq; si tibi placet, apertiùs doceto. *Eu.* Repentè ac recens extincto iugulató ue animáte, partes similares, suã singulæ aliquandiu retinent temperaturam. *Ph.* Id memini iam à te suprà demonstratum, fieri non posse, vt insitum rei tẽperamentum tam subitò mutetur suamq; velut exuat naturã. *Eu.* In ijs tamen partibus tùm neque insitus ille calor, neque spiritus inest. *Ph.* Quid mirum? Nam idcirco interijt animal eiusq; partes, quòd animæ vitæq; conseruatrix causa, nempe spiritus ille calidus, nobisq; insitus, aut subitò euanuerit dissolutus, aut extinctus perierit: etenim apertè cernimus, quod ab Aristotele annotatum est, moribundum animal refrigescere. *Eu.* Hinc itaq; concluditur, insitum illum siue spiritum siue calorem, nihil ad tempetamenti rationem pertinere. Et quoniam spiritus qui in arterijs præsertim maioribus est, inter corporis partes non censetur, sicuti neque qui venis clauditur sanguis, fieri proinde necesse est, vt nec ille spiritus calor quicquam pertineat vel ad corporis substantiam, vel ad temperamentum ex elementis naturæ ortum. Quare hoc ipsum nec spiritus nec conformationis efficiens erit corporis temperamentum, sed hæc è diuiniori natura fluxisse oportet. *Ph.* Iam primùm in mentem mihi venit Auerrhois ille, in Arabum factione primæ existimationis philosophus, qui collectaneorum sectione prima, tuam sententiam sequutus, censuit innatum nobis tum calorem tum spiritum, neutiquam ex partiũ corporis temperatione proficisci. Sic enim aït: Partes natura quidem & agunt & afficiuntur in totum à calore ipsis innato, qui alius est ab eo, quem à temperaméto adipiscuntur. Experimento quippe anatomices compertum exploratumq; est, corde corpusculum contineri vaporosum exquisiteq; calidum, quod ab ipso per arteriarum ductus in vniuersum deriuatur animantis corpus atque transmittitur. Hæc sunt quibus planum facit nobis insitum calorem & spiritum, non modò ignis naturam conditionemq; non retinere, sed ne ab elementorum quidem concretione, permistioneq; omnino prodijsse, quasi illorũ diuinior quędam sit origo, quæ

go quæ qualis sit, neque mihi occurrit, vbi ille expresserit, neque aliunde possum, vlla diligẽtia plenè consequi. Tu proinde quicquid de his habes animo comprehensum (habes autẽ vt scio plurimum) id deprome quæso, et liberaliter nobis impartire. *Eu.* Rem petis perquàm sanè lubricam, & plenam periculi, vnamq; omnium maximè temeritatis obnoxiam calumniç, sed audebo tamen, quando ita postulat disputationis continuata series, quãtum ea de re teneo id vobis exponere, vt ratione inter vos cõmuniter agitata ex æquo et bono statui posit, quam oporteat his de rebus esse, doctorum & veritatis amantium hominum, sententiam: ac primùm quidem caloris & spiritus, mox deinde formarum originem ortumque commemorabo. Qua in re sic agam, vt mea omnia firmis corroborẽ ex Hippocratis, Platonis, Aristotelis & Galeni decretis. *Ph.* En in hoc sumus, audè quicquid dicturus es excepturi, & tãta diligentia expẽsuri, quãta ab hominibus maxima præstari potest. *Eud.* Quicquid viuit, nulla putida materia creatum (vsus perfectum id appellat siue in stirpium siue in animantium genere positum id constitutumq; est) ex subiecto prodijt, quod est suum cuiusq; semen. *Ph.* Memini id esse suprà confectum. *Eu.* Ex hoc singulæ primùm corporis finguntur partes naturæ vi, non aliter quàm opificis manu minutæ particulæ, primùm confusæ in ordinem posteà digeruntur. *Ph.* Sæpe id obseruatum ferunt ab hominibus studiosis. *Eu.* Itaque semen tanquam excellenti quadam sapiẽtia prẹditum, dum stirpibus quidem è terra, sed quę sit alijs elementis permista: animantibus verò è materno sanguine familiare & quale cuiq; ex vsu est nutrimentum suggerit, concinnam simul idoneamq; elementorum temperationem confert, efficitq; vt sit vnumquodq; huius illiúsue discreti singularisq; temperamenti: vnde liquet singularem temperamenti rationem quam nonnulli temperamenti proprietatem dixerunt, tum corpori toti, tum particulis ipsis vi seminis induci, atque etiam certè conformationem cõpositionemq; subiecti, de qua ex Galeni mente pomeridiana disputatione plura colligem'. Atq; hoc modo complexi sumus priores duos præparationum ordines. Tertius porrò qui per vitalem spiritum, caloremq; conficitur, vt non ex sola elementorum temperatione perfici potuit, sic apertiùs illustriusq; quàm reliqui à semine

Tres eas præparatiões à semine conferri.

à ſemine ſui ortus initia ducit. Semen enim caloris & ſpiritus refertū aſſeuerant omnes, & has vires à parentibus accepiſſe. Nam cùm ſui ſimile quidpiam generaturi parentes, nequeāt in opus continenter incumbere, quòd aut prius quàm perfectum ſit, intereant, vt ſtirpes aliquæ, aut alijs vitæ rationibus ſeſe accommodent, vt perfectiorum animantium genus vniuerſum, prouida ſolerſq; Natura, rerum æternitati cōſulens quæ parenti inerant ad procreandum & vitam largiendam vires, eas per calorem & ſpiritum ſemini commiſit, exiguæ quidem portioni, ſed quæ totius vicaria iiſdem prædita facultatibus, toti ſimile procreet. Hæc in rem præſentem tibi ſatis ſint, aliàs, dum ita feret, plura fortaſsis audituro.

REI NATVRALIS POTENTIAM NON poſſe ſuopte impetu ad formam progredi, ſed haud ſecus atq; actum de habitu, formam elici de potentia materiæ. Cap. V.

PHILIATROS.

Agedum mi Eudoxe, has queſo mihi tenebras quibus offundor, diſcutito: iam enim ſuprà docuiſti, potentiam eſſe materiæ quandam præparationem, ad excipiendam certam ſpeciem: at hę προπαρασκευαὶ quàs ſemini ineſſe cōmemoras, ſūnt ne ea ipſa potentia quam inueſtigamus? *Eud.* Sunt omnino, atque in vnum idemq; redeunt. *Ph.* Nulla iam demum verborum circuitione, nullo anfractu, rem omnē cōpendiò & planè dixiſti. *B.* An non illud audax, ne dicam temerarium, facinus, rem tam arduam, tam à noſtris ſenſibus abſtruſam, de qua doctiſsimorum philoſophorum acerrimæ ſunt & in hunc vſque diem indefinitæ contētiones, tam paucis tamq; apertis verbis concludere? Confidētia eſt hæc certè intolerabilis, & ab interpretis naturę modeſtia aliena. Tu quaſi digito attingas, audes quid potentia ſit indicare? *Eud.* Quidni? Sed iam agè quæſo mi Philiatre, quum potētiæ nōmine nihil ſit neć philoſophorum ſermone magis tritum, nec diſputationibus acrius exagitatum; poteris ne quàm multiplex id ſit recenſere? *Ph.* Poteroni fallor primùm enim Ariſtoteles potentiam eſſe definiuit motus mutationiſq; principium

Quid potentia formæ.

Potentiæ nomē multiplex.

5. Metaph. ca. 12. et 9. cap. 1. & 2.

cipium: quũque id duplex sit, vnum efficiendi, patiendi alterum, duplicem inde potẽtiam statuit. Efficiendi quidem potẽtiam esse dixit, mutationis in alio principium, de qua Physicorum septimo multa: patiendi verò, principium mutationis ab alio: qua verbi significatione, rei cuiusque materiã appellat potentiam, formam verò actum atque perfectionem. *2. de Anima cap. 1.* Harum vtraq; in substantiarum est genere. Preterea autem id etiam nominis ad accidens quiddam trahitur, quod Aristoteles naturalis potentia vel impotentia dici solet. *In categ. qualitatis.* Est enim habilitas vel affectio cuius ope vnumquodq; facilè vel agit vel patitur: aut si mauis, propensio & procliuitas quædã ad aliquid agendum aut patiendum. *9. Metaph. ca. 2.* Sic omnes artes agendi potentias nuncupauit, quòd principia sint mutandi in alio. Similes etiam affectiones rebus inanimis asscifcit, quarum subsidio expeditiùs agunt obsistũnt ue, ne cõtrariorum vi in deterius cõmutentur. Patiendi potentia diathesis est, qua res quæq; in alium statum promptè conuertitur. *Eud.* Consiste paulisper, *Potẽtia de qua disseritur.* in portum enim iam appulisti: nam ea de qua disserimus, est patiendi potentia, quæ materiæ tanquam præparatio quædã insidens, eam aptam idoneamq; reddit commutationi, & excipiendæ quam appetit formæ. *2. Phys.* Hæc est quam Alexander Aphrodiseus, rectè inquit esse principium, materiæ inditũ, per quod illa apta sit ad omnia suscipienda, quæ ab ipso & ex ipso futura sunt. *Eu.* Quicunq; definierunt, potentiam esse materiæ quandam præparationem & instructionem, illi si non vltrà qualis ea sit præparatio inuestigandum putarunt, prodigiosa tamen commenta nobis obtrudunt, laborantq; de nominis potius, quàm de ipsarum cognitione rerum. At si veterem philosophandi legem sequi volumus, res animo cõprehensæ nobis sic erunt, vt si sensibus essent perceptę. Tu itaque mi Philiatre, si ex tribus istis præparationibus, concinnã materiæ accommodationem clarè intelligis, ne dubita te quoq; potestatis purã essentiam tenere. *Ph.* Tenere me puto. Cæterùm velim vt tu mihi alia deinceps interpreteris, eaq; et multa & multis perobscura. *Quid sit formã educi de potentia materiæ.* Quum philosophi dictitant, de potentia materiæ educi formam, tú ne censes has præparationes cùm iam perfectionem integram acceperint, formam de se emittere? Scio equidem à Simplicio ea de re sic scriptum esse: „ In omni mundo, si quis exortus prodit, non aliter quàm per poten-

potentiam ad substantiam prodit atq; perficitur, materiaque quum recipit formã, per potentiam ad ipsam perducitur. Et alio loco: Neq; enim omnino ab imperfecto ad perfectũ aliquid peruenit, nisi media adsit potentia, addens perfecto id quod deficit, summam perfectionem suscipiens à perfectissimo. ‘‘ Hęc nõ sanè dubito quin verissima sint, sed me nihil prorsus docent. *B.* Si mihi liceret bona istorum venia, ego tibi ô Philiatre, paucis explicarem, quemadmodũ rei cuiusq; species ac forma, de potentia materiæ ducatur. *Eu.* Tibi verò nõ conceditur modò, sed & omnes quotquot adsunt orant, vt te huius quæstionis interpretem exhibeas. *B.* Planam igitur huius rei expositionem accipe, quæ nullo negocio, te ab intricatissimis aliorum errorib. expediat. Istæc de qua tam anxiè disseritur potentia, qualitas est, quæ magna in vtrãq; partem latitudine, aliâs intendatur, aliâs remittatur. *Ph.* Magna certè quidem. *B.* Atq; initiò prætenuis ea est & obscura, mox verò sensim paulatimq́; vires capit, & increscit: quumq́; ita minutatim gradatimq́; facta additione, ad integram absolutionem expletionemq́; venerit, tum ea est, vt Aristoteles dicere solet, ἐντελέχεια quædam, quã alij perfectionem, alij perennem quãdam agitationem interpretantur. Quemadmodũ igitur ista perfectio, de inchoata obscuraq; præparatione sensim ordinatimq́; educi consummariq; videtur: sic sanè existimate debes rei cuiusque speciem (quę à perfectione nihil differt) de præparatione ac potentia verè nasci & oriri. Est enim perfectio species, ipsaq́; præparatio potentia, neq; ad eam rem alia opus est explanatione: sed vt pręparatio tandem fit perfectio, sic potentia commutatur in formam. *Eud.* Parũ abest, ô Philiatre, quin tenearis, vide ne imprudens tu tibi laqueos induas, periculosa est assentiendi facilitas: proinde in tam lubrica ac præcipiti via, memineris tibi cautè incedẽdũ esse. Sũt enim permulta, falsa illa quidẽ, sed veris tamẽ simillima, quę veritatis pallio velata, falsa specie multos in fœdos ac pudẽdos errores abducũt. Est antẽ hic Brut⁹ percallid⁹, & qui nisi caues, te facilè circũueniet. *Ph.* Quomodo? *Eu.* Si perfectionem esse rei formam dederis, actum est. *Ph.* Quid igitur? censen' illa inter se esse diuersa? *Eu.* Maximè: si quidem non minùs distãt quàm quę in diuersa genera diuertunt. Perfectio ex potentia, sensim velut adolescẽs cõsummatur, parsq́; totam antecedit:

Falsa quorundam expositio.

Perfectionẽ nõ esse rei formã.

E forma

forma verò, immissa tota repente est, cuius ne minimũ quidẽ antè fuit. Illa vt potentia, natura quædam est patiens: hæc natura est efficiens, omnisq́; motus principiũ. Illa accidẽs solùm est, hæc autem simplex puraq́; substantia, quod meministi suprà esse multis rationibus confirmatum. *Ph.* Memini tanquã nominis mei. *Eu.* Quî fieri igitur potest, vt potentia cõtinuato incremento, in solidam atq; expressam formã (sic enim appellare placet quam græci ὀντότητα dicũt) abeat, vt fiat ex qualitate substãtia? vt genera suprema, quibus nihil sit inter se cõmune, quæq́; lõgiùs distent, quàm quæ sint summè cõtraria, in sese mutuò cõmigrent: potest equidẽ quęuis qualitas, in aliam qualitatem trãsire, & in substantiã substãtia, cõmunem enim materiã habent: at qualitatẽ in substantiam reciproca vicissitudine cõmutati posse, nulla cõprehendit mẽtis humanę cogitatio. *Ph.* Mea certè nullo modo cõcipit. *Eu.* & aliud tamẽ tibi persuadere nititur versutus hic Brutus, vt te obnoxiũ aliquãdo & prostratũ teneat, ijs vtiq; persimilis, qui subsellia assidere volentibus subtrahunt, vt qui ceciderit, cũ eũ videant supinum, profusiùs & maiori cachinno rideãt. *Ph.* Nunquã ita facilè me duci patiar, sed quẽ semel occupauero gradũ, in eo posthac firmiùs & fixiùs persistam. *B.* Quid audio? Siccine mea sentẽtia cõtortis & aculeatis sophismatis impetitur? siccine captionibus eludor? *Eud.* Ita tibi appellare liceat, quæ fugere nõ possis. Sed si per ociũ tamẽ apud te singula diligẽtiùs expẽdes, cernes profectò, quãto nostra hæc tuis illis præponderent. Quòd si tuis rationibus aliquid cõstructum esse putas, næ ego illud & facilè & breui diruã. *B.* Aggredere, iã expecto. *Eu.* Quę in semine est potẽtia sensim minutatimq́; augetur, dũ perueniat ad summã perfectionẽ: itáne aïs. *B.* Maximè. *Eu.* Quãnã obsecro agẽte & cõcitãte vi, incrementũ illud dari putas? *B.* In prõptu est Alexãdri rẽspõsio, primũ insitum esse semini quoddã motus initiũ, quod impetu à generãte accepto, ad aliquẽ vsq; finẽ agit, dũ se cõtinuato incremẽto perfecerit, & velut ingressũ stadiũ, ad metã vsq; (nisi si qua vis de cursu retrahat) percurrerit. *Eu.* Sum equidẽ plus æquo obliuiosus, proinde si lõgiùs extrahit oratio, tota mihi protinꝰ excidit. Age igitur cõcisis magis respõsionibꝰ, si modò eas à me memoriã teneri velis. *B.* Quęcũq; voles modũ tenebo. *Eu.* Impetum quendã, motusq́; initium aïs à generante iam olim semini

Potẽtia nunquã sic perficit potest ut in formã degeneret.

Potentiã seminis nulla ratione posse in formam transire.

ſemini datum fuiſſe. *B.* Ita res eſt. *Eu.* Hoc motus initium, intelligis ne eſſe potentiam? *B.* Id ipſum prorſus. *Eu.* Deinde principium illud, quod eſt potentia, agere quidem continenter exiſtimas, & à primis inchoatisq; naturis, ad vltimas et cō ſummatas, quibus nihil addi poſsit, quasq́ue nos ſummas & perfectiſsimas iudicamus, procedere. *B.* Quid ni? *Eu.* Et hāc potentiam tu qualitatem eſſe ſtatuis? *B.* Sic viſum eſt Ariſtoteli. *Eud.* At nulla qualitas, primò & per ſe poteſt agere, ſed omnis actio, ad ſubſtantiæ compotem formam pertinet, quæ principiū quoddā eſt efficiens. *B.* Ne hoc quidē inficior. *Eu.* Dū igitur ais potentiā ſenſim augeri, quoad fiat perfecta ſpecies, accretio illa, cuinam formæ primùm refertur accepta? *B.* Ipſe videris, iſtuc ego minimè inueſtigo. *Eud.* In ſemine tria tātùm eſſe dicimus, materiam, formam, potētiam. Illa igitur potentiæ actio perducit ne primùm, ad ſeminis formam? *Bru.* Quonam aliò perduceret? *Eu.* At id fieri nequit. *Bru.* Quid cauſæ? *Eudo.* Quoniam quicquid agit, in hoc agit, vt ſui ſimile reddat obiectum patiens, neque forma quæ in ſemine eſt, aliud quicquam molitur, quàm vt ſemen aliud de ſe generet. *Bru.* Hoc ipſe ſatis ſciebam, ſed eò me vel inuitum traxerat rei conſequentia: nunc itaque reſilio, & potētiam quæ ſemini ineſt, ſeſe ſua vi augere aſſero, neque vllā externā opem deſiderare. Ea enim tametſi qualitas exiſtimatur, præſtantioris eſt tamen ordinis quàm cæteræ: quapropter & illam Ariſtoteles appellauit naturalem potentiam, quòd vt qualitatis, ſic & naturę quadantenus ſit particeps. Quocirca qui illam dicet per ſe aliquid agere poſſe, nihil abſurdum dicet. *Eu.* Mira diuerticula. Huc igitur ſequere, quando ita tibi viſum eſt. Si quid primò ac per ſe agit potentia, dum ſe ipſam auget ac perficit, aliud efficit nihil quàm ſui ſimilem potētiam, neq; poteſt ipſa quantumuis aucta de ſe formam edere. Ex ſemine quidē tanquam ex ſubiecto generatur animal aut ſtirps: at potentiæ efficientia formam, aut ſeminis vi animal generari, præſtantium philoſophorum nullus receperit. *Bru.* Quid ita quæſo? *Eud.* Quod nondum eſt, ſed futurū eſt, id iā ſimpliciter non eſt: quod autē non eſt, qui poſsit aliud quicquā efficere? quo pacto fieri poſſe exiſtimas, vt formā procreet quæ ſemini ineſt potentia, ſi nondū ineſt ipſa forma? aut vt ſemen, quod nondum ſit ipſum animal, efficiat

animal? Nempe si quid ex his gigni debet aliud quiddam poni necesse est, quod actu formam obtineat, quodque sit huius procreationis efficiens causa, eaque prima & præcipua. Quę Aristoteles diligentissimè contemplatus, in animalium stirpiumque procreatione duplicem naturam instituit, imperfectiorem vnam, quę in semine fit quidem, nondum tamen est: perfectiorem alteram, quæ actu cùm sit, effectrix simpliciter est, qualis in eo est, à quo dimanauit semẽ. Locus est libro de animalium procreatione secundo, vbi naturæ & artis discrimẽ secreuit, his ferè verbis, Ars principiũ formaq; eius quod efficitur, sed in alio: motus autem naturæ in ipso est, quod efficitur, ab altera profectus natura, quæ actu obtinet formam. In semine igitur naturam statuit, quæ fit & mouetur: in eo autem quod actu est, efficientem naturam. Quæ Simplicius in hanc sententiam fusiùs explicauit, Vniuscuiusque natura & causa motionis, subiectum sibi ipsi & non alteri simile facit: vt enim natura hominis hominem, sic & natura seminis, non aliud quàm semen efficere potest. Quomodo enim propriè hominem faciet, ea quæ est in semine, quæ nondum est hominis natura antequam homo fiat? Si natura seminis commutari desiderat, & animal perfici, propriè efficiens & proxima causa, est natura paterna atque materna: nam forma actu præcedit in patre & matre, secundum quem id quod potentia est ad actum perducitur. Atque hoc modo natura eius quod generatur, si efficiens dicitur, ita efficiens est, vt & ipsa simul fiat. Ea verò propriè efficiendi vim obtinet, quæ actu talis est: quoniam natura, sui similis est procreatrix. Vides vim illam seminis, quam potentiam appellari diximus, nequaquam posse in animalis speciem verti, tametsi ipsa sese quamoptimè adaptet, & omni ornatus genere instruat atque perficiat, sed adesse oportere quiddam, quod actu tale sit. *Philiatros:* Hæc mihi certè longè verissima videntur, neque iam hic noster Brutus quicquam præterea habet quod obijciat. Attamen priusquàm colophonem his imponas, consonum & æquum est, vt nobis id explanes quod omnibus philosophis placere video: rei cuiusque formam de subiecti potentia educi. *Eudoxus:* Quum quæ semini inest potentia, id est inducendæ formæ præparatio, assiduo incremento, ad summam perfectionem euaserit, ad substantiæ

Forma quomodò educatur de potẽtia materiæ

stantiæ quoque formam simul peruentum erit. Etenim perfectionem illam forma necessariò comitatur, nec vnquam deserit. Proinde Aristoteles, formam plerunq; ἐντελέχειαν nomine perfectionis appellat, vel quòd perfectæ potentiæ indiuidua sit comes, vel quòd totum ipsum compleat, et perficiat. Vt igitur perfectionem, sic & formam de potentia materiæ educi sermonis vsu dicimus, tanquam pares in ijs rationes faciat, ista consequētiæ necessitas. *Ph.* Formam de præcurrente potestate haud secus elici ratiocinabar, atque actum de habitu. *Eu.* Nec sanè multùm est dissimilis analogia. *Ph.* Hanc igitur nobis pleniùs interpretare. *Eud.* Longa assuetudine & frequentatis actionibus, musicus (vt hunc pro reliquorum exemplo sumamus) ipse partibus habitum adeptus est et insēruit, quæ plurimùm sese exercerent. Atque is deinde tametsi dormit, habitum tamen hunc musicæ aut citharisticę semper retinet. *Ph.* Hoc tanquam digitos teneo. *Eu.* Si fortè igitur experrectus citharam pulsabit, vndènam censebis illi modulādi actum incessisse? ex solo ne habitu qui in actum eiusmodi sit cōmutatus? *Ph.* Nihil minus. sed eò profectò, quia concitata princeps animæ vis, ijs tum partibus præsit ac imperet, quibus exercitatione iam olim inditus atq; impressus fuerat modulādi habitus: hæ si quidē habitu paratæ in opus actúmque suum promptè ferūtur, quoties animæ ipsis inspirata voluntas ita imperauerit. *Eu.* Rectè tu quidem. Vt igitur actum ex habitu idcirco prodire dixerīt, quòd actus, nisi comparato habitu perfectè elici non potest: sic in ipsa quoq; rerū procreatione dicendum est. Non enim potentia formam, sed externa causa imprimit, quæ tamen auxilio potentiæ destituta, non haberet ipsa per se satis virium. *Ph.* Video. Tanquam enim qui scientiam habet sed ea non vtitur, cùm vult accedēte mentis impetu, contemplatur, et actu fit sciens: item quodcunque subiectum gignendæ rei perfectam potentiam habere dicimus, accedente agētis extrarij vi, id rectè, te autore, actum formamq; excipit. *Eu.* Scopum attigisti. *Ph.* Qui quid scit (inquit Aristoteles) si animum in contemplationem actu intentum habet, seruat tamen habitum, nec perdit contemplādo scientiā, sed excolit magis, ac perficit: ita id quod perfectam potentiam obtinuit, accedente forma, potentiæ qualitatem non excutit, sed ornamentum illi & perfectionem

addit. *Eud.* Ita necesse est, vt iã fixũ ac stabile sit, id quod proponebatur, haud secus de potentia materiæ formam elici, atque actum de habitu. *Ph.* Id quidem iam satis perspicuum. Quod verò, de medicamentis aiunt, quę intrò sumpta, nostri caloris vi de potentia in actum excitantur promouenturque, his ne simile putas? *Eud.* Quodammodò: Si quidem vel nondum adhibita nobis medicamenta, suam speciem habent, sibiq; innatas vires, sed quas nõ antè in nos exerāt, quàm à nostro calore sint irritata, quod certè opus est ad illorum vires experiũdas. Itaque verè dixeris medicamenta de potẽtia operandi ad operis actionem, & quasi ex ferijs ad opus venire, nõ tamen ad nouam formam trãsire. Itemq; in animalium procreatione, semen conceptum, vteri vi, ac benigno tepore ad agendum impellitur, non vt animal animalisq; formam de se excitet aut edat: sed tantũ vt exuscitata aut impulsa ipsius potentia ac facultas, deinceps q; aucta, subiectam sibi materiam omni præparationum genere instruat, vt substantiæ tandem particeps forma, extrinsecùs assumatur, et excepta commodè asseruetur, suas denique omnes functiones obitura.

Medicamenta quomodo ducãtur de potẽtia in actum.

GIGNENDAE FORMAE, NE MINIMVM *quidem antè in materia fuisse, neque potentiam quicquam esse formæ, neq; ad substantiæ genus referri.* Cap. VI.

BRVTVS.

FRustra nobis hîc laborare videris optime Eudoxe, qui quę sunt oculorũ testimonio clarissima, ratiocinatiõe vis, & inani ac lõgè repetita interpretatione eludere. An nõ cepà sæpenumerò vidisti, de tectis aëre libero propendentem, per se nullius extrarij ope, sese diffundere, & herbescẽtem ex se viriditatem proferre? aut ouum solo fornacis tepore pullum excludere? Equidem & id ipse vidi frequenter, & Aristoteles fieri posse, literis mandauit. Nunc omni philosophorum autoritate posthabita, neglectis etiam acutissimè excogitatis eorũ rationibus, solius sensus communis bonitate, & omnium animis informata notione ductus, dic per Deum immortalem, dum iam viuere ac moueri incipit ille pullus

Argumẽta quæ contendunt potentiam esse inchoatam et imperfectã quandam formam.

lus, vnde suam accipit animam? vnde prodit illa? aut quis eã inducit? vbi extrarius ille tuus opifex est qui ouo suã insculpat formam? An nõ hîc tuorum commẽtorum se prodit vanitas? An non luce clarius est, illam ex oui potentia existere, vt ex eodem ouo pullum vniuersum? quid relicta sensuum euidentia, abstrusa vestigamus? *Eu.* Iampridem coactus es fateri, fieri istud nequaquam posse, & formam extrinsecùs venire. *Br.* Egó ne? tibi verò istud sum fassus? nõdum vt video, hac in re mentem meam satis concepisti. *Eu.* Quid hoc nouæ rei? *B.* Dicam, & equidem paucis. Ego enim perinde atq; tu, rei cuiusque speciem in substantiæ genus refero, sed quod fortè non donabis, ad idem etiam genus, potentiam pertinere puto: hac autem ratione moueor, quòd quum videam speciem ipsam ex potentia trahi, necesse sit non diuersæ rationis ac generis illam statui, sed esse formæ aliquid imperfectũ aut velut mutilum. Atque id quidem in semine, cùm potentiã tãtum inesse dicebatur, ociosum delituisse censeo. Vbi verò cœpit suis se virtutibus prodere, esseq; ex efficiẽtia manifestum, tum verò demùm id actu inesse diximus, quanquam pristinã speciem non mutauit: id enim tenue licet et exiguum, eãdem tamen perpetuò substantiam tenuit. Hæc mea est de potentiæ substantia deq; formæ exortu assensio, firma illa quidem certè & stabilis, & à qua me nulla ratio depellet. *Eud.* Eó ne temeritatis procedes, vt inter substantias potentiæ locum tribuas? *B.* Temeritatis non erit, id quod verissimum est asserere. In semine quum potentia quędam est animalis, ipsum animal inesse dicimus potestate, quinetiam ipsum semen animal esse, potestate dũtaxat. In ouo auis est, potestate: in glande, quercus iam est, sed potestate: in oleæ baca, ipsa est olea. In huncq; modum, quæcunque ex semine vt è subiecto proficiscuntur, in ipso priùs inesse potentiã mente colligimus, quàm emergant, & oculis obuersentur. Reliqua vniuersa quæ nullo semine gigni traduntur, vt metalla, vt lapides, vt stirpes seminis expertes, vt animalia è putri materia nulloque coïtu nata, non è quouis sine discrimine subiecto fieri palàm est, sed ex eo duntaxat, in quo sit quoddam seminarium habuerint. Non omnis fert omnia tellus· *Alia argumenta.*

Hic segetes, illic veniunt felicius vuæ: *1. Georgic.*
Arborei fœtus alibi, atq; iniussa virescunt

Gramina. Et rursum:

Georgic. 2. *Nec verò terræ ferre omnes omnia possunt:*
Fluminibus salices, crassisq; paludibus alni
Nascuntur: steriles saxosis montibus orni:
Littora myrtetis lætissima deniq; apertos
Bacchus amat colles: Aquilonem & frigora taxi.

Horum autem causam reddit:

Georgic. 2. *Quippe solo natura subest.*

Hæc Vergilij placita sunt, quæ te omnia recipere scio. Itaque dum potestate, animal aut stirpē in semine ponis, necesse est fateare, delituisse hæc in eo, et suę essentiæ, quātumuis imperfectum, quiddam tamē omnino habuisse: neque, opinor, ibis inficias in istis seminarijs, eius quæ ventura est, aliquantulum *Solutio argumentorum.* esse formæ. *Eu.* Nihil ne minimum quidem, sed habet res to ta eo modo, quem Simplicius aperuit: In semine (inquit) ex ,, quo gignitur vel animal vel planta, insitum principiū quod- ,, dam est, non minus perpetientis quàm agentis motionis, per ,, quod procliuitatem quandam habet, & ampliorem quærit ,, excipiendæ formæ. Hoc igitur principium potētiam appellauit, & naturam in semen infusam, quam ab anima longè diuersam facit, ne fortè semen animatum esse fateatur. Est autem ea natura imperfectior multò quàm anima, quippe quæ sit ad eam accersendam veluti præmissa quędam præparatio, vel si mauis habilitas & potentia neque verò animæ quicquā est, neq; in eam poterit vlla mutatione conuerti: neq; animę quicquam antè in semine fuit, quàm ipsa tota actu cœpit existere: quocirca dici non potest semen animatum. Ergo ne tibi imponat ipsa nominis ratio, quod esse potētia dicimus id nequaquam est simpliciter: vt neque quod esse potest, id iā actu est. Semē aut hoc aut illud potestate esse statuo, nec ideo tamen id iam actu & re ipsa esse dico: nec enim est in glande vel quercus vel eius species, nec auis in ouo, nec formæ eius quicquam vel tenuissimum: non enim partiū adiectione pau latim minutatimq; cōsummatur, sed subita repentinaq; mutatione vno momento tota simul in subiectum concedit. *Ph.* Audio, maximè inter se pugnantes vobis esse sententias, quas si ex angustis istis verborum septis, in latiores veluti campos deducetis, intelligi tandem poterit vtra sit firmior, & ab vtra stet veritas: quæ certè & vnica est et simplex, vt alteram stare,

alteram

alteram cadere sit necesse. *B.* Mea ipse partes facilè tutabor: ac si meas rationes & autoritates in medium proferri patieris, cumq; tuis contendere, intelliget, spero, vel puer, ac tibi etiam fortè ipsi persuadebitur, quidpiam formæ antè in subiecto fuisse, quàm illa actu inesset tota. *Eu.* Magnam tibi gratiam habiturus sum, si veris rationibus, à mea me opinione, in tuam perduxeris. Sed agè iam, aggredere. *B.* Qui scientiæ habitum habet, hoc ipso sciens, & est & dicitur: & quū scientiæ & contemplandi actio incesserit, actu & perfectè sciens. Hæc dudum concesseras. *Eu.* Neque nunc palinodiam cano. *B.* Sic vtique in semine, quàm diu cūque nondum quicquam agere vitale potest, fatendum est animam solùm inesse potentiā. Vbi verò, sua se efficiētia, suis se prodit operibus, actu tum inesse, quasi sola actione & effectus, actū ne an potētiā duntaxat insit, discernatur. Quod ipsum Aristoteles breui sententia sic expressit: Animam naturalem altricemq; in seminibus & vtero conceptis quæ separari possūnt, haberi potentia statuendum est, non actu, priusquàm (eo modo, quo conceptus qui iam separātur) cibum trahant & officio eius animæ fungantur. Principiò enim huius modi omnia stirpis vitam viuere videntur. De anima quoque sentienti deinceps dicendū est, atq; etiam de rationis intelligentiæq; participe: omnes enim potētia prius haberi quàm actu necesse est. Hæc declarāt satis Aristotelem cēsuisse, in semine subobscurā fuisse animæ portionē, quæ præ imbecillitate nondū quicquā moliretur animalis functionis. *Eu.* In trāsuersum perperam trahis Aristotelis sententiā, qui ne per somniū quidē, huius simile quicquā suspicatus est. Quid absurdius autem in philosophia, aut magis horrēdū, quàm naturaliter efficientē causā instituere, que feriata tamē et ociosa nihil prorsus agat? causam enim actione definimus, que si nulla erit, ne causa quidē esse poterit. *B.* Quid ais? nōne in trimestri vel quadrimestri fœtu, cū primū is moueri sentitur, anima vel tota inest, quæ vt absolutū erit animal, cūctas illi functiones præstabit? *Eu.* Inest vtiq;. *B.* Et tamen nondū potest illa neq; cursum ciere, neq; vocē edere, neq; visiōe quid percipere. Quid cedo est causę? *Eu.* Quoniā impeditur aliunde, & quasi vincta tenetur, quòd organa desideret, ad suas actiones obeundas accōmodata. *B.* Eandē rationē si ad semē trāsferes, intelliges profectò, et in eo illā ab initio

Alia argumēta.

De generat. animal li. 2. cap. 3.

Solutio.

In semine cont'ē-dit quiddam uētūræ formæ con tineri.

initio esse, & impediri tamen instrumẽtorum vel penuria vel vicio, quominus quid agat, illamq; ablato impedimẽto mox in actum erumpere. Hanc ne me putes opinationem confinxisse autores meos tibi proferam, viros in philosophia adeò magnos, vt eorum te possit autoritas vel deterrere vel frangere. In ijsq; primùm Aristotelem, quem scio te plurimũ omnium & meritò quidem suspicere: is igitur animalium procreationem ortumq; discutiens, horum causam his verbis plenè explicauit, ,, Quorum principiorum actio est corporea, hęc ,, sine corpore esse non posse certum est, verbi gratia ambulare ,, sine pedibus. Itaq; extrinsecùs ea vt adueniãt, fieri haudqua- ,, quam potest: nec enim ipsa per se accedere possunt, quum separabilia non sint. Ergo eo autore, nutricandi sentiendique principia seorsum habentur nũquam, sed in corpore semper: quare eadem statim per initia erãt in semine, nec vnquam seiuncta, sed cũ eo simul nata. Audi verò rursum vt Themistius alter mihi patronus, hæc ista apertiꝰ è tenebris in perspicuam

1. de Aïa. ca. 21 lucem eruerit. Igitur (inquit) et animas in suum aliquod pro- ,, prium corpus (si suum animæ instrumentum corpus est) di- ,, uertere oportebit, dixi diuertere: immò nõ diuertit, sed fabri- ,, catur architectaturq; sibi & præparat domiciliũ, nõ cõforma- ,, tũ antè & pręparatũ. Causam deinde subijcit, Nõ enim quẽ- ,, admodum cithara dedolatur priùs & conditur, tum demum ,, adhibetur ad musicam: ita & corpus ornatur ante instruitur- ,, que, mox animæ sumendum offertur. Quale igitur singulis ,, animis corpus instrumentumq; conueniret, item qua ratio- ,, ne anima illud sibi confingeret, neglectum à Timæo penitùs & retrohabitum est. Audis Themistio non interpreti modò, sed & paraphrastę Aristotelis, videri animam ab initio in corpore fuisse, neque dum præparato, neque obeũdis functionibus accommodo: semper semini comitem animam fuisse, neque vt rectè dicebat Aristoteles, sine corpore eam esse posse. Sed agè, erít ne vlla apud te Platonis autoritas? Erit opinor. At is eadem sæpius inculcans, præter illam animæ procreationem, quam in Timæo nobis exposuit, lib. de Legibus deci- ,, mo, de eadem hęc scripsit: Satis superq; monstratum est, ani- ,, mam omnium antiquissimam esse, cùm motus principiũ sit. ,, Et mox: Rectè igitur & propriè, vereq; & absolutè diximus ,, prius corpore animã factam fuisse, corpus verò posterius atq;

secundo

secũdo loco, quod est animæ secundum naturã dominãti subiectum. hæc Plato: quæ vt inter legendũ oculis sæpè percurristi, sic nunc vehemẽter opto, vt in illa paulò acrius intendas & diligenter circũspicias, ac expẽdas qua de causa effícto corpore animã priorẽ esse statuerit. Hæc enim quoniã est omnis motus initiũ (motum à mutatione Plato seiungit, quòd hanc inanimorum, illum viuentiũ esse velit) & quoniam omnia, etiam quæ corporis sunt, administrat & obit, iure optimo sibi ipsa corpus apparat, instruit, ornat. Quòd si est, vt verè esse, præclarissimi quiq; philosophi autores fuere, constat animæ essentiam in ipso needum conformato semine conclusam teneri: quæ cõtinenter ipsum minutatimq; & membratim fingat, vt opere tandem absoluto, functiones stirpis aut perfecti animalis, pro sua quæq; natura, cunctas obeat. Ac si nunc daretur de illis vnum quemlibet, sed maximè Platonem rediuiuum nobiscũ huc vnà cõgredi, præter illa quæ sunt ab eo multis in locis accuratè conscripta, audires & alia profectò quãplurima, quæ te non probabili modò ratione, sed (qualis mathematicorũ esse solet) etiam necessaria, huc te vel inuitũ agerẽt. Et quãquam vana erit cõfictio, tu tamen patere vt eũ animo repræsentemus, hoc pacto te suo more interrogantem: ô Eudoxe, quandiu in semine & corpore informi anima cõtinetur, an nõ ea cõformãdo corpori omnẽ operã impẽdit? Agè, respõde, mi Eudoxe, hæc tãquã percõtãti Platoni. Quòd si te pudet, nihil verebor illi tecũ ac pro te respõdere: nẽpe tũ ab aĩa aptè cõformari corpꝰ, nõne rectè dixero? certè enim ita fatendũ est. tũ verò ille subijciet: Dũ sic effingitur corpus, nec dũ vlla est expressa et distĩcta partiũ informatio, tũ certè neq; anima eas exercere functiões, ad quas illæ partes cõparãtur. Quid? an nõ hoc quoq; dabimus, cũ nec sine pedibꝰ inãbulare, nec sine oculis cernere posit? Ac si ita perget: Cõformato integrè corpore, et singulis partibus instructo, cũ anima iã illarũ ope, cũcta vitæ sensusq; munia exequitur, quo tandẽ pacto tũ corpori inest anima? Actu dices, opinor, idq; & audacter & verè. Quũ igitur (inquiet) informi adhuc corpore, illa nõ valebat aĩales ꝑmere fũctiões, quo tũ pacto inerat? An hìc obmutescemꝰ? at id quidẽ turpe est. Quid igit' respõdebimꝰ? Sola nimirũ potestate: hoc enim restat vnicũ. Quid tu hìc illũ putas? Instabit vtiq; et quod cõsequens est concludet: Animã

quæ

quæ vim & potestatem ingenitam habebat agendi, nondum verò quicquam agebat, ob instrumentorum penuriam, id ipsum esse, quod nos potentiam dicimus: actum verò, animam esse quæ liberis expeditisq; instrumentis opus edit. Itaq; potentiam, esse quidem animæ ipsius essentiam, sed quæ ociosa tamen nondum quicquam efficiat, propterea quòd corpus ineptum adhuc sit & inconcinnum. Quis contra hæc possit dicere? Ego certè quidem statim assentiar. Tu verò, quid? An non idem quoq; facies? Video te annuere. Quid ergo erat opus, vt tu nouum, inexplicabile, & incomprehensum potentiæ genus nobis fingeres? Iam planè conuictus es, opinor: tantumque abest vt ab instituto meo ipse decidero, vt arctissimis vinculis te potius obstrictum teneam, adeò vt dimouere te nō possis. *Eud.* Pressiùs vrgere videris ô Brute, nosq; infestiùs ac propè dixerim furiosiùs insectari. Ac tu tibi quidem paucis & perperam intellectis philosophorum sententijs adductus, ante victoriam canis triumphum: Sed moderare, obsecro, ardentes istos impetus, graue probrum erit si quid recantare cogeris. *B.* Egó ne? *Eu.* Caue exultes, sed animum mihi sedatū patienter adhibe. Quæ tu litigiosa peruersaq; diligentia contendis, ex hypothesi defluunt & ducuntur omnia, quæ si quidem vera & fide digna fuit, idoneè & conuenienter fortassè conclusisti, animam quę nōdum suas functiones obiret potestatis appellatione dignandam. Sed vana & fallax est suppositio, quæ semini & nondum efformato corpori, animam inesse assumit. *Br.* Hanc non ego, sed inuictissimi testes Plato, Aristoteles, Themistius tibi posuerunt. *Eu.* Tu me statim (opinor) vel testium grauitate, vel numero offunderes, ni sensa illorum meliùs quàm tu, cōcepissem. Primùm enim quod ex Platone citas testimonium, non de singulari ac de sua cuiusq; anima, sed de generali illa mundi, quę totius est vniuersitatis, dictum est, de qua quid sentiret, paulò pòst pleniùs expressit, his propè verbis: Animā cuncta gubernantem et in omnibus quæ mouentur habitantem, nonne & cœlum gubernare necessariò confitebimur? & rursum: Vniuersa ergo quæ in cœlo sunt, quæ in terra, quę in mari, suis motibus anima ducit. Hîc igitur, vt passim in Timæo, mundi animam Plato statuit, à medio per omne vsque ad cœli extrema sese porrigere, eique extrinsecùs circunfundi, cunctisq; genitis vitā conferre. Qua sententia

Solutio quæ planè docet in semine nihil quicquam de substātia formæ contineri.

ſententia, an tibi videtur, rei vniuscuiuſq; animā ſtatuiſſe anti quiorem prioreḿq; recens genito corpore? Sed de Platonis dogmate, acuti⁹ fortaſſe & diſtinctius poſthac iudicabitur, ſi in eum fortè ſermonem incidemus. Iam verò quòd ad Themiſtium attinet, is ſe manifeſtò detexit, palā profeſſus animam ſtatim ab initio infuſam eſſe maris ſemini, tanquā indiuiduā ita diſpēſante natura comitem. Quamobrē nihil veretur aut reformidat, ſemen animatum facere, cuius anima architecta tur & extrùit ſibi domicilium ex idonea materie. Atq; in his quidem quę ex putri mucoſaq; materia, nullo ſemine prodeunt in lucē, animam quandā abſtractam cēſet, procreatis apteq; conformatis vitam largiri, Timæum in hoc ſequutus: his verò quæ ex ſemine deriuata fluxêre, iam à Timæo deficiens, putat vniuerſalem animā nihil inſpirare, ſed ſuam cuiq; ſemini inſitam eſſe, quæ temporis progreſſu cuncta conformans, ſuis tādem ſe detegat operibus. Hinc tu optime Brute, elicere vis, vt videtur, potentiā eſſe Themiſtio aliquid eſſentiæ animæ, cùm nullus tamen extet locus, vnde id haurire aut petere poſsis. Immo verò ille ipſe Themiſtius in libris phyſicorū de potentia & priuatione differens, tanquā de accidentibus diſputationem inſtituit longa ſatis oratione. Sed neq; Themiſtum vt fidelem idoneumq; teſtē velim in hāc noſtram diſceptationē recipi, quòd nutabunda & inconſtanti aſſenſione, quò fluctus impellit, nunc in Platonis, nunc in Ariſtotelis ſententiā inclinare videatur. Proinde ne qua tibi poſthac hinc ſuppetat cauillationū occaſio, iam nunc apertiſsimis ac veriſſimis rationibus contra Themiſtium tibi probabo, ne minimū quidē eſſentiæ animæ, ſemini antequā animal eſſe cœpiſſet inſediſſe. Sed Ariſtotelis tamē antè videtur explicanda ſententia, quam tu te putas perquam conuenienter ad tuā Themiſtijq; opinationem confirmandam citaſſe. Nam ſi quis altiùs ac diligentiùs Ariſtotelis mentem ſcrutabitur, intelliget profectò, neq, in ijs quę ex putri materia, neq; in alijs quæ poſito (vt ille ait) ſemine ſurgunt, de animæ eſſentia quicquā ab initio fuiſſe, ſed totam tum primū illapſam, cùm ad illam excipiendam dignè fuit & affabrè cōſtructum corpus. Qua in re Platonis rationem autoritateḿq; recepit, quanquam de ipſa formæ origine, nec omnia probare, nec ſequi voluit. Ariſtotelis abs te citatus locus, planè quidē innuit, animā tū altricem

tũ ſentientẽ, non poſſe actu ſine corpore cõſiſtere, quoniã ad corpus pertinet vtruſq; actio. Sed vt in corpore eſſe vtràque donem⁹, neq; ab eo ſeparari poſſe, an tu hinc directè colliges vtranq; iam olim neceſſariò in ſemine fuiſſe? An non aliud illis corpus ſubſterni poteſt? Poteſt, opinor. Atq; in eũ obſecro locum mihi fixiùs oculos intende, non quidẽ cõtentionis ſed veritatis inueſtigandæ ſtudio. Quid enim ait? Nam neq; ipſa (principia ſcilicet nutriendi & ſentiendi, quorum ad corpus refertur actio) per ſe accedere poſſunt, quũ inſeparabilia ſint: neq; cum corpore (craſſo ſeminis) ſemen enim excremẽtum alimenti mutati eſt. Vbi dicti etiam cauſam ſubiecit: Semen excrementum eſſe vile ac ſordidum, illa autẽ principia dignitate præſtantia. *B.* Si neq; cum corpore, neq; ipſa per ſe poſſunt principia nobis accedere, quis iã modus reſtat? *Eu.* Au-

Confirmatio. di reliqua: Sed enim, inquit, omnis animæ ſiue virtus ſiue potẽtia, corpus aliud participare videtur, idq; magis diuinum q̃ quæ elementa appellãtur. Quale autẽ ſit diuini hoc corpus, quæ deinceps eſt ſententia commonſtrat: Ineſt in ſemine omnium, quod facit vt fœcũda ſint ſemina, videlicet quod calor vocatur, idq; non ignis, non talis aliqua facultas eſt, ſed ſpiritus, qui in ſemine ſpumoſoque corpore continetur, & natura quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondens elemẽto ſtellarum. Id ergo diuinũ corpus de quo paulò antè dixerat, ſpiritus eſt, in quo tanquam ſede propria, calor cõſtituitur, ipſaque natura quam animæ ſubſtantiam putamus. Hunc ſpiritũ cui vim maximam concedit, ſimpliciter ſemen appellauit, in ſequenti proximè oratione, vbi & reliquam craſsiorem ſeminis ſubſtantiam, corpus genituræ nũcupauit. Corpus autem (inquit) genituræ, in quo ſemen animalis principij contentũ vnà prouenit, partim ſeparabile à corpore partim inſeparabile. Itaq; Ariſtotelẽ ſic interpretor, illa nutriendi & ſentiendi principia, cum craſſo ſeminis corpore, ſeu cum ipſo genituræ corpore non accedere, quia fœdum eſt & abiectum excremẽtum: neq; ipſa per ſe influere, quia ſunt à corpore inſeparabilia, neque poſſunt extrinſecùs venire, ſed cum diuino corpore ac ſpiritu inuehi. Viden' iam illa iacere tuæ importunæ & contẽtioſæ pertinaciæ fundamenta? Aliò pergamus. *Ph.* Pedem amabò nondum hinc referas: ſed quænam hæc ſint tam præclara quò ue modo accipienda, apertius fac & dilucidius.

Eu.

Eu. Præstat ô Philiatre, in suum quæq; locum ac tempus differri, quàm inchoatam semel disputationẽ abrumpi: finienda mihi & cõcludenda est hæc tota controuersia, & quod eram pollicitus, ratione docẽdum, ne tantulũ quidẽ animæ semini inesse. *B.* Satis mihi istuc est agitatũ, satis cõclusa tota disputatio. *Eu.* Agè verò, tu tibi rei confectæ palmam arripias: nos quib⁹ te prosequamur, epinicios hymnos meditabimur. Sed pro tua tamen humanitate facies, vt in hoc triumpho, percũctãtibus ac dubitãtibus nobis, omnia detegas enucleatius & simplicius: hoc enim & eruditione & modestia tua dignissimum est. *B.* Sentio te gryphos quosdã, & nouas captiones meditari, equidẽ istius cõcertationis iam dudũ satur sum, sed quãdo tamẽ lacessere pergis, enarrabo si voles fusius, quicqd habeo in animo cõprehensum. *Eu.* Esset id mihi quidẽ periucundũ, sed video in his esse, qui cõcisius dici mallet. *B.* Vt lubet. *Eu.* Atq; etiã insusurrat hic mihi, alia quàm tu opinione imbutus, vt pro se me tibi opponã, & quo meli⁹ exerceamur pro more te interrogẽ. O perdocte Brute, quicunq; frutices aut animantia ex putri materia prosilierũt, nullo semine, nullo patre, nullo satore, vndénam hæc animã accepêre? *B.* Dicã cum Themistio cælitus illam à summa & totius mũdi gubernatrice anima fluxisse, quæ quum omnes omniũ rerũ formas in se potestate cõtineat, datrix formarũ à plerisq; est appellata. *Eu.* Perfectiora autem animantia, quæ nõ nisi præcurrente semine in vitam venêre, vnde suam animam hauserũt? *B.* Ex semine in quo & illa fuerat: hîc enim mihi placet Themisti⁹. *Eu.* Atqui tum in semine, tum in putri materia, prius anima inest potestate quàm actu. *B.* Idẽ arbitror de vtroq; esse iudiciũ. *Eu.* Vt igitur cælitus accessura, in putrescẽte materia, nõdũ inest forma, sic neq; in semine (in quo potẽtia esse dicitur) actu iã ea subsistit. Aut si iã in semine eã esse dicis, cur non itidẽ et in putrida colluuie? Quocirca si nõ est hui⁹, nec illi⁹ erit potẽtia, quicquã eius formæ quę accessura est. Quin & aliud sequit' vehemẽter absurdũ, impfectis animalib⁹ è putri illo pędore natis pręstãtiorẽ esse multo, ac diuiniorẽ originẽ, q̃ lõgè pfectissimis illis, quę vis seminis in vitã pduxit. *B.* Quid enĩ phibet? *E.* Quid? nõne demẽtię ꝓximũ sit, culicis aut vermis q̃ leonis, aut equi, aut elephãtis, aut si Diis placet etiã hominis diuiniora fecisse ortus primordia? Nõ irate insanire puto:

Si quæ sine seminis prouenerũt formã ex vniuerso acceperũt, multo magis pfecta illa quæ ex semine nascuntur.

sed si quid diuinitatis minutiora hæc ab ortu sunt consequuta, multo, opinor, amplius his plenioribus & absolutioribus elargieris, aut certè tantundē. *Bru.* Hanc quæ nihil ad rē facit comparationem omitte, quod dico semel intellexisse cōtentus. Vt Vergilius rectè quidem dixit: *Semina flammæ*

Aene'd. 6. *Abstrusa in venis silicis.* Et rursum:

E silicis venis abstrusum excuderet ignem.

Georgic. 1. Ita equidem semini ex quo quid gignendū est, ipsam rei formam iam inesse profiteor, ipsumque animatum rectè vocari: Quisquám ne hoc redarguet? *Eud.* Obmurmurant omnes quòd superiora non dilueris: iamque hic se mihi comparare videtur ad hoc postremum conuellendum, & labefactádum. Vigila Brute, ne tuā causam deseras, sic enim per me proponere gestit. *B.* Agè dissimularor, tu ipse deposita persona co minus cōgredere, vt huius disputationis ruinam tuis humeris sustineas. *Eu.* Agè placet, cōgredior: responde igitur breuiter, Semini non similiter atq; perfecto animanti inest anima. *Br.* Fateor: nam huic actu inest, semini verò solùm potestate. *Eu.* At nihilo minus quum semini inesse animam potētia dicis, tu illi simpliciter ipsam quoq; animæ substantiā inesse confirmas. *B.* Rem tenes. *Eu.* Aut igitur illi tota inest, vti & perfecto animali, aut illius sola quædam portio. *B.* Vesani aut pertinacis est hominis istæc postulare. An tu hîc vllum esse putas qui hęc ausur' sit, aut si quis fortè audebit, nō ab omnibus exibilatū iri? *Eud.* Equidem ausurum scio: vtrū verò ridiculus an non futurus sit, res ipsa randē ostēdet. Sed interim responde. *B.* Quasi verò arduū sit aut inenodabile: neq; enim semini ea inest animæ perfectio, quæ absolutis iā animalibus. *E.* Sequere vt cœpisti. Totá ne anima semini insidet, an eius solū portio quædam minutior? *B.* Ego illius portionē non dicā inesse, quandoquidē nullas anima partes habet, quæ seorsum à toto consistere valeant. *Eu.* Ergo tota illi inest. *B.* Tota quidem, sed imperfectiori tamen modo. *Eud.* Sed agè, quam ita in semine imperfectiorem statuis, an non eiusdem cum perfectiori generis atque essentiæ esse putas? *Bru.* Eiusdem omnino, inferiori tamen ordine & gradu: neque enim Alexander illam antè, actu formam appellat, quàm sit perfectionem consequuta. Potentiam tantisper appellare solet, dum obscurior adhuc est & imperfectior. *Eud.* Vide iam in quas angu-

Semini nō inesse animæ gradū quendā imperfectiorem.

angustias te præcipitare posſit, quiſquis tecũ cõgredietur. *B.* In quas obſecro? *Eu.* Nempe quod ſubſtantiæ participẽ formã, magis ac minus intendi ponis, & eadẽ ſpecie, aliã formã alia præſtantiorẽ. *B.* Fac igitur, ſi mauis, ſint illæ diuerſorum generum. *Eu.* Si diuerſa facies illarũ genera, iã mihi in portũ nauis appulerit, iam tota res erit confecta, iam prudẽs eò ſubieris, quod effugere tanto cõtendebas opere. Nam priuſquàm ex ſemine perfectum euadet animal, erit vtiq; neceſſarium, ipſam formæ eſſentiam mutari, atque per varias ſpecies tranſiri: deinde verò ſemini nihil quicquam eius formæ quæ acceſſura eſt inſediſſe, quo nihil amplius opto in hac diſputatione, id enim eſt quò aſpirabã. *B.* Ego proinde rectè videbar cenſuiſſe, illarũ eſſe & ſubſtantiã & genus idẽ: ſed neſcio quibus me præſtigijs hinc abduxeris. *Eu.* In idem igitur luti volutabrum te reuolues, quo iam cœpetas ſordidè conſpurcari: in quo ſi diutiùs hærebis impeditus, quo pacto illud expedies earum ſubſtantiarum quæ ſint eiuſdem generis, alteram eſſe altera imperfectiorem? *B.* Id quidẽ perfacile. Vide enim quid animi cogitatione informem: ſemini ineſſe quidem formæ eſſentiam, ſed humilioris cuiuſdam & imperfectioris gradus, in quo potentia ſolùm appelletur: hęc deinde cùm paulatim aſcendẽdo, ad ſummum vt ita dicam perreptauerit, tũ actum quidem futurũ, citra vllam tamen generis aut eſſentiæ mutationem. *Eu.* Intendi igitur ac remitti ſubſtantiam vis, nõ ſecus ac meram qualitatem. *B.* Vis ſimpliciter quod ſentio in ſinu tuo deponam? Eam eſſentiam quæ potentia eſt, non exiſtimo puram eſſe ſubſtãtiam. *Eu.* Eſt igitur accidẽs. *B.* Neutrum profectò: ſed inter vtrũq; mediam naturã obtinuit. *Eu.* Nouum verò doctrinę genus, noua philoſophandi ratio, ſũma rerum genera cunctis recepta multiplicare, illa ceu promiſcua quadã miſcella confundere: ſupra hæc genus conſtituere, quod omnia ſuo velut cõplexu contineat, nã ſi vlla eſt ipſis inter ſe cõmunicatio, neceſſe eſt profectò cõmune quoddã genus ſupra illa poni, nec ea eſſe ſumma. *B.* Audi preſsius & exquiſitius. Sũma illa decẽ rerũ genera, augeri ampliariq; nolim equidẽ: verũ ſtatuo, potẽtiæ eſſẽtiã eſſe ſubſtantiã adeò infirmã ac debilẽ, vt ceu qualitas intẽſionis ac remiſsionis vices ſubire poſsit. Quẽadmodũ enĩ celebris autor Auerrhois, formas elementorũ medio ſubſtãtiarũ et qualitatũ interſtitio

 colloca-

collocauit, vt est antè comprehensum: sic mihi in præsentia liceat gignendæ rei potentiam, quę obscura & prætenuis quædam est substantia, ancipitem, & inter substantiæ participem formam, interq́; qualitatē medio loco ponere, vt quę sit, qualitate quidem nobilior, ignobilior autem absoluta ad quam festinat forma. *Eu.* Ne sic quidem contractam labem dilues, sed alio herebis luto: nam in primis quem testem produxisti is vanitatis plerunque arguitur, & dum falsa pro veris pronūciat, miserè multis imposuit, ea veritatis specie, in qua prior & ipse hallucinatus videtur. Tu si quæ adfers, velis, quemadmodum in iudicio fieri solet, testium fide cōprobari, grauiores erunt & integriores citādi. *B.* Exueda sunt arma, satis est conflictatum: sentētiam meam qualem protuli accipito. *Eu.* Sed forti animo persiste: si suffugies, quotquot adsunt te persequentur, et si consequantur, arctiùs vincient. Quidam eorū vehementer optat, vt pro eximia tua sapientia, id vnicum respōdeas: num tu magis sis homo, quàm puer hic, aut magis sis animal quàm asinus. *B.* Proh deūm fidem: qualem hic mihi virum narras? descendat ille ipse, me interrogaturus, in arenam: aut si id sponte non vult, ede nomen quo illum appellem. *Eu.* Haud agnosceres hominem, etiam si nomē audires. *B.* Illum igitur indica. *Eu.* Curiosulus es. sed cogita saltem quid ad illa responderi posit. *B.* Tam rusticè vrgenti, ne verbum quidem vllum: tua tamen gratia respondebo, me nihilo magis hominem esse, quàm puerum: fortè verò magis sim animal quàm asinus. Quid hi rident? *Eud.* Refellendi est hæc species quædam, quum absurdissima quis dicere videtur, illa deridere, non argumentis incessere. *B.* O ineptum risum, cū nihil contra ista dicere possint, rideant tamen: se ipsos planè, & ipsi rident, & alijs ridendos exhibent. *Eu.* Eia bone vir, bilem istam dilue, et æquo animo accipe quod ille tuis responsis consequens nectet. Si non magis tu homo es quàm puer, neque puer magis quàm infans, sequitur omnino neque tuam quàm pueri, neque pueri quàm infantis, neque infantis quàm fœtus vtero gestāti, nec huius quàm seminis (in quo tu animam inesse profiteris) vel præstantiorem vel perfectiorem esse animam: sed omnes vno eodemq́; perfectionis genere teneri. Nam si homo maioris minorisq́; differētias non admittit, neque proculdubio ipsa hominis forma, quam substantiā esse

Vnius simplicis que formæ non esse plures gradus perfectionis.

esse constat ipso homine digniorem. Proin si hominis semen esse dicis animatum, nobisq; communem animam obtinere, ea nihilo erit imperfectior quàm tua: nec ipsum semẽ minùs homo fuerit quam tu. *B.* Attamen id ego nondum hominẽ appello, quod hominis functiones non obeat. *Eu.* Neque igitur infantem, hominem esse dicas, quòd ea tractate nõ possit, quę à floridæ & vegetæ ætatis homine gerũtur. Si ita pergis ex officijs & muneribus rerum genera distinguere, fient ex necessitate quamplurima hominum genera: quod cũ absurdum sit, et extra omnem omnium opinionem, palàm fit te perperam in varios perfectionis ordines, substantiæ participes formas distribuisse, vt humilem quendam in his ordinem semen potētię nomine sortiretur. Attende igitur in quas angustias te, tanquam in carceris barathrum conijcis, dum ardē tiori vincendi studio, adniteris eius quæ accessura est formæ aliquid semini impertiri, & dum liberalitatis studio, hostem naturæ agis infestissimum. *B.* Nulla est mihi prorsus horum verborum cura: satis enim mente complector, quĩ se tota hæc res habeat. *Eu.* Hoc igitur exprime, vt vel nũc demum nobis constet, quid tibi velis. Oportet enim huic nostræ disputationi, tandem aliquando colophonem imponi, ne inconclusa et velut capite diminuta relinquatur. *B.* Tu igitur illam vel cõclude vel concide, aut si id nõ placet, alium qui cum dimices quære. *Eu.* Nullus opinor mortalium, tuas hasce partes velit tueri. *B.* An non ipse potes, vel perpetuo enarrationis tenore, sermonem cõtinuare, vel si interrogatio magis arridet, te ipse interrogare, vicissimq́; tibi respondere? *Eu.* Si mea responsio tibi erit accepta, perbreui Aristotelis oratione, difficultas omnis eximetur ac discutietur. *B.* Quænam ista? *Eu.* Substãtiæ (inquit) quodammodo sunt vt numeri. Nam quēadmodum si quid sublatum à quopiam numero aut additũ fuerit, nõ idē numerus sed diuersus emergit, etiãsi minimũ id fuerit, ob idq́; fit vt numerus nõ magis minúsue numerus sit: sic propemodum neque ea substantia quæ ad formam accõmodatur. Hoc si est, vt rectè Aristoteles sentit ac iudicat, nihil, ne vel minimum quidem, formæ eius quod gignitur esse potuit in materia: & illius potentia, quam antecessisse dicimus, nequaquam particeps erat formæ venturæ: sed erat illa ceu præparatio quædam, & apparatus formæ accõmodatus:

Simplicißimã esse cuiusque formæ substãtiam.

8. Metaph. ca. 3.

Non qui formam posit allicere, aut vi quadam & necessitate de se promere, sed qui patiens magis quàm efficiens, materiam alioqui rudem & rerum omnium communem instruat concinnamq; reddat excipiendæ formæ.

NON POTVISSE GENITI FORMAM *à parentibus fluere. Qualis & vnde sit vera formarum origo. Cap. VII.*

BRVTVS.

Animā nō posse ociosam in semine delitescere.

SIste sermonem: longiùs enim conficiendæ rei studio excurris. *Eu.* Sic res erat obiter, sub tuo silētio concludenda. *B.* Si me satis inter dissērendū intellexisti, non aliud sentio quàm Aristoteles, etsi videor interdum in absurda quædam deuolui. Totam enim expletamq; rei speciem, per initia statim à genitore semini inditam esse statuo, ac vbi primùm id vim contraxisse dicitur prolificam, esse tum integram animam plenè assequutum, ante autem in semine velut otiosam latitasse, quandiu per obicem & repagulum suos actus obire nequibat, atque vbi procedēte tempore aptatis & cōcinnatis instrumentis, remotum est omne impedimētum, tum demū res maiores & perfectiores moliri. Atq; id fortè mecum sensit Themistius. *Eu.* Tú ne iam totus reuixisti, recollectis qui te languore quodam defecerant animis? Hem quid audio? *B.* Optima sanè & longè verissima. *Eu.* Verissima quidē, sed his solis qui naturā vel exterminare vel omnino delere cogitāt.

Demonstratio.

Quid enim aliud quàm naturam tollit, qui velut resupinam, ipsam torpere vult, aut manibus insinuatis feriari? quasi verò vel labore frangatur aliquando, vel veterno oppressa altiùs obdormiat. sed ab instituto desciscere, & aliunde se aliò conferre, familiare scilicet id est, & optimum viro parùm sibi cōstanti. Si nunc totam animam semini inesse censes, cur respōdendo tam acriter contēdebas, illi inesse duntaxat quiddam inchoatum & imperfectum eius formæ, quæ accessura erat, quod potentiæ nomine appellabas? *B.* Vt tuas & horum omnium vires quātæ essent experirer. *Eu.* Bona verba. Perquā id iniquum & indignū est, in abditissimis philosophiæ quæstionibus, aliud sentire, aliud dicere. Par equidem esset, vt nos

vicissim

vicißim idem de te periculum faceremus. Iā igitur aperi simpliciter & nulla fraude, quam arbitreris esse tutißimam sententiam. Semen si prolificum est, idém ne statim ab anima continebitur? *B.* Sic vtique. *Eu.* Et quæ illud continet ac gubernat anima, talís ne est ac tam perfecta qualis et quàm perfecta tua? *B.* De rationali anima, quæ mens est, nihil in præsentia definio. Cæterùm quæcunq; bruta & rationis expers statuitur, siue sentiens siue nutriens, ea tanta ac talis inerat olim semini è quo genitus sum quanta & qualis nunc me moderatur. Idem quoque de stirpe & de bruto animanti iudico, siquidem illa non è cœnosa quadā subluuie, sed è semine suo prodiêre. *Eu.* Hac ista ratione tu semen animatum esse profiteris. *B.* Nimirum, celebres philosophos imitatus, non Themistium modò, sed ipsum quoq; Aristotelem & Platonem. Quid enim Plato? Sperma (inquit in Timæo) vtpote animatum ac respirans, qua parte spirat, per eandem vitale effluendi desiderium gignit, atque ita generandi amorem nobis inseruit. Hic quanquam semen animatum esse pronunciet, nō tamen id esse fatebitur, nec hominem, nec equum, immò ne animal quidem. Etsi enim animalis essentiam sit consequutū ineptum tamen est defungendis animantium muneribus, à quibus nomina sunt rebus indita. *Eu.* Quid noue interpretationis mihi aures cottadere sentio? *Br.* Ea si tibi hactenus est inaudita, est quod effusiùs læter, puram te Platonis mentē ex me primò hausisse. *Eu.* Verba nihil aliud quàm fundis. Tu si vera illa esse existimas, consiste intrepidus, & fidenti animo te ad pugnā accinge. *B.* Quid igitur, vís ne rursum tuis hæc argutiolis incessere? *Eu.* Secús ne putas? *B.* Nunquam hic vir vllum nugarum finem faciet. nunquā desinet logicas & pueriles (in quibus ætatem consumpsit, plicas implicare, adeo nihil nec pudoris nec prudentiæ grandior ętas attulit. Quid in re cōtrouersa sentiam ex Platone palàm audiuit, & per summam tamen iniquitatem postulat, vt ego fiæ pertinaciæ omnes impetus sustineam. Sed valeat sanè, malim ego longè victoriam illi sine puluere cedere, & bona omnium venia, de hac arena decedete. *Eud.* Itáne sedatus è tanto feruore? *Ph.* Quid te mi Brute, male habet? oportuit enim aliunde quàm ex ista concertatione angi: nihil enim, quod quidē sciam, te noster offendit Eudoxus *B.* Non huc venerā vt tam inquietè exagita-

Confirmatio.

Se nen animatū dici non posse.

exagitarer, neq; id est allicere studiosos, sed è scholis potiùs exibilare. *Ph.* Vis ne omnia tibi donari. Philosophica ista disceptatio nobis vltrò & gratis est ad eruditionem concessa, atq; illi tempus id impertitum, quod viri cādidi ad animi recreationem sibi delegerāt vacuū & liberū. Dum autē alternis interrogationibus respōsionibusq; modestè verū inquiritur, quid tibi iniuriæ illatū putabis, si fortè imbecillior es deprehensus? Velles, scio, quod tibi gloriosius esset, vincere, sed hāc gloriolam contēnunt viri sapiētes. Dū enim ardua de re colloquia inter se conferunt, rem omnē vltrò citroq; agitatis rationibus enucleant, simulq; ingenij sui, in quærenda veritate, periculū faciūt, nullā è victoria laudē aucupantes. *B.* Neque vllam ipse aucupor: sed tam lōgæ & tam spinosæ disputationis obrepserat tædium. *Ph.* Si fatigatus velis conquiescere, ego pro te tātisper respondebo. *B.* Nihil minus: nimis q̃ integris sum viribus. *Ph.* Agè igitur: hæc ista respondendo nobis disputatio cōcludatur. *Eu.* Si vtile ducis optime Brute, disputationem ad exitum perducere, esseq; veritatem tecum mihi communiter inuestigandam, oportet vt vel interrogationes persequenti mihi respondeas ipse, vel ego mutatis vicibus tibi: ac si me viceris, non vt tu mihi, sic ego tibi infestus ero. *B.* Audiam hoc denuò quid fortè velis. *Eu.* Semen dicis ne esse animā? *B.* Malè Herclè tenes quę dixi. Semen anima non est sed est animatū, si id quidē fœcundum est & prolificum. *Eu.* Est igitur semini anima congenita. *B.* Concedo equidē. *Eu.* Vnicā ne in toto quod emittitur semine, an sua cuiusq; seminis particulæ. *B.* Quorsum hęc, aut qualis quęstio? *Eu.* Quoniam ex eodem, veluti ex canino semine, cōtingit aliās vnicum, aliās multos nasci canes. *B.* Quum vnicus, tum vnam semini fuisse animam: cū multi, multas dicam. *Eud.* Quid si contigisset hoc ipsum semen sic totum in vnum vteri locum colligi, vt vnicus inde emergeret canis? isne tum multas canū animas vnus cōtineret? *B.* Hic iam apertè certè nugaris. *Eu.* Si te arctiùs premā, metuo ne velut expressus atq; elisus subterfugias. Sed faciēdū est tamē, quādo semel cœpimus. Quoties semē eiacularis, tū ne vnicā an multas fortè animas simul emittis? *B.* Ita omnino necesse est, si quidem id fœcundum fuerit: tale autem mihi sit, nec ne, nondum euentus detexit. *Eudo.* Atqui dum animam cum semine pariter effundis, tuam

Demonstratio.

tuam insuper retines, nõne? *B.* Videtur sanè, qui enim superstes essem? *Eu.* Quid igitur illa est, quæ cum semine effluxit, aut vnde genita prodijt? *B.* Ipse videris. *Eu.* Ea, tuæ pars non est, sed integra quædam est anima, tuæ haudquaquã absimilis, nec ea vllo modo inferior. *B.* Sic volunt. *Eu.* Et illa tamen ex te prodijt vnà cum semine. *Br.* Id iam sæpe antè concessi. *Eu.* Ergo quemadmodum è tuo corpore semẽ profectum intelligimus: sic existimare oportet seminis animã, ex anima tua proferri, vt ex sui simili generetur vtrunq;. *B.* Necesse est. *Eu.* Istud verò, qua ratione fieri posit, vt tua vnius anima, alias de se nouo quodam & inaudito procreationis genere, tã repentè, tam multas, tam crebrò multiplicet, æquum erat id equidẽ à te pro tuo acumine subtilius explicari. *B.* Procreationis huius modũ qualẽcunq; voles tibi fingito: neq; enim eum tibi exponendum recepi, quem me ignorare fateor, nec adeò imprudẽter in huius gurgitis implicatos vertices vnde enatare non posim descendam. Labyrinthus ille est diuerticulis innumerabilibus sectus, vt qui semel ingressus sit, exitũ inueniat nunquam. Proinde rem inexplicabilem non sum tã temerarius, vt explicare me posse confidã. Sed vt ut est, noua nõ est hæc procreatio, sed iã ante aliquot secula ab antiquissimo philosopho Platone obseruata & celebrata. An tu illa nũquam legisti quæ Socrati Diotima mulier fatidica in symposio narrat? Omniũ ô Socrates, inquit, hominũ prægnãs & grauidũ est corp⁹, prægnãs et anima. Et cũ primũ ad certã ætatẽ peruenerimus, parere nostra natura cupit. Si vt inquit prægnans est aïa, nonne alijs prægnãs est animis, vt & homo hominem, & canis cane, & sua vnũquodq; speciẽ? Satis hęc facere debẽt, quibus & semen animatũ, & animã prægnantẽ esse cõmemorat. *Eu.* Vellẽ, hic in re descẽderes optime Brute, & altiori paulò studio ipsam scrutareris veritatem: nam si anima sic prægnans est vt interpretaris, quid superest, nisi vt te plenum animarum esse fateamur, quas vbi voles effundas cum semine? Id verò quid aliud est, quàm dicere immensam in te hominum esse cohortem? & procreationem omnemq; naturæ vim ex hoc mundo relegare? neq; enim ortus, hac quidẽ ratione fuerit, quàm delitescentis & reconditæ rei repræsentatio & emersus. Iam illud quemadmodũ expedis, quod quę olim non fuerit, nunc fortè grauidata est anima tua? Cuius enim

Prægnãtẽ esse animã quomodo Plato intellexit.

enim obſecro ſemine,potuit illi vterus inturgeſcere? nã ſi nihil de ſeipſo concipit,& ſi alterius eadem ſpecie opem & cõcubitum exoptat, cuiuſnam congreſſu anima tua eſt grauidata?minus fortaſſe ridiculũ id in muliere fuerit, ſi quis vt corpus ſic & animam grauidatam eſſe dicat. Sed quid de inſectĩs?quorum eſt certè quidem,in vno quoq; genere, magnus numerus,quid de tota mulorum ſpecie? Semen enim hæc ſanè habent,ſed animatum fortè eſſe negabis. Cur ita? Animã enim ſortita ſunt,& quidem perfectã, neq; ab alijs ſui generis diſsimilem. Quid obſtat igitur quominus illa ſemen animet? & quominus ſuo tempore prægnans ſit? nunquid execta ſunt animę genitalia mẽbra? An non vides quàm ſint hęc non dicam abſurda,ſed portentoſa planè, & cum rerum natura pugnãtia? Et tu tibi poſthac vſq; adeò turpiter impones? Tu te ſciens ac videns,ſponte in tenebras præcipitabis, vnde poſteà lucem aſpicias nunquam? *Bru.* Ne te fruſtra maceres: Non eſt quod vllius iſtorum vel ſolutionẽ vel rationem à me expectes. Satis ſuperq; feciſſe videor, quod meas partes celebrium virorum autoritate ſim tutatus: quos ſcio neq; temeritate,neque ignorantia talia protuliſſe. *Eu.* Heu quàm dubiè in ſimplici & obſcuro verbo, ſpem omnem collocaſti. Quũ Plato aut magnorum aliquis philoſophorum,ſemen animatũ eſſe pronunciat,ſubaudiẽda tibi mox eſt potentia. Vt enim ſemen potentia eſt animal, ſic & ipſum potẽtia animam gerit. Tu verò Themiſtio iuratus, ais ſemen actu eſſe animatum animamq; ſibi ipſam architectari & parare domicilium. Sed & illud à ſcopo longiſsimè abeſt, quod ex Platone huc contorques. Qui enim animam prægnantem eſſe dixit, non alijs animis grauem (vt ita dicam) vterũ ipſam habere voluit, ſed (vt proximè ſequentia declarant) amore & deſiderio immortalitatis grauidã eſſe. Nam rurſum ait in Timæo, brutæ huic, & quam huc & illuc ſuæ ciẽant appetitiones, animæ inſitum eſſe generandi amorem: hocq; nomine grauidam dici, quòd generandi eſt auida. Quinetiam eò loci & pudendum virile cui vis illa inſita ſit, generandi valde appetens, & naturam etiam muliebrem, animal quoddam eſſe cenſet, inobediens illud atque imperioſum, & quod ratione contempta, furioſarum libidinum impetu, ſibi cuncta ſubijcere conatur. Ergo quum tua anima iam potens facta eſt generandi, grauida ni-

mirum

mirum tum dicitur: quum verò ſic afficeris, vt totus penè turgeas, & cùm tua illa appetitrix anima, toto niſu ad generandum ruit, amore velut inſana, ipſa tum parturit. hæc ex Platone tibi haurienda erant, non craſſa illa & abſurda quam proponebas interpretatio. *B.* Quid verò ſi Ariſtoteles, quã protuli interpretationem cõprobat. Is enim genitum animal, ex ſemine deriuari ponit, ſemen verò ipſum ex genitore perinde ac ſi quæ in genito eſt anima, iam olim antè in ſemine fuerit, fueritq́; ſemen animatum, anima à parẽte profecta. In hãc enim ſententiã ſcripſit τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ ſeptimo: Materię alia talis eſt, vt à ſe ipſa moueatur, complura nãq; moueri quidem à ſe ipſis poſſunt. Alia talis nõ eſt quia quędã ſunt, quorũ materia talis eſt, vt ſic moueri non poſsit, niſi ab alio: idcirco alia (nempe hæc poſteriora) non erunt, neq; ortũ habebũt, ſine eo qui artem habet: alia (ſcilicet priora) erunt, generabũturq́; ſine artifice, quia ſeipſis & ſuopte impetu naturali. Deinde ſubiungit: Semen perinde atq; artifex facit, habet enim potentia ipſam formam. Rurſum alibi: In quibuſdã luce clarius extat, id quod generat tale quidem eſſe, quale eſt id quod ab ipſo producitur, non quidem numero, ſed ſpecie idem, atque vnum: vt in ijs quæ natura fiunt cõſtat: homo nãq; hominem, & equus equum generat. Colligimus ex his omnibus quid ſequatur: Semẽ, quia à ſe ipſo ſuoq́; impetu naturali mouetur, animal fieri ſine artificis manu. Proinde totũ animal, eiuſq́; formã à ſolo ſemine prodijſſe, nullius extrarij opificis labore. Rurſum ſi ſemen habet potentia ipſam formam, ſequitur vt formæ eſſentiã licet impeditã cõtineat. Itẽ ſi homo per ſemen hominẽ generat, illius quoq, formã inducit, atq; ita oportuit parentẽ ſemini animã inieciſſe, quã ipſum deinde genito cõferret. Ac ſi preſsius exactiusq́, in Ariſtotelis ſentẽtiã inquirere voles, referã quod eſt ab eo ſcriptũ libro ſecũdo de animaliũ procreatiõe: vbi multis rationib⁹ vltro citroq́; reciꝓcatis hũc in modũ parduã quęſtionẽ diluit. Fieri autẽ poteſt vt hoc ab hoc moueat̃, et hoc ab hoc: ſintq́; ꝓinde atq; miracula illa quę ſua ſpõte mouẽtur. Partes enim habẽt vĩ quodãmodo etiã quũ quieſcũt. Quarũ primã vbi extrinſec⁹ aliquid mouerit, vim agẽdi ſtatĩ ꝓxima cõſequit̃. Vt igit̃ in ijs quæ moueri ſua ſpõte miramur quodãmodo illud mouet qđ nihil nunc tãgit, ſed antè tetigit: ſic id à quo ſemen, aut qđ ſemẽ effecit,

cap. 9. fo. 229 Pagina 2. circa medium.

De animantium & ſtirpiũ procreatione quid Ariſtoteles ſtatuerit.

7. Metaph. cap. 8.

Cap. 1.

G mouer

›› mouet quũ aliquid tetigerit, quanquã non adhuc tangit. Est
›› tamẽ quodam modo, eius qui nunc inest motus efficiens, vt
›› ædificatio ædium. Igitur aliquid esse quod efficiat, sed nõ ita
›› vt hoc aut illud, neq; ita inesse vt sit primũ illud agens, aper-
›› tum iam est. Quemadmodum autẽ vnũquodq; fiat, accipien
›› dum hinc est, hoc initio: Omnia quæcunq; aut natura efficiũ
›› tur aut arte, ab eo quod actu est fiunt, ex eo quod potentia ta-
›› le est. Semen igitur tale est, motũmq; habet & principium ta
›› le, vt motu peracto pars existat quæq;, eadẽq; sit animata. Et
›› mox: Ratio qua iam caro aut os est, à motu efficitur, profici-
›› scẽte ab eo quod genuit, quodq; actu est id, quod potẽtia est
›› id ex quo gignitur. Ars principiũ formaq; ei° quod efficitur
›› est, sed in alio: motus autẽ naturæ in ipso est, ab altera profe-
›› ctus natura, quæ actu obtinet formã. Hactenus Aristoteles,

qui res sic procreati apertè ostendit, vt semini suam omnem vim, ipsũmq; genetãdi principiũ insit, quo deinde principio, tametsi pater absit, semen generat tamen, filiumq; procreat. An non id tibi sentire videtur Aristoteles? *Eud.* Maximè. *B.* Hoc verò, quod in semine latet principiũ, cũ se primũ detexe rit, actus vtique fiet, & nascẽtis anima: quod indicio est id ip-sum animæ essentiã habere. Sed & in omnibus rebus princi-piũ & cõsummatio, nõne eadẽ sunt essẽtia? *Eu.* Erras & qui-

Aristotelis interpretatio.

dẽ toto cœlo, si hoc principiũ in substãtiæ participẽ formam adolescere putas: neq; enim id est ceu quędã inchoatio formę accessuræ, sed vt antè dixi, vis quædã et potẽtia in semine, per quam id se adornat ipsum, instruitq; rebus ad excipiendã for

Argumentum.

mã cõmodis. *B.* Sed patere obsecro, vt ego te sigillatim quæ-dã interrogẽ. *Eu.* Placet. *B.* Quisquis alium de se genitutus est, nihil illi amplius conferre videtur, quàm semen. Atqui in hoc semine, solã potentiã haberi commemoras, quæ facultas quędã sit dũtaxat preparatoria. an non ita habet? *Eu.* Ita pla-nè. *B.* Quid sequitur? vt taceã: conclusio enim satis loquitur ipsa, quicquid fœcundũ semẽ emisit, potentiã illã dũtaxat e-misisse, nõ etiã genitæ rei formã. *Eu.* Necesse est omnino. *B.* I-tá ne? Quomodo igitur defendes, quod inquit Aristoteles, quicquid fit, ab eo quod actu est fieri, nisi semini ipsam a-

Exemplum.

ctus essentiam tribuas? *Eudo.* Quid ni? *B.* Tritici granum è terrę succo intumescens, & mediocriter incalescens, aliud de se triticum profert, tametsi nullum adstet triticum actu.

Eu. Ve-

Eu. Verum. *B.* In animantium genere, si fortè marem cõtingat emisso fœcundo semine in vterum item fœcundum, è viuis excedere, aget tamen ipsum per se semen, & animans nihilo minus quam si ille in viuis esset, procreabit. *Eu.* Videtur planè. *B.* Dum fornacis tepore ex ouo pullus excluditur, vbi tum gallum esse dicas è cuius semine natum est ouum? *Eud.* Nusquam fortasſis, sed iam pridẽ extinctus. *B.* Et rei gignẽdæ aliquid impartiri posſit, quod nec vsquam nec quicquam sit? *Eu.* Nihil omnino. *B.* Neque igitur quod de vita migrauit, nec comparet, formã vllam quum nullã ipsum habeat, rei quæ gignitur largiri posſit. *Eu.* Necesse est. *B.* Id verò si olim dum viueret, semini formæ essentiam non immisit, sed potentiam tantùm quæ qualitas sit, quî fiet vt ipsa forma actusque posteà accedat? aut vndénam aduolabit? quis illam introducet? nisi illam putas erui posse de potentia. Quod si est, vides quid consequi necesse sit: eam in semine ab ipso statim exordio fuisse, sed prius velut in tenebras mersam, tum demũ collecto robore emersisse, & sua se efficiẽtia in lucem promouisse. Quæro enim per deos immortales, illam cuius nihil putas semini prius insedisse, quis ita repẽtè totam velut inspirauit? *Eu.* Sol, inquit Aristoteles, & id quod est, omnium primum omnia mouens. *B.* Quænam aut vnde recondita ista philosophia? *Eu.* Ne mirare. Sed Aristotelem scito tibi totum esse diligenter & accuratè legendum, pertractandum, excutiendum, siquidem illius sententiam plenè velis & purè cõsequi: neque enim vno se loco totum ac simpliciter aperuit, neq; in re lubrica & præcipiti cõceptionem animi sui, calumnijs aut reprehensionibus obnoxiam esse voluit. *B.* Profer igitur in mediũ, si quid habes ad hanc rem mométi. *Eu.* Accipe id primũ quod ἐν τοῖς τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ scriptũ reliquit his ferè verbis, Post hæc sciri conuenit neque materiam neque formam generari: id autem dico de summis. Omnis enim mutatio alicuius est, & ab aliquo, & in aliquid. ab aliquo quidem primũ mouente: alicuius, nempe materiæ: in aliquid, ipsam vtique speciem. In infinitum igitur abibit, si non solùm æs fit rotundum, sed ipsum etiam rotundum (id est ipsa rotũditas) aut ipsum æs. Sistetur igitur necesse est. Deinde sciendũ substantiam quãq; generari ab alia, quæ eodẽ cũ ipsa nomine appelletur. Viden Aristotelẽ palã dicere, neq; rei speciem neq, materiã

Solutio quæ explicat formarũ substantialium veram originẽ, ex Aristotele.

Lib.12.cap.3.

 procrea-

procreationis aut ortus vllā subire rationem? Si enim genita putetur, & è subiecto quodā sic prodijsse, vt cū eius nonnihil retineret, quod ad integritatē deest, aliunde ipsa conquisierit, è multis iam illa, vt cæteræ res naturales, constabit: neque simplex & vnius modi tota erit, verùm ex partibus composita se simplicioribus & antiquioribus. Sed & illarū partium si quē ortum item esse putabis, in infinitū res abitura est, neque vllū vnquā exitū inueniet disquisitio: quòd quoniam Aristoteles in primis refugit & hortet, eandē propemodum sententiam cōpluribus locis inculcat. Dico autē æs rotundum facere, non esse idē atq; rotundam & sphæricam formā, sed aliud quidpiā, nēpe huiusmodi formā alij imprimere. Si enim facit ex alio quodā facit: hoc enim ponebatur, vt æreā sphærā facere. Id enim ita dicitur, vt ex hoc illud fiat, ex ære, sphæra. Ergo si facit etiā illud ipsum, clarū est profectò, eadē facturū ratione: ita in infinitū abibunt procreationes. Patet igitur neq; speciem (aut si quod est aliud, eius quæ est in corpore formæ, nomē) generari, neq; vllam esse eius procreationem, neq; in hoc positā esse ipsius substantiā. Et mox: Patet igitur ex hisce quæ dicta sunt, id quidem nō fieri quod vt forma aut vt substantia dicitur; sed eum tantū concursum qui ad ipsam refertur. His quanquam Aristoteles rei cuiusq; speciē, neq; gigni neq; fieri contendit, hanc tamen rebus immitti non negabit: idq; vel à cælo, vel à sempiterno illo et primo rerū omniū motore. Sic enim ait, Homo generat hominem atque sol. & rursum: Hominem quoque generat homo, præter hæc autem id quod est omnium primum omnia mouens. *Bru.* Finem his facito. Satis enim multa citasse videris: explica nunc singula. Si consentaneum est, vnamquamque substantiam ab eiusdem nominis & rationis substātia generari, velut hominem ab homine, equum ab equo, fruticem à frutice: nonne par est formam quoq; à forma, et à materia materiam effici? & quęcunque in equo sunt, ab equo genitore deriuari? Si enim ille, quem progenitorē fateris, equus, neq; materiā neq; formam eius quem gignit, facit: quid illi ad ortum confert? *Eu.* Concursum, inquit, facit. Dum enim vim suam semini indidit, quæ id concinnè præparatum & ad formam recipiendā aptū redderet, simul effecit vt illi forma conciliaretur, & in subiectum ita præparatum incurreret: qui incursus & formæ cum subiecta

ᾧ μετὰ τὰ φυσ. 3.

ſubiecta materia concentus, quoniam eſt ipſa rei conſtitutio & ortus, quiſquis hanc efficit ſocietatem & connexum, is vtiq; procreationem facit. Quod ipſum ſic plenius Ariſtoteles patefecit: Id quod generat, ſatis magna certè eſt cauſa vt in materia ſit ipſa ſpecies. Iterum & alio loco: Demonſtratũ autẽ eſt in alijs declaratúmue, neminẽ facere generareq; formam, ſed id efficitur atq; fit quod ex iis conſtat. Vt ergo diſputationem hanc ſemel cõcludam, Quicquid fit ex ſubiecto in quo potentia ineſt, effici aſſero ab eo quod actu iam eſt & verè ſubſiſtit, non quòd efficiens illi actum formamq; impertiat, ſed quòd cũ ſemine potentiã conferat quæ ſuopte impetu ad perfectionem adoleſcẽs, idonea fit ſubiecti præparatio, quę ſpeciem extrinſecùs deinde excipiat, vel alliciat in materiam in eaq; conſeruet. Proinde quiſquis dat potentiam, qua hæc velut in vnum cõmittantur congrediantúrq;, ille iure optimo procreationis cauſa cenſeri debet. *B.* Quas nobis declinationes cõminiſcitur? *Ph.* Quò te proripis, optime Brute. *B.* Sine à vobis tantiſper abſim, dum ſe mens à caliginoſa iſta vertigine recollegerit, quò clariꝰ & acrius videat quid ſit in re controuerſa ſimul & obſcura, veriſimillimũ. *Ph.* Ne quã temporis iacturam ſub inutili ſilentio faciamus, liceat mihi diſputationẽ hanc in epilogum colligere, dum noſter Brutus vngues ſuos corrodens, in opaco illo virentiq; loco ſolus obambulat. *Eudo.* Vt voles. *Phi.* Rerum omnium quas parens natura progenuit, conſtitutio prima, è ſubſtrata materia & ſpecie fieri intelligitur: è quibus cùm longè maximè præſtet ſpecies, naturæ nomine multò ſæpius quã materies appellatur. Vt autẽ quod genitum ſit ſtabile nihil aut permanens cernimus, ſed occidere aliquãdo & euaneſcere: ſic ea ſpecies per quam res vigebat, nõ potuit perpetuò materiæ inhærere. Immigrauit illa quondam, idq; repentè admodum, & vno temporis pũcto, quem illius ortum appellamus: emigrabit item aliquãdo, & quidem vno etiam momento, iſq; erit illius interitus. Sed priuſquàm illuc appelleret, ornatum quẽdam & præparationem materiæ deſiderabat, per quam & ſine qua eò appellere non poſſet. Hæc præparatio potẽtię dicitur, quæ non quidem portio, nõ minimum quicquam eſt aduentantis formæ, ſed vt dixi, illam tantùm præcurrẽs inſtructio. Quiſquis rem aliquam genuit, potentiam hanc cõtuliſſe putatur:

Epilogus totius ſuperioris diſputationis.

aliâs per ſe & ſolitariam, aliâs cum ſemine aut quodam ſeminario illi reſpõdente. Itaq; cùm multiplex illa ſit & varia corporis præparatio, tum ex quatuor illis rerũ initijs haudquaquam corruptis, ſed minutiſsimè & ex toto inter ſe confuſis reddita tẽperatio, tũ concinna corporis conformatio, & partium apta ſecum coniunctio, tum verò ingeniti ſpiritus omnis commoderatio: totus hic potentiarum ordo, à facultate & vi ſeminis, & ab eo qui ſemen iecit dependet. Vbi verò iam omnis ad plenum abſoluta eſt pręparatio, quo tempore conſummatam potentiam dicimus, tum extrinſecùs accedit ipſa ſpecies, naturali quadam & quaſi dicas ineuitabili neceſsitate. Ea ſimplex eſt quidem omnino, nullam ex ſubiectorũ formis compoſitionem ſortita, ſed quæ multa tamen pro varijs quas habeat facultatibus, gerere & moliri poſsit. Qui ſenſibus omnia metiũtur proximamq́; cauſam dũtaxat animaduertunt, illam de materiæ potentia educi exuſcitariq́ue contendunt, quæ ſententia multis eſt & efficacibus argumentis proſciſſa. Non enim efficiens ac genitor, dum per ſe, aut ſeminis ſeminarijue interuentu, aliud quiddam ſui nominis ac generis gignit, illius ſpeciem vel facit vel immittit: ſed is huius vnius concurſus cauſa eſt, vt nẽpe in materia ſit ſpecies. Atq; id eſt quod geniti cauſa eſſe, ipſumq́; genuiſſe perhibetur: ſed eſt certè ſupra illum, ſublimior & præſtantior opifex, extrinſecùs formam ceu quodam afflatu inſpirans. *Eu.* Pulchrè tu & memoriter omnia, nulla temporis iactura. *Ph.* Supereſt igitur vt ſi extrinſecùs, vnde ipſam prodijſſe putes, exponas. *Eu.* Id iã nunc plenè, vbi ad nos redierit Brutus: ſed quẽ cedò hominem mihi, quî cum cõmitterer dediſti? *Ph.* Qualẽ verò ipſum arbitrare? *Eu.* Diſpeream ſi vnquam aliâs in virum inciderim, qui mihi plus negotij faceſsiuerit. Tenet ille mordicùs ſuam opinationem, meditata omnia multumq́; ac diu in omnẽ partem agitata. Verſutus iuxta atq; acut⁹, vt ſi quid vel falſum probare velit, ſubtiliter tamen id & probabiliter faciat. neque verò vllo rubore vnquam ſuffunditur: vt quę ad actem diſputationem Plato deſiderat, ea præ ſe ferat omnia, ſcientiam, prudentiam & audaciam. *Ph.* Magnam is certè diligentiam impendit, euoluendis non tantùm veterum, ſed & huius ſeculi, ſi quorum aliqua celebritate nomẽ percrebruit, philoſophorum monimẽtis: hos adijt, audiuit, coluit, ſaltem

quos

quos tali honore dignos comperit, bona orbis parte hac vna de causa peragrata. Nunc verò, his vinculis sic videtur impeditus & obstrictus, vix vt illi sese explicandi, spes vlla relicta siet. *Eu.* St, St. Lupus est in fabula. *B.* Egó ne abiecta scientia quam teneo certissimam, fallaces atq; incertas aliorum opiniones consecter aut aucuper? Ego meã causam vno momẽto, victus deseram? ego quæ tot vigilijs, tot sudoribus didici, ad extremum vno omnia verbo improbabo? ego tot tãtos autores, tot iam annos inter se consentientes, istius ne vnius autoritate adduci potero vt contemnam, vt crassæ ignorationis insimulẽ? Patiár ne mihi illud ex animo excuti, quod tot annorum approbatione iam confirmatũ est, formam de materię potẽtia in lucẽ proferri, vt contrariũ planè nũc demũ veluti nouus tyro docear, ipsam extrinsecus in materiã illabi? Durum id profectò, durum de sententia decedere, de autoritate deijci? Sed quoniam rerũ naturalium veritas in occulto latet, et natura veritatem in profundo (vt ait Democritus) penitùs abstrusit, hanc inquirere, inuestigare, rimari cõuenit: id enim cum maiori æquitate & modestia coniũctum, quàm sentẽtiam quam temerè adamauerim peruicaciter defendere. Et harum quidem, de quibus est inter nos controuersia, opinionum vtra vera sit, solus opinor nouit Deus: neque nos quid verum, sed quid sit verisimiliũ inuestigamus. Vtrinq; fautores sunt & causarũ patrocinia. Sed, vt hoc verè & ingenuè fatear, mollior est et infirmior mea opinio, proindeq; rationibus pressa cedit. Experiar itaque quantò sit aduersarij firmior, & è quibus locis illa sibi fidem veritatis adstruat, quàm clara, quàm liquida faciat omnia. Iam ad vos redeo viri optimi. *Eu.* Video: sed talis ne cedò, qualis abijsti? *B.* Qui sim vix ipse scio, adeò mihi dubius animi videor, et in lubrico posit⁹. Proinde agè, si quid adferre potest tua industria, in quo tanquam in portu, ab ista huc & illuc impellentium opinionum iactatione, mens conquiescat, ne pigeat tantulum laboris suscipere. Scio equidem opinionibus omnia teneri, desperatã esse cognitionem certi, id tamen sequi lubet quodcũq; verisimile videatur: quocirca expecto quem exitum ista disputatio sit inuentura. Quid igitur illa sunt, cedò, dudum ex Aristotelis fontibus deriuata? Homo generat hominem atq; sol: Homo generat hominem, præter hoc autem, id quod est om-

Plenior interpretatio Aristotelis de rerũ & formarum origine.

nium primũ omnia mouens. Iucunda eſt equidẽ illorum mihi recordatio quę ſępe certè me legere memini: ſed, vt nũc video, oſcitanti, & non ſatis intento animo. Tu verò quam habes interpretationem? nunquid hominis alia eſt efficiens cauſa quàm homo? aut equi alia quàm equus? *Eudo*. Nequaquam omnino. Verùm ne quis craſsius putaret, eum qui vel hominem vel equum progenuit, quæcunque illius ſunt vnà procreaſſe, caducæ mortaliſque naturæ limites hîc prætergreſſus Ariſtoteles, duplicem rerum autorem opificemq; conſtituit, alterũ compoſiti totius ceu hominis hominẽ, alterũ ſolius formę conditorem, quẽ ſempiternũ et immortalẽ eſſe profitetur. hîc rurſum ſe bifariã ſecat. Vbi rerũ cauſas phyſica ratiõe ſcrutatur, ſpecies rebus immitti putat ab illa quinta natura, quam Solis nomine exprimẽs, cœleſtiũ omniũ corporũ cõuerſiones immutabilesq; curſus cõprehendit: Quum verò quæ ſupra naturã ſunt ſubtili cõtẽplatiõe rimatur, rerũ omniũ opificẽ deum, ſolutãq; mũdi mentẽ Platonis æmulatiõe cauſam eſſe decernit. *B*. Multa ſanè congeris quæ valde exoptẽ te hîc apertiꝰ docere, ac primũ vbi et quomodo Ariſtoteles naturalẽ formarũ originẽ cęleſtẽ putauerit: ita repẽtè me veluti quædã vertigo corripuit, præ auditionis nouitate.

RERVM OMNIVM FORMAS, PRIMASque ſubſtantias de cœlo duci, ex Ariſtotele. Cap. VIII.

EVDOXVS.

DIcam paucis, et in Ariſtotelis ſententia verſabor, ſi modò facilẽ mihi præbebis audientiã. Res quęq; naturalis ex principijs duobus cõſtituitur: ex materia & ſpecie. At ſi illius procreationẽ ſpectabis, tertiũ his accedet principium quod efficiens & ortus cauſa nominetur, quam naturalem contemplationem inſtituens, cœlum eſſe tradidit. Vt enim omnium motuum primus eſt, qui ad locum eſt, ex quo reliqui omnes ceu poſteriores defluunt, procreatio, alteratio (hoc enim verbum cùm neceſſarium ſit & aptum, terendo vſitatũ facere oportet) accretio, interitus: ſic illud corpꝰ quod iugi perenniq; itione, et irriquieto ambitu circumagitur, omniũ quæ gignũtur corporũ cauſam eſſe cõuenit. Ac probatũ eſt equidem infinitis ſeculorum ætatibus, Solem vertigine

Vt omnia quæ hic mundus cõtinet regantur à cœlo.

asſidua

assidua conficiētem vicissitudines anniuersarias, suo ad nos accessu aut recessu & rerū ortus promouere, & occasus obitusq; efficere: quem in modum cœlestis illa mundanaq; conuersio, Aristoteli causa statuitur eorum, quæ & gignuntur et intereunt. Necesse est, inquit, totum hunc, qui terram ambit, mundum cum superis conuersionibus sic continuatū esse, vt omnis eius virtus inde gubernetur: nā vnde omnib' est motus principium, prima illa debet haberi causa. Præterea autē, hæc sempiterna est, neq; loco definitum habet finem, sed in fine semper. mox docens ab elementis materiam, à cœlo speciem genito conferri, hæc adnectit: Itaq; rerū qui in ipso eueniūt causas, quod quidem ad materiæ genus pertinet, ignem & terram et his cognata corpora existimari conuenit: hoc enim modo appellamus id quod subijcitur, & quod aliquid fert: id autem quod ita causa sit vt motus sit principiū, ad eorum vim referri debet, quæ semper mouentur. In hanc quoq; sententiam cùm alijs passim in locis, tū libro de mundo, cœlum appellat elementum, à quatuor illis notis longè diuersum neque interitui obnoxium, sed planè diuinū & immortale. Cæterùm duplex cùm sit in cœlis circūactus & conuersio, mundana illa incitatissima, quę viginti quatuor horarū spacio completur, & ea qua subiecti septem orbes versantur retro, contrario atque summum cœlum motu: prior illa vnius modi semper, cōstantiq; & immutabili ordine progrediens, ortus & interitus (quæ contrariæ res sunt) causa esse non possit. Posterior verò per signiferum orbem obliquum, errātes stellas circūagens, dum illas in aquilonem adducit, rerū facit exortus: dum abducit in austrum, interitus. Atque vt earum accessus recessusq;, continuata serie, nec vnquam ne ad momentum quidem mutatis vicibus sese excipiunt: sic ortus obitusq; rerum semper erunt constantissimi, neq; vllo vnquā tempore deficient. Itaque appetente vere, cùm ad nos illorū vis reuisit, multas rerum nouationes animaduertimus, emergere pleraq; omnia ac exhilarari: et quia vere calor redit omnibus, fœta esse ac succi plena omnia: herbas, fruges, arbusta, flores, gemmasque trudere, & foliorū viriditate vestiri: animalia amoris stimulis incitari, ea quidē ratione quam Poëta cecinit.

1. Meteorol.

Ver adeò frondi nemorum, ver vtile syluis:

Vere

Georgic. 2. *Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.*
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætè descendit, & omnes
Magnus alit, magno commistus corpore fœtus.
Auia tunc resonant auibus virgulta canoris,
Et venerem certis repetunt armenta diebus.

Censetur idcirco, ver omnium temporum esse saluberrimũ, gignendis, augendis, seruandisq; rebus, vnum omnium maximè opportunum. Contrà anno Solis recessu senescẽte, plurima occidere, omnium certè vires emarcescente calore frangi: hinc autumnum haberi perniciosum. Atq; hæc quidem sol annua vicissitudine designat. Errantes verò stellæ per orbem signiferum, contrà quàm à supremo illo cœlo ducuntur in contrarium cursus retorquentes varia radiorũ permixtione, multo maiora: adeò vt præstantissimorum philosophorũ monumentis proditũ sit, eã posse cœli constitutionẽ incidere (qualẽ etiã quondã fuisse tradũt) quę tũ homines tum equos, tum perfectorum animantium genus omne, ex ipsis elementis tanquam ex coniunctissima aut proxima materia (sic mihi appellare liceat quam Græci προσεχεστάτην dicerẽt) generet, quemadmodum & imperfectiora quædam, vt mures, vt ranas, vt locustas sępe sua spõte inde nasci videmus. Negari nõ potest maxima esse, quæ cœlũ cùm motu tũ lumine tãquam suæ facultatis vehiculo, in hæc inferiora demittit. Et quisquã posthac dicere audebit, elementa vniuersam substantiã rebus gignendis conferre? ac cœlum sine quo ne elemẽtorum quidem vlla sit efficientia, ociosum atq; iners, & veluti feriatum faciet? Itáne frustra conditum videtur? Itáne nullus vsus illustrissimi huius & purissimi corporum cœlestium splẽdoris? Inutilis iste vndequaq; absolutissimus ornatus? ista tã admirabilis ab omni æternitate motuũ ordinumq; constantia? At longiùs abest, quàm vt ad nos eius vis pertinere possit. Egregium sanè & tali sapientia dignum commẽtum. Tu si vel pictum philosophum vnquam vidisses, istuc diceres? Quĩ magnum censeri debet id ætheris & aëris interuallũ, quod Ptolemæi demonstrationibus confirmatum est, partem non esse totius mundi millesimam? Si mundus qui vno omnia complexu coërcet, ab ornatu nomen inuenit, etsi is vnum corpus

est in quo videntur omnes aptæ & colligatæ inter se partes, necesse est profectò, vnâ esse totius naturæ continuatam vim, quæ tota mundo confusa, res omnes cōplexa teneat, omniaque sic connectat, vt in terris cœlestia cōsistant dignitate cœlesti, & vt (quod ait Aristoteles) mundus hic inferior superis conuersionibus continuatus sit, & vis illa cœlestis in totum diffusa mundum, in abditissimos vsq; terræ recessus penetret subeatque densissima quæque & solidissima corpora. *B.* Satis perspectum habeo caloris, frigoris, imbrium, siccitatis vices, teliquas item aëtis tempestates à cœlestium corporū viribus dependere: at ipsas etiam rerum substantias atque formas, vnde Aristotelem comprobasse constat? non enim id tu admodum luculenter aut efficaciter cōficis. Sed ne lites amare aut fouere videar, equidem talpas, vermes, ranas, & si quæ sunt alia huius aut imperfectioris generis, nullo semine prognata, tecum sentio ex elementorum materie cœlestis spiritus vi, & in vitam venisse, & in ea permanere. Sed quę è semine emergunt, aut quæ ex alio sui generis nasci cōtuemur, horum vitalem vim à cœlo vsq; deducere, perpauci, scio, tibi cōcedent: idq; eo minus quòd hominem, equum, leonem, quouis tum anni tempore, tum cœli statu, oriri, animari, atq; formati, quotidiana experimenta commonstrent. *Eu.* Si diligētius expensis rebus cum bona ratione consilium capies, intelliges vtique in omnibus parem esse argumentorum vim & necessitatem. Quibus accedit quod in vniuersum sic cōclusit Aristoteles: Omnis eius vittus inde gubernatur. Ergo quę ab intimis, abditissimisque terræ viscerib. proferūtur, eruūturque, tum metalla, tum lapidum stirpiumque genera, conuenienter & apposite præparato solo, suæ formæ essentiam è cœlo hauriunt. Serpentes, locustas, vermes, muscas, mures, vespertiliones, talpas, & id genus alia quęcunq; fateberis spōte sua, nullo semine, de putti materia, de cœnosa colluuie exoriri, ortaque spirare, & moueri, Aristoteles ad eundem modum autor est, vim illam animalem ac spitabilem, quæ per omnem naturam fusa est, è cœlis ducere, quo loco inquit: In animalibus generantibus calor secernēdo ex cibo ingesto & concoquendo facit excrementum, quod conceptus sit principium: itemque in plantis, nisi quod in his et quibusdā animalibus, nihilo desideratur maris pncipium, habent enim quoddam

Non solū aëris mutationes à cœlo esse.

Quæcūque animalia et stirpes sine semine proueniunt, à cœlo generari.

3. de generatione animaliū sub finem.

quoddam in se mixtum, in plerisque tamen animalibus eo opus est. Est autem cibus alijs quidem terra & aqua, alijs ea quæ ex his orta sunt. Itaq; quod calor in animalibus è cibo facit, idem temporis in ambiente nos aëre calor, è terra & mari coquendo concernit & constituit: eodē quoq; pertinet quod paulo antè dixerat, generari animalia & stirpes in terra & aqua, quòd in terra quidē sit humor, in aqua spiritus, in eo autem toto calor animabilis, vt animæ quodā modo plena sint omnia. Hæc ille. Quòd si è cœlesti facultate, exigua isthæc & minutula animantia proferuntur, cur non itidem in perfectioribus & grandioribus eadem valeat ratio? Aut qualis illa tandem erit sortitio, quæ secretio, quæ differentia? An quia videmus hominem, equum, leonem, seminis interuentu enasci, icirco supremæ illius & vniuersalis animæ mundi vires non experientur aut sentient? Maiorem hęc & operosiorem apparatum requisiuerunt, efficiente quidem cœlo, præparante semine. Hoc illud est quod Aristoteles in problematis attigisse videtur, quū inquit: Quorum facilis est ortus, & quibus procreationis suę tempus breue constitutum est, hęc temporum vicissitudine commutationeq; procreantur. Quę autem in ortu suo tempus requirūt longius, vel nullo pacto vel ex coïtu procreētur illa necesse est. Cuius hanc addidit rationem: Rei minoris, minus quoq; principium esse cōuenit. Quamobrem huius etiam seculi mutationes, semen minutorum animantium generi conferre possunt. Ita enim etiamnū accidere videmus vt tum maximè oriantur & existant, cùm aliqua temporum incidit mutatio: maiorum autē genus pro sua magnitudine, mutationem quoque desiderat maiorem. Hanc mutationem tantam interdum fieri Aristoteles commemorat, quę sola tum homines tum perfectiora quæq; animantia nullō semine proferat, & quę vna tum efficientis causę tum præparantis seminis vim obtineat. Eiusmodi quandā fuisse rerum initio ita inquit: Qui de natura disserunt, animātia principiò orta esse dicunt ingenti mundi vniuersiq; mutatione. Et nunc si rursum eiusmodi ortus futurus sit, eiusdem modi mutationes aliquas antecedere oportebit. Ingētes has mutationes efficit insolens quędam, & admodū rara cōcursio permistioq; siderum. Quoniam autem ea tam rata incidit, ne fortè lōga temporis intercapedine, iam olim creatum perse-

Perfectiora etiam animalia à cœlo gigni, sed seminis interuentu.

sect.10.proble. 64.

Probl.15.li.10

perfectorum animantium genus deficeret, prouida solersq; natura his quæ ex ingenti quodam mutatione creata fuerat, simul vitæ seminarium cœlitùs immisit, & in tantulo semine vitalem vim inclusit, quę deinceps materiam sic aptaret, prępararet gignendisq; rebus accommodaret, vt omni tempore vim illam animabilẽ, & spirabilem de cœlo excipere posset & illicere, sicque cõtinuata fieret rerum caducarum sese excipientium series, semine quidem materiam suppeditante & præparante, cœlo verò inducente formam. Hęc si voles ad metam perducere, in id tanquã circulo recides quod principiò fuerat assumptum: Homo generat hominem atque sol. Duplicem enim causam geniti hominis efficientem cùm statuat, homo qui per seminis vim preparationẽ omnẽ & ornatũ conciliat, proxima cõtinensq; causa erit. Etenim spiritus & calor qui est in semine diuinus, sub ingenti quondam mutatione cœlo demissus, subiectam seminis materiã sic instruet & præparabit, vt consentaneã partib. singulis permistionẽ tẽperationemq;, deinde verò structurã, conformationẽ positũque accersat, tum demum in totũ sese diffundens, singulis veluti gubernator insideat, neque deserat quas temperauit, formauit, composuit. Altera externa prægressaq; causa dici solet quum tamen verè prima sit & princeps quæ in præparatam materiam, simplicem speciem demittit inseritq;. Ad hũc igitur modum, maiorum perfectiorumq; viuẽtium genus mutationem desiderat ampliorem & à cœlo & à semine, cũ minutorũ genus, excitata vi cœli mutatio, satis superq; cõsummare possit. *B.* Intelligo planè quid velis, neq; aliud restare video, nisi vt vnum hoc doceas, quemadmodũ cũ his cõuenniant Aristotelis illa quæ sic dudũ efferebas: Quorũ principiorũ actio est corporea, hæc sine corpore esse nõ posse certũ est. Itaq; extrinsecꝰ ea venire nõ possunt: nec enim ipsa per se accedere possunt, quũ separabilia nõ sint. Atqui quũ sint omnes (si vnã mentẽ excipis) rerũ formę corporeæ, has quî putabis cœlitꝰ sine corpore illapsas? Negat enim fieri posse vt extrinsecꝰ illę veniãt. Explicãdus hic sanè locꝰ & aperiẽdus est si me voles in tuã pedibus ire sententiã. *Eu.* Quęris quod disputationis iure tibi deberi fateor, id verò similitudine dissoluam. Vt à sole cui lux ingenita est, defluit, nõ quidẽ ipsa lux, sed lumẽ splẽdorq;, qui perspicua corpora collustrãs, nõ splendida

Dubitatio. (margin)

Solutio. (margin)

modò sed lucida quoque illa exhibet: sic vnaquæque efficiẽs causa, maximeq́; supera illa cœlestiaque corpora, rerum ortus promouent, rebusque species impartiunt. Non enim perennes illas sibiq́; insitas rerum ideas ac species à se excutiũt, aut suæ substantiæ quicquam genitis rebus elargiuntur, aut iam in cœlis genitam absolutamque formam solam ac per se in commodè præparatum subiectum submittunt: sed hac vna ratione, res nouas excitãt & edunt, quòd superæ illæ cœlorum vires, motu, lumine ac spiritu tanquam vehiculis huc deuectę circumfusęque nobis in subiectum potentia præparatum sese insinuant, & substantiarum à quibus dimanarunt vim & naturam recens genitæ rei imprimunt, & speciem sic inducunt, vt à Solis luce in perspicuum instructumque corpus irradians lumen, ipsumque collustrans, illi non lumen modò, sed & suam quandam lucem tandem immittit. *Bru.* Apertè quidem & luculenter qua ratione mundus hic inferior à supero illo gubernetur, & qua quæ gignuntur omnia suam inde formam suscipiant. Nunc continuata traditionis serie apertius edisserere, vt Aristoteles statuat id quod est omnium primum omnia mouens, omnium quæ gignũtur causam esse. Si enim rebus omnibus cœlum formã impertit, quid altissima illa & perobscura inuestigatione sit opus? quid rerũ causas ab illa origine abditissima repetere iuuabit?

ARISTOTELES SVPRA NATVRAM PHILOSOPHATVS statuit formarum diuinam originem: Deum maximum cælos astraq́; condidisse, hisque gignendarum rerum vires indidisse: quæ etiam Platonica sunt sacris literis consentanea.

Cap. IX.

EVDOXVS.

REm omnino arduam petis, quæ tum longum tempus, tum cogitationem multam atque otiosam expostulat, vix vt dignè possit tumultuario isto congressu explanari illustrariq́; dicẽdo. *Ph.* Conandũ tamen est, & quidẽ tanto impensius, quanto est vtilior & iucundior hæc inuestigatio.

Eud.

Eu. Naturalem contemplationem instituens Aristoteles, nihil ex professo aggreditur, quod non vel manu tangere, vel oculis cernere, vel demonstratione consequi posit. At non semper intra eos limites quasi in angustias se coërcet: sed interdum naturæ ordinem prætergressus, & in rerum diuinarũ contemplationem transiliens, verbis quidem paucis, at grauissimo sententiarum põdere, omnium quæ gignuntur primam originem deducit à Deo. Ne quis autem istorum euidẽtiam desideret, monet in libris τῶν μετὰ τὰ φυσικά, diuinorum cognitionem omnino extra sensus & supra captum humanę mentis esse, neque vllam posse demõstrationem eò pertingere. In eam ipsam ferè sententiam & Theophrastus: Fortè autem illud veritati magis consonum est, tangente ac veluti cõtrectante mente contemplationem fieri. Nam et in illis nulla est hallucinatio, sed huius ipsius difficilis est & intelligentia & fides. Paulò antè monuerat quàm sit ardua eorum quæ naturæ limites transcendũt, cognitio. Aliquatenus per causam contemplari nos posse, principia à sensibus accipientes: cùm verò ad ipsa summa primaque transierimus, iam non amplius posse, siue quòd causam non habeamus, siue ob nostram imbecillitatem. *Bru.* Et Plato diuinorum altitudinẽ abstrusosq; & imperscrutabiles recessus reueritus, vetuit in Epinomide ne quisquam de diuinis profanè loquatur, néue pro suo arbitratu illa innouet: existimans fieri non posse vt mortalis natura de his quicquam certi comprehendat: esseque id cuiusque præcipuum ac maximum officium (si quis hæc rectè doceat) quàm maximo studio ediscere, neminem autẽ rectè docere nisi quẽ Deus adiuuerit. Idem in Timæo his ferè verbis: Quum ergo ô Socrates multa de Dijs vniuersique procreatione à multis dicta sint, ne mireris obsecro, si rationes de ijs vndecunque omnibus probatissimas & exactissimas afferre non possim. Satis enim factum putare debebis, si non minus probabiles, quàm quiuis alius rationes attulerim. Æquum est meminisse & me qui disseram, & vos qui iudicabitis homines esse, vt si probabilia dicentur, nihil vlterius requiratis. Rursum autem sic cœlestia horum principia Deo nota sunt, atque ei qui Dei sit amicus. Quocirca ea quam ad Dionysium conscripsit epistola, monet vt eos tanquam barathrum declinet, qui de Dijs tanquam de ijs quæ manibus

In Metaph. α. 5

teneri & apprehendi possunt, certas exigunt demonstrationes. Quos & in Theæteto quidem, sed in Phędone præcipuè eo nomine grauissimè reprehendit, quòd ambitiosis inter se verborum pugnis & inani demõstrationum conatu, principes se nouorũ & pugnantium dogmatum constituant, de rebus ipsis nihil certum, nihil stabile, nihil firmum habeãt. Vnde & in Phędone hanc de Dijs quęstionem & inuestigationẽ naturalium duntaxat rerum cõtemplatione nixam, detestatus, suam deplorat cæcitatem: qui, quæ se prius perspicuè scire existimaret, ne per vmbram quidem sibi vnquam visa esse compererit. & quorum aliquam esse ratus fuerat soliditatem ea nunc omnia, nõ secus ac inanes somniorum imagines vanescere. Proinde & in Gorgia, & in cõuiuio de amore, ijs quæ de anima, de Dijs, de dęmonibus à Diotima fatidica muliere Socrates accepisset, se potius fidem adhibere ait, quàm vllis quamlibet euidentibus rationibus, seq; impensè conari, vt alijs eadem deinceps omnibus persuadeat, quę sola auditione accepta, sibi persuaderet esse verissima. *Ph.* Hæc quanquam inuestigatio syllogismo cõprehendi non potest, quoniã tamẽ disputãdo iam hucusq; velut tempestate quadam delati estis, par est omnium quæ deinceps sunt rerum totam tractationẽ persequamini: nihil vt supersit omnium quę tum mũdus, cõprehendit, tum extra illius ambitum sunt, cuius nõ aliquam instituеritis disputationẽ, ac velut quæstionem exercueritis. Is igitur primus motor quem paulo antè cæterorum principẽ Aristoteles appellauit, Deús ne est, ân ue illi dignitate ꝓximus? *B.* Possem in id multa ex Platone præclara depromere, sed quę parui existimem, quòd non quemadmodũ Aristotelica euidenti sint demonstratione stabilita. *Ph.* Agitè igitur cõmuni opera excutite, quàm belle inter se consentiant philosophorũ scripta, & sicubi dissentiãt vtrius præponderẽt rationes. Et si placet, Platonica Brutus proferat, Eudoxus Aristotelica. Ego quãquam parùm idoneus, sacra intermiscebo vt omnibus numeris consummatam harmoniam reddamus. Nunc mihi quisq; meminerit, quam induerit personam, nũc scenæ seruiat omnia depromens, ac recensens, quæ causæ suę patrocinio futura putet. Et si quis fortè memorię non satis confidit, en magnam librorũ supellectilem, è quibus sententiarum testimonia citare, nemini debet nec pudendum

videri

videri nec turpe. Sed vt ad rē tandem aggrediamur, Eudoxus incipiat, siquidē ita omnibus placet. *Eu.* Si quis fortè in hoc cœtu erit qui tam rudem tamque cōsilij & ingenij expertem Aristotelem suspicabitur, vt his elementis & corporeis perpetuò inhærescat, summam causam statuat gubernātem hæc omnia quæ cernimus, audiat quæso vt duplicem ille mundū stabiliuerit: aspectabilem hunc concretum & corporeum, alterum superiorem illum, sensus nostros effugientem, incorporeum, qui totus formis plenus est, & simplicib⁹, impermistis, solutis liberisq́; ab omni corpore et dimensione mētibus beatissima & exoptanda maximè Dei diuorumq́; domus, archetypus & exemplar huius inferioris caducique mundi. Quæ omnia his breuiter perstrinxit: Patet ergo neque locum extra cœlum esse, neque vacuum, neque tempus. [1. de cœlo. c.4.9] Quocirca neque apta sunt ea quę illic sunt, in loco esse, neq; tempus senescere ipsa facit, neq; vllius eorū est vlla mutatio, quæ super extima sunt disposita conuersione: sed nullis transmutationibus, nullis affectionibus prorsus subiecta, optimam in vniuersa æternitate vitam & sufficientissimam habet. Ea autem optima illorum vita est contemplatio, qua alibi existimauit nihil esse nec iucundius, nec melius. Quænam verò ea est æternitas in qua vitam habent? Sic quidem Græcè legitur αἰὼν quasi ἀεὶ ὢν id est semper ens & æternitas, aut, si dicere licet, sempiternitas, quæ re vera Deus est. Eo quidem nomine se Deum intelligere plenius indicauit hac sententia: In Deo [12. Metaph. textu. 39. c.4.7.] vita nimirum æuumque continuum atque perpetuum inest, hoc enim est ipse Deus. Ac ne nouum aut absurdum videretur hoc de Deo nomen, diuinè id aït ab antiquis pronuntiatum esse. Quemadmodum enim finis qui vitæ cuiusque continet tempus, [1. de cœlo c.4.9] æuum & æternitas est nuncupatus, eadem ratione finis vniuersi cœli, & is qui tempus totum infinitumque continet, æuum est & æternitas, ab eo quod semper sit appellatione sumpta: est namque immortalis atque diuina. Quanta porrò Deus rerum cognitione valeat, hinc demonstrat, quòd tota illius vita mentis est operatio. Ille [12. Metaph. textu. 39.] quidem suus est actus, actus verò is qui per se est, illius est optima atque perpetua vita. Si mentis actio, quam contemplationem esse diximus, dei vita est perpetua, quis iam dubitat Aristotelem, rerum omnium cognitionem tri-

 buisse

buisse Deo? Et certè is est rerũ omnium cognitio, & sua actio & sua vita, qui Aristoteli optimus demonstratur, perpetuus, perfectus, immobilis, indiuiduus, neq; magnitudine, neque partibus definitus, nullam alterationem, nullam affectionem subiens, vt cui nihil omnino sit contrarium. Horum verò demonstrationem inde concludit, quòd sit necesse in motibus ad aliquid tandem peruenire, quod mouet & non mouetur, quod ipsum perpetuum est & substãtia atque actus: id ipsum quidem est quod antè appellauerat omnium primum omnia mouens. Quæcunque supra cœlum sunt mentes & formæ, olympici illius habitaculi ciues, si non eandem atque Deus, illi tamen dignitate et natura proximam conditionem acceperunt. *B.* His de mundo archetypo videtur Aristoteles, Platonis auditione informatus, hoc solùm discrimine, quòd ex motuum ordine, Plato ex causæ procreantis necessitate demonstrationem confecit. Ita enim Timæus de Deo demonstrationem adhibet claram & illustrem: » Si mundus hic genitus est, » necesse est ab aliqua causa genitũ esse, hanc verò causam æternam esse neq; ab alio genitam. Quænam autẽ ea sit, his paucis in Epinomide expressit: Ego igitur assero Deum » causam omnium esse, nec aliter fieri posse. In ea disceptatione quam cũ Critone familiari suo Socrates habuisse perhibetur: » Haud itaq; vir optime (inquit) valde curandum est, quid de » nobis vulgꝰ dicat, sed quid ille qui quid æquum, quid iniquũ » sit intelligit, qui vnus est & ipsa veritas. Ex operibus quidem opificem hanc causam, effectoremque mũdi Deum, nosse datur. Ex imagine autem et simulacro (vt Socratis auditor Antisthenes dicebat) is non agnoscitur, nullis oculis conspicuus, nullius rei similis, vt ex vlla effigie nosci possit. Atque (vt à Xenophonte Socratico scriptum legimus) Qui cũcta cõcussat, ipse intrepidus & inconcussus, magnus nimirum potẽsq; esse cognoscitur: quali autem sit facie, ignoratur. Quã porrò sedem incolat, opifex hic et mundi pater, hoc ipsum etiam Platonis scripta declarant. Neque enim qui sit immortalis, æternus, incomprehensus, eum esse in concreto caducoque mundo, quem crearit ipse, tanquam in ergastulo conclusum: sed vt priusquam hæc rerum vniuersitas extitisset, sic & nunc, immensus & infinitus illam implet infinitatem, quæ mundi cõuexum, extimamque cœli faciem excessit. Illic

viuentia

viuentia omnia quę sola mente percipiuntur, in se ipso, vt Timæo placet, complexus, vnus ea continet, quemadmodum mundus hic, nos & cætera quæ cernuntur animantia cōprehendit. Vultis ne hoc loco Dei potestatem ac vires ex Platone recenseam? Hic in Epinomide Deos asserit scire, videre, audireque omnia, nihil ipsos fugere, quod aut sensu, aut mente percipi possit. Eos omnia posse quæcūque mortales immortalés ue possunt: bonos illos, immo verò optimos esse. Quicquid mortale est, quicquid viuit & spirat, quicquid vsquam est, cœlum, terrā, maria, ab ijs omnia & facta esse & possideri. Et in Parmenide, nullum nisi Deum supremam habere rerū scientiam, neque illarum cognitione priuandum. *Ph.* Nihil ad hæc è sacris literis quicquam adferam, quum sit omnibus conspicuum illas similibus de Deo sentētijs refertas esse. Sed vt rem iam cœptam compleatis, illud discuti oportet, mundús ne aliquādo fuerit à Deo genitus, an æternus. *Eu.* Aristoteles magna rationum probabilitate contendit eum, neq; ortum esse, neque corrumpi posse: aut si aliquando genitus est, eundem posse corruptionem subire. Cæterùm altius interdū contemplatus, & cœlum & mundum Dei maximi opera genitum confirmat. Ita enim libro de mūdo scriptum reliquit, Omnium quæ rerum natura complectitur, conseruator est Deus, & quęcūq; in hoc mūdo quoquo modo perficiūtur, eorū omniū idem genitor est: non sic tamen vt opificis aut animalis lassitudinem sentientis in morem, labore affici possit, sed indefessā vtēs virtute, qua omnia in potestate continet ac perficit, & ea quidem quæ longius ab ipso videntur esse summota. Hæc ferè sunt quibus planè edocuit mundum aspectabilem, & quicquid eo continetur, à Deo omnium principio factum. Huc pertinet quod & alibi ita prodidit: Quū in omnibus id quod præstabilius est naturam semper appetere fateamur, sitq; esse pręstabilius quàm nō esse, nec fieri possit vt omnibus id accidat, propterea quòd multa longius ab ipso principio recesserunt, Deus reliquo modo vniuersum compleuit, continua facta procreatione. His per paucis abstrusam contemplationē perscrutatus est summus philosophus. Præstantissimum est semper esse, quod soli Deo ipsiq; principio competit: Reliqua omnia quæ à principij dignitate longius absunt, perpetua esse non possunt. Ne igitur his velut deser-

1. de cælo ap.

2. de ge. et cor. cap. 10.

tus mundus aliquando destitueretur, absoluta vniuersi fabrica, Deus statim rebus singulis vim indidit procreatricẽ, qua rerum & ortus & interitus perpetui manerent. Sed quomodo hanc indidit? Sparsis nimirum diuinitatis suæ seminibus: hæc enim generandi semina, generalia quidem in cœlos & stellas, peculiaria in res quasque sua inseruit. Primùm igitur cœlis sideribusq; singulis proprias substantias motrices præfecit, quas quòd optima mente præditæ sint, idcirco intelligentias appellãt. Quum videamus inquit, pręter simplicem vniuersitatis conuersionem, quam à prima & immobili substantia cieri dicimus, alias insuper errantium stellarum conuersiones, easque sempiternas (est enim sempiternum corpus quod in orbem conuertitur, neque vsquam consistere potest, id quod est in physicis ostensum) necesse est vtique illarum etiam conuersionem vnamquãque ab eo cieri quod per se sit immobile, & sempiterna substantia. Et mox: Esse igitur substantias, & in ijs primam ac secundam, pro eo, qui est in stellarum conuersionibus, ordine, perspicuum. Itaque ex Astrologia Eudoxi & Calippi superos motus scrutatus, ijs parem numerum distribuit intelligentiarum: quæ non modò cœlos mouendi, verumetiam inferiora quæque generandi conseruandique vires obtinerent, vt horum virtus omnis inde gubernetur. Hæc autem paucis admodum complexus est, quòd pluribus à Platone explicata iam essent. *Bru.* Equidem de his quid Plato sentiat dicere fortasse possim. Nam de Deo, de mundi procreatione, deq; cœlorum virtutibus, plurima demonstrat istis consentanea. Cœlum igitur (inquit) aut mundus, aut si quod est aliud nomen, quo maximè appellari gaudet, considerandum est in primis (id quod ab initio de vniuersitate quæri oportere ponebamus) vtrum semper fuerit, nullo vnquam ortus initio, an genitus esse cœperit. Cœpit: etenim aspectabilis est, & tractabilis & corpus habet. Sunt autem talia omnia sensu percepta. Quæ autem sensus apprehendit, & quæ opinione cum sensu comprehenduntur, ea omnia placuit aut genita esse aut gigni. Et quod genitum sit, id diximus necesse esse ab aliqua causa genitum esse. Verùm enimuerò patrem, & authorem huius vniuersitatis, & inuenire operosum est, & vt inueneris, in vulgus tamen dicere non posis. An non hîc videtur

12. Metaph. cap. 7.

In Timæo.

tur Plato rem penitùs abstrusam demonstratione consequutus? Est ne quicquam hoc argumento vel breuius vel clarius? Quicquid cernitur, tangitur & corpus habet, id aliquando genitum est, neq; æternum esse potest. Atqui mundus hic aspectabilis tãgitur, cernitur & corpus habet: quare necesse est, & huius aliquem iam olim fuisse ortum, et futurum aliquando interitum. Et cuius ortus initiumq; fuit, id ab aliqua causa genitum est: neq; enim sine causa quicquam oriri potest. Ergo mũdi causam statui oportet, & eam quidem quæ nec cernatur ipsa, nec tangatur, nec sit corpore prędita, et ęterna per se sit, neq; ab alio quoquam genita. Et rursum: Volens itaque “ Deus omnium quæ intelligi possunt pulcherrimo & vndiq; “ absolutissimo mundum huc simillimum reddere, animal vnũ “ ipsum effecit aspectui subiectum, animalia cuncta naturę suæ “ conuenientia intra suos limites continens. Quũ igitur Deus ille qui semper est, vniuersum hoc primum condidisset, mundi æternam animam illi extrinsecus circundedit, & à medio per omne porrexit: deinde absoluta pulcherrima mundi fabrica, rationum quędã semina illi indidit, & vitæ exordium diuinitus induxit, vt cum mundo vita quoq; procreatricem gigneret. Duo enim illa Deũ ita condidisse Plato commemorat. Dicamus quam ob causam hanc vniuersitatẽ & procreationem rerum constituerit is qui constituit. *In Timæo.* Nempe bonus erat, & bonum nulla vnquam vlla de re tangit inuidentia. Itaque “ constituto mundo Deus procreatricẽ vim instituit, spar- “ gens in mundi corpus maximeq; in cœlum, semina quędam rationum & vim gignendarum rerum, per quam se mundus impleret animalibus, stirpibus alijsq, rebus caducis, pro multitudine idearum quę sunt in mente diuina, fieretq; hic mundus, exemplaris illius quamsimillimus. Hoc rursus Plato confirmat referens æternum illum Deum alloquutum fuisse mũdum, stellas, dæmonas, quos Deorum deos, quasi deorum satu prognatos appellat, quum illis generãdi vim concederet, Dij deorum quorum ego opifex & pater sum, hęc attendite: *In Timæo.* Quę à me facta sunt, me ita volente, soluẽtur nunquã. Quã- “ quam omne colligatũ solui potest, est tamen certè mali, velle “ dissoluere quod conuenienti & bona cohæret harmonia. “ Quare quum orti sitis, immortales certè quidem ex toto nõ “ estis, nec indissolubiles, nec tamen vnquam dissoluemini, nec “

mortis

,, mortis fatum subibitis. Nam mea voluntas maius potentiúsque vobis est vinculum ad perpetuitatem vestram, quàm illa quibus estis tum, cùm gignebamini, colligati. Nūc quid sentiam cognoscite. Tria adhuc genera mortalium nobis generanda restant: quibus prętermissis cœli absolutio perfecta nō erit. Omnia enim animantium genera ambitu suo non continebit, contineat autem oportet, siquidem futurus est mūdus omnino perfectus. At si hæc à me vno fiant, vitaq; donentur, pari erunt cum Dijs conditione. Ergo vt mortalia sint, accedite & suscipite vos secundum naturam animātium procreationem, meam vim imitati, qua in vestro ortu sum vsus. Atq; in ijs quidem quicquid eiusmodi est, vt et eodem cū immortalibus appelletur nomine, & diuinum vocetur, & principatum in ipsis teneat, & ex eorū genere sit quæ perpetuò iustitiam ac vos consectari velint: eius ego vobis semen ac initium tradam, vos quod reliquum est mortale cum immortali contexentes, facite ac generate animantia, eadem cibum suppeditantes augete, & intereuntia rursus excipite. Quam vim esse putatis eorum verborum, quæ pater ille sator & rerum conditor, tum cœlis, tum vniuersæ mundi naturæ indixit? Ego vobis semen & initium tradam. Nonne procreandi vim illis indidit, verbo spargēs rerum gignendarum semina? Hæc diuinæ voluntatis organa sunt, quibus illi conditorem suum ęmulati, mortalium corpora effingant, demumq; accepto immortali principio gubernent. Neque solùm gignēdi conseruandique vires, sed & omnem fatorum necessitatem illis cōtribuit. Nam quum vniuersum opifex Deus constituisset, astris parem numerum distribuit animarū, singulis singulas, ,, ijsque tanquam vehiculo impositis monstrauit vniuersi naturā, & leges fatales edixit. Hæc vir eximius de Deo, de archetypo mundo & de mundi procreatione subtiliter & accuratè disseruit. *Ph.* Nisi hęc Platonis esse audirē, omnia quasi interpretationem eius prophetici elogij putarē, Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. In quo tria illa comprehendūtur, dominus, verbum & spiritus, à quibus conditi sunt cœli, omnisque eorum virtus accepta. Quænam autem hæc cœlorum virtus? Ea nimirum quā Dionysius Areopagita interpretatur, nūc rationum nunc exemplarium nomine. Exēplaria (inquit) esse dicimus rationes

In Timeo.

Libro de diuinis nominib. ca. 5.

nes

nes in Deo, quæ rerum ſubſtantias ingenerent: has bonas diuinaſq́, voluntates Theologia vocat, eorum quę ſunt effectrices, & ex quibus, ſupra naturæ conditionem, ipſe Deus quæ ſunt omnia produxit. Et rurſum: Deus quoq; ratio dicitur in ſacris, non modò quia & rationis & ſenſus & ſapiētiæ indultor eſt, ſed quia & omnium cauſas in ſe vno eodemq́ue modo antè complexus eſt. Eadem et Euſebius Palęſtinus vir pręſtantiſsima doctrina, manifeſtius aperuit. Primum omnium, inquit, Deus cœlum genuit: per ipſum & in ipſo, rerum futurarum omnium opifices rationes inchoans, & ſemina gignēdarum rerum ſubijciens. Cœli porrò conſeruationem potuítne quiſquam luculentius quàm Theodoritus ad Platonis mētē interpretari? Sed enim quū cœlū corruptibilē mutabileq́; ſubſtātiā ſit ſortitū, ſemper eſſe perſeuerauit quale fuit à principio, ſuſtinēte ipſum opificis ſui verbo, à quo veluti à creatore regitur & continetur, qui ei ſtabilitatē atq; immutabilitatem dat quoad voluerit. Ex his intelligi poteſt, Platonicos finitimam his theologis doctrinam habuiſſe. Hinc olim dici ſolitū, Platonicos paucis mutatis Chriſtianos fieri. Conſentiunt omnes omnium ſapientium velut ex vno ore ſententiæ, Græcos quamuis multarum artium diſciplina & ingenij acumine præcellentes, nunquam tamen ad ſublimia illa rerum diuinarū faſtigia euaſuros fuiſſe, niſi ab Ægyptijs & Hebræis quos iam olim diuina bonitas eò ſubuexerat, velut porrecta manu tracti fuiſſent. In his primi ferūtur Solon & Pythagoras, qui quæ ab illis acceperant, alijs deinde veluti per manus tradiderunt, ſed hæc tamen certè perpauca, donec ſenſim relatius ſerpente, ad Socratem & Platonem ventum eſt, à quibus in vulgus promulgata ſunt ea, quę antè velut myſteria in religioſo ſilentio habita fuerant. Quæcūque autem Platonici ad principis ſui interpretationem poſteà inuexerūt, ea omnia è myſticis Chriſtianæ Theologię libris, ad ſuorum ſplendorem ac nitorem trāſtulerunt. Vt enim Iamblichus multa, ſic & Porphyrius Origenis auditor: et Amelius qui Porphyrij ſcholis pręfuit, quemq́ue lecto Ioannis euangeliſtæ procemio, vehementer admiratum, in hæc verba prorupiſſe legimus: Ita per Iouem barbarus homo cēſet in principij loco & dignitate verbum, apud Deum conſtitutum, deumq́; eſſe per quem abſolutè omnia facta ſunt. Mitto alia quæ ad hanc rē adferre

Lib. de euange. demonſtr.

adferre possem si temporis occasio sineret.

RES OMNES CADVCAS ET MORTALES *diuinitùs olim conditas fuisse: eas nunc cœlesti virtute & gigni & gubernari, quæ eadem planè est diuina.* Cap. X.

EVDOXVS.

HIS ergo missis, è cœlestibus in hęc inferiora & caduca delapsi, quod alterum erat consideremus, vt mundi conditor Deus diuinitatis suæ semina in stirpes & animantia quæq; inspersit, quibus continua maneret procreatio. Deus, inquit Aristoteles, per omnes naturas suis seminibus in plantas, in animalia, siue species, siue genera spectes, est diuisus. Itaque in omnium semine Aristotelis sententiâ, diuina virtus inest, cuius vi emergunt vniuersa.

(Lib. de mūdo.) (12. Metaph.)

-Deum nanq; ire per omnes
Terrasq; tractusq; maris, cœlumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quenque sibi tenueis nascentem arcessere vitas.

(Georgic. 4.)

Vt autem Deus vnicuique ortus & vitæ, ita etiam conseruationis est author. Rebus, inquit, omnibus ex Deo sua vita & » status ipse dependet, alijs clarius alijs obscurius. Conuenit e- » nim optima ratione vt qui vita est sempiterna, cæteris cadu- » cis sit vitæ statusque causa. Si plura voletis & apertius, dicam » quæ scripta sunt in libro de mundo: Vetus sermo est, à maio- » ribusque proditus inter omnes homines, vniuersa tū ex Deo » tum per Deum constituta fuisse atque coagmentata, nullám- » que naturam satis instructam ad salutem esse posse, quæ citra » Dei præsidium, suę ipsa demum tutelę permissa sit. Quo cir- » ca veterum nonnulli eousque prouecti sunt, vt hęc omnia di- » ctitarent Deorum esse plena: etenim cunctorum quæ rerum » natura complectitur, conseruator est Deus. Hęc in summam sic comprehendit Aristoteles: Deus rerum omnium principium & finem & medium tenet. Et Theophrastus: Diuinum est rerum principium per quod & sunt & permanēt vniuersa. *B.* Plato etiam quamuis minus expressè, vires tamen diuinas rebus quibusque caducis datas in ortu, cōmemorat in Ti

mæo,

mæo, quibus genus suum propagarent. Easdem verò in vniuersam perpetuitatem præsenti Dei numine conseruari atque gubernari, nec minus caducarum rerum quàm cœlestium curam illum habere. Deus qui sapientissimus est, quique res & curare potest & vult, magna scilicet curabit solùm, parua autem quorum est cura facilior, per ignauiam aut inertiam negliget? Frustra profectò quicquam conderet, quod non posset idem conseruare. *Phi.* In his quidem, maximè verò in Aristotelicis, audire mihi videor Mosem, qui innumeris antè seculis conditi mundi historiam persecutus, Æternum Deum condito cœlo omnique ornatus genere instructo, ait vim illi naturalem impartisse, quæ nobis in signa esset & tempora. Deinde animantium omni genere mundum iam genitum implesse, quorum quidem mortalium ne continuatio ac genus aliquando interciderent, illi rei pro sua sapientia prospicientem, seminibus eorum vim diuinam indidisse, qua se in omne æuum gignendo propagarent. Quomodo? Herbam virentem aut pomiferum lignum è terra proferens Deus, simul & fructum & semen pro suo quodque genere ferre iussit, ad tuendam suam cuiusque speciem. Marinis cetis atque vniuerso piscium generi, auibus, quadrupedibus, homini denique ipsi imperauit vt sui quodque generis multiplicatione mundum implerent. Ita summus ille rerum opifex dum singula conderet, verbo & spiritu oris sui, simul illis vires inspirauit procreatrices, quibus fieret admirabilis rerum series & continuatio. Deum porrò quæcunque genita sunt omnia conseruare, sacræ testantur literæ, in quibus sparsim Deus rerum omnium lex & vita nominatur, quale quod à Paulo dictum est: Deum qui vitam & omnia det omnibus, non longè abesse ab vnoquoque nostrum, in ipso nos viuere, nos moueri, nos esse. Nihil enim est, inquit Dionysius, in substantijs quod ipsius omnipótentis diuina virtus non tuetur atque contineat. Stabilem hanc rerum conseruationem sic plenius expressit: Quæcunque sunt, omnia eadem ratione, & vt essent, & vt bene essent acceperunt. Suntque & bene sunt, ab eo qui antè est, vt sint & vt bene sint consequuta. Nam in ipso sunt & bene sunt, & quum ex ipso initium acceperint, in ipso seruantur atque in ipsum finiun-

Gene. cap. 1.

Acto cap. 17.

Lib. de diuinis nominibus.

finiuntur. Hoc et Theodoritus pulchrè dixit: Gubernator quidem est naturæ, creator eius, nec quam ipse fecit nauiculā destituit. *Eu.* Hactenus ergo cōsentiūt omnes, & cœlū & omnia quæcunq; mūdus hic inferior caduca fragiliaq; cōtinet, olim proximè à Deo fuisse procreata: à Deo vires ortu acceperunt retinentque diuinas, quibus tū se cōseruēt, tū sui generis propagationi incumbant. Hac ratione veteres dixerunt, Deum per omnes naturas esse diuisum, & Deorū plena esse omnia, quod vis illa diuinitùs accepta in omnibus permaneat, sed aliter in cœlo, aliter in caducis rebus: in his siquidē velut in stirpibus et animātibus obscurior ad sui dūtaxat similis, in cœlo præstātior ad rerum omniū procreationē. Quocirca cœlum nullo semine multas profert, tū animantes tum stirpes: at semen nihil quicquā sine cœlo generat. Semen gignēdis rebus materiā cōcinnè duntaxat & cōueniēter apparat & instruit, cœlum in apparatā illā speciē summamque perfectionē immittit vitamque suscitat in omnibus. Quòd autem eiusmodi præstantissimæ cœli vires proximè fluxerint à Deo, idcirco verè diuinas esse profitemur: neque ꝓfectò aliud cœleste quā diuinum esse, eaque nomina Hippocrati, Aristoteli, Platoni, Vergilio idem prorsus designare. Quæ Deus olim proprijs operibus inchoauit, eadem nunc quasi feriatus cœlo tanquā administro continuanda credidit. Et quæcunque naturæ legibus existere dicimus, eadē primū processerunt à Deo: qui certè nūc admodū pauca proximè, nec cœlo, nec natura, nec semine interueniēte ingenerat, sed conditis naturę legibus omnia per cœlum administrat. Qua autē id ratione efficiat, pulchrè Aristoteles exēplo declarat libro de mundo: Quapropter (inquit) si è dignitate, regis haudquaquam esset Xerxem functione propria administrare omnia, & absoluere quæcunque facta cuperet, ipsisque operibus faciendis præsentem interesse, longè id nimirum minùs deo conuenit. Quare augustius id decētiusque existimandū est, Deū summo in loco ita esse collocatū, numinis vt tamē eius vis, per vniuersum mūdū pertinens, tū solē lunāq; moueat, tū cœlū omne circūagat simulque causam præbeat eorū quę in terra sunt salutis atque incolumitatis. Et paulò post: Hoc igitur modo natura diuina ab vno eodéque simplici motu primi corporis vim suam immittit in ea quæ sunt primo cōtinētia, ab illisq; subinde in ea

quæ

quæ longius atq; longius absunt, quoad permeauerit vniuersa. Quippe alterũ ab altero motum, rursus ipsum quoq;, aliud mouet cũ mundo: quũ vnũquodq; interim agat conuenienter cõstitutioni suæ, nec tamen omnibus eadẽ sit via, sed diuersa, nõnullis etiã contraria. Quod verò (mox inquit) in hisce rebus agitur, magnoperè simile est ijs, quæ belli tempore inter homines factitantur. Nanq; statim vt classicum exaudiri in exercitu cœptũ est, alios ipse videas scuta sibi aptãtes, loricam alios induẽtes, alios ocreas vel galeã sumere, vel balteo se cingere festinãtes. Rursum alios qui frenatos equos admittant, alios qui currus conscendant, qui deniq; tesserã per explicatã aciẽ prodant. Tum manipuli ductor ad manipulum, cẽturio excurrit ad centuriam, postremò equites ad cornu, velites ad stationẽ quisque suã festinant: Cùm interim sub vno ductore omnia moueantur, qui imperia & ipse significãda accepit ab eo apud quem summa est imperij. Eodẽ nos & ipsos modo cẽsere conuenit de vniuerso: Quum enim ab vna vi impultrice ciẽantur omnia, fit vtique quod cuique commodũ est & conueniẽs. Hæc igitur ratio est qua persuasus Aristoteles censet, Dei maximi vim è cœlis per omnia diffundi. Quo autẽ dilucidius sit qua ratione diuinæ cœlestesque vires ad rerũ omniũ procreationẽ & conseruationem huc defluant, iuuat ea de re Aristotelis sententiã epilogo concludere: Deus sempiternus, immensus, incorporeus, indiuiduus, nõ in mundo corporeo, sed supra hũc in excelso habitãs domicilio, immutabilis quidẽ quũ sit, nulli affectioni subiectus, habeatque ex seipso vitã optimam & sempiternã, non præter rationẽ rerũ principium statuitur, omniũ primũ omnia mouẽs, à quo sit rerũ omnium ortus, omniũ vita & cõseruatio. Quæcunq; mẽtes infinitatẽ illã supra extimã cœli conuersionẽ incolũt, in Deo vitã agũt, quę tota est illius contẽplatio. Deus porrò cœlos et mundum procreãs, singulos singulis diuinitatis suę seminibus cõspersit, quæ ꝓprias vires insererẽt easq; naturales, ad naturalẽ omniũ mortaliũ administrationẽ et cõseruationẽ cõparatas. Is demũ stirpes et aĩantia ꝓcreãs, viribus diuinis insigniuit, et suis queq; seminibus fœcũdis impleuit, quorũ cõtinuatione perpetua sobole sese ꝓpagarẽt. Quæcũq; olim Deus tũ in cœlis, tũ in terris ꝓgenuit, omnia vnus tuetur atq; regit, cœlestia quidẽ ꝑ se et proximè, animãtia verò stirpes aliaq; mortalia cœlorũ ope

& interuentu, quibus naturæ leges tum procreatrices, tũ cõseruatrices indixit & imposuit. Itaq; animantiũ, stirpiũ, lapidum & metallorum omniũ quæcunq, & fuerunt & esse possunt formas, vna cœli forma potestate cõprehendit, & innumerabilibus illa quasi grauidata formis, omnia gignit & fundit ex sese: vna illius vis & facultas, præ se fert omnium caducorũ vires, quæ vel olim cõparuerunt, vel posthac vnquã cõparebunt. Has autẽ vector mũdi spiritus, cœlo in totã vniuersitatem diffusus, rebus omnibus impertit, simul et speciem et natiuũ vitalemq; calorem gignendis illis atq; conseruandis accommodatũ. Is omnia continet, omnia calore vitaq; fouet, vt nihil vsquam sit nõ huius vbertate consertum. Huius vi & ope & inanima quæq; persistunt, & animata sui quæq; generis animam habent, alia quidem nutrientem, alia sentiẽtem, alia mentis rationisq; participem. Sic illa sese rebus accõmodat, sic singulorum naturis inseruit, vt quantum cuiusq; natura & conditio desiderat, quantũ ipsa subiecti præparatio ferre potest, tantundem illa exhibeat. Sol quanquã abest longissimè, aduersis tamen corporibus lumen sic impartit, vt niteãt splendeantq; illa fulgoribus: sed aliter aqua, aliter lapis, aliter lignum, aliter argentũ. Ita propemodũ & vis illa cœlitùs demissa, omnibus quidẽ est vitalis, sed ita vt alijs tantùm hoc largiatur vt sint, alijs vt animam insuper habeant, idq; aut nutrientem, aut sentientem, aut mentis compotẽ: nõ enim vno modo ab omnibus illa suscipitur. Sed & hoc velim postremo admonere, ne illam quidem ipsam vim sui semper similem esse, aut vno se semper modo reb⁹ exhibere: sed aliàs aliter, pro stellarum statu multiformi, quarũ cõmixtio implexioq; plerunq; euariat, tametsi vectoris spiritus vna est & impermutabilis substantia. Fieri igitur non potest quod quidã interpretatur, mũdi spiritũ, vitã statumq; rebus omnibus sic impertiri, vt ne minimã quidẽ astrorũ opem desideret. Hoc si est, cur quæso nõ similia et similiter perpetuò generet, quum semper æquè præsens rebus adsit? *B.* Non admodũ dissimilẽ mundi administrationem Plato meditatus, ideas solùm videtur adiecisse, nõ eas quidẽ vt plerique nugantur, inter nubes errabũdas, sed in mẽte illa diuina immortales & immutabiles. Quæ quũ ita se habeãt (inquit) fateri oportet esse speciẽ quæ semp eadẽ sit, sine ortu atq; interitu, quæ nec accipiat aliũde qcquã

Themist. 1. de anima. c. 24.

In Timæo.

nec ipsa vsquam ad aliud procedat, quæ nec oculis, nec alio sensu vllo percipiatur, quãq; intelligentia contemplandam veluti sorte quadam acceperit. Altera est eiusdem cum ea nominis, illiusq; similis, sed quæ & sensibus percipiatur, & genita sit, & feratur semper, & in loco sit vnde postea veluti vanescat opinione cum sensu comprehensibilis. Ita quidẽ vniuersales ideas adhibita demõstratione cõstituit, easq; immortales, à quibus, etiam si singulorum formæ pereãt (velut quũ muscæ aut scarabęi omnes occidunt) nouæ possint suscitari. Quàm multa de his arcanorũ mysteria Plato adũbratis sententijs inuoluerit, ex ea quam ad Dionysiũ dedit epistola perspici potest: in qua ita scriptum legimus: Dicis non satis esse tibi demonstratam eius quod primum est naturam, dicendũ est igitur, sed per ęnigmata, vt si quid huic tabulę vel mari, vel terra acciderit, qui eam legerit, non possit intelligere. Sic autem res habet: Penes omnium regem omnia sunt, omnia ipsius gratia, & ipse est omnium bonorũ causa. Secundum verò circa secunda, & tertium circa tertia. Hoc loco mirè æstuant Platonici Iãblichus, Proclus, Plotinꝰ, Numenius, Plutarchus alijque plures, et de vera interpretatione inter se acerrimè certant: at quam sim à Platonico præceptore non ita pridem edoctus, hîc si videtur edisseram. Nisi enim per incuriã aliquã mihi periere, chartulas scio & cõmentariolos mihi esse alicubi repositos, in quibus sentẽtiolas quas ex ore dictãtis exceperã, memoriæ à me mãdatas memini. Vir erat ille natu grãdis, canitie venerandus, barba horrida eaque promissa, seueritate grauis, sic tamen vt ab inhumanitate plurimùm abesset. Comitabatur hinc inde et à tergo, ingens philosophantiũ turba tũ nostratiũ tũ peregrinorũ. Breuiter vir erat in quo vno dixisses laudatæ illius vetustatis speciẽ relucere, adeò vt chori illiꝰ venusto ordine & nominis splẽdore captus, me nũ quoque in eũ comitatũ dederim. *Ph.* Quẽ verò non alliceret iste ordinis decor? *B.* Sed plus poterat summa viri humanitas & modestia, qua quicquid rogabatur, placidè mox & sine supercilio respondebat. *Ph.* Amabilis ille animi cãdor. *B.* Disserebatur frequẽter de rebus abstrusis & magnis, quas nec ingenij mei infirmitas ferret, nec crassities penetraret. Quodã autem die quũ in vmbracula cõcessisset, positis sub Platano sedibus, ille quidem mediam occupauit, nos partim in cæteris in orbem

subsellijs, partim in herbescente viriditate consedimus. Tum quædam de more præfatus, ad hãc rem de qua agimus ita tãdem aggressus est: Tria circa regem omniũ Plato statuit coæterna, bonum, mentem, & mundi animam. Bonum appellat rerum omnium patrem & authorem Deum, qui simplex & immobilis, supra omnem omnium naturam & intelligentiã in Parmenide cõstituitur, estq; in omnia exuberans bonitas. A patre bonoque mens procedit, vt ab ingenita soli luce lumen splendidum, quæ mens intelligentia est diuina, & optimus boni filius. A mẽte rursum anima mũdi defluit, vti splẽdor à lumine, quæ per omnia spirat, omnia in vita continet. Circa primum qui pater est omniũ, simplex est & indiuidua bonitatis idea. Ab hac tanquam ab immenso & inexhausto fonte, innumerabiles defluunt idearum differentiæ, haud secus atque ex vno simpliciq; lucis radio, plurimi in cœlo radij distincti cernuntur. Has rerum omnium ideas diuina mens excipit, vt sint secunda illa circa secundum: illaq; mens rerũ omnium quæ sunt, quæ fuerunt, queq; olim erunt sempiternas ideas tanquam sinu suo complectitur. Ab ijs verò, dimanant idearum rationes animæ mundi immissę, à rationibus rationum semina in cœlos & sydera spargũtur. Omnia quæ in mundo sunt mortalia, à sua quæq; idea & exemplari, quæ mens illa diuina vniuersa complectitur, sustinentur. Ideæ per suas rationes, mundi animæ communicatas, & hæ per rationum semina cœlorum corporibus indita, huc mundi spiritu deuectæ, rerum & ortus & gubernationem procurant: haud secus atque nostri corporis anima spiritibus viribusq; de se missis, partium singularum naturas vires & opera continet tueturq;. Ad eumq; modum id efficitur quod est cùm in Philebo, tum in alijs plerisq; locis, vt existat omnis rerum ortus & administratio, à cœlorum seminibus, ab animę mundi rationibus, ab ideis quę sunt in diuina mente, vt omnia tandẽ ad simplex illud vnicũq; principium referantur: quo posito constituantur omnia, sublato intereant. Id quoq; lõgo & accurato examine in Parmenide perpensum est: nam id si fortè virtutis suę inflexionem retraxerit, deficiente vita in mortem corruent vniuersa. Hęc enim Dei vita, hæc illius actio, rẽ ad motiones pro sua quãque natura ciēre, vitamq; omnibus inspirare. Et immortalitatis quidem seminibus cœlum con-

ferit

ferit, terram verò mutationum. Qua autem ratione anima spiritusq; mundi inferiora hæc caducaq; omnia & gignant & administrent, horumq; proxima causa habeantur, ita quidem exquisitius Platonicus præceptor interpretabatur. Mūdus qui quatuor naturæ principia tota, vno cœli ambitu coërcet, vnum quoddam corp⁹ est, cuius partes vt animalium inter se cohærent, vnius spiritus & mundi animę beneficio. Nā

Principio cœlum ac terras camposque liquentes, 6.Aeneid.
Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaq; astra
Spiritus intus alit: totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Viuunt quidem animalium corpora, sua queq; anima, Mundus autem lōgè omnibus dignitate præcellens, multò nobilissimam animam est consequutus. Quæ enim obsecro vesania, quæ dementia sit, partem viuere fateri, negare totum? & mutilo inchoatoq; corpori animam esse, qua integrū & consummatum careat? Quæ peruersitas, immo verò quis furor, Vniuerso vitam eripere, in quo & cuius beneficio sumus ipsi, viuimus, mouemur? magna est hac in parte diligentia Platonis, & fūt ab eo collecta in Epinomide, in Timęo, in libro de legibus decimo, argumenta & multa & valida, à cœlestium amplitudine, à motus cùm perennitate tum constantia, à diuinitate & præstantia vitalis spiritus & caloris, quem illa nobis largiūtur. Atque vt in terris viuentium, sic & in cœlis stellarum corpora, animalia esse omnia cōfirmat, eaq; ex corpore pulcherrimo, & anima cùm optima tum beatissima cōstare. Vt autē in nobis eā quę ossis est formā, & eā quæ carnis, et eā quæ nerui, & quę alterius cuiuscunq; similaris particulæ, gubernat ea quæ totius est, omnibus quidem particulis se cōmuniter impertiens, nullius verò peculiariter propria, totius corporis communis: sic & quæ totius mundi est anima, omnium cœlorum, syderum, elementorum, omniūdeniq; quorum ex illis ortus existit, animas fouet ac gubernat. Hæc est mūdi anima datrix formarum, cuius potestate & viribus singula continentur, & quam verè interpretatur naturam esse illam vniuersalē, quæ caducis rebus prima est origo, cuius vim admirata est eorum turba, qui se physicos appellauerunt, ne minimum quidem eius limites prætergressa. Cæterùm quo pacto hęc se suasq; vires rebus ingeneret, repetito aliūde prin

 cipio

cipio, ita est interpretatus, Mundi corpus concretum, tractabile quum sit, & comprehensibile sensibus, illius verò anima purissima, simplicissima, omnis corporeæ molis expers, hæc duo inquam quum maximè dissideant, & longissimo seiuncta sint interuallo, non alia ratione coniugi potuêre, nisi mediæ cuiusdam naturæ interuentu: ea autem est spiritus æthereus ac diuinus, communis vtriusq;, et amborum ceu quidam nexus & vinculum. Vt enim animantibus spiritum inesse nô dubitamus, qui & animam retinet in corpore, & se ad omnia eius munia accommodatum exhibet instrumentũ: sic et quêdam in mundo esse par est, qui nô vt ille, quicquam è caducis terrenisq; hauriat, sed totus æthereus, totus lucidus, diuinam prorsusque cœlestem conditionem obtineat. Hunc Plotinus existimauit à mũdi anima vniuersum dimanare, quem vi sua genitali illa quasi turgens procrearet. Per cuncta diffusus & insertus, omnium quæ fiunt proximus author, totusq; vitalis vitæ seminariæ rebus infundit: huic enim comes est cœlestis ille diuinusq; feruor, qui cæteris naturis omnibus, salutarem impertit & vitalem calorem, qui in omnem fusus naturam, animantia omnia, omnes stirpes gignit, côseruat, alit, auget, sustinet. Quare quum vna natura sit quæ mundum omnem continet, quæq; ipsum tuetur, fatendum est ipsam esse mundi animam, ex qua conseruatio & salus omnium omnis oritur, & cuius spiritus cuncta complexu conciliat. Sic omnibus in-
In Tuscul. ter se concinentibus necesse est, quod à Tullio dicitur, omnia vno diuino et continuato spiritu contineri. In vniuersum mũdi corpus diffluens hic spiritus, & singulis se rebus immiscês, secum (perinde vt si vehiculum esset) tum illam mundi animã tum idearum rationes, & è cœlo sideribúsque rationum semina inuehit, totis confundit & permiscet: his porrò comites sunt ipsa mundi vita, & salutaris ille siderum calor, à quo est cùm procreandi, tum nutriendi, augendi conseruandíque facultas, quam perspicuè cernimus in stirpes, arbores, conchylia animantesque propagatam.

Aeneid.6. *Inde hominum, pecudumq; genus, vitæque volantum,*
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus,
Igneus est illis vigor & cœlestis origo.
Seminibus.

Neque verò ab hoc ordine lapides & metalla semouéã, quòd

nihil

nihil in viuente mundo tam deforme et tam abiectum sit, cui nō infusus ille spiritus munerum diuinorum aliquid elargiatur. Hæc sunt optimi viri, quę audiueram equidem à Platonico illo, sed ita multis antè annis, vix vt meminisse potuerim, nisi memoriæ labenti hæc chartula in quā singula retuleram succurrisset. *Eud.* Virum narras haud vtiq; silendum, sed dignum profectò cuius nomē monimentorum æternitati consecretur. Sed agè obsecro, hoc nobis ingenuè fatere: cur cùm hæc iampridem & audisses & probasses, recondita tamen tenebas, neque in medium proferebas? Cur superiorem cōcertationem eousq; incalescere patiebare? An illa exciderant animo? An non tibi iure reprehendendus videris peruicacitatis aut inuidentiæ nomine? *B.* Nondum profectò, nondum vlla ea obduxerat obliuio, sed ad philosophici ingenij aciem exacuendam hæc inuestiganda duxi, & vt plenius constaret quid quatuor illæ simplices rerum naturæ in singulis virium haberent, quas plurimi rerum omnium primordia causasq; statuunt, ex quibus velint rerum omnium cognitionem capi & certiorem disciplinis demonstrationem adhiberi. *Eu.* Experiris tamē non posse te in veteri illa sentētia permanere, ac veluti statione tueri: aut si castella quędam munitiora defendere coneris, proditurū te quidem totam philosophiæ vrbē. Sed qui possunt diuina illa cōmentitia vel esse vel videri, quæ summi naturæ exploratores ac speculatores, pro certis retulere, pręsertim additis demonstrationibus pro rei natura firmissimis & euidentissimis?

DE SPIRITIBVS QVORVM GVBERNAculis mundum administrari tradunt. *Cap. XI.*

PHILIATROS.

AVdio præter commemorata, toto mūdo spiritus vagari, quos Greci δαίμονας appellarunt, de quibus mihi videor quiddam superiore disputatione subodoratus. Ne quid igitur rerum insit vniuersitati, siue sub aspectū id cadat, siue oculorum obtutū effugiat, quod noster hic cōgressus non attigerit, æquum est & de illis quid sint, quot illorū genera

genera, quid denique rei mũdo procurẽt inuestigare. *Eu.* Ab hac disputatione aliena prorsus videtur solers isthæc disquisitio. *Ph.* Erit fortasse non modò ad perspicuam æterni Dei cognitionem apprimè vtilis, immo etiam ad morborum & remediorum quæ trãs naturam sunt demonstrationem necessaria, de quibus pomeridianis horis ex te nonnihil audire cõfidimus. Quid itaque de spiritibus è sacris literis in vnũ quasi fasciculum congesserim, ipse prępando: vos quę aliundè legistis, profundite. Deus excelsus priusquam mundi huius aspectabilis quicquam moliretur, incorporeum illum miris spirituum ordinibus confertum condiderat, qui quum omnes boni essent, neque quicquã malum efficere potuisset qui esset ipse optimus: vnus tamẽ Lucifer ausus est in corde suo dicere, *Isaie.14.* In cœlum cõscendam, super astra Dei exaltabo solium meũ, » & sedebo in monte testamẽti, in lateribus Aquilonis, ascen- » dam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Tum omni exercitu quem fraude & perfidia fefellerat comitatus, de cœlo corruit in terram qui manè oriebatur, & in infernũ *In epistola.* detractus est in profundũ lacũ. Et, vt inquit Iudas Apostolus, » Deus angelos qui non seruauerũt suum principatũ, sed dere- » liquerũt suum domiciliũ, in iudiciũ magni Dei vinculis æter- » nis sub caligine reseruauit. Itaq; infinita illa spirituum multitudo bifariam tum discreta est: hi cœlorum sedibus addicti et cõsecrati sunt: illi cœlo exterminati huc in exilium relegati, elemẽtari mũdo sedibus incertis oberrãt. Superiores illos no- » uẽ choris disiũxit Dionysius: Supremũ & excelsissimũ tenet » Seraphin, hinc Cherubin insequuntur, deinde Throni, ab ijs » dominatiões, mox virtutes, proximè potestates, succedũt prĩ- » cipatus, inde Archãgeli, tandẽ Angeli infimo cœlestium or- » dine. ita enim singulos ex sacrarũ literarũ monimẽtis deprõpsit. Quibus autẽ obeundis muneribus quiq; destinentur, ita » dein exprefsit: Cœlestiũ spirituũ prima distinctio Deũ iugiter » ambiẽs, & circa illũ nullis medijs interpositis agminib⁹ astãs, » æternã ipsius scientiã simpliciter & indeficiẽti circũstat affe- » ctu. Ea quippe plurimas ac beatissimas speculatiões, purissi- » mis intuẽ obtutib⁹, simplicesq; & cõtinẽtes diuinę claritatis » radios suscipit, atq; diuini cibi alimonia pascit, plurima ex di- » uinis excellẽti ratiõe cognoscẽs, diuinęq; sciẽtiæ et agnitiõis » quãtũ fas est, particeps facta. Quid aũt à supremo illo ordine singulis

singulis deinceps inferioribus influat, ita quidẽ exposuit. Superiores eminentioresq; ordines, inferiorum quoq; agminũ non carent fulgoribus atq; virtutibus: posteriores vero superiorum intelligentiæ exortes sunt. *De cœlesti hier. cap. 10.* Sunt autem omnes ita instituti, vt inferiores superioribus obaudiant, eorumque nutus enuntient. Ac primi illi quidem vt summi Dei se mouentis, *Cap. 9.* consilia & voces exponant: reliqui verò proportione debita, vt tãdem per infimos angelos nobis pro modo et ratione cuiusque, diuinorum sensuum aperiant lucem. Angeli nãq; implendi peragunt munus, & ipsorum ordo magis circa euidẽtiora & apertiora versatur, ac mundana fermè negotia ab eis disponuntur. Enuntiant enim diuina mysteria humanis ordinibus, quibus eos præesse credendum est, vt illorum ministerio ferantur ad Deum & conuertantur, fiantq; ipsius societate & coniunctione fœlices. Humanarum rerum administrationem angelis sacra scriptura distribuens, Michaëlem Iudæorũ *Daniel. 10.* principem, alios aliarum gentium præsides constituit. Statuit *Deuter. 32.* enim altissimus terminos gentium iuxta numerum angelorum Dei. Neque verò gẽtibus duntaxat aut terræ prouincijs, sed & singulis nobis addictos esse custodes angelos, incõcussa illa euangelij veritas testatur. Videte, inquit, ne contemnatis *Matth. 18.* vnum ex his pusillis: dico enim vobis quia angeli eorum in cœlis semper vidẽt faciẽ patris qui in cœlis est. Sic (vt prodirum literis accepimus) primi parẽtis custos angelus dictus est Raziel: Abrahæ, Zaziel: Isaac, Raphaël: Iacob, Peliel: Mosis, Mettraton. Per hos internuntios plurima illi diuinitùs acceperunt. Vnde intelligitur infinitam haberi angelorum multitudinem, quam tamen sacræ literæ extremum quiddam indicentes, ad decies millies dena millena produxerunt. *Daniel. 7.* At verò malignorum spirituum vix vsquam videntur ordines exercitusq; attigisse: In omnibus tamẽ hæc mala insunt, furor rationis expers, demens concupiscentia, cogitatio præceps atque proterua. Hæc Iudas triplici genere cõplexus est: Hi inquit, *In Epist.* carnem quidem maculant, dominationẽ spernunt, maiestatem blasphemãt. Itaq; dæmones è patria sedibusq; exturbati effrenatius in huius mundi principatũ exules inuaserũt, sicq; vniuersum obsidione impleuerunt, vt nulla toto sit orbe regio, qua non illi Deorũ nomina sibi vsurpauerint, adeò quidem subdolè & versutè, vt (quod mirum videri potest) apud

pud Gallorum Druydas & distantissimos Indorum Gymnosophistas, idem sit cultus deprehensus. Hanc maximè curā dolis omnibus & præstigijs adhibuerunt, vt idolorum specie tanquam Dij colerētur. Quanquā appellante Christo principe luminum, princeps huius mundi foras est eiectus, neq; in nobis habet quicquam, circumiens tamē tanquam leo rugiens quærit quem deuoret, & quem irretiat technis suis tentationumq; insidijs. Plura in præsentia è sacris non succurrunt, vnde pleniorem dęmonum potestatem astruam: vos quæ aliunde noueritis, effundite. B. Rem abditā, nulla sensuum acrimonia comprehensam, temeritas sit spreto omnium authorum patrocinio constanter asseuerare. Quocirca de dęmonibus quicquid sum dicturus è Platonicorum fontibus exhauriam. Dęmones quosdam esse, eosq; mūdo vagari, hoc sensus testimonio Plato comprobauit: An est quisquam qui dęmonum quidē opera opinetur esse, dæmones autē neget? Quòd si dæmonia esse puto, necessariū est putare me dæmones quoque esse. an non ita se res habet? Sed omnium numinum multitudine quasi mundum aliquem instituens, in Epinomide summos Deos, vltra mundanos aït amplissimam rerum prouidentiam habere: sub his in cœlo quosdam conspicuos esse, tertio infimoq; loco dæmones. horum genus vnum ex æthere, alterum ex aëre esse. Ac neutrum, inquit, conspici totū potest: sed quāuis hi dęmones prope nos sint, nunquam tamen manifestè nobis apparent. Et mox: Aliud verò quod ex aqua est, rectè semideum vocabimus. Id nonnūquam cernitur, nōnunquam aspectui nostro se subtrahit: & quū videtur, tenui visu perceptum admirationem adfert. Præter tria hæc dæmonum genera Plato quoque Heroas instituit, libro quarto de Legibus. Post Deos istos, inquit, dęmonibus vir mentis compos sacrificabit, heroibusq; post dæmones. Heroas extimorū hominum animas esse definiunt, à corporis nexu seiugatas et liberas. Quos Plato dæmones promiscuè appellauit, hos Latini ex officijs distinxerunt. Qui administrandis regionibus pręsunt, Dij patrij Penatesq;: qui pacato et quieto numine domum possidēt, Lares: aut si quando terrorem incutiant, Larueq: qui verò nobis singulis testes et custodes additi sunt, genij appellantur. Heroas quos Græci dixerūt, veteres Latini Lemures dicere solebāt. Quibus viribus prediti sint ex Platone acci-

In Apologia.

In Epinomide.

accipite: Prudētiæ mirabilis participes sunt, acuto quippe ingenio tenaciq; memoria cogitationes nostras omnes cognoscūt. Honestos bonosq; homines mirificè diligūt: improbos vehementer oderunt, vt pote qui doloris participes sunt. Sed Deus qui diuinā sortem perfectè posidet, à doloribus voluptatibusq; liber, sapientia cognitioneque perfectè fruitur. Quum autem refertum animalibus cœlum sit, & Dij summi & dæmones se inuicem interpretantur: media enim animalia tum ad terram, tum ad cœlum, leui motu feruntur. Hoc ipsum in cōuiuio Diotimæ fatidicæ mulieris authoritate stabiliuit. Quam vim habet dæmonum natura? Interpretatur & traijcit humana ad Deos, diuina ad homines. Et mox: Deus quidem homini non miscetur, sed per id medium, commercium omne atq; colloquium, inter Deos hominesq; conficitur, & vigilantibus nobis atq; dormientibus. Hæc quidē de naturis dæmonum: nunc vt sint illis singularum mūdi regionum gubernacula distributa, ex Politico vbi de vita quæ sub Saturni regno ducebatur, audite: Tūc sanè totius mūdi princeps curatorq; primum Deus extitit, at nunc per varias mūdi plagas singulæ ipsius partes à Dijs principibus distributæ sunt. Animalium quoque genera gregarim distincta dæmones quidam tanquā diuini pastores sortiti sunt quorum quisque ad munus suum obeundum sufficiens quum esset, singuli singulis sic vt ille voluit præficiebantur, quibus præerat ipse. Plenius in Critia siue Atlantico: Dij quondam vniuersum terræ orbē sigillatim sortiti sunt, in regiones singulas distriburum. Qui persuasione pro gubernaculis vtebantur, eaq; animam attingebant: & pro arbitrio suo ita ducentes, mortale genus omne gubernabant. At quomodo? libro de Legibus quinto expressit, quo eas regiōes fœliciores haberi cēset quæ meliores dæmonū rectores fuerint sortitæ. Nec illud, inquit, ô Clinia & Megille nos fugiat, magnā esse locorū ad ferēdos meliores peioresq; homines differentiā: quibus diuersa prout expedit legibus sanciēda sunt. Maximè autem loca regionis differunt, in quibus inspiratio quædam diuina est: & quæ dęmones sortita sunt, qui habitantes sic vel contrà suscipiunt. Vnde in Phędro commemorat dęmonē quendā Aegyptios primū literas docuisse, cōpluribusq; locis vaticinia audiri. Audiui equidem, inquit Socrates, circa Naucratim Ægypti,

priscorum quendam fuisse Deorum, cui dicata sit auis quam ibim vocant. Dæmoni autem ipsi nomen Thenrh. Hunc primum omnium numerum & numeri computationem inuenisse, Geometriamque & Astronomiam, talorum rursus alearumq; ludos, & literas. Erat tūc totius Ægypti Rex Thanmis: ad hunc Thenrh profectus, artes demōstrauit suas, dixitque eas distribui deinceps Ægyptijs cęteris oportere. Et mox: Qui in Iouis Didonæi tēplo versantur, ex quercu sermones primos fatidicos erupisse asserūt. Quapropter libro de Legibus quarto, sic omnem regionum ciuitatumque administrationē colligit. Quum intelligeret Saturn⁹, quemadmodum ipsi narrauimus, nullam hominis naturam res humanas ita gubernare posse, vt si omnibus arbitratu suo dominetur, lasciuiori superbia iniustitiaque non repleatur: quumque hæc inquam non ignoraret, non homines, sed diuinioris pręstantiorisque generis dæmones, ciuitatibus nostris reges principesque præfecit: quod nunc nos in ouium gregibus aliorumque cicurum armentis facimus. Non enim bobus boues, nec capris capras præfecimus, sed nos ipsis genus melius dominamur. Similiter Deus homines amans, genus dęmonum generi nostro præstātius, nobis præfecit. Iam verò quod de proprio cuiusque dæmone è sacris protulisti, sic Plato in Phædone legitur astruxisse. Nihil enim aliud quum migrat ad manes animę, secum transfert, pręter eruditionem atque educationem: quæ quidem statim in principio transmigrationis illius, plurimū vel prodesse vel obesse dicūtur. Ferūt enim quēlibet hinc illuc emigrantem, ab eo dæmone quem viuens sortitus fuerat, in locum quēdam duci, vbi oporteat omnes vnà collectos iudicari, ac deinde ad inferos proficisci eo duce, cui mandatum erat, vt hinc decedētes ad illa loca traducat. Proprius Socratis dæmon multis locis celebratur à Platone. Alcibiadem alloquutus Socrates sic ait: Curator meus melior & sapientior quàm tuus Pericles. Alcibi. Quis hic ô Socrates? Socrat. Deus ô Alcibiades, qui me vetuit ante hunc diem tecum differere: cui credens, assero te per nullum alium, quàm per me claritatem consequuturum. Et in Theage sic ait Socrates: Adest mihi diuina quadam sorte, dæmonium quoddam à prima pueritia me sequutum. Hoc enim vox est quædam, quæ quum fit, semper eius

rei

rei quam facturus sum, dissuasionem demonstrat, prouocat verò nunquam. Quòd si quis amicorum meorum quandoq; aliquid communicat, extatq; vox, hoc illa dissuadet, neq; facere sinit. Cuius quidem rei vobis testes dabo. Charmidem virum bonum Blanconis filium noscitis: hic alquando, &c. Et mox subdit: Quibus autem fauerit in ipsa familiaritate potestas dæmonij, breui ij proficiunt. Et rursum: Si Deo gratū est, permultum quidem & breui proficies: sin contrà, minimè. Vnde libro de Repu. sexto aït: Dæmonis autem nostri signū referre nunc nō decet. Et libro de Legibus sexto, monet vnūquemq; numen suum & proprium dæmonem, conuenienti sibi honore afficere, quò se is familiatem præbeat, omniaque seruet illæsa. In quam sententiam hæc post multa protulit Apuleius, Hic quem dico prorsus custos, singularis præfectus, domesticus speculator, indiuidu' arbiter, inseparabilis testis, malorum improbator, bonorum probator: si ritè animaduertatur, sedulò cognoscatur, religiosè colatur, ita vt à Socrate iustitia et innocētia cultus est, in rebus incertis prospectator, dubijs præmonitor, periculosis viator, egenis opitulator: qui tibi queat tum somnijs, tum signis, tum etiam fortasse coram quum vsus postulat mala auertere, bona prosperare, humilia sublimare, nutantia fulcire, obscura clarare, sidera aduersa corrigere. Hæc sunt quibus ad sacrarum imitationē Plato & ciuitatibus administrandis, & domibus nobisque protegendis dæmones addictos confirmat. Cæterùm nusquam malignos à bonis seiunxit, sed omnes promiscuè Deorum nomine complexus est: nam illius ætate bonos dęmones nondum innotuisse constat. Quoscunq; vetustas Deorum cultu veneratа est, omnes authore Porphyrio cacodæmones erant. At Platonici iuniores, eos genere toto disiunxerunt. Clarè quidem Proclus, sed apertius Iamblichus. Dij, inquit, angeli, dęmones boni, non apparent phātastico modo, sed proprio prorsus & vero. Spiritus verò mali, phantastico fallacique: simulant Deorum præsentiam dæmonumque bonorum, ideoque cultorem suum iubent esse iustum, vt ipsi videantur boni sicut & Dij. Quoniam verò natura sunt mali, rogati mala inferre, libenter inferunt, atque nobis ad iniusta conducunt. Hi sunt omnino qui & in oraculis mentiuntur & fallunt, & turpia consulunt atque peragunt. Dij verò

boníque dæmones neq; fallunt vnquam, neque conferũt ad iniqua. Est insuper malorum natura dæmonum sibimet inconstans, instabilis secũq; dissidens, aliâs alia suadens. Superiorum verò natura sibi cõstat assiduè, eundemq; seruat semper in actione tenorem. Is mox plurima de proprio cuiusq; dæmone subiecit, & rationem duplicem qua illum nobis familiarem reddamus: harumque alteram artificiosam appellat, quam Porphyrium secutus aït ex cœli figuris et geneseos potestatibus deduci. Supra hæc nonnulli curiosa nimis & præcipiti indagatione sceleratas artes inuexerunt: alij in nephariam dæmonum societatem atque commercium sese pactionibus obstringunt: alij gentilitijs sacrificijs summos illis honores deferũt quo rerum potiantur: alij diuinorum nominum potestate illos se subigere, in suamq; ditionem redigere confidunt quibus vt seruis, imperent. Quę omnes prorsus vanę & captiosæ sunt artes. Sed nec illa de qua modò dicebã minus superstitiosa est, qua plerique gloriosius iactãt bonos dæmones posse sibi familiaritate coniungere, quorum consuetudine, optima quæque condiscant: hi siquidem difficile comparent, nec nisi summi Dei iussa capessunt. Illorum verò simulata specie cacodęmones percuriosis hominibus multa plerunque ementiuntur. Itaque qui aut gentilitijs sacrificijs, aut simulatis nominibus diuinis accersiti conuolant, omnes sunt cacodęmones: qui tametsi optant venire, cogi tamen se simulant, inquit Porphyrius, vt suis nos dein præstigijs irretiant. Vidi quendam vi verborum spectra varia in speculum deriuare, quę illic quęcunque imperaret mox aut scripto, aut veris imaginibus ita dilucidè exprimerent, vt promptè & facilè ab assidentibus omnia internoscerentur. Audiebantur quidem verba sacra, sed obscœnis nominibus spurcè contaminata, cuiusmodi sunt elementorum potestates, horrenda quædam & inaudita principum nomina, qui orientis, occidentis, austri, aquilonisque regionibus imperant. Cæterùm omnis dæmonum quauis arte parata necessitudo, omnisque horum præstigiorum ratio, pestifera fraus est in extremam hominum perniciem introducta. Nam Porphyrio teste, dæmon mẽdacij parens rogatus, etiam quæ non nouit constanter affirmat, & quę nouit, si semel verè, decies illa falsò refert, naturæ suę nunquam immemor. *Eu.* Multa quidẽ & expressa de

ſa de dæmonibus ex authorum veſtrorum fide deprompſiſtis, ad quæ ſi nequeam Ariſtotelis ſententias ſingillatim accommodare, quid tamen illius opinio ferat, hinc perſpici poteſt, quòd Deorum plena eſſe omnia ex Pythagoreorum doctrina aſſeuerat: & naturales Deos mundum hunc inferiorem: ſublimiores verò ſuperiorem illum ſola cogitatione comprehenſum moderari, atque conſeruare. Quanti verò aliorum de his tum ſcripta tum dicta æſtimauerit, ex his paucis quæ libro de diuinatione per inſomnia, memoriæ mandauit, conijcitur. Sublata, inquit, cauſa quæ ad Deum referatur, nulla prætereà alia videtur conſentanea eſſe. Quandoquidem originem eius inuenire quod dicitur, quaſdam eſſe in Boriſtene & iuxta columnas Herculis, qui futura præſentiant, captum ingenij noſtri excedere videtur. Libro de partibus animalium ita ſcriptum legimus, Heraclitum dixiſſe ferunt ad eos, qui quum alloqui eum vellent, quòd fortè in caſa furnaria quadam caloris gratia ſedentem vidiſſent, accedere temperarunt: ingredi eos fidenter iuſsit, quoniam (inquit) ne hîc quidem loco Dij deſunt immortales. Quo ſanè loco Deorum nomen Genijs, Penatibus, Lemuribus, ſpiritibus denique omnibus Platonico more impertiuit, vt qui peræquè omnes incorporei & à noſtris ſenſibus remoti ſint, operibus ſolis conſpicui. De his autem quæ ad rei medicæ exercitationem non admodum accommodata videri poſſint, iam fortaſſe vltra modum. Quumque gnomonis vmbra in ſolario meridiem inſtare commonſtret, par eſt diſſerendi finem facere, & quieti valetudinique nonnihil tribuere. Heus pueri menſam primis cibis extruite.

Lib. 1. cap. 5.

" " " " "

Philiatros: Ne te pœniteat optime Eudoxe, in hanc diſputationem ceu vi quadam impulſum fuiſſe, quam ſpero non parum fructus ad rei medicæ vſum nobis allaturam, & cùm mihi, tum cæteris omnibus qui diſputantibus nobis aſſederunt, eximium quendam diuinitatis ardorem concitaſſe. Si quos enim ſpiritus orbe toto volitare & vagari compertum habemus, eoſque ſenſu non attingi, incorporeos eſſe, immortales, & intelligentiæ participes: con-

stans id & firmum esse debet, animum quem in nobis sentimus intelligentiæ capacem, incorporeum simul & immortalem habere: & eundem quum è corpore emigrauit, in perpetuum viuere, referriq; in spirituum greges. Si extra cócretum hunc aspectabilemq; mundum, innumerabilis spirituū multitudo, quasi in turmas digesta, ducibus gubernatur, necesse est omnino, & ducibus ipsis regem vnū imperatoremq; summum præfici, qui principatum tenens diuinitatis splendore intelligendiq; præstantia, immensus sit & incomprehensus, cuius maiestatem & præstantiam infirmitas fragilitasq; nostra, ne tenuissima quidē suspicione possit attingere, hoc luto, hoc denso corporis cemento demersa. His animi quasi primis epulis corroborati, corpus oblectamento quodam et solatio leuaturi, lauemus, & mensæ accumbamus.

LIBRI PRIMI DE ABDITIS RERVM CAVSIS, FINIS.

Ioannis Fernelii Ambiani

DE ABDITIS RERVM CAVSIS, LIBER SECVNDVS.

PRAEFATIO.

VT RES cęterę omnes quas mũdi hęc vniuersitas cõplectitur, ab initijs & quasi rudimẽtis quibusdam obscuris ortum accepere: ita nascens rerum cognitio atq; scientia, principiò rudis, in his solùm versabatur, quę vel oculis vel auribus, vel alijs deniq; sensibus disci percipiq; possent. Etenim prima illa ætas effectus dũtaxat intuebatur qui corã & in conspectu omnium erant, causas ex quibus illi prodijssent minimè contemplata. Posteà verò quasi adolescens ipsa rerum cognitio, studio exculta maiore, in ea altius penetrare cœpit, quæ penitus abstrusa & longissimè à sensibus disiuncta, solius mentis vi & agitatione condiscerentur. Tum primùm nata nomenq; suum adepta est philosophia, quæ vna omnium quæ fiunt causas ratione animoq; lustrat & persequitur, hasq; ex euentis inuestigat atq; demonstrat. Quoniã verò non semper euidentes eæ sunt, et plerũq; in obscuro positæ delitescunt, non ab omnibus peræquè sunt comprehensæ, sed vnius eiusdemq; rei alij alias sæpè causas attulerunt, vt sua quiq; probabili ratione ducebantur. Plurima hinc philosophandi genera processerunt, è quibus duo commemorantur in hunc vsq; diem præclara: vnum sub Democrito, alterũ sub Hippocrate principe. Ille causarũ omnium ordinẽ persequutus, fortuitam illam atomorum concursionem implorans, eas ipsas rerum omnium prima elementa fecit. Hippocrates non hæc, at terram, aquam, aërem & ignem: à quibus inter sese confusis omnia quæ oriuntur & occidunt nasci alique contendit. Hæ sectæ ductæ ab humili eousq; progressæ sunt ad summum, vt non in philosophia modò, verumetiam in medicina præclaros imitatores & ęmulos inuenerint, qui cùm rerum omnium, tum morborum causas ad sua quiq; elemẽta referri oportere, nõ infirma sed maximè credibili probabilique ratione suaderent. Atomos amplexati sunt qui se

methodicos medicos appellarunt:terram, aquam, aërem & ignem dogmatici. Vtriq; sua principia tam arctè tenẽt tamq; accuratè defendũt,nihil vt gigni fieri ue putẽt,quod non statim causis illis acceptũ ferat. Quæ quum ita sint, velim vnusquisq; ex bono & æquo põderet ac iudicet, quàm parũ firma & quantum in opinione dubia sint quæcunq; de primis rerũ causis disputari solét, vtq; de his nihil certum nihil cognitũ comprehensũmq; animo haberi possit. Euẽtorum suas vtrique causas iactitant, has magna probabilitate rationum tutantur: authorum vtrinq; par ferè numerus, qui ingeniorum laude & acrimonia non admodum dispares sint. Vtrorũ igitur testimonio fidem attribues? In vtram te illorum familiã tutum recipies? Stabilitatẽm ne vel authoritatẽ habere possit, qui se commentirijs illis opinionibus adiunget? Atomos veteres iam ridemus, miramurq; vt sibi quisquam persuaserit corpora quædam solida atq; indiuidua, fortuita illa concursione res magnitudine immensas, varietate multitudineque infinitas, omnemq; absolutissimum hunc mundi ornatum effecisse. At certè si Democritus mortem cum vita commutare posset, multo acriùs hæc quæ puramus elemẽta, suo more rideret. Quę equidem huc non idcirco affero, vt quasi armis contendam, quatuor elementorum mundi vires nullas esse, sed vt clarum perspicuumq; fiat, eos qui rerum omnium efficientes causas ab his elementis necessariò petunt, quæ duntaxat probabili ratione stabilita sunt, plurimum disputationibus suis hallucinari, multorumque euentorum causas aliò pertinere.

REI CVIQVE GENITAE, ALIAS A Materia, alias à Qualitatum temperamento, alias à Forma vires inesse. Cap. I.

BRVTVS.

IAM satis, & magis opiparè quàm philosophos decet, epulati sum⁹ hilarem in modum. Ne quid igitur diei huius tam preclare nobis pereat, ad frugiferam fructuosamq; disputationem nostrã reuertamur, & è philosophia quasi è vadis & fluctibus emersi, in amplum illum medicinę campum concedamus. In quo non vt manè, differẽdi subtilitate digladiari velim, sed restinctis contentionibus armisque depositis (ne qui pastis controuersam fieri disceptationẽ causentur) ex te pacatus audire, quãtam in re medica abditarum causarum vim esse putes. *Eu.* Velles igitur diem hunc totum amicis eripere, qui vt animum à grauioribus curis hilaritate quieteq, relaxarent, nos fuerãt comitati. Quando autem videó nostra hæc colloquia illis non iniucunda fore, placet diẽ totum vt cœpimus literis consecrare. At ne vel Solis ardore torreamur, vel tetris his septis coërceamur, cõueniet sub hortorum virentibus vmbraculis, in herbescẽtibus subsellijs cõsidere, quã Fauonius spirat placidissimè: eritq; nobis terrę tumulus pro mẽsa, in quam libros si res exigat reponemus. Accedamus itaque, et hic molliter ac delicatè recumbamus. *Ph.* Locus sanè amœnissimus, quo vel musę plurimùm oblectentur: cõferet huius amœnitas nõnihil ad rei quam expetimus perspicuam dilucidamq; explicationem. Eia tu iam quũ voles ad rem aggredere, à medicinę principijs exorsus. *Eu.* Tria quidem hæc, materiam, speciem atque temperamentum, in vniuscuiusq; rei naturalis compositione contineri, multis suprà rationibus est confirmatum. E quibus duo vt principia rẽ omnem constituũt: at temperamentũ duntaxat inest in materia, quæ ex primorum mundi elementorũ permistione cõcreuit. Nũc vt ab ijsce tribus neq; à pluribus rerum omnium vires profectę sint, & quales edisserendum. *Ph.* Rectè tu quidem viam quam nos tenere oporteat ingrederis: perge igitur reliquum iter cõficere, & dic cur rei procreatę, alias à materia

tetia, alias à temperamento, alias à forma, vires inesse putes: quum vnica sit totius substantiæ, à qua omnis actio omnisq; 9. Metaph. cap. 2. effectus enasci & emanare creditur. *Eu.* Aristoteles efficientium causarũ, alias esse proponit rationis expertes, alias participes. Quæcunque (inquit) rationis sunt participes, contrariorum operum sunt effectrices: expertium autem rationis vnaquæq; vnius duntaxat operis est principium. Hinc autem argumentum sic ratione comprehendam: Causarum facultatumq; naturalium quæ sunt rationis expertes, vna vnius est effectus principium, neq; ab vna & eadem possunt complures diuersiq; effectus prodire. Arqui vniuscuiusq; simplicis naturalisq; corporis velut stirpis, complures notamus effectus, eosq; admodum varios & dispares: Nequeũt igitur hi ad idẽ communeq; principiũ referri, sed est necesse horũ multæ sint causę. *Ph.* Etiã si hoc vnũ cõplures causas et facultates habeat, eas tamẽ omnes tẽperamẽto acceptas ferã, ni tu mihi parefeceris, harũ nõnullas à materia, & nõnullas à specie cõferri. *E.* Primùm quidem in temperamento vires aliquas inesse haud inficiaris. *Ph.* Id ne inficiarer quod omniũ philosophorum medicorumq; sententijs stabilitum est? *Eu.* Neque tamen id in se vno functionum omnium vires cõprehendit. *Ph.* Quarúm nam igitur? *Eu.* Earum dũtaxat quę quodammodo primarum qualitatum naturam conditionemq; redolent. *Phi.* Quomodo? *Eu.* In permistione necessum est omnino, aut vnam, aut duas qualitates excellere: quæ quoniam superiores sunt, omnem temperamenti efficientiam sibi vendicant, vt quicquid ab illo efficitur, id ab ijs perfectũ esse dicatur, quantis otiosa non sint cætera. Quod enim calidum perhibemus id quidem calefacit, licet imbecillius quàm ignis: quod calidum siccumq; est, calefacit simul & exiccat. Neque ex temperamento potest vlla functio prodire, quæ nõ ad vincẽtis qualitatis naturam vimq; referatur. Hęc si sola sit et pura, elemẽti vires habebit: si contrarij permistione temperata, easdem prorsus etiamnum vires, licet obscuras & inferiores, obtinebit. Contrarij enim repugnantia, vincentis qualitatis vires et exuperantiam impedire quidem potest, at illius naturam ac vim nequit prorsus obterere. Ergo in temperamento necesse est vincentis elemẽti vis maneat, atq; dominetur, licet depressa & infirmior: quæ semper naturæ pristinæ memor, alterius diuer-

diuersiq; generis nullum posit effectum proferre. Id ita esse vt tibi persuadeam subtiliore mihi ratione opus videtur. Vera permistio corporum est, temperamentum solarum est qualitatum. Contrariæ autem qualitates nō in se mutuò transeūt inquit Aristoteles: neque enim calor abit in frigus, (neq, humor in siccitatem, aut contrà) sed ipsum dūtaxat corpus subiectum mutationem subire constat. Neque enim calor frigori neque frigus calori, sed quod subijcitur vtriq; est materia. Ergò si cōtraria existimat in sese commigrare non posse, quî fiet vt ex principum qualitatum tēperatione aut vis aut qualitas noua emergat, quæ diuersam naturam adepta, illarum nihil redoleat? Necessum est igitur vires quæ ex principum qualitatum temperamento prodiêre, superioris dominātisq; qualitatis naturam imitari. *Ph.* Huius sanè conclusionis rationes video. Materiam verò quas tandem ad efficiendum vires accepisse putas? rudis enim & informis quum sit, atq; dūtaxat sustinēdis rerum formis subiecta, nihil prorsum efficit, sed patitur sustinetq; omnem mutationis ordinem. *Eu.* Simplici nudeq; rerum materię, vires nullas aut functiones inesse statuo: sed ei quam ex permistis elementorum substantijs cōcretam esse cōfirmauimus. Hanc autem luculentius explicare constitui. Demonstratum est ab Aristotele cùm alijs locis, tum maximè quarto Meteorologicorum, è quatuor primis qualitatibus duas, calorē nēpe & frigus agere, ob idq; efficientes appellari: duas verò humorem atq; siccitatem pati, iccircò & patibiles dici. Sic & de primordijs naturæ, ignis & aër tāquā causæ efficiunt, aqua & terra patiuntur vt materia. Quæ enim potentiora sunt & viribus excellunt, simpliciter efficientia pronūciat: aquam verò & terram quæ minus possunt materiam facit cōcretorum corporum, horumq; qualitates siccitatem et humorem patibiles. Animantes inquit, in terra et in aqua dūtaxat persistūt atq; degūt, in aëre autem & in igni minimè: propterea quòd terra & aqua corporum materies existūt. Mox subiungit: Quod itaque patitur, aut aridū aut humidum, aut ex vtroque conflatum est. Atque aquam humidi, terram sicci corpus esse statuimus: quippe quæ inter humida et sicca, maximè pati solent. Et alio loco: Quum autem similaria alia ratione ac via quàm dissimilaria cōstitui soleāt ex quibus ea fiunt, sunt: materies quidem siccum et humidū,

& terra

1. De generat. cap. 6.

2. De generat. cap. 1.

2. De generat. cap. 2. Cap. 1.

4. Meteorol. cap. 5.

Cap. 10.

& terra et aqua, horum enim vtrunq; vtriusq; potestatem habet euidentissimam: efficientia verò calor atque frigus, hæc enim ex illis similaria corpora constituũt. Quid aurem hinc eliciam videto. Humorem atq; siccitatem patibiles qualitates statuit Aristoteles: terram verò & aquam quibus illarum plurimum inest, materiem naturalium corporum. Ita q; quas recenset ille secundarias qualitates à patibilibus ortas, quosq; corporeos affectus nuncupare solet, nos etiam optima ratione videbimur, materiæ vires & qualitates appellare. Eiusmodi autem sunt durum & molle, crassum & tenue, viscosum et tenerum. Sic enim verto quod Græci κραῦρον, nonnulli friabile audent appellare, leue & asperum, rarum & dẽsum, & quę huius sunt ordinis, omnia in materiam penitùs immersa. Possum & aliter hanc ipsam materiam eiusque vires exprimere.

1. De generatione. cap. 5.

Aristoteles de his disputans subtilius, omnia elemẽta appellat efficientia, illorum qualitates ac vires cõtemplatus. Dum autem ad illorum substantiam animum mentemq; adhibet, omnia patibilia & naturalium corporum materiam statuit, ex qua constent quæcunq; circa hoc vniuersitatis mediũ collocantur. Hæc est igitur mistorum corporũ materia, quæ ex elementorum materijs qualitatum vi cõncreta, vires habet, easq; quas nuper appellaui secundarias: & à qua vnumquodque, molle vel durum, crassum vel tenue est. Ea ipsa causa est cur cibus ocyus tardiúsue alat, et cur vires habeat aut obstruẽdi aut aperiendi aut detergendi. *Ph.* Id (puto) perinde est atq; si dicas, alias ab elementorum qualitatibus, alias ab eorũ materie vires nasci: at nihilominus vtreq; ab ipsis planè sunt elementis. *Eu.* Vtrasq; dices si videbitur elementarias, cæterùm ni quæ à qualitatibus ab ijs discernantur quas materia ædit, magna se certè in rebus offeret ambiguitas, magnaq; cõfusio & perturbatio: quam si expedire cõsiliũ est, qualitatum effectus à tẽperamẽto, cõsistentiæ verò à materię deriuatis. *Ph.* Perplacet homonymię distinctio: iam obsecro quod tertiũ erat viriũ genus persequere. *Eu.* Si rei naturalis forma quę totius est perfectio, & materia, & tẽperamento lõgè præstatior est, quis quæso tam demens sit & in rerum contemplatione tam cæcus, vt illa quidem existimet agere, formã verò prorsus otiari? Accidens vim effectricem ingenitam habere substantiam eam quę omniũ est præstantissima ab omni agendi & ali-

& aliquid efficiẽdi vi & facultate esse destitutã? Equidẽ tantũ vitiũ corporũ formis attribuo, vt ab his existimẽ omnes quoscũq; cetnim⁹ effect⁹ primũ maximeq; pficisci. Quod & Aristotelẽ cẽsuisse video. Is enim philosophos insectat, qui naturaliũ corporũ facultates atq; vires ex calore & frigore deducebãt, rati ex his & per hæc omnia cõfici: planũ facit demonstratione eas qualitates instrumẽta dũtaxat esse causæ cuiusdã præstantioris atq; superioris, quam & naturæ nomine insigniuit. Nã qui has dicet primũ & per se agere, perinde faciet ac si serræ aut cuiuis instrumẽto efficiẽdi causam potestatẽq; tribuat. & perfectione formaq; rei exterminata, veram amittet causam, instrumentis actiones feret acceptas, quæ per se tamẽ otiosa manerẽt, nisi formæ vi cierẽtur. *Ph.* Si tãta vis inest & facultas agendi in forma, vt illi motus omnis & actio primũ feratur accepta: quas paulo antè ad temperamentũ & materiam functiones referebas, nõ ab illis, sed à forma primũ & per se ortas esse ducemus. Quid causæ est igitur, cur à tẽperamẽto & à materia illas prodire decreueris? *Eu.* Qui supra sensus nihil inuestigant, à materia et à tẽperamento eas nasci asseuerãt, tametsi prima est in his obeũdis forma: vulg⁹ sequuti à materia & à tẽpetamento illas prodire diximus, quia per hęc tanquã per instrumẽta fiant. Quas autẽ à forma esse simpliciter pronũtio, eas ipsa nullius instrumẽti interpositu aut subsidio per se obit. *Ph.* Agè verò, nõne materia & temperamentũ quę tanquã instrumẽta proponis, vires quędã sunt efficiẽtis formæ? *Eu.* Nõ sanè, sed vt (si quid arte fit) faber aut fictor is est qui primũ agit & pręcipuè, & cui vis inest sua & facultas efficiẽdi, ars nẽpe ipsa aut robur corporis: artifici verò adiumẽto est instrumentũ securis vel dolabrũ: & in instrumẽto vis quędã est adscita, nõ quæ agat, sed ꝑ quã melius agat, ea est securis apta cõformatio, vel acuta ad expeditè secandũ acies. Ita propemodum in naturali rerum effectione, species primum est & præcipuum efficiens, in quo vis quædam efficax inesse intelligitur: temperamentum verò & materia tanquam instrumenta subsidio veniunt efficienti causæ. Horum vtriq; sua vis inest & facultas, quippe temperamẽti & materię apta constitutio per quam fit commodior effectio. Itaque in vnoquoque naturali corpore tres sunt causæ efficientes, forma, materia, & temperamentum: & vniuscuiusque sua

2. De generat. cap. 9.

quædã vis est, qua validi⁹ vel hebetius agat. Ne autem à simili dũtaxat tãtã rẽ duxisse videar, demõstrationẽ subijciã. Forma ex se efficiẽdi principiũ est, nec vt ea cõsistat pricipijq; naturã habeat, ab instrumẽto mutuata est, quod posterius tãquã adscititiũ incidit. Vim igit᷑ & facultatẽ agẽdi forma prius acceperat, quã ꝑ instrumentũ ageret: quẽadmodũ & faber priusq̃ securi vel dolabro quicq̃ effingat, vĩ artẽq; habet agẽdi, neq; hãc ab instrumento sumit. Ex quo intelligit᷑ eã facultatẽ quæ sua inest cuiq; formę natiua, & quę illius ꝓprietas appellat᷑, à materiæ tẽperamẽtiq; viribus lõgè distare. *Ph.* Quonã quæso discrimine formæ vires ab his quæ tũ materiæ tũ tẽperamẽto assignant᷑, re ipsa dijunges? *Eu.* Nõne potest artifex sola arte (quæ vis est sua) nullius externi instrumẽti ope, statuã animo effingere? *Ph.* Potest opinor. *Eu.* Sic vtiq; & rei species quippiam efficit, ad quod neq; materia neq; tẽperamentum quicquam confert, quin pariter alias tum à tẽperamẽto, tũ à materia. Tria illa quũ sint in naturali corpore implicita mutuoque nexu colligata, vix potest species effectu suas seorsum vires expromere, quin pariter & materia & temperamentum suas velut succẽturiatas edant: neq; econtrarió. Hínc ne quæso concludendum putes in vnam eandemq; omnes confundi, neq; illas reuerà diuersas esse? Huius generis plurima videas sic inter se cõnexa vt mutua opera indigeãt, nullumq; possit seorsum cõsistere: ea tamẽ qui re ipsa nõ discernet, omnem cõturbabit veri cognitionẽ. Quoniã autem facilè cõiector, te horũ vniuersaliũ demõstratione licet certissima, nihil aut parũ cõmoueri, singula iã persequar eaq; medica, in quibus hãc triplicẽ viriũ differentiã planè cõmõstrabo: vt quũ quasi exẽplis instructa fuerit vniuersa demõstratio, quæcunq; sparsim tota arte medica de his tradũtur, facilè percipias, & singulorum speciatim obseruatio vehemẽtius te alliciat, oblectet ac iuuet. *Br.* Ego tacitus & quasi mutus cum magna spe iam expecto quorsum hoc tuum vertas institutũ, vt omnibus in vnũ conclusis ac dilucidè explicatis, perspiciã quid noui hæc tua sentẽtia ferat. *Eu.* Altissima quęq, ac difficillima instituti nostri theoremata attĩgim⁹, quę veli optime Brute, acerrima attẽtissimaq; cogitatiõe excipias: atq; dũ audies oro atq; obsecro ne ꝗd vlla pręuaricatiõe ĩdulgeas aut cõdones nobis, quo putes aut artis pręcepta labefactari atq; cõuelli, aut ei⁹ autorũ existi-

existimationem minui: sic enim planior erit cognitio veritatis, quum singula dicendo in cõtrouersiam aut disceptationẽ vocabuntur. *B.* Eia, tu iam ad hanc disputationem aggredere, vt qui hactenus impellente aut potius vrgente Philiatro, iusto plus visus es philosophari: nunc quæ medica sunt non minus disertè pertractes.

VIRES EAS QVAS FORMA PROFERT, VTI & ipsam formam, planè diuinas esse atq; dici, vt quarum nulla sit certa manifestaq; ratio.

Cap. II.

EVDOXVS.

Peripateticæ philosophiæ quam matutina disputatione sumus complexi, hæc summa erãt capita, Primas quatuor simplices rerum naturas in compositorũ materiam cedere, Cœlum autem speciem illis atq, formam conferre: hoc quintum esse elemẽtum, cuius conuersio cursusq; per obliquum circulum rebus omnibus causa sit ortus ac interitus. Supra autem hos naturæ limites quum fertur Aristoteles miris argumentorum viribus docet, Deum maximum substantias simplices, separatas & immutabiles tum extra cœlos tum in cœlis cõdidisse, à quarum diuinitate omniũ vita continetur. Istarum viribus cœlum admirabili celeritate circum axem versari, hac motuum constanti & ordinata æquabilitate, quæcunque hîc caduca cernimus & mortalia, alternata ortus ac interitus vicissitudine moueri: eamq; esse istarum continentem ac proximam causam. Itaq; formarum origo proximè cœlo, deinde intelligẽtijs, atq; Deo, qui vitæ fons est perennis, fertur accepta, quam Platonici in simplices illas procreatrices ideas contulerunt. Iam verò si quod antemeridiana disputatio cõfecit, ex Deo & per Deum nobis insunt omnia, si is rerum omnium cõditor, omnium principium & finem mediumq; tenet: si Deorum plena sunt omnia, diuinaque virtus atque potestas per omnia commeat, per quam sunt & permanent omnia: si quum Deus hãc vniuersitatem compleret, rerũ ortus perpetuos instituẽs, per omnes naturas proprijs seminib⁹ generatim et per species diuisus est, & si tũ

rebus ſingulis vitæ ſpiraculum indidit: dubitabit ne adhuc aliquis illis quippiam ineſſe quod verè diuinum & ſit & appelletur? Temeritas profectò ſit aut furioſa potiùs dementia, hãc diuinitatis præſtantiã, quã veterũ omnium cõſtanti traditione, Deorum munere rebus inditã accepimus, velle nulla ratione, nõ dicam minuere, ſed ex toto auferre. Sed et pluſquã furor ſit, fateri rebus quibuſq; diuinitùs quicpiam eſſe datũ, neque tamẽ id diuino nomine digneris. *B.* Eſto, rebus diuinũ quippiã inſit, quid tamẽ id qualeque ſit, nõ eſt vnde cõijcias. *Eu.* Quidni? Quum in naturali corpore nihil ſit ſimplici forma præſtãtius, nihil prius. cætera verò quæ ad materiam pertinent, illi ſubſtrata ſint vt caduca & abiecta, conſequens eſt ſimplicẽ rei formam, diuinũ id eſſe quod inueſtigatur: et quicquid illius naturam refert ac exprimit, id quoque diuinitatis eſſe particeps. *B.* Sed quas vires habituram putas ſimplicem illam rerum ſpeciem, quas nõ poſsim elementorum miſtioni attribuere? *Eu.* Si propriæ quædam ſunt elementorum & qualitatum vires diuinitatis certè multò maiores erũt, neque poterit viribus hæc deſtitui, quæ omnis generis dignitate & perfectione prẹſtantiſsima eſt. Atque omnes quidẽ eius functiones & opera ſub ſenſuum cognitionẽ recidũt, neque nos poſſunt latere: ſed vnde et quomodo prodeãt, qualiſque ſit effectricis illius cauſẹ aut facultatis ſubſtantia, æquè occultum & ignotũ id plerũque eſt atque ipſa diuinitatis eſſentia. Magnetem ferrum allicere videmus, & Rhabarbarũ bilem, agaricum pituitam, epithymũ atram bilẽ: inſuper ſtruthiocamelum ferrũ coquẽdo atterere, viperẹ aut ſcorpij veneno hominẽ necari: veratrũ & cicutam eſſe homini peſtifera, illo tamẽ coturnices, hac ſturnos veſci. Horũ tamẽ obſcurẹ ſũt cauſæ, & adeò occultẹ vt percipi à nemine poſsĩt, nullaq; certa ratione cõprehendi. Latent enim obſcuritate inuolutæ naturæ, quẹ dũ neque euidẽter percipi neque verbis dici poſſunt, occultæ nobis rerũ proprietates appellãtur, vti Græcis ἰδιότητες ἄῤῥητοι. Nec vero inquit Aphro. ſolũ medicæ artis authores rerũ ſtatuere ꝓprietates cogũtur, ſed etiã philoſophi atque grãmatici eodẽ ꝑſẹpe veniũt. Tũ enim eò venire neceſſe eſt, quoties effectẹ rei cuiuſpiã ratio nequeat vel acutiſsimi hoĩs ingenio explicari, lucẽq; recipere, neq; quoquomodo ꝑ primorũ elemẽtorũ naturis attribui. Hæc itaque quoniã vires & naturas ele-

Procemio Problemat.

ras elemētorū excesserūt, supra naturalem philosophiā (quæ tota in illis versatur) cōstitui, nec demonstrationū cācellis coarctari meritò iure q; dicemus. Præclarè Theophrastus, eorū quæ sciuntur, & quorū naturalis quædā ratio haberi potest, certos limites hac oratione præscribit, Siquidē qui de omnibus rationē quęritāt, simul cū ratione scientiā tollunt: immò verius erit dicere eos rationē petere eorū quorū neq; est, neq; fuit. Quamobrem (multis in hāc rē propositis exēplis) in natura & in vniuersi substātia, ait terminū quendā constituendum esse eorū, quæ vnde & cuius gratia existunt, ratione cognosci potest: in hoc enim dicēdo aliquo vsq; progredi possumus, supra naturæ limites nō possumus. Aristoteles naturalē philosophiā instituēs, quę ex primis rerū naturis atq; ex reb' sensu pceptis demōstrationes adfert, dū fortè in abstrusas & inexplicabiles huiusmodi quæstiones incidit, earū solutione certaq; definitione se abstinēs, inquit omnes esse supra captū humanę mētis. Hinc palā est veteres illos philosophię proceres, non omniū quę sūt, sed quorundā dūtaxat rationes ab elemētis petiisse, neq; causas eas attigisse, quas generali fusoq; nomine occultas rerū pprietates appellāt. *B.* Si inter omnes cōueniret diuinitatē quandā rebus inesse, nihil equidē reclamarē: cæterū quū diligēti obseruatione videā summos viros, maximeq; Galenū illius nusquā, occultę autē pprietatis parcè & timidè mentionē fecisse, cur quęso à tanto viro sine magna necessitate spōte desciscā? *Eu.* Videbā te nō satis animo certo et cōfirmato posse in ijs quæ nuper cōcesseras cōsistere: nō equidē te à Galeni dogmate conor diuellere, sed in eo corroborare potius. Quanquā enim diuinitatis nomē is minus apertè celebrauit, rē tamen ipsam quę variè ac multifariā dici poterat, frequēter attigit. Quod ne posthac dubites, tibi iam demōstrandū suscipio quantū dignitatis ac viriū Galen' occultis rerum causis destinarit. Is enim etsi est in ratione multus, et quanquam rerū omniū causas omnes, ne quid ignorare videatur, in prima elementa referre vult, idque ex instituto proponit, persæpè tamen vix suis principijs ac limitibus se continens, cogitur clàm & quasi furtim in occultas rerum proprietates illabi: idque tam frequenter vt artis nulla parte id deuitare possit. *Bru.* Mira sanè polliceris, quæ optarem tam facilè ex Galeni verbis ostendi, quàm breuiter

Lib 1. Metaph. cap. 5.

dicuntur. *Eu.* Dicta quidem breuiter, sed diffusa tamē res est, à qua si quis expectandus est fructus, paucis certè illa verbis nec comprehendi neq; coërceri potest. si patienter & constāter audies, locos eos sigillatim patefaciam quibus necessariò Galenus abditarum proprietatum dignitatem celebrauit, illisq́, tum rationes tum medicorum philosophorumq́; sententias addam, quò stabiliora & firmiora sint omnia. *B.* Si quid est eiusmodi, maximum profectò esse fateor, & sine quo ars medendi manca sit & mutila. At non ego pollicitationibus sed re ipsa moueor, quam vehemēter exopto. Hanc ingredere dum voles, me docilem ac beneuolum prębebo, nisi quam obscuritatem & quasi tenebras ob sensus offundas, quas illustrari velim.

CORPORIS *HVMANI ET CVIVSCVN-que animantis diuinam esse fabricam.* *Cap. III.*

EVDOXVS.

AB hominis natura exordium inducens, primam illius in vtero conformationem qualē & quibus ex causis Galenus instituerit, ex varijs locis depromam. Libro de fœtus conformatione, in quæstionem id atq; dubitationē sic adducit, Sicut iam ostendi corporis nostri structurā, summam architecti sapientiam & potestatē referre: ita velim mihi philosophos istos opificem indicare, deús ne sit aliquis sapiens simulac potens, qui primùm sanè cogitauerit, quale cuiusque animantis corpus fingere conueniret: deinde potentiam ipsius ostendere qua quæ proposuit, absoluit: an anima quędam sit à diuina differens. Mox autem huius solutionem scrutatus aït, Atqui necessarium est vel ex motu quodam sine ratione & arte fœtuum cōformationem ad optimum finē perduci: vel Deos similiter atq; eos qui miracula moliuntur (si quum motus initium dederint discedunt quidem, machinæ verò aliquantum artificiosè mouentur) stirpium animaliumq́; semina in quandam motuum cōtinuationem idonea præparasse, posteà verò nihil ipsos agere. Disiunctę autem & ancipitis huius solutionis vtram partem sit sequutus, decla-

rant

rant ea quæ mox subiungit, Oratio (inquit) de anima ea quæ particulas conformarit, omnino incerta est, minimeq; demõstrari potest: at certè ea manifestè indicare mihi videtur, artificis qui nos condidit artificiũ: quod nemo qui libero animo rem perpẽdet, in temerariam rationisq; expertem fortunam referre potest. Et cõcludẽs, Summam (mox inquit) in fœtuũ conformatione & sapientiam & potentiam video: neq; possum existimare eam quæ in fœtu est animam quidem, sed naturam appellatam, fœtum ipsum cõformare: vt qui non modò sapiens non sit, sed omni prorsus ratione careat. His profectò statuit Galenus, fœtum non à semine, non ab vlla rationis experte facultate, sed à sapientissima quadam & potetissima vi extrinsecùs appellente effingi. *B.* Si locis pugnãdum est, ego tibi eum opponam, quo inquit: Naturalem porrò animam omnium principem fœtus obtinet, quæ non ex sanguine, sed ex ipso semine arteriam, venam, neruum, os, & mẽbranã procreat. Quumq; pro certo ac rato posuisset, stirpes ab anima naturali fingi, sic demum concludit: Itaq; si nõ alijs viribus natura seminis plãtam efficiat, alijs animal, ea quæ in stirpibus vides ad animantia traducito, eandem namq; in vtrisq; rationem reperies. Libro autẽ Aphorismorum primo causam illam efficientem fictricemq; asseuerat calorem esse natiuũ. Huc quoq; animum (inquit) aduerte, quòd alijs quidem omnibus ratio est inexplicabilis, soli autem Hippocrati atque eius sectatoribꝰ explicari potest. Neq; enim aliud quicquam animal ab initio conformauit, neque rursus adauxit, aut vsque ad mortem enutriuit, præterquam iste calor innatus, de quo nunc habetur sermo: hic enim est omnium operum naturalium causa. Ergo causam quæ fingit, nos alit, nos auget, nos ad extremum vsque tuetur ac gubernat, aliâs animam, aliâs naturam, aliâs natiuum calorem, plerunque insitum temperamentum appellauit, vnam quidem substantiam varijs designans nominibus. Quid tu ad hæc? Negabis scilicet facile Galeni, an sentẽtiam aliqua obscuritate tectam esse dices? *Eu.* Nolim ego hîc locorum varietate pugnare, neque locos omnes inter se cõciliare, neque indicare vbi Galenus secum ipse pugnet, & sibi aduersetur: sed quid quum accuratè & ex professo animæ formatricisque facultatis substãtiam inuestigat, de illa statuat. Libris de semine nõ est exqui-

Lib.1. De semine.

Cõmẽ. apho. 15

sita illa & subtilis de rerum veritate quæstio, sed popularis & crassiori philosopho conueniens oratio : vbi autem abstrusa illa & recôdita scrutatur, & qualia sint nô hominũ opinione sed re ipsa inquirit, iam non illã naturalem vt quæ bruta sit et insipiens, sed planè diuinam & sapientissimam esse cõfirmat: cuius sanè substantiã quum se prorsus nescire fateatur, nec vlla demonstratione cõprehendere potuerit: multis tamẽ eam nominibus illustrat. Hippocratem vulgaremq; veterũ morẽ

Lib. De formatione fœtus. sequut⁹, naturam appellauit quum inquit: Nemo tam stolidus est, qui non intelligat quandam generandi fœtus causam esse, quam omnes naturam appellamus, quæ eius sit substantia ignorantes. Quam naturę appellatione designauit, negat tamẽ ex elementorũ concretione nasci. *B.* Vbi? *Eu.* Quo loco maximè solet elementorũ tẽperamentorũq; vires, tanquã rerũ omniũ causas summis laudibus efferre. Eos enim exagitãs qui ex vna quapiam particula de toto corpore pronunciant,

2. De temperamentis. sic ait: Verùm ambo à veritate aberrant, vno modo eoq; communi, quòd vnius particulæ occasione, de toto pronunciare sunt ausi. Altero quod formatricis in natura virtutis quæ artifex facultas est, & particulas secundum animi mores effingit nô meminerũt. De hac namq; Aristoteles dubitauit nũquid diuinioris sit originis: atq; à calido, frigido, humido & sicco res diuersa. Quo mihi minus rectè facere videntur, qui tã temerè de rebus maximis pronũciant, & solis qualitatibus formandarum partium causam assignant. Consentaneum enim est, hęc (id est has qualitates) organa esse: formatorem verò alium. Hîc quum elementorũ vires celebrer, supra has tamen formatorem nostrũ collocat. *B.* Quibus verò locis putas Aristotelem hãc vim inter diuinas retulisse? *Eu.* Libro Meteo-

Cap. 10. rol. quarto, vbi de ea hęc planè verba facit: Similaria autẽ alia ratione & via, ab aliaq; causa quàm quæ dissimiliũ fiunt partium constitui solẽt. Nam (quod deinde ait) ex elementis similaria constant, ex similaribus autem tanquam ex materia, integra naturę opera cõfici solẽt. Rursum, Partes similares calore & frigore & mistis motib⁹ fiũt: at dissimilares, quale est caput, aut man⁹ aut pes, ex illis cõstitutę nemini videbuntur. Sed quemadmodũ caloris et frigoris motio causa est vt ęs argentũm ue fiat, vt verò serra aut phiala aut archa fiat, non item, sed ars causa est: sic sanè vt dissimilares partes fiant,

in cau-

in causa esse putabitur natura, aut alia quædam causa. Itaque instrumẽtorum conformationem non primis elementis horúmue temperamento, sed vel naturæ quam ab ijs diuersam facit, vel præstantiori digniorię causę addicit destinatáq;. Imò verò nec similarium partium propriam essentiam atque formam ab elementorum temperamento ducẽdam putauit. *B.* Noua penè & incredibilia narras, et quę nisi citato atq; indicato loco, nunquã credã. *Eu.* Libro de ortu animaliũ secũdo: Dura (inquit) mollia, viscosa, tenera et quicũq; alij affect° partib° insunt animatis, à calore frigoréue effici possunt. At ratio qua iã hoc caro, illud est os, nõ potest: sed à motu efficiẽ proficiscẽte ab eo, quod genuit quodq; actu & re ipsa id iam est, quod esse potest id ex quo res gignitur. *Ph.* Isthęc quidem rectè: sed ad Galenũ reuersus, tu extrema persequere qui inchoasti, vt omnia perfecta videamus. *Eu.* Quum suprà Galenus affirmauerit vim fœtus conformatricem, non eam esse animam vel naturam, quæ in eo ipso fœtu continetur, quænã ea sit vis conformans, libro de vsu partium decimo septimo, altiorem speculationem instituens, planius & apertius dixit, eáq; non dissimulãter mentis verbo notauit: Quis ita demẽs vel hostis & oppugnator operũ naturę esse possit, qui nõ statim ex cute ipsa, omniũ primũ cõspiciat artẽ creatoris: Quis mox nõ cogitabit mentẽ quãdã aut intelligẽtiã admirabili vi præditam per terras vehi, & in omnes extendi partes? Nusquam enim non gigni videntur animãtia, quę omnia admirabilem quandam structuram acceperunt. Omnium mundi partium ea certè est vilissima atq; sordidissima, quę circũ terram est, & eò tamen pertinere videtur mens à superis illis deducta corporibus. Hæc mi Brute, quid aliud quæso quàm Platonis sententiam confirmant, qui mundi animum cunctis in rebus vigere tradit? Aut quid magis quàm Aristotelicũ dogma, quod formã rei cœlitus demitti prodit? *Ph.* Quænam obsecro, ea sunt superiora corpora à quibus deductã mentẽ huc vsq, pertinere ait? *Eud.* Id continuata patefacit oratione. Hæc superiora corpora qui viderit, confestim dignitatẽ pulchritudinemq; substantiæ eorum admirabitur, maximè quidẽ Solis, posteà verò Lunæ, deinde astrorum. In quibus quãtò corporis substantia purior est, tantò decet mentem inhabitare meliorem & præstantiorem ea quę in terrenis est corporibus

Cap.1. ad finẽ.

ribus

ribus. Si enim in luto, in sorde, in limo, in stagnis, in plãtis & fructibus, quum putrescunt, animalia quędam gignuntur, eaq́ue mirabilẽ ostendũt generãtis splẽdore, quid oportet existimare in superioribus corporibus? Si eximia est mens & intelligentia quæ in tantam sordem accedit, quãtam existimare oportet esse eius excellẽtiam in Sole, in Luna & in plerisq́; astrorum? Mihi certè hæc cogitanti, per ambientem nos aërẽ mens quædam non parua porrigi & extendi videtur. Hæc si quis libera solutaq́; mente circunspiciet & contemplabitur, videns in tanta carnium humor umq́; colluuie inhabitantem tamen mentem, videns præterea animalis cuiusq́; cõpositionem & structuram (omnia enim speciem & dignitatẽ præ se ferunt sapientis conditoris) illius quæ in cœlis est mentis magnitudinem & excellentiam admirabitur. His planè Galenus vniuersi naturam ipsumq́; mundi animum designauit, cuius sapientiam iustitiam & prouidentiam passim admiratur & suspicit. Nunc verò vt is supra naturam, Deum statuerit primum rerum omnium conditorem, hinc deprehẽditur quod ait, Deos olim stirpium animaliumq́, semina in perpetuam motuum continuationem idonea præparasse, vt nihil posteà ipsi agerent. Hoc enim quid aliud est quàm, Deũ proprijs seminibus generatim & per species esse diuisum, cuius virtus per omnia commeet? Quod si est quicquid matutina disputatio confecit, id omne etiam Galenus asseuerat: neque aliud Plato, aliud Aristoteles, aliud Galenus principium causamq́; statuit procreationis formarum. Placet hunc locũ plenius tractare, & sententias proferre, quibus Galenus cõditorem hunc genitoremq́; rerum, non modò naturam aut mentem, sed summa animi agitatione & contemplatione Deum appellauit. Nos (inquit) ortus principium à creatore acceptũ seruamus. & mox, Non enim satis erat velle tales fieri: neque si creator lapidem repentè voluerit hominem efficere, id in illius est potestate situm. Hoc autẽ est in quo à Mosis opinione tum nostra tum Platonis & aliorum qui apud Grecos naturæ rationes rectè pertractauerũt, dissidet. Nam illi satis est Deum ornare velle materiã, eam enim statim vbi ille voluit ornatam esse: omnia siquidem in eo posita illiq́; parere existimat, etiam si cinerem voluerit equum vel bouẽ efficere. Nos autem nõ ita sentimus, sed esse quædam dicimus quæ natura fieri

Lib. II. De usu partium.

fieri non poſsint: & hæc omnino à Deo nõ attẽtari, ſed ex ijs quę fieri poſſunt id dũtaxat eligi quod eſt optimũ. Hæc Galenus, qui etſi non vt Moſes Deũ ſolo arbitrio, ſolo verbo, ſolo nutu quęcunque vult ilico perficere cenſet, eũ tamen profitetur rerũ omniũ conditorẽ, pro naturæ legibus et inſtitutis omnia efficiẽtem, & quæcunq; vi naturę orta dicimus, à Deo illa primùm, ortus ſui principiũ duxiſſe. Quod ipſum libro de Hippocratis Platoniciſq; placitis nono, luculẽtiùs his explicat: Quemadmodũ de humanis affectibus facim⁹ iudiciũ, ita etiam de diuinis facere conuenit, ac corporis noſtri opificem admirari, quicunq; tandem ſit Deorum. Si autẽ quòd illum non videmus, idcirco neque eſſe dicimus, iam non eodẽ modo iudicamus atque de artib⁹ iudicari ſolet. deinde: Ridiculum enim quão ptimè conſtructa naui aut domo aut lecto, ignoto autem opifice, putare illa nulla arte, ſed temerè & fortuitò facta eſſe. Et mox: Hippocrates quæ ſubſtãtia ſit naturę nos conformantis ac regentis, nõ eſt auſus pronũciare, opificẽ noſtri cauſam, vt omnibus mos eſt hominibus, naturã appellans. Verùm efficientem noſtri cauſam Plato definiuit: fabricatorẽ enim mũdi Deũ, ſuis filijs præcepiſſe, vt ratione genus humanũ fingerẽt, accepta quidẽ ab ipſo immortalis animæ ſubſtãtia, addito autẽ quod naſci quodq; interire poteſt. Hanc Platonis de conditore rectoreque Deo ſententiã minimũ à Moſis arcanis diuerſam, locis compluribus vt ſuã Galenus tutatur. Diuinã is quum ſibi perſuaſiſſet eſſe formarũ originem, conatus inſuper altiùs inueſtigare diuini conditoris ſubſtantiam, mira rei obſcuritate quaſi tenebris offuſus, diuturna ancipitique indagatione defeſſus, ita demùm in medio curſu reſiſtens queritur: Quamobrem maximo dolore affectus mecum ipſe cœpi inueſtigare, an aliquam de ſtructura animalium validam rationem poſſem inuenire, ac nullã deinde inueniens (id quod in hoc libro fateor ingenuè) philoſophos quib⁹ ad hanc rem plus eſt vel ingenij vel facultatis, hortor vt in hanc quęſtionẽ ſedulò incumbentes, ſi quid pro ſua ſapiẽtia inuenerit, nobis id velint ſine inuidia cõmunicare. et paulò pòſt: Cęterũ quũ nullã inueniã opinionẽ cũ ſciẽtię certitudine demõſtratã, fateor me de ſubſtãtia animæ dubitare, nec probabile quicquam de ea quod aſſeram habere: quin & de fœtuum fictrice cauſa nihilo plus certi me habere fateor.

Lib. De fœtus format.

Paulò

Paulò pòst, Tantũ igitur hoc de causa animalium formatrice pronunciare me posse confido, quòd & ars & sapientia in ea sit maxima. Quamobrem facto iam periculo, cæteros admonet ne in eandem inquisitionem penitùs incumbãt. Hæc (inquit) creator noster talia fieri voluit. Quę autem facta iam sunt, neq; tentes, neq; audeas quærere quemadmodum facta sunt. Quę enim facta esse ignorabas, nisi ab anatome edoctus fuisses: qualiter meritò audes quęrere qua ratione facta sint? Satis ergo tibi sit nouisse vnamquãq; particulam pro rerum commoditate & vsu constructam fuisse. Si verò prætereà conaberis quopacto ita facta sit inquirere, palàm fiet, nec tuam imbecillitatem, nec opificis illius sentire potentiam. Quanquam igitur certa demonstatione constat eum qui nos procreauit opificem diuinum esse, quæ tamen illius sit substantia aut quomodo nos effecerit, nulla possumus intelligentia & ratione comprehendere. *Illud* (inquit) nos scire conuenit nõ esse similem speciem demonstrationis, qua nos iuxta prouidentiam cuiusdam Dei aut Deorum compositos esse, & qua opificis nostri aut animi substantiam cognoscamus. *B.* Multa mihi nondum animaduersa, ex varijs abditioribusq; locis eruis, quibus posis ruinosam philosophiã erigerę ac instaurare. *Eu.* His locis non proximam cuiusq; animãtis procreatricẽ causam, sed primã illam & pręstantissimã quæ verè efficiẽs & cõformatrix est Galenus inuestigat. Proxima quæ dicit, neq; simpliciter materiã, neq; formã cõfert, sed duntaxat præparatione quadã & cõmodarum rerũ procutatione materiam instruit, cuius beneficio idonea fit et cõueniens excipiẽdæ formæ. Hac vna habilitate animal vnumquodq; aliud sui generis procreare perhibemus: materiam verò quo pacto simpliciter efficiat, quæ neq; ortus, neq; interitus mutationi subijcitur? *B.* At saltem speciem summamq; perfectionẽ addet. *Eudo.* Mas qui iam semen in fœminæ vterum emiserit, quum reliquo gestationis tempore longius abscesserit, intercluso vteri ore, quid quæso posit ad fœtus cõformationem formæq; immissionem conferre? *B.* Si nihil mas, at certè fœmina dum vtero gerit, fœtus lineamẽta ducit formamq; fingit, quod (vt ait Plinius, & tu quoq, ab illo iampridem recepisti) imago sub ipso conceptus tempore hausta, in ipso fœtu elucescat: Si quid fœmina inter concipiendum vehementius ac cui-

Lib.15. De vsu part.

Lib.9. de plac. Hippoc.

ac euidentius animo comprehenderit, huius notam fœtum referre doctum, expertumque muliercularum genus testatur. Tanta vi in plerisque pollet ea facultas animi quæ cogitatione fingit, vt vna possit iusta videri conformationis causa. *Eudo.* Ea certè, potest tenello fœtui colorem vel figuram partis immutare, & signa quædam & quasi insuta imprimere. Cæterùm totius formæ substantiam aut vniuersam corporis conformationem, nulla potest animi quantumuis fixa atque intenta in aliquam rem cogitatio præstare. Quæ enim tam acris & tam vehemens est rerum cogitatio, quæ visa tam altè insculpta sunt in animo atque impressa, vt possint sexus speciem mutare? Optarent quidem mulieres id sibi priuilegium ferri: esséq; in sua potestate situm, vt quoties marem comprehenderét, eundem etiam gignerent. Sed quę cōceperit si fortè procerum quempiam et liberali specie virum, si mancum, si claudum, si canino capite, si caudatum, si exesto naso, aut sine intestinis, acri intentoq; animo intuebitur, talém ne obsecro oportet illius fœtū euadere? Dum porrò fœtus partes singulæ finguntur, eás ne mulier sigillatim animo & cogitatione lustrat, ac velut pertractat? Aut quum in ouo sensim pullus coagmentatur, gallináne incubans, in partes singulas eo quo finguntur ordine cogitationem defigit? Itáne necessarium fuerit non modò mulieres, sed & omnes tum auium tum reliquorum animantium fœminas, gnaras esse et peritas anatomes, & nouisse quo quæque pars ordine fingatur? Nulla anus tam delira est vt hoc existimet. Ergo tametsi ea vis animi quæ fingit, notis quibusdam variare ac velut distinguere fœtus colorem aut formam potest, nequaquā tamē potest eas conformare: neque id in parentibus est positum, vt qualem volent fœtum ædant: sed id diuinitùs accipi consentaneum est. *Brutus*, Quòd homo hominem et equus equum, & cæterorum vnumquodque sui generis quiddam perpetuò generet, neque vnquam in diuersam speciem transitus fit: id sanè conficere videtur genitori vim inesse conformatricem. Si enim nulla in eo vis foret, cur homo hominem potius quàm equum aut asinum procrearet? *Eudoxus*, Eò arbitror quòd ab homine data materia, non equo sed homini formando conueniens sit & apparata: ad quam quum efficiens causa extrinsecùs appulit, sese ad illius naturam

accommodat, omnéq; eius præparationem imitatur ac perficit. Matutina autem disputatio confecit, animal quod semen ad procreandum iecit, omnem illius præparationẽ, nõ autẽ formam aut vim huius effectricem adhibere. Si alus rationibus voles contra hęc agere & pugnare, philosophicam, eam disputationem repete, cum qua vires tuas si voles periclitaberis. Medicam nunc suscepi, in qua satis videbor præstitisse, si planum fecero Galenũ diuinas illas cœlestesq; causas in omnem artis partem quodammodo admisisse, quod est huius loci ac temporis institutum. *B.* Perge igitur viam tenere quam ingressus es, & ordine quamoptimo singula persequere.

ANIMAM NOSTRAM NON AB ELEmentis ortam, Galeni decreto.
Cap. IIII.

EVDOXVS.

Proximum his videtur vt quid pręstãtiæ tum anima tum eius facultates acceperint, edisseramus. Ac primùm quidem æstimatione dignũ est, quid de animæ essentia Galenus statuerit. Libro de placitis Hippocratis et Platonis septimo, eam ipsam ita inuestigat: At si de animæ essentia definitum quid dici oportet, de duobus alterum fateri necesse est, aut velut splendidum quoddam & æthereum corpus ipsam esse, quo vel inuiti cùm Stoici tum Aristoteles quadã cõsequentia ducuntur: aut esse ipsam quidem corporis expertẽ substantiam, primùm tamẽ ipsius vehiculum esse hoc ipsum corpus, cuius interiectu cùm cæteris commerciũ habeat corporibus. Hæc ille, qui non multo antè rem totam certius expresserat. Ex his igitur quæ apparet, cogitauerit aliquis ventriculorum cerebri spiritum, duorum alterum, siquidem corpore caret anima, primum esse ipsum eius vt sic dicam domicilium: si verò habet, illum ipsum spiritum, animam esse. Sed cùm ventriculis illis cõfractis, paulò post, rursum sentiat rursúmque moueatur animal, dici non potest illam esse spiritum. Satius est igitur arbitrari, in ipso quidem cerebri corpore animam habitare, quali tãdem cunque sit substantia, non enim id iam quæritur, primum verò ipsius instrumẽtum, ad

omnes

omnes animantis cùm sensus tum voluntarios motus, illum esse spiritum. Proindeq; eo dissipato, dum nouus denuò collectus sit, non quidem vita, sed sensu tantùm ac motu priuari animal. Quòd si ille fuisset ipsa animæ substantia, eo profectò dissipato, animal statim ipsum simul interijsset. Deinde ait: Itaque arteriarum spiritus vitalis & est & appellatur, animalis autem in cerebro consistit, non tanquam animæ substantia, sed quasi organum primariū ipsius in cerebro habitantis, qualiscunque ea sit substantiæ. Mox rursum: Quòd autem animalis spiritus neque substantia sit animæ, neque eius domicilium, sed duntaxat instrumentum primarium, inde didicim⁹, quòd ipso per vulnera euacuato, statim veluti mortuum redditur animal, recollecto autem reuiuiscit. His palàm asseuerat animam nostram præstantiorem simplicioremque spiritu esse, eamque peculiarem substantiam habere, quæ simplex est & vniusmodi. *Brutus*, At ea substantia corporea ne est an incorporea? *Eudoxus*, Simplicem hanc & corporis expertem esse, consentaneum & consequens est ijs, quæ iam assumpta sunt. Si enim anima præstantior est spiritu, & spiritus corporum præstantissimus est, necessum est eam corpore carere. *Brutus*, Ea fortasse naturalis est calor. Sic enim ait Galenus libro de tremore & rigore: Ducetur autem hæc ratio de principijs Hippocratis, neque pro corporis nostri elementis ponemus corpuscula quędam & poros, neque statuemus calorem, è motu aut attritione quadam & collisione suscitari: sed corpus quidem totum confluxile & conspirabile, calorem verò non ascitum aut aliunde quęsitum, neq; genito iam animali ortū, sed insitum & qui ab ipso statim principio extiterit. Nec sanè aliud est vel natura vel anima, quàm is ipse calor, quem si esse substantiam per se mobilem semperque mobilem intelligas, non errabis. Hæc ille. *Eud*. Verum, sed excutiamus singula. Quum naturalem calorem illam esse dicis, tú ne qualitatem duntaxat, an etiam caloris substantiam comprehendis? *Bru*. Substantiam sanè: non enim animam qualitatem esse duco. *Eu*. At caloris ea substantia spiritus est, nō is quidē qui è principibus partibus emanat, sed qui partibus singulis innatus est & insitus. Quocirca eodem reuolueris vnde iam

te ſubduxeras: ac neceſſariò concedes animam ſpiritum eſſe. Ne inuidia verbi labefacterur oratio, vna ea ſubſtantia quæ noſtri adminiſtrationẽ gerit, quocunq, eá nomine deſignes, ſimplex eſt, incorporea & immortalis: non Galeno ſoli, verumetiam Hippocrati, qui tũ de hac, tum de altera quæ nos conformauit, à phyſicis illis elementis ad ſubtiliorem rationis calculum reuocatus, diuinam hanc ſententiam protulit.

Lib. De artibus.

Communibus equidem ſententijs & opinionibus tum eorũ qui prius fuerunr, tum meis hactenus vſus ſum: nam neceſſe fuit quum de medica arte tractaremus, principium cõmune plurimorũ ſententijs & opinionibus proponere. De cœleſtibus autem rebus & ſublimibus, mihi nihil dicendũ videtur, niſi quatenus homines animaliaq́; cætera quæ in terris degũt & gignuntur, principium inde & originem habent: quodq́; anima de cœlo eſt. His Hippocrates animæ cœleſtẽ facit originé: illius verò ſubſtãtiam, quam caloris nomine appellat, immortalem. Inquit enim, Nunc verò ſententiam meam patefaciam: Profectò mihi videtur id quod calidum calorém ue dicimus, quiddam non mortale eſſe. His plura non addam: arctius enim quàm iſtis ſententijs adſtringi ratio non poteſt. *Bru.* Sto certè illis adductus & quaſi ſatiatus: adde ſi videtur, qua ratiõe ſimplex et immortalis, hoc caduco corpore coërcita omnia gerat. *Eu.* Id ex alia Galeni oratione conijcio, quã huncin modum vertimus: Nam & animam noſtrã, alij corporis expertem eſſe rentur, alij ſpiritum eſſe, alij ne eſſe quidẽ illius propriam vllam ſubſtantiam, ſed proprietatem ſubſtãtiæ corporis earumq́; rerũ facultaté habere, quas natura facere poteſt. In his igitur ego medium quẽdam ordinem teneo. *B.* Quem hũc quæſo medium appellat ordinem? *Eu.* Quòd anima neq, ſola proprietas ſit ſubſtantiæ corporis ex elemẽtorum orta qualitatibus, neq; ſimpliciter ſubſtãtia ſit incorporea, quæ per ſe conſiſtens nullo corporis egeat ſubſidio. At ſic ea medio ordine poſita eſt, vt incorporea quæ ſit, corporis tamen cõmodis inſeruiat, neq; poſſit citra bonã conuenientemq́; eius tẽperiem integras functiões obire. Quãdiu enim corporis eſt cõſtricta vinculis (nihil enim ſupra hęc Galenus inueſtigar) illius ornatu bonaq́; cõſtitutiõe indiget. Hęc mea interpretatio illius ſententia corroboratur: illud certè euidenter apparet, animam vt in corpora commigrauerit,

ipſam

ipſam eorum naturis inſeruire, quæ ſunt vt dixi ex certa elementorum temperatione prognatę: neq; quod ad artẽ medicam pertinet, quicquã mihi officere puto, quod ignoro quẽadmodum immittãtur, aut ab alijs in alia corpora concedãt animi, Græcè id ἐμψύχωσις & μετεμψύχωσις dicitur. Oportet enim profectò idoneũ id eſſe corpus, quod animam recepturũ eſt, etſi ſui temperamenti magnam ipſum mutationẽ ſubeat, ex eo ſtatim animam ipſam emigrare: Ex his planum facit animam quam ſimplicem & corporis expertem dixerat, corporis legibus & natura teneri. *Philia.* Quid illa quæſo deſignant, anima in corpora cõmigrat, aut protinꝰ emigrat? Nonne quòd animæ propria ſit ſubſtãtia quæ per ſe ſine corpore conſiſtat? quod ſi eſt, illã apertè renunciat immortalẽ eſſe & indiſſolubilẽ. *Eu.* Rectè tu quidẽ colligis, quanquam vix audet Galenus in id conſequẽs deuenire: immò eodẽ loco id ſe prorſus ignorare ꝓfitetur. De anima porrò (inquit) an immortalis ipſa, cũ ſubſtantijs corporis cõfuſa, animalia gubernet, certò equidẽ me ſcire non profiteor, ſicuti neq; an ipſius nulla ſit per ſe ſubſtantia. *B.* Vndique mihi ſalebrę ſunt. Ego quippe ex aſſumptionibus illis cõcludendũ potius fuiſſe exiſtimem, animã noſtrã mortalẽ eſſe, neq; poſſe illã per ſe ſolitariamq; cõſiſtere. Si enim nec epotũ venenũ, nec malos corporis affectus ſuſtinet, ſed ab illis emigrare cogitur, ab illis ſanè perpetitur aliquid: iam ſi patitur, vinci tandem poteſt & occumbere, quum nẽpe grauior aliqua cauſa premet. Item, ſi quicquam anima à corporeis affectibus patitur, quiddã illi communionis et ſocietatis cum corpore intercedit: quocircà nec exps eſt corporis nec immortalis. *Eu.* Hàc malè colligis. Nihil enim quicquã perpetitur anima: veruntamen ea quorũ quaſi vinculorum nexu, ſocietate quadam cũ corpore cohæret, affici poſſunt: ſunt autem innatum calidũ & inſitus ſpiritus, quæ quum extremo corporis vitio diſſoluũtur, illa libera & expedita neceſſariò de corpore decedit. *B.* Sed aliud iã vrget acriꝰ. Si enim corpꝰ inſtrumẽtũ eſt animę, quo ea ad obeũdas functiones indiget, nihil illa quicquã ſolitaria et ab eo ſeiuncta poſsit efficere. Atqui ridiculum eſt & abſurdum otioſam & inertem animam eſſe, vt quam efficientem cauſam eſſe definiuimus: non igitur poteſt ſolitaria conſiſtere. Quòd ſi à corpore ſeiungi nequeat, neq; ipſa per ſe conſiſtat, planè

mortalis erit vnà cum corpore: si mortalis, corporis quoque & elementorum particeps est, non autem diuina. Quocirca si illius substãtiam et naturam ratiocinatione inuestigamus, mortalem & corpoream inueniemus, qualem & Galenum statuisse credibile est. *Eu.* Offendis in ipso statim limine. Non enim anima sic est obligata corpori, vt assidua illi᷑ ope indigeat: sed quæ Dei ad naturam ad ipsumq; mundum, eadem est & humanæ mẽtis ad corpus ratio. Neutrius enim substãtia corpori cui regendo præest obstringitur, aut vllo modo subiecta est: sed præter eas functiones quas Deus per naturã, mens per corpus exequitur, nullius corporis aut naturæ adminiculo alias quasdam præstantiores efficit. Non enim anima vt ratiocinetur vllius indiget opera, quo vt instrumento vtatur, sed per se solaq; ratione inir ac intelligit. *Br.* At ipso tamen cerebro animaduertimus mentem omnemque animæ vim perturbari, omnemq; actionem impediri: eo autem bene valente, sanas esse & constantes animæ vires. Ex quo intelligitur hanc quãdiu est immersa cõcreto corpori, illi quodammodò inseruire, eoq; apto egere et idoneo. *Eu.* Eget sanè, nõ vt instrumẽto, sed vt proprio domicilio. *B.* Quomodo? *Eu.* Vt artifex qui integra est valetudine sed domicilio coërcetur, si quod opus rectè effecturus est, nõ solũ cõuenien̄ti aptoq; instrumẽto instructus sit oportet, sed etiam illius domicilium lumine collustretur, nec obscurum nec tenebricosum sit: ita sanè statuo animam dum corporis est irretita cõpagibus, nõ corporis tanquam instrumenti, sed tanquam domicilij bona constitutione ad ratiocinandũ & ad intelligendum opus habere. Hoc si desit, vel nihil vel vitiosè aget, vel fortasse emigrare cogetur. Isthæc dilucidè commonstrant, Galeni sentẽtiam nihilo à Platonis & Aristotelis dogmate desciuisse: sed summa illos consensione animam nostram simplicem, incorpoream & immortalem sanxisse. *B.* Caue ne Galenum ijs concordem teddas, à quibus palàm voluit dissidere. Cõstat enim illum, libro de animi moribus, Platonis de animæ immortalitate sententiam multifariam exagitare, ac modestius insectari: tametsi & hanc, & vim quę nos conformauit incorpoream, planeq; diuinam & sapientissimam esse alicubi confirmat.

QVID

QVID ANIMAE FACVLTAS, *Galeno. Cap. V.*

BRVTVS.

His tamen missis ad animæ facultates oratione deducta, quænam earum substantia sit dilucidè commóstres. *Eud.* Quoniam omnes hæ mortales sunt & caducę, maior est cótrouersia, sint ne diuinitatis quoque participes. *Ph.* Priusquam in hanc disputationem descendatis, lubens sanè audiam quid facultatis nomine veteres complexi sint: quandoquidem admodum dubiam & incertam esse video hac de re sententiam, quod & Galenus sanè existimauit. Qui verò naturalem contemplationem tractarũt, aliud alij sibi persuaserunt. Hi nãq; incorporeas quasdam facultates corporibus inesse cõfirmant: illi contrà, corpora ipsa operari pro sua cuiusq; natura, quæ ex quatuor elementorum temperamento conflata sit. Cæterum quid ea de re iudicio decernat, non exprimit: si quid Eudoxe, aliud occurrit quod dubitationẽ patefaciat & illustret, id nobis ob oculos expone. *Eu.* Rem inuestigas mi Philiatre, cognitu in primis necessariã, quã in suis monimentis Galenus occultam & inuolutam non satis aperuit. *B.* Hîc mihi videmini rem minimè dubiam, interrogãdo dubiam facere. In promptu siquidem est, Galeno nihil aliud facultatem dici, quàm efficientem rei cuiusq; causam, quęcunq; tandem ea sit. Nam libro de plenitudine, facultatẽ appellat causam effectricem, nihilq́; putat referre δραστικὴν an ποιητικὴν dicas: vnde liquet facultatem actionis causam fore. Et libro de facultatum substantia: Verùm quoniam quæ sit operum horum causa parùm constat, facultatem appellauimus effectricẽ. En vobis locus extat libro de causis pulsuum primo, vbi pulsationis quæ in arterijs fit causam inuestigans scribit hunc in modum, Quæ sit illa causa haud procliue id inuentu est: alius enim innatum calorem esse censet, alius naturę robur, alius temperamenti quãdam proprietatem, alius totam corporis constructionem, alius solum spiritum, alius horum quædam, alius omnia simul. Iam verò sunt qui facultatem introduxerint incorpoream, quæ accommodatis ad mouendũ ijs quæ diximus instrumẽtis vtatur, aut omnibus, aut

Lib. De facult. substan.

aut quibusdam, aut certè vno aliquo. Hãc igitur pulsus cientem causam, quæcunq; sit, etiamsi eius ignoramus substantiam, quia pulsus tamen efficere potest, facultatem ipsam appellamus, quemadmodũ et alia opinor omnis facultas ab eo appellari solet, quod ipsa facere potest. Nam cui' rei sit facultas, & ipsius etiam facultatis notionem (vt quę sit comparationi relationiq; subiecta) ita demum concipimus, quum ad aliud quiddam animum retulimus: ideoque sic eam appellam', quum eius ignoramus substantiã. Hic sanè locus facultatis nomine efficientem causam intelligit, non eam quidem simpliciter, sed qua ratione in hunc illum ue effectum se comparat atq; refert. Hanc verò comparationẽ relationémue alia sententia hunc in modum explicat: Hoc autem multi statim sapientes perturbantur, quòd deprauatam habeant de facultate notionem. Nam perinde ac si qua res in substantijs habitet, vt nos in ædibus, ita mihi de facultatibus videntur existimare, nõ intelligentes omniũ rerum quæ fiunt, efficiẽtem quãdam esse causam, quę consideretur secundũ comparationẽ & respectũ ad aliquid: atq; eius causæ, vt certę cuiusdam rei, propria est quædam & per se appellatio, sed pro habitu quem cum ea re quæ ab ipsa fit habet, eius quæ fit rei est facultas, vt quot sunt cuiusq; rei actiones, tot & illius esse facultates dicamus. Vt aloën purgandi facultatẽ habere, & stomachi roborandi, & recentia vulnera glutinãdi, & vlceribus planis inducendæ cicatricis, & palpebrarum humores exiccandi, non quòd horum quicquam aliud efficiat quàm aloë. Hæc enim est quæ ea facit omnia, quę quoniam facere potest totidem facultates habere dicitur, quot res facit. Itaq; aloën purgare posse dicimus, & stomachum roborare, & vulnera glutinare, & vlcera cicatrice inducere, & humentes oculos siccare, quasi nihil intersit, aloën purgare posse dicamus, an purgandi facultatem habere. Item et humentes oculos siccare posse, idem significat atq; facultatem habere desiccandorũ oculorum. Ad eundem modum, quum ratiocinatricem animam, cuius est in cerebro sedes, per sensus sentire posse dicimus, & ex rebus sensu perceptis ipsam per se meminisse & tũ consequentiam, tum pugnam rerum videre, & tum dissolutionem, tum compositionẽ, non aliud significamus, quàm si comprehensim dixissemus, ratiocinatricem animam multas

ras habere facultates, ſenſum, memoriam, intelligentiam, & de reliquis vnamquamq;. Et quoniam nō ſentire tantùm ipſam poſſe dicim⁹, ſed & ſpeciatim videre, audire, olfacere, guſtare, tangere, ipſam rurſum facultates habere dicimus vidēdi, olfaciendi, audiendi, guſtandi, tangendi. Iſtis quidem Galenus perſpicuè decernit facultatem non propriā eſſe rei ſubſtantiā, ſed efficiētis cauſæ comparationem, & vt dicere ſolēt relationem ad hunc illúm ue effectum. Quam hic paſsim ſe ignorare fatetur facultatum ſubſtantiam, alio tamen loco affirmat non aliud quàm remperamēti proprietatem eſſe, quo nomine naturam paſsim appellat, tum in Aphoriſmis, tum Apho 34. st. 2 in libro de natura hum: na. Libro de præſagatione ex pulſibus, de illa hunc in modum ſcribit: Facultatis ſubſtātia in ſingularum partium poſita commodo temperamento eſt. Nam tum demum ſuum quæq; munus obit ſtrenuè, vbi ſit temperatiſsima: cōtrà malè fungitur, ſi intemperata eſt. Et libro ſecundo, Nihil in illis commētarijs attulimus de facultatis eſſentia: neq; enim prius hoc decretum quàm vndique reperiſſem conſtans, pronunciare fui auſus: nunc verò eſſentiam facultatum adducti ſumus, nihil eſſe præter qualitatem temperamenti. Libro autem de plenitudine hanc rem totam lucidius definiuit. Ego verò aliā eſſe arteriarū facultatē à neruorū & venarū facultate, docui in libris de Hippocratis & Platonis decretis, in iiſdēq; illud etiam arteriarū facultatem è corde velut è fonte quodam manare: neruorum è cerebro, venarum ex iecore. In libro autem de elemētis ſecundum Hippocratis ſententiā, oſtēdi ſubſtantiā quæ generari quæq; interire poteſt, per ſe totā immutari, dū quatuor qualitatū vi vel incaleſcit vel frigeſsit, vel humeſcit, vel ſicceſsit, eſſeq; ſuam cuiuſq, corporis ſubſtantiam in iſtorum quatuor, calidi inquā, frigidi, humidi, ſicciq; temperatione ſitam, ideoq; gubernātium quodque corpus facultatum ſubſtantiam, illam eſſe tēperationis proprietatem. Hæc ſunt quibus de facultatū ſubſtantia nihil dicere potuit apertius. *Eud.* Magnum quiddam tibi, video, perſuades attuliſſe, quaſi hoc ipſo nomine omnē facultatum ſubſtantiam deſignaueris, parùm opinor intelligens quid proprietatis appellatione notet. Tu ſubſtantiam hanc eſſe reris, quam tamē paulò antè vel Galenus temperamenti qualitatem appellauit. Ea enim proprietas ſubſtantia

non

non est, sed qualitas intima efficienti causæ: neque igitur ipsa facultatũ essentia, substantia simpliciter est, sed qualitas: quẽadmodũ plerũq; coloris substantiã vel essentiã veteres vsu appellare solẽt, quæ tamẽ ipsa simpliciter qualitas est. Quid aũt de facultate verè ac sincerè Galeno sit visum, hæc sententia cõmõstrat: Nõ quidem substantias in suas facultates diuidi existimamus, sed vnãquanq; simplicẽ indiuiduãq; substãtiã, suis facultatib⁹ omnia efficere. Nõ simpliciter et absolutè substãtiam dicimus facultatẽ habere, sed interim adijci solet vrendi aut refrigerãdi, aut siccãdi, aut madefaciẽdi: interi fingẽdi, ratiocinãdi, aut mouẽdi seipsã, aut aliud eiusmodi, quę in participe rationis anima percipimus: hęc anima quũ vna sit, multas tamẽ habet facultates, quas omnes alio opere enumeraui. Quęcunque igitur efficiens causa res efficiet varias, tot ea nimirũ facultates obtinebit quot res faciet, nõ quòd simplex ea in facultates quodãmodo distributa sit, sedq; quibusdã rationib⁹ ad ea quæ facit variè se gerat. *B.* Id igit' pinde erit ac si q̃s vn⁹ sit, & pater, & auũcul⁹ & auus, quod ratiõe respectuq; diuerso fit. *Eu.* Hac similitudine nõ possis rẽ pfectè exprimere nã quod facultate prędítũ dicim⁹, id certè ꝓprietatẽ quãdã et qualitatẽ in se obtinet: qui aũt vel pater, vel auus est effect⁹, nihil in se magis q̃ antè habet. Decedẽte filio, licet tũ pater non sit, nil tamẽ is in se mutatiõis accepit: at rei facultas ꝑire neq; re ipsa nõ mutata. *Ph.* Multa quidẽ hîc dicunt' à vobis, quib⁹ obruor poti⁹ quã docear, ex quib⁹ sanè nondũ mihi planè cõstat q̃d facultas. Id tu verbis & iusta atq; explicata oratiõe q̃d sit expone, et sit ne quippiã à subiecta re diuersum. *Eu.* Volo equidẽ. Aristoteli agendi potestas est nũc ipsa efficiẽtis causę substãtia, nũc aliquid causę penit⁹ insidẽs, quod illa tanquam principiũ quoddã ad agẽdũ adhibet: id siue potestatẽ, siue facultatẽ, siue virtutẽ atq; vim appellare velis minimùm refert. Prior horũ nominũ significat⁹ rarior est, posteriorẽ crebrius authores vsurpãt, dũ passim aiunt, vim facultatẽ ac potestatẽ agendi rei cuipiã inesse, tanquã ea quippiã sit à subiecta re diuersum. Ei igitur insidet, at intimè et penitus, vix vt vnquã di jungi separariq; posit. Quod aũt intima esset et ingenita, idcirco insitam rei proprietatem dixerũt: quã Themistio definire placet quippiã esse, quod rei substãtia ex se profert, & tãquam de sinu suo promit. Non id quidem vlla est substantiæ

portio

portio, sed intimum quiddam et ingenitum ab illa dimanãs. *Ph*. Nondum planè assequor ne cogitatione quidem, quo pacto rei vis atq; substantia inter se distent, sintq; diuersæ: dic si lubet planius. *Eud*. Vis & facultas imminui augerique potest, nonnunquam vero quasi impedita teneri: substantia nulla ratione vel intendi vel remitti potest. Hoc declarant inueterata medicamenta, quorum vires prorsus infirmę & quasi enecta tę iacent, forma verò suaque ipsorum substantia integra etiãnum manet. Hos virium facultatumq; ordines Galenus roboris infirmitatisque gradibus definit. Etenim vis et facultas, ad functionem interim melius, interim deterius est comparata: vnde modò præclarius, modò deterius functionem administrat. Ea (inquit) præstantior ad functionem constitutio facultatis, virtus est & robur: deterior, infirmitas atque vitiositas. Lapis heraclius allio perunctus imbecill' adeò redditur vix vt tenuissimum ferri fragmentum alliciat, eius tamen forma temperamentumque permanet. Huius vis & facultas foras emittitur ac transilit, dum procul remotum disiunctumque ferrum attrahit: at species atq; substantia immota suis se tota limitibus continet. Ex quo intelligitur quantum ab efficiente causa vis illius facultasq; distet, vtque robur & infirmitas quidam sint facultatis ordines. *Ph*. Quid igitur? Tú ne dices omnes qui de re medica vel disserũt vel quotidie disputant, vitiosè loqui dum aiunt facultatem attrahentem, quicquid in alimento vtile est, allicere, expultricem aliena depellere, concoquentem cibum conficere, vti & quartam retinere. Qua in re Galenum opinor imitati vnamquamq; facultatem quasi efficientem causam proferre, auditorumq; sensibus illas obiectare tanquam secretas substantias. Qua in re 1.Collect.4 ca.7
id etiam sequuti videtur quod Auerrhois ait, ipsas facultates animas tum esse tum appellari. Vt igitur animę ita & ipsę facultates substantię erunt seiunctæ atque seclusæ. *Eud*. Quid Auerrhoidi hac de re statutum sit, nec laboro, nec mea refert. Sed tamen ipsa rerum affinitas atque coniũctio efficit, vt plerique vim & facultatem esse statuant efficientem causam, qui nihil maius aut præstantius inuestigantes, effectum omnem facultati attribuunt, quod & Galeno frequẽs esse solet. Quãdo (inquit) efficientis causę essentia incognita nobis sit, eã facultatis nomine appellamus. Qui sic vsu quodam & consuetudine

tudine facultates agere pronũciant, quanquam nec satis aptè nec propriè, dilucidè tamen planeq; loquuntur: ac magnam certè ambiguitatem & erroris occasionem tollunt, lucemq; rebus afferunt distinctione. Si Lucas peritus est canẽdi, pingẽdi, pulsandæ citharæ: vnus is multarum functionum efficiens causa censetur, quippe qui vnus omnium vires facultatesque obtineat. Atq; quãquã facultas ipsa nihil per se potest efficere, vsu tamen dicimus citharœdum pulsare, cãtorem canere, pictorem pingere: quũ nec cantor nec citharœdus nec pictor substantia sit, neq; prima efficiẽdi causa, sed Lucas. Sic res habet in natura, quæ vna principium & omnium functionum causa, omnia quidẽ efficit, at facultatibus vsa diuersis. Quod igitur est ars parta artifici, id naturæ est vis & facultas: nisi quod hæc ingenita est, illa vsu & exercitatione conquiritur. *B.* Hæc quum ita constitueris, quót nam ex Galeno putabis facultatum substantias nobis inesse? *Eu.* Tot nimirum, quot efficientium causarũ propriè insunt differentiæ. Galenus Platonis imitatione atq; cõtemplatione tres animæ partes, substantia sedibusq; disclusit: tres itidem designabuntur omniũ quæ in nobis sunt facultatum substantiæ. Vnius eiusdemque sunt facultates omnes naturales, alterius vitales, quemadmodum & animales sunt sentientis animæ tanquam proprietates. *B.* Equidem tres has partes animę, omnium quę in nobis sunt facultatum substantias esse perspicio. Has autem partes si mihi demonstraris vti & animam totam diuinas esse, neque ab elementorum natura profectas, grauibus serijsque rebus satisfeceris.

TRIVM PARTIVM ANIMAE DIVINAM esse substantiam, ex Galeni sententia. Cap. VI.

EVDOXVS.

PArtium animæ quę locis sedibusque disclusæ sunt, eam dũtaxat quæ rationis est particeps immortalem ac sempiternam haberi, cæteras autem mortales & caducas, omnes quidẽ asseueranter pronunciant: quę qua ratione vnã eandemque simplicẽ animam efficiant, plenius alio explicauimus opere. *B.* His non immoror: sed quid illæ diuinitatis

habeant

habeant expecto. *Eu.* Principis animæ quæ ratiocinatur simplicem diuinamque esse substantiam, ne Galenus quidem inficiabitur, & si quãdoque id videtur in dubitationem traxisse. *B.* Huic iam nec repugno nec obsisto: sed quid alijs mortalibus inesse potest diuinitatis. *Eu.* Animal vnumquodq; diuinitùs est conformatum, & quę id vis effinxit, Galeno prorsus est diuina. *B.* Id agnosco. *Eu.* Atqui quęcunque fictum iã & conformatũ corpus regit anima, eadem est quę id effinxit, hæc igitur non minus quã illa diuinitatis est particeps. *B.* Id vnde, & ex quo authore hęc tibi assumis? *Eu.* Ex Galeno, quo loco hunc in modum scribit: Quid autem in partiũ functionibus accidit, perspicuitatis quidem gratia, vno aut altero exemplo cõcludemus orationem. Deinde propositis exemplis de pueris & infantibus qui digitum vnumquemq; porrigunt vel inflectunt, ac linguam variè contorquent & cõuoluunt in conuenientem figuram concinnę vocis exprimẽdæ, neque tamen nouerunt quibus musculis ad singulas motiones sit opus, subiungit: Nam animal vnumquodq; videmus ea se parte corporis tueri, qua præ cæteris plurimùm valet: cornu enim petit vitulus etiam ante nata cornua, & equinus pullus calce, nondum satis firmis vngulis, sic et catellus mordere conatur, etiam si adhuc infirmos habet dẽtes, & auium genus omne volatum molitur, etsi per infirmitatem nõdum potest. Hæc enim videntur declarare, animam quę partibus vtitur, ipsarum partium vsus nosse, perinde vt si eas ipsa fecisset, non ab alio factis vteretur. Mox dein ait: Atque hac quidẽ ratiõe, in animantium corporibus illa anima quę partes cõformauit, adhuc videtur permanere. Neque enim fieri potest, vt quæ nunc præsens adsit, ea quaque parte cõuenienter vtatur: quæ verò totum cõstruxerit, ea fugerit. Paucis deinde interpositis addit: Nam quum puellos videamus sonãtes, quicquid iubẽtur sonare, vt myrrham, vt scalpellum, vt smegma, quum nec intelligãt à quibus musculis lingua sic moueatur, vt eam vocem conuenienter sonare possit, multoque minus istorum musculorum motores neruos, probabilissimum id videtur vt quisquis linguam formauit, is vel in formatis à se partibus etiamnum permaneat, vel sic eas partes fecerit, vt animalia sint gnara voluntatis, eius qui nostræ animę principatum tenet. Quum autem huius consequens esse videam,

Lib. de fœtus format.

aliam esse quæ principatum in nobis teneat animam, alias quę in singulis sint partibus, aut certè vnam omnino quę cōmuniter omnia dispēset, magna profectò circumuenior perplexitate, vt de opifice qui nos sit fabricatus, nihil quod consistere posit mihi in mentem veniat, tantùm abest vt certam habeam cognitionem. Nam & quum audio philosophos quosdam dicentes, materiam ab æterno animatam, defixis in ideas oculis, ipsam se perfectè exornare, tum vel multò magis cogito, vnam esse oportere animam, quæ nos tum formarit olim, tum singulis nunc vtatur partibus. Sic enim legitur, ἔτι καὶ μᾶλλον ἐννοῶ, μίαν εἶναι δεῖν ψυχὴν, τήν τε διαπλάσασαν ἡμᾶς, καὶ νῦν χρωμένην ἑκάστῳ τῶν μορίων. In cuius sententiæ confirmationem suprà dixerat, καὶ φαίνεται κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασιν, ἔτι διαμένειν ἡ διαπλάσασα ψυχὴ τὰ μόρια. οὐ γὰρ οἷόν τε χρῆσθαι δὴ ἑκάστῳ προσηκόντως τὴν νῦν οὖσαν, ἢ χρῆσθαι δὲ τὴν κατασκευάσασαν. Eam verò opinionem, quæ animalia quædam ponebat particulas nostras primùm conformasse, atque deinceps in illis omni vitæ tempore permanere: quæ quia voluntatem principalis animæ cognoscerent, illius imperium sequebātur: paulò antè his verbis exploserat, Sed & hoc à diligentioribus medicis quæsitum est, & quum quidam diceret, musculum quemque non secus atque animal, voluntatem nostram sentire, atque attrahere & circumagere linguam, vt figuram sortiatur ad illam vocem concinnè exprimēdam accommodatam: cæteris omnibus id minimè probabile visum est. Itaque Galenus eam solam opinionem probat, quæ in singulis animaliū particulis primam vim illam fictricem insidere & permanere, illasque ad suum opus excitare confirmat. Sed hîc te obtestor & obsecro mi Brute, id mihi paulò altius cogita quod dixit, eum qui corpus nostrum finxit, quicunq; is fuerit (hunc autem cœlestem mentem, nonnunquam & Deum esse profitetur) adhuc in cōformatis particulis permanere & his singulis nunc vti, nónne id ipsum est quod passim vulgauit Plato, Deum & opificem & rectricem nostri causam esse? Quodq; Aristoteles, Deum verè genitorem esse & conseruatorem rerum omnium, quarum ipse principium & finem mediumque tenet? Nónne & quod ait Theophrastus, diuinum quidem esse omnium principium, cuius beneficio, & sint, & per-

permaneat vniuerſa? Quod etiam, ſed planiùs, Theodoritus: Deus creator naturę, gubernator eſt eiuſdem, nõ enim quam ipſe fecit nauiculam deſtituit. Omnium verò apertiſsimè Galenus, qui interpretationem ſubijciens pleniorem, dixit eum qui corpus noſtrum finxit, adhuc in conformatis particulis permanere, hiſque nunc ad proprias functiones vti. Itaque ſi aut Deus aut certè diuina erat vis illa noſtri cõformatrix, diuina etiam eſt ea quæ nos regit & quę functiones moderatur in nobis. *B.* Hæc de mouente vi & facultate quæ in muſculis inſidet forſan aſſeruntur, quam tu diuinam eſſe poſsis cõtendere. Cæterùm vim naturalem atque vitalem vnde conſtat eundem tenere dignitatis gradum? *Eud.* Quid eſt quod eas, obſecro, de ſtatu illo deque gradu deijciat? nõnne omnes æquè mortales ſunt & diſſolubiles? nõnne & omnes æquè corporeæ? Neque verò ſententis animæ quàm iſtarum functiones vel præſtantiores ſunt, vel admirabiliores. Nam cor, ventriculus, iecur, lien, renes, vtraque veſica, venæ & arteriæ non minus, immò etiam amplius præ ſe ferunt adminiſtrationis, quàm muſculi, & nerui. Quum enim ſuprà Galenus mentem quandam & intelligentiam admirandæ virtutis, in omnes terrę partes ex ſuperioribus deduci commemoraret, & eam vnamquanque particulam, quemadmodum vtilitas exigit, conſtruxiſſe: non muſculos duntaxat aut neruos quorum vis motus ſenſuſque ciet, ſed reliquas partes omnes, nullo diſcrimine mihi certè quidem complexus videtur. Itaque ſi vis & natura quæ nos effinxit in muſculis atque neruis reſidet, cur non ſimiliter in cæteris conſedit? Et ne fortè hæc mea, eoque parùm firma, videantur, alium tibi locum profero ex libro de ſemine, vbi de partium inſtauratione diſſerit his verbis, Nam carnoſa omnia è ſanguine orta ſunt, membranoſa è ſemine, ideoque ſi quando corrupta fuerint illa ſanguinea, facilè denuò generantur, largè enim ad id ſuppetit materia: ſed quæ conſtant ex ſemine, aut nunquam prorſus, aut rarò certè denuò generantur, etiamſi efficientem ſui cauſam habent, non ſecus atque integra. Mox verò rationem ſubijciens cur effectrix illa fictrixque cauſa, in animantium particulis derelicta permaneat, ita ait, Neque enim natura animal deſeruit, neque inſitarum vitium ipſa oblita eſt: quas enim ab alio non accepit, ſed ab ipſo

ſemine habuit, fieri nō poteſt vt eas abiecerit. Naturam dicit effectricem illam cauſam, quam alibi conformantem intelligentiam appellauerat: ab ea minimè diuerſam, quæ animantia gubernat. Hoc nudè poſitum & infirmum, ſi voles, ratione firmabo. Partis compoſitio, ſitus et figura, ad agendi commoditatem & vſum comparantur. Quamobrem natura & facultas quæ agit, & partes ad actiones ciet, eadem neceſſariò aut illas partes concinnè conformauit: aut ſi qua alia vis eas condidit, illa certè facultati agenti præparabat, ac velut inſeruiebat. Itaq; agens hæc facultas (quæ tanquam finis eſt optimus) illa formatrice præſtantior habetur: quę ſi inter diuinas numeratur, multò certè magis agens illa dignior. *Br.* Inſtat ſanè ac vrget hæc ratio, & quo me cunq; vertam perſequitur. Sed quando alijs atq; alijs in animū incurrentibus, nouæ exoriuntur dubitationes, hæq; rationes controuerſias non diſſoluunt tantùm, ſed & nouas nectunt, liceat mihi quęſo tecū paulisper veritatis ſtudio contendere rationum tuarum ductu et auſpicijs. Si natura vires (vt paulò antè Galenus aiebat) à ſemine accepit, ipſa ſemen nō eſt, non enim à ſeipſa diceretur vires aſſumere: ſed erit natura & diuerſum & poſterius quiddam ſemine. Rurſum ſi natura à ſemine vires ſuas accepit, vt ſemen hoc terrenum de parentibus fluxit, ita & quę ab hoc profectę ſunt vires: quare neq; cœleſtes, erunt, neq; diuinitatis participes. *Eu.* Satisfacit hunc in modum Galenus: Videtur ſiquidem rurſus quę corpus conformat anima, vtpote

Lib. de fœtus format.

, in ſemine contenta, à parentibus in fœtum peruenire. Cuius
, quidem ſubſtantia quęnam ſit, dicere non poſſum: quū à qui-
, buſdam audiuerim eam quum incorporea ſit vt aiunt, ſimul cum ſemine ingredi. Animę ac naturæ ſubſtantiam aliorum exiſtimatione atq; iudicio, incorpoream eſſe ait, & in ſemine contineri. Quanquam enim plerūque ſolet ſemen ſimpliciter naturam appellare, quādoque alterum ortus noſtri principium, nonnunquam opificem fortiſsimum: tamen vbicunque exquiſitiorem dicendi rationem inſtituit, nō id quidem artificem, ſed in ſe artificem habere pronunciat. Vt quum ait:

Libro De uſu part. De ſemine, De natural. facult.

Si verò ex ſanguine conuerſo mutatoque ſingulas fieri parti-
, culas dicamus, in ſemine artificē qui hæc facturus eſt, ſtatue-
, re conuenit. Et alio eiuſdem libri loco: Conſtat ſimilitudinē
, formę cum vtroque parente, et facultati quę ineſt in ſemine opifici

Lib. 2. De ſemine.

opifici atq; fingenti acceptam referri. Quum igitur facultas agens ipsaque natura, verè sit in semine, quod suprà dicebat naturam vires à semine accepisse, perinde est ac si cum semine dixisset: Simul enim (ait libro de fœtus formatione) ea facultas cum semine ingreditur, hæcq; illa tanquam conueniente materia ad formandum fœtum vtitur. Ergo natura incorporea in semine conclusa, ab hoc haud secus vires accipit, quàm artifex ab instrumento: nam reuerà, eę diuinitùs accesserunt.

B. Durum est profectò ijs assuescere, quę ne per somniū quidē hactenus mihi venerāt in mentē. *Eu.* Vsu assiduaq; meditatione ea tibi molliēda erūt: quibus quum animum imbueris & institueris, mira te cognitionis suauitate & delectatione perfundent. Ac ne noua tātoperè existimes, vide vt familiaris tuus Auerrhois pręter eas formas quæ à temperamēto emerserunt, alias instituat facultates nobis inesse, easque animas vocitari. Quòd si hæ neque elementa sunt, neque elementorum participes, restat vt prorsum diuinæ sint atq; cœlestes. *B.* Ego hanc Auerrhoidis mentem esse perspicio, planeque rei veritatem assequor. Ex quo mirari subit cur quum suprà citatos Galeni locos toties versarim, nunquam tamen eos euoluerim, nec quid latentis veritatis includerent explicarim. Mens puto aut peruagatorum elemētorum obseruatione, aut cōmuni vulgariq; hominum iudicio obruebatur, à quo non promptum est citra nominis & gloriæ iacturam discedere. *Eu.* Quam sis consecutus veritatem tene ac promulga: iniquum siquidē est in altissimis philosophiæ quęstionibus, aliud sentire, aliud dicere.

HVMANI CORPORIS, VT OMNIVM VIuentium spiritus esse diuinos, ingenitumq; illis calorem diuinum. Cap. VII.

PHILIATROS.

SI de humanis spiritibus disserendum proponitis, opté mihi implicatam huius nominis rationẽ expediri. *Eu.* Propria spiritus significatio ventus est, omnibus in linguis. Atque quum ventus præpotens sit, mirabiliaq; efficiat, & oculorum nostrorum obtutũ effugiat: affinitate quadam & similitudine factum est, vt spiritus nomẽ ad rem omnem quæ sub aspectum non cadit trãsiret, siue corporea ea sit siue incorporea. Hinc fit vt quæ in nobis inest substantia, auræ tenui persimilis, spiritus appellationem subeat. Est autem à corpore & humoribus quippiam diuersum, quod Hippocrates impetum faciens nuncupauit, non à substantiæ tenuitate, sed quòd eius vt vẽti magna vis sit & incursio. Qua igitur ratione istos ciet impetus, intelligitur affinitatem habere cum corpore, qua autem videri non potest, ad incorpoream substantiam accedere: ex quo fit, vt amborum medius sit & vtriusque particeps. Quęcunque substantia intelligitur corporis expers, nostrosq; sensus effugiẽs, ea suas vires nobis caducisque corporibus prouehente spiritu impartit. Itaq, vt viuentis Dei & vniuersæ naturæ, sic & animę suus est spiritus. Dei spiritus, occultam Dei maiestatem potestatemq; præferens, per omnia sparsus permeat, vbique præsens omnia cõplectitur: hic animos habet in potestate, et eos quocunq; vult adducere potest. Naturæ spiritus, is est quem omnes philosophi iuxtà ac poëtæ celebrant: quem Plato mundi animũ, Galenus mentem huc ex superioribus vehere dixit: quem Aristoteles de mundo disserens hac definitione planiùs expressit, Spiritus dicitur quædam tum in plãtis atq; in animalibus tum per omnia commeans, animata fœcundaq; substantia. Hic ergo lõgè lateq; diffusus omnia continet, omnia lætificat vitalẽ mũdi animã ipsãq; naturã secũ afferens, quęcũq; subiērit, vitalia faciens. De quo latinæ philosophiæ princeps Tullius, ordinem cõstantiamq; rerum suspiciens, sapientissimè: Hæc ita (inquit) fieri omnibus inter se mũdi partibus cõcinnenti-

nentibus profectò non possent, nisi ea vno diuino & continuato spiritu continerētur. Paucis certè spiritus tum præstātiam tum diuinitatem Græcorum philosophorum imitatione complexus, rei cuiusque mortalis & concretę spiritus, illius formę substernitur, eamq; denso concretoq; corpori nectit, mediam inter vtrunque conditionem sortitus, iungitque disparia res vtrique affinis ac familiaris: atque hic profectò ab altero, qui vniuersitatis atque totius naturæ est, regitur atque cōtinetur. Hic est animi omniumq; facultatum vector propriaq; sedes, & quem fortasse illarum corpus rectè dixeris. Sic enim olim Platonici corpus quoddam excellentis naturæ perlucidum & æthereum, animę facultatibusq; substerni prodiderunt, quo illæ cum terreno & denso corpore consociarentur. Hoc in problematis imitatus Alexāder Aphrodisiēus; quod Aristoteles planè indicauerat, spiritum animæ facultatumq; corpus, & illius diuinam ac cœlestem esse naturam, quæ respondeat elemento stellarum. Locus est quem libro superiore produxi: Sed enim (inquit) omnis animę siue virtus siue potētia, corpus aliud participare videtur: idq; magis diuinū, quàm ea quę elementa appellantur. Verùm prout nobilitate obscuritatē ue animę inter se differunt, ita & natura eius corporis differt. Inest enim in semine omnium, quod facit vt fœcunda sint semina, videlicet quod calor vocatur: idq; non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus qui in semine spumosoque corpore continetur: & natura quæ in eo spiritu est, proportione respondens elemento stellarum. Ergo densum hoc corpus ex varijs partibus coagmētatum, spiritus est propria sedes, in quam nullo intermedio incumbit: & spiritus animæ eiusq; facultatum velut basis. Itaq; in denso corpore, spirit⁹, in spiritu calor innatus, in his natura et facultas, vtrunq; & spiritum, & calorem qui in eo est, diuinum censet: neque enim ignis est neque ortus ab igni, quoniam vt mox inquit, ignis nullū animal generat. Deniq; natura quæ in eo est spiritu, nōnne præstātiorem magisq; diuinam quàm spiritus conditionē obtinuit? Natura, inquit, quę in eo spiritu est, proportione respondet elemento stellarum. Potuit ne quicquam manifestius proferre? Quanto interuallo cœlestia corpora ab elementis seiuncta cernimus, tanto eam naturam à dēso & mortali corpore distare putat: spiritum verò mediū

In præfat.

Lib. 2. De generat. Animaliū cap. 3.

inter illa collocari. *B.* Sed hunc quęſo mihi ſcrupulum dilue: Calor is quem natiuum appellas, nónne inſitus nobis eſt & interior? *Eu.* Maximè. *B.* Qui fieri igitur vt ſit cœleſtis? Qui enim cœleſtis nũcupatur, extrarius eſt ambienſq́, nos circũ-ſidet. *Eud.* Hoc iſtud verbũ eſt, quo plurimi circũuenti in errorem inducti ſunt, qui vt cœlum ipſum extra nos eſt, ſic putant quicquid cœleſte eſt, extraneum id eſſe, neq; in nobis inſidere, quaſi nulla vis cœleſtis in nos commigrare poſſit. Et clarè tamen interim vident, frugum fructuúmque procreationem & incrementum, non niſi cœleſti hoc calore perfici. *B.* Eſt is quidem neceſſarius, ſed iccircò duntaxat vt interiorem inſitumq́ue temperet ac gubernet. Quod quomodo intelligam, paucis aperiam ſi permittis. Inſitus noſter hic calor ex elementorum permiſtione prodijt: ignis quippe is eſt, ſed eatenus contrarij permiſtione impeditus, vt neque feruidus ſit neq; exurens, neq; violẽtiam illam retineat, quæ eſt igneæ naturæ propria, ſed totus moderatus ac benè temperatus ſit: & vt ait Galenus frigidi ſit particeps, & quaſi ex calido frigidoq́; temperatus. Nec verò hic Ariſtoteli ſimpliciter cœleſtis eſt appellatus, ſed proportione quadam reſpondens elemento ſtellarum: quod autem alteri comparatur eíque ſimile eſt, nemo idem idipſum iure probeq́ue cenſuerit. Verũ enimuerò hũc noſtrũ bene temperatum inſitumq́ue calorẽ, functionum opificẽ, certa ratione moderatur atq; gubernat ille cœleſtis ſalutariſq́ue calor, ſicq́ue continet et ad functiones promouet, vt illius cõplexu fotúque deſtitutus, calor noſter mox pereat & extinguatur, aut nihil quicquã efficiat. *Eu.* Olfacio cuius autoritate perſuaſus triplicẽ hunc calorẽ ſtatuas, igneũ temperamentũ qui idem natiuus ſit, & cœleſtẽ. Cæterũ non ſatis acutè perſpexit vir ille, cuius te patrocinio tutũ fore cõfidis, Ariſtotelem dixiſſe inſitum hunc nobis calorẽ et in animalibus, ſtirpibus ue contentũ, nec ignem eſſe, neque ab igni originem ducere. At quẽ inſitum ille facit, is tametſi non eſt ignis, ex igne tamen (vt ait) temperatus eſt, ab eóque ortũ habet. Rationem autem cur noſter calor non ab igne trahat originem, hanc reddit Ariſtoteles, quòd ignis nullum animal generat. Quòd ſi nec totus ignis, nec eius portio quicquam generat, multo certè minus quicquid ab eo ortu quodam proceſſit. Conuenit enim longè præſtantiorem vim eſſe-

Lib. De tremore & palp.t.

Leonicenus.

effectionemq; toti quàm parti concedere. Rectè igitur hunc insitum nobis calorem neq; ignem esse neq; ab igne originẽ ducere, sed totum planè cœlestem esse, literis memorieq; mãdauit. Iam verò donemus ex elementorum permistione quẽdam ortum in nobis temperatũ. Hic sanè quisquis erit, similitudine quadam eum duntaxat exprimet, qui lapides & metalla continet, neque aliud in nobis quàm similarium partiũ molem coagmentationẽq; seruabit, ne dissipetur aut defluat. Agè obsecro, in ossibus, in neruis, in alijs denique partibus similaribus emortui animãtis, nónne is calor inest quem in lapide fateris? *B.* Inest sanè. *Eu.* Quum adhuc in viuis erat animal, nónne ijsipsis partibus aliquid inerat præstantius illo lapidis vel ossis demortui calore, quod vitę functiones obiret: *B.* Nihil fortasse supra temperamẽtum: veruntamen id temperamentum in viuẽte quoniam inerat præstantius, poterat sanè eas vitæ functiones (quæ perfectiores sunt) obire. *Eu.* Id autem viuentis temperamẽtum qua ratione putas quàm demortui præstantius? hoc enim in disceptationem vocatur. *B.* Alijs vix queam verbis exprimere. *Eu.* Atqui necesse est id apertius clariusq; dici. Quod vt efficiam aliud exemplum disputationis huius nostræ supponam. Viuens piper temperamento impensè calidũ alitur, increscit, omniaq; vitę munera exequitur. Id iam donemus emori. Quoniam omnes in illo vitæ functiones perierũt, necesse est opinor vnà cum functionibus harum efficientem causam perijsse: naturalis enim quũ sit, otiosa manere haud potest. Itaque piper interitu cum vitæ functionibus nonnihil etiam perdidit, quod erat vitæ causa. Id verò quid esse dicas? non temperamẽtum, quum emortuũ exiccatumq; piper non minus imò etiam magis quàm viuẽs calidum sit: nam id siue seorsum consyderes, siue ad hominẽ temperatum referas, & simpliciter et comparatè calidum iudices. Perdidit igitur interitu quidpiam à temperamento diuersum, quod functionũ causa fuerat. Id autem quid fuerat? Si omnia ratione animoq; lustres & accuratè circunspicias, non aliud occurret quàm spiritus vitalis, et calor in eo spiritu qui morte sit extinctus. Hũc igitur necesse est à temperamẽto diuersum & supra temperamenti naturam cõstitui, qui vnus vitæ omniumq; functionũ sit author. *B.* Eò certè vel nolens adducor. *Eu.* Is autem si suprà temperamentum est et ab elemen-

elemẽti cõditione alienus, nónne optimo iure statuetur cœlestis ac planè diuinus? Is est quo omnis omnium tum stirpiũ tum animantium vita continetur, & cuius vnius extinctio mors est. Hinc ab elementati facilè discernas ac internoscas in stirpibus & in animantibus frigidis, vt in lactuca, in mandragora, in salamandra: quæ quum temperamento absolutè frigidæ sint, non hoc ipso certè, sed solo vitali spiritu & calore viuunt. *B.* Ea tamen Galenus frigida esse pronunciat. *Eud.* Calidá ne an frigida sint, hîc non disputo: quanquã dici possunt temperamento frigida, at calore vitali (quantuluscunq; sit) calida: quemadmodum & viuẽs omne quod salutaris huius caloris vim in se continet. Si hæc simpliciter frigida sunt, in eorum temperamento elementũ frigidum vincit atq; dominatur, præpolletq; calido. Quocirca tẽperamenti vi quicquid efficiunt à dominante frigido prodit. Atqui alimẽtum trahunt & concoquunt, inde aluntur & increscunt, hisq; similia opera ædunt: hæc verò quomodo possint vel à temperamẽto frigido, vel à diminuto & victo calore qui in temperamento est proficisci, vt qui præcellentis frigoris præsentia nihil agat? Necesse est igitur hęc alterius caloris sint opera, ad quem planè referũtur ac pertinet. Is autem est vitalis ac diuinus, quem nisi Galenus ab elementari diuersum statuat, vix ab ijs quas proponit philosophorum tricis sese explicabit. Quòd igitur calor hic in viuentibus opera ædit temperamẽto non conuenientia, & quòd morte interdum extinguitur permanente temperamento, palàm fit illum in viuẽtibus diuinum ac cœlestem esse, ab elemẽtariq; diuersum. His rationibus adductus Aristoteles, apertè pronũciauit calorem hũc viuentis corporis diuinum & supra elementi naturam esse. Quin & illum puto alias tam pręclaras rationes in id secum quæsiuisse, totq; in animo habuisse quibus id sibi persuaserit, vt si nullã adferret, ipsa tamen illius authoritas me frangeret. Plurimi autem vestri similes contrà nituntur, quibus non aliud quicquam est cur incredibile sit, hunc calorem diuinum esse, nisi quòd nequeunt ipsam diuini naturam intelligere & cogitatione comprehendere. *B.* Id iam conspicuum certúmque videtur. Cęterùm hoc mihi loco cum multis dubitare licet, hîc ne calor in nobis diuinus substantia sit, an accidens. *Eu.* Quod multorum mentes occupat, possum hac perbreui senten-

ſententia explicare. In materia quę & temperamento & omni inſtructione ſit apparata, ſpiritus ineſt: plurimùm quidem æthereus, ſed tamē ex aliorū elementorū permiſtione conſiſtēs. Calor qui in eo eſt ſpiritu, qualitas eſt, quæ nuſquā ſeorſum ſubſiſtit: eſt igitur & verum accidens, ſed planè diuinum ac cœleſte, ſicuti & lumen calórue ſolis, & vna quælibet vis alia cœlitùs in corpus iā apparatum demiſſa. Natura autem ea ſeu forma, quæ interuentu ſpiritus & caloris in materia conſiſtit puriſsima eſt ſubſtantia, eaque tota cœleſtis ac diuina, elementorum haudquaquam particeps. Quocirca (vt iam ad penſum redeam) præter igneum calorem qui partibus ineſt ſimilaribus, neceſſum eſt in nobis, & in cunctis viuentibus præſtantiorem quendam inſidere, qui ſalutaris ac verè diuinus functionum opifex ſit aut adminiſter. Hoc tuus Auerrhois dilucidè videtur comprobare, primo collectaneorum ſtatuens, partium ſimilarium propriam formam eſſe tēperamēti rationē, quæ ex quatuor elemētorū moderata mēſura ac permiſtione procedit. Præter hunc verò in cunctis viuentibus calorē innatū quēdā ineſſe ab eo diuerſum quē à tēperamēto partes adipiſcuntur. Hūc ipſum calorē partib' diſſimilarib' et inſtrumentis pro forma datū, quanquā non inficiatur facultates & animæ partes his inſuper conferri. *B.* Tu cōmemorata hominis ſentētia animū mihi prætetitarū delitiarum dulciſsima recordatione recreaſti: tāta enim & tā admirabili ſuauitate ea olim ſenſus meutéque deliniuit, nihil vt exiſtimarim aut ſubtilius aut præſtātius dici poſſe. Iſtorū ego dulci recordatione ſentio defenſionē meā periclitari, meq; ad defenſionē ſegniorē reddi: ac prorſus in tuā ſentētiā adduceret ni me teuocaret neoterici illi' ratio, quę calorē hūc iccircò diuinū aut cœleſtē dici nō poſſe cōtendit, quòd in pleriſq; excremētis cōtineat, ſordidis certè quidē illis & quę iā à naturæ bonitate defecerunt. *Eu.* Portentoſa delitia. Parū quidē is animaduerterat quid de excremētis ſubiūgat Ariſtoteles, At verò ſolis calor (inquit) & animaliū, nō modò in ſemine cōtinetur: verūetiā ſi quid excremēti ſit, quanquā diuerſum à natura, tamē id quoq; principiū habet vitale. Et quid quæſo hîc eſſe poſsit, quod ad cœleſtia cōparatū, ſordidū nō deprehēdatur & abiectū? & tamē hîc etiam viget & quaſi habitat cœleſtis ille calor. Vt in noſtrum hoc vile ac lutulentum corpus, diuina

diuina mens immergitur: sic tum in semine tum in animaliũ excrementis, hic insidet calor diuinus & vitale principium: hoc planè indicant quæcunq; ex illis gigni cernimus animãtia. *Ph.* At istorum ortus plerunque ex his est materijs quæ sponte sua putrescunt. Tú ne etiam in hisce putridis cœleste quippiam inesse putes? *Eu.* Quæcunque putruerũt corporis nostri superuacanea, quanquam recesserunt à natura eius à quo dimanarunt, adeò vt illi interdum sint aduersa & inimica, naturalia tamen & accommodata sunt alijs, quæ inde gigni prodireque solẽt. Quamobrem in illis calorem inesse dicimus & principium vitale, aptum quibusdam gignẽdis imperfectis animantibus, inutile autem & incommodum ijs de quibus illa pulsa sunt. *Ph.* Cœlestis ergo caloris complures fient ordines, neque qui vni est naturalis (quanquam cœlestis ac vitalis) continuò omnibus peræquè naturalis erit & amicus. *Eu.* Necesse id quidem: vt enim formarum quæ omnes cœlestes sunt ac diuinę, alia alij materiæ cõuenit aut aduersatur: ita calor cœlestis, alius alij animanti proprius est & familiaris, alius alij alienus & incommodus. *B.* Sunt hęc quidẽ in primis cõsentanea, immò matutina disputatione Themistius ijs duntaxat quę ex putrida eluuie prouenerunt, existimabat communem illam mundi animam cõferri, ijsq; solis principium vitale accedere ex superioribus: quod nihilominus docuisti omnibus quodam discrimine, & pro rata cuiusque conditione impertiri. *Eu.* Hæc velim ob oculos proponas & sæpius mẽte collustres, expensisque singulis decernas, quantum Galenicum hoc dogma ab Aristotelico distet. *B.* Germanum quidem prorsus est, nulla dissimilitudine seiunctum. Quãdoquidem Galenus in vniuscuiusq; partis solida substantia, humidum primigenium & insitum spiritum collocat: in his verò calorem ipsamq; partis naturam, quorũ nihil ex puris elementis originem habet. *Eu.* Audent nihilominus insuper plurimi acriter obsistere, qui nec spiritum eũ, nec calorem aiunt à Galeno diuinum appellari, quemadmodum neque naturam diuinam. Vim eam quæ nos conformauit Galeno diuinam dici fatentur, neque tamen eandem quũ nos regit, ac moderatur, eo nomine exprimi designariq; volũt: itaq; dum illorũ omnis de nomine cõtentio est, si rei nomẽ supprimatur, continuò putent tem ipsam de medio tolli.

At

At dum res maneant, verba illi fingant arbitratu suo. *Ph.* Dic quæso breuiter quid diuini appellatione intelligi velis. *Eud.* Quicquid suprà dixerat Aristoteles proportione responderе elemento stellarum. *Ph.* Quid hoc sibi vult elementũ stellarum? *Eu.* Vt quatuor simplices naturas elementa vocamus quòd in rerũ omnium concretionem confluunt, illisq́, cedũt in materiam: ita cœlum ac stellas quòd suas etiã illis vires adhibeãt ac impertiant, elemẽta iure appellemus. Si in primã animantis procreationẽ, quę ex semine, ex materno q́; sanguine fit, animum cogitationemq́; figes, animaduertes sanguinẽ ex quatuor elementis quę in cibis inerant, constitui: ex eisq́; materiam seminis, quã purior vtliorq́; sanguis cõtulit. At naturã, spiritũ, et calorẽ quos semẽ in se comprehensos cõtinet, quũ aliunde prodijsse memineris, intelliges supra elementorũ vires & ordinẽ esse, neq; posse illorũ præstantiã vel ad caduca hęc & sordida elemẽta, vel ad tẽperamẽti proprietatẽ pertinere. Partũ humani corporis subiectam materiam ab elementis, & à temperamẽtis: at facultates, spiritus, insitum calorem, & figuram, ab eo seminis spiritu, in quo tum calor, tũ natura, visq́; diuina insidebat proficisci. *Phi.* Corporis nostri gubernatrices facultates & vim eam quæ nos conformauit, quemadmodum & animam, non ex elementis, sed diuinioris cuiusdam esse originis, copiosè ac solidè videris explicasse. Operibus verò et functionibus de quibus ne verbum quidem vnũ fecisti, tũ ne etiam latens & secretum aliquid adscribes?

PLVRIMAS FVNCTIONES ET OPERA IN nobis, occultis ex causis esse. Cap. VIII.

EVDOXVS.

QVID me præterea quæstionibus fatigas Philiatre, & ad sententiam de operibus ferẽdam hortaris? Si iam planum feci animam & facultates in nobis inesse diuinas, easque non otiari, non cessare, sed continentes actiones ciere, & in opere esse semper: spiritum quoque illatum vectorem, itemque calorem esse diuinitatis participem, nónne quæ illarum sunt opera, iure debent diuina appellari? Vix tu sanè possis numerando percensere functionum

O genera

genera quæ ſupra elemenrorum vires ſunt, & quę nequaquā ad illorum temperaturam pertinent. *Phi.* Auſim ne eas functiones diuinas nuncupare, quę cernuntur et ob oculos mihi obuerſantur? *Eu.* Quidni? Nõnne admiranda Dei opera in conſpectu & in oculis ſunt omnium? *Ph.* Quam igitur diuinam functionem cenſebis? *Eu.* Vt quę trans naturam ſunt et ſupra captum humanę mentis quia nos in ſui admirationem trahunt, admirabilia ſolemus appellare: ita functiones admirabiles iure diuinas appellem, quarum cauſa & ratio abdita, deliteſcens, & occulta, neque demõſtrari, neque certò explicari poteſt. Huiuſmodi autē eſt, quæcunq; non à primis ſimplicibusq; rerum naturis ortum habuit: ſed illarum ordinem prætergreſſa, vix vlla poteſt mentis acie comprehendi. *Phi.* Hanc ſi diuinā eſſe cognoſcis non incerta eſt & abdita. *Eud.* Certum quidem eſt & comprehenſum hanc cauſam ſupra elemenrorum ordinem eſſe, at nihilominus occulta eſt et inexplicabilis illius ſubſtantia, quæ (vt ait Alexander) modum humani ingenij prorſus excedit, Deo duntaxat cognita immortali, qui rerum omnium parens atque author eſt. Operis quidem ſolertiſsimi cuiuſdam ratione artifex qui exstruxit integrè tenet: cæteri verò qui artis ſint illius ignari, rationem nullam reddere queunt, ſed tantummodo rē inſpectant & demirantur. Vnde (paulò pòſt inquit) apud medicos abditæ illę deliteſcentes q; cauſæ earum rerū purantur, quarū nulla ratio reddi poterit. Ea fuit Galeno abditarum rerum definitio, eadem & Ariſtoteli, qui ſupra caprum humanæ mētis illas collocauit. *Phi.* Dilucida hæc quidem explicatio: quod autem ſequitur ediſſere, quæ functiones occultis ex cauſis & quę ex manifeſtis procedant. *Eu.* Hoc ſanè protinus adorior ab ijs auſpicatus quæ naturales functiones appellanrur: earū genera ſunt procreatio, nutritio & accretio. Procreationem ſuprà demonſtrauimus occultis ex cauſis eſſe, non eam qua prima rei ſubſtantia generatur, immutationem primam appellant, primordiorum vi & permiſtione factam: ſed eā quæ cuiuſque rei rationem cōtinet, qua iam caro, aut os, aut neruus exiſtit, & quæ inſtrumentorum conformationem figuramq; perficit. *Ph.* De hac nihil prorſum addubitem. *Eu.* Iam verò nutritionem & accretionem vt intelligas eadem eſſe præſtantia, ad eas animum mentemq; adhibe, quæ iſtarum admini-

Procemio problem.

1. De natural. facult.

administræ vocantur, sunt autem attractio, retentio, concoctio, & depulsio. Aliméti confectioné tũ eã quæ in vẽtriculo, tũ alterã quę in iocinere ac venis, tũ tertiã quę in singulis particulis perficitur (omnes siquidẽ vna eadéq; ratione cõsistũt) vnde & qua ratione fieri putas? *Ph.* Nónne à mediocri calore qui ex iusta primordiorum cõfusione suscitatur? Sic enim Auerrhoïs ex Aristotelis, Alexandri, Galeniq; sentẽtia putat elemẽta quũ perfectè mista cõmutataq; fuerint, & quasi coctióe purgata puriorą; facta, tũ nobiliores et altiores cuiusdã ordinis functióes ędere, quales nequeũt pura illa atq; syncera. Hæ sunt quas plerią; inter admirabiles collocarunt, vt theriaces vis et effectio ex tam multorum medicamentorum cõpositione surgens. *Eu.* Hæc quidẽ similitudo vbi semel in vulgus prodijt, omniũ ferè vinctos tenuit animos, atq; eorũ imbecillitatẽ occupauit qui omnia elemẽtis attribuũt. Sed si, quod suprà docui, ex horũ permistióe vis nulla enasci potest, quę nõ ad vnũquodpiã elementorũ maximè pertineat: necessum est id quod in permistione vicerit, vires suas præ cæteris ostẽtare. Qũ fiet igitur vt vniuscuiuspiã animãtis calor, possit, quę duriora sunt atterere & cõminuere, molliora et tenera nõ possit? vt strutionis calor ferrũ, columbę venter lapillos exterat, leonis verò calor qui tũ vehemẽtior tũ acrior est non possit? Rei igitur naturalis si qua est effectio quę nullius simpliciũ naturã & vim redolet, ea iure nequit ad permistionis vim ptinere. Huiusmodi est, tũ vẽtriculi tum cæterarũ partiũ concoctio. quę nõ tã elementorũ calori, quã efficiẽtis patientisq; familiaritati & similitudini asignãda est. *Ph.* Hoc quidẽ affirmãt, quicũq; calorẽ hũc ab elemẽtis esse cõtẽdũt. *Eu.* Iã igitur nihil erit quod nostrę sentẽtię aut cõclusioni aduersetur. Quandoquidẽ vnicuiq; animantiũ generi si proprium designatũq; est alimentũ, quod illi substantię affinitate familiare sit & iucundũ, fiet illius concoctio non ab elementorũ qualitatibus, sed ab ea substãtia cũ qua familiaritas est atque similitudo. *Ph.* Hoc sanè censuerũt tũ alij cõplures, tũ imprimis Alexãder, Aphro. & Galenus. *Eu.* Q uãquã omnis cõcoctio, maximè fit à cœlesti calore, iuuat tamẽ bono tẽperamẽto & mediocri elemẽtorũ calore, q. si nõ substãtia, tẽperie tamẽ et mediocritate ad cœlestẽ ꝓximè accedit. Si qua integra et laudabilis est ĩ nobis cõcoctio, ea diuini caloris est effectio:

 dépra-

Proœmio probl. Proœmio de simplicibus & tertio.

deprauata autem & vitiosa omnino ab elementis est. Temperies diuini caloris vim & effectionem corroborat, qualitatis exuperantia deprauat atq; peruertit. Bilis non ab illo quãtumuis aucto, sed ab elemẽtorũ solo calore profertur, quum mediocritatis legem velut per vim oppresit. Ergò id verissimum reputo quod à quibusdam dictum accepi, cœlestem illum calorem quantuscunq; sit, salutarem esse & vitæ conseruatorem: eum verò qui ab elementorum permistione natus sit, quoties iusto maior erit, pestiferũ & pernitiosum esse. *Ph.* Valde placet hęc interpretatio quę meo certè quidẽ iudicio, difficilium & obscurarum quæstionum claram habet & facilem explicationem. Reliquarum effectionum ést ne par ratio? *Eu.* Est sanè. Nulla siquidem elementorum temperatura causa esse potest cur vẽtriculus cibum arctissimè comprehẽdat, eumque cõtineat quoad sit plenè concoctus, huncq; depellat mox vt concoctus subactusq; fuerit. Equidem video vetustissimæ opinionis approbatione, omnibus in ore versari, omniumq; opinione tritũ, siccitatẽ retẽtioni adiumẽto esse. Sed hac vnica causa vẽtriculum vel aliã quandã particulam, vtile elementum auidius amplecti & tenere, noxiũ & superuacaneum reijcere et aspernari, aut vterum nouẽ integris mẽsibus fœtũ, suo complexu tenere, neq; hunc sinere prius elabi quàm ad absolutionem peruenerit, non nisi futili commentitiaq; opinione dici potest. Nã has functiones efficit vis quędam elementis præstantior atque diuinior, quę partibus singulis à prima origine est insita Iam verò quid est quod attractionem solius caloris, depulsionem aũt frigoris aut humoris vi fieri cõminiscuntur? Calidũ omne allicere & ad se quasi rapere, frigidum contrà expellere atq; propulsare cõpertũ quidem habemus, sed tamẽ promiscuè & citra delectum. Cæterùm quum quippiam non quiduis sed familiare solũ prolectet, non id solo calore, sed alia præstãtiore facultate efficit. Si enim in partibus corporis nulla alia quàm communis illa caloris ratio inest, qui fiat vt vnaquęque ex confusa & multiformi massa sanguinea, id solùm quod sibi accommodatum est & amicum prolectet: ob crassiorem substantiam, caro tenuiorem sibique finitimam, & cætera quæq; pro suæ naturæ modo? vnús ne elemẽti calor vtile internoscet, vt id demùm attrahat, frigus verò noxium sentiet depellendum?

Id ipsum

Id ipsum si est, eædem etiã vires cæteris inanimis insidebunt, vt quę eisdẽ vigent qualitatibus. Rectè Galenus affirmat, nõ modò nutritionem & concoctionẽ, sed & attractionem fieri substantiæ similitudine, & vnamquamq; particulam eadem vi qua lapis heraclius, ferrũ quod sibi vtile est, attrahere. *Ph.* Plura non opto, quibus istorũ fidẽ facias. Si enim ab elementorũ qualitatib' attractio depulsioq; nascerẽtur, harũ perquã euidẽs esset demonstratio, neque de illis veteres inter se tanta cõtentione decertassent: neq; Galeno alia atq; Erasistrato vel Asclepiadi sententia fuisset, quum easdem omnes statuerint elemẽtorũ vires. Perge reliquas functiões similiter excutere, ad vitales accedens. *B.* Galeno placet præcipuũ cordis opus esse, tum ipsius, tum arteriarum pulsationẽ, idq; vitale appellat, quoniam refrigeratione innatũ calorem, qui vitã tuetur, temperat. Pulsationẽ à calido fieri ait quòd frigidi particeps est. Verba eius hæc sunt: Nam calor insitus ceu semper mobilis, neq; intrò, neq, extra solũ fertur, sed alterum ipsius motũ alter semper excipit. Verũ (paulò pòst) ad superiora exterioraq; motionem & quasi explicationẽ, quòd natura calidus sit experitur: intrò autẽ deorsumque fertur, hoc est ad proprium principium viã init, quoniã frigidi aliquatenus particeps est: quippe ex calido & frigido tẽperatus. His apertè omnẽ vitalẽ functionẽ elementorũ qualitatibus assignat. *Eud.* Id, vt tibi sic & alijs fortasse multis, ita videtur. Sed id animo tamen penitùs intuere, nũ possit sola calidi frigidiq; tẽperies iugẽ hũc et irrequietũ diastoles sistolesq; motũ efficere atq; moderari? Pulsationẽ equidẽ magna ex parte gratia refrigerationis esse non dubitẽ: & quoties caloris intẽperies modũ excesserit, ex refrigerãdi necessitate crebriorẽ celerioreq; pulsationẽ reddi cõtra verò rariorẽ ac tardiorẽ quũ frigus dominabitur. At calorẽ atq; frigus perpetuæ motionis efficientẽ causam ponere, id omni ratiõe caret, req; & euẽtis refellit. Cur enim non reliqs partib' similiter atq; arterijs, hæc indita esset pulsatio, quũ sint omnes æquè ex calido frigidoq; tẽperatę? Quanquã igit populari ac crassa philosophãdi ratione pulsatiõis causam illic videtur attigisse, aliã tamen pro dignitate grauitateque rei præstãtiorẽ, alio loco acutius vidit, vbi eã causam nũc facultatẽ, nunc vi pulsantẽ appellat. In ipso cordis corpore vis illa est vnde id cõtrahitur ac dilatatẽque in omnes arterias ꝑ tunicas

Lib. De naturalibus facult. secundo.

earum influens, sic eas cogit aperitq́; quemadmodum ipsum cor. Quoniam ergo insitus & vitalis calor per arteriarum, capacitatem vnà cum spiritu in omne corpus effunditur: causa autem quæ pulsationem efficit, per arteriarum substātiam celerrimè defluit, perspicuum vel ex Galeni sententia fiet, hanc ab insito calore & à vitali facultate diuersam haberi. *Ph.* Cōclusa iam mihi videtur hæc omnis oratio: ex qua etiam probatū video functiones quas dicimus animales, vt quę altioris ordinis, planè diuinas esse, ac modo quodā inenodabili perfici. *Eu.* Consequens est omnino: animalis quippe functionis gratia, corporis partes dissimilares et organicæ concinnā aptamq́; figuram acceperunt. Atqui figuram ipsamq́; cōformationem non posse elemētis acceptam referri, sed planè diuinā haberi, Galeni est sententia. Necessum est igitur animalem omnem functionem, non ab elemētorum temperatura, sed ab instrumenti ratione modo quodam inexplicabili maximè primumq́; perfici. Hæc instrumenti ratio & vis, ea ipsa est quæ illud initio confinxit: ita enim Galenus prodidit vim illam fingentē quæ diuina est, conformatis instrumentis perpetuò assidere, eamq́; singulos musculos vt nouit ad vnumquemque motum necessarios, impellere, quòd instrumentis sola vti possit quæ illa conformauit. Quin & vitiata quouis modo figura, aut instrumēti proprietate, etiam si vitiata non sit illius temperatura, necesse esse instrumenti animalem functionem lædi (plerunq; enim manus vehementer incalescens vel contabescens, integrè mouetur atque apprehendit) planum facit non elementorum temperaturam, sed instrumenti rationem causam esse præcipuam quæ motum sensumq́; perficiat. *Phi.* Contradici video à nōnullis. Nam si quod instrumentum salua figura, magnitudine, numero, atque situ ingēs ex intemperie vitium quale est in paralysi contraxerit, id non solum deterius, sed & nihil penitus aget, etiam si nullus instrumenti, sed solius temperamenti morbus insit. Quę ratio viros spectatæ probatęq́; eruditionis eò adduxit, vt cōmodam elementorum temperaturam statuerent primā causam & præcipuam, è qua tanquam è radice nasceretur animalis functio: instrumenti verò rationem, causam secundariam & adiuuātem, per quam functio melius obiretur. Ipseque adeò totus in hanc sentētiam concedo, nisi me fortè aliò retrahis.

Lib. De fœtus formatione.

[redacted] ferentia, 63.

Eu. Hoc

Eu. Hoc si voles paucis perspicueque perfici, debes ad singula quæ propositus sum, respondere. *Ph.* Fiet pro virili. *Eu.* Similares partes quæ omnium primę coagmētantur, ex elementorum permistione constant, perficiunturq; harum temperamento. Ex similaribus autem constant organicæ: quare necessum est has etiam ex elementis constitui, ipsorumq; cōuenienti temperamento indigere. *Phi.* Hoc ipsum est quod dicebam. *Eu.* At præter eam similarium compositionem, instrumento insuper ex cōformatione, situ, numero & magnitudine, sua ratio accessit, longè quidem à temperamento diuersa. *Ph.* Est hoc sanè manifestum. *Eu.* Temperamentum igitur omnibus est partibus commune, sed similaribus primū & per se, organicis verò cum figura. Quocirca tum nutritio tum naturalis quæque functio, omni ex æquo parti organicę atque similari necessaria videtur. Animalis autem functio, siue ad motum siue ad sensum comparata, solius est instrumēti, nulli parti similari quantumuis perfectę concessa. Hęc igitur à sola instrumenti ratione, non autem à temperamento profecta est. Quid dici potest obtusius, quid peruersius, quid intolerabilius, quid inscitius, quàm temperaturā, causam motionis haberi, quę nihil sola, ne eius principium quidem efficere posset? Si pars similaris gratia organicę est, erit illius tēperamentum propter instrumēti rationem. Atqui finis perfectior est iis quæ in finem contendunt, quare ipsa instrumēti ratio perfectior est temperamento, quanquam hoc magis videtur ad vitæ necessitatem & vsum conuenire: ipsaq; instrumenti ratio imperatoris, temperamentum verò gregarij & auxiliarij militis personam geret. Si extincto instrumēti natiuo calore, partibusq; vehemēter refrigeratis in paralysi motus sensusq; perit, id non idcirco fit, quòd bona tēperies causa motus esset principalis, sed quòd esset præparatio quędam adiuuans & facultati mouenti necessaria, qua certè sublata omnis illius actio intercidit. *Phi.* In paralysi de qua iamdiu dissero, salua est & integra instrumenti ratio, quam actionū causam statuis: cur igitur ea motum non efficiat? *Eu.* Quòd plerunq; functionem præpediri cernamus, nequaquam læsa principali causa, sed duntaxat sublatis læsis ue adminiculis, quibus in agendo nitebatur: quanquam in paralysi vitium quoddam est instrumenti, obstructus quippe neruus est, quo

O iiij ani-

animalis spiritus illabitur. Sed iã id velim alio tibi argumẽto firmari, animalem functionẽ ab instrumenti ratione perfici. Animal nõnne quauis stirpe nobilius est & præstantius? *Ph.* Est opinor. *Eu.* Hanc vnde coniecturam facis? *Ph.* Quoniam corpus video & maiori figurarum varietate, & numeroso magis instrumentorum apparatu instructum. *Eu.* Quoniam igitur vnicuique corpori indita est anima, quæ ad illius functiones & vsus accommodetur, si animanti præstabilius absolutiusq; quàm stirpi corpus datum fateris, necessum est tum illius functiones, tum animam harum effectricem, præstantiorẽ diuinioremq; putes. *Ph.* Id omnes philosophi profitentur. *Eu.* Si primę illę causæ tam longè distant, dissidebũt sanè & præmunitiones, & instrumenta quibus agunt, sientq; alia naturalis, alia sentientis animę, hæcq; illis multò præstãtiora, nempe animalis spiritus & instrumenti ratio, non ab elementis sed diuinitùs accepta. Iam verò quid de principibus animę functionibus apprehẽsione, ratiocinatione, & memoria dicam? Vt enim eæ longè cæteris antecellunt, sic & causas habent ijs multò præstãtiores, quæ rectè nequeunt ad elementorũ permistionẽ referri. *Ph.* Audistin' Brute, hanc omnẽ de functionibus interpretationem? *B.* Audiui, planeq; totam memoriter complector. *Phil.* Quid illa veritatis tibi videtur præ se ferre? *B.* Superiorũ sanè consequẽs est, & illis naturali colligatione consertè contexteq; connexa. *Ph.* At ea plurima functionum genera instituit, quæ omnino sint supra vim elementorum & demonstrationis philosophicæ. *Br.* Video, neque id putem alienum à philosophia, vt neque cætera omnia, quæcunque hactenus in disputationem adducta sunt. Inauditum id parumque vsu tritum, cœlestis aut diuini nomen me multò vehemẽtius quàm res ipsa torsit. In medicinæ physiologia satis quidem mihi esse duco, si humani corporis cõpositionem ac structuram singularúmque partium functiones et vsus mente consequar: parùm curans, siue illarum causas rerum primordijs & temperamento, siue diuiniori origini attribuãs. Id enim parùm confert ad medendi rationẽ planè philosophicum, & in quo satis fuerit probabili ratione niti. Quocirca subtili' quàm satis est illis perquisitis, ad ea quę magis seria sunt diuerte. *Eu.* Iãdudum animus erat hęc tentare ac periclitari, sed obstinata ista vestra pertinacia nobis in

mora

mora fuit. *B.* Nunc igitur demum si ita videtur, quod totius est disputationis nostræ caput aggredere: morbos dico occultos, quibus diuinum quiddam inesse commemoras.

PARTI SIMILARI NON VNICVM SED tria morborum genera insidere, & qui sint materiæ morbi. Cap. IX.

EVDOXVS.

IN hunc vastissimum medicinæ campum si descēdemus, sæpè quidem hærebimus in salebris, quibus is vndiq; conspersus est: eritq; necessarium in vias incurrere non satis tritas, & quę fortassis parùm vos oblectēt. *Ph.* Huc ipsi concessimus vt ardua quæq;, spinosa et inuia consectaremur, quæ nos fortasse terendo plana reddemus. Agè igitur omissa omni contentione, reconciliataque voluntate nostra, ne sit molestum communi studio rem omnem veritatis cognoscendæ causa indagare. *Br.* Pulchrè mones, iamdudū illius contemplationis efferor desiderio. Cùm itaq; simus grauioribus laboribus curisq; vacui, in hoc diuerticulo ab omni turba & strepitu seiūcti, liberè scrutemur ipsam veritatis lucem, neque vlli authorum tam sis addictus, quin tuā de morborum causis sententiam (tametsi à popularibus sensis alienam) in medium proferas. Non enim huc ipsi concessimus audituri quid hac de re alij, sed quid tu sentires. *Eu.* Quādo his me suasionibus tāquam stimulis acriter vrgetis, ad rē aggredior, & demonstrandum suscipio in parte similari tria esse morborum genera, quę vix quisquam apertè videtur persecutus. Hoc autē vt expositione perspicua illustretur, altius ex Galeni arte morborū summa genera repetamùs. *Ph.* Tria ille cōstituit, similare, organicū et cōmune quod cōtinui dissolutionem primus appellauit. *Eud.* Organico & communi suppresso, de vno similari quęratur. Quot ergo huius status differentias? *Ph.* Tot nimirum quot intemperiei genera. neque enim aliud est similaris morbus, quàm noxia intemperies. Hæc autem distribuitur in quatuor simplices, totidemque compositas: hasq; singulas volunt nunc ex humoris cuiuspiam vitio, nūc citra humorē prægressa ex causa cōtrahi. *Eu.* Agè

Eudoxus, Agè Brute, hi ne sunt omnes partis similaris morbi? *Brutus*, Nullum his adnumerat Galenus: nam qui in bona similaris partis temperie omnem illius sanitatem constituit, omnem profectò eius morbum ex læsa mutataque temperie nasci confirmat. *Eudoxus*, Cæterùm si qua sunt in parte similari præter temperamentum, quibus sanitas illius & integritas conseruetur, nónne necesse fuerit in bona illorum constitutione sanitatem, in mala morbum collocare? *Brutus*, Necessarium profectò. *Eudoxus*, Atqui duo insunt temperamento præstantiora, subiecta materia, & species. *Brutus*, Id sanè est quod tantoperè ex te audire postulamus, vtque in illis morbos inesse putes. *Eudoxus*, Est id quidem explicatu per quàm arduum, quod etiam si dilucidè explicetur atque demonstretur, minimè tamen tutum sit inuulgare. *Brutus*, Expedit tamen in hanc contemplationem paulò acrius grauiusque incumbamus, vt eius obscuritate discussa veritas illucescat, & à nobis fructus percipiatur vberior. *Eudoxus*, Meministis non ita pridem me demonstrasse medicamentis alias à materia, alias à temperamento, alias à forma vires inesse, id nunc ad corporis partes commodè transferemus, quarum quæ similares appellantur tria hæc in se discreta continent, materiam, temperamentum, & essentiam, quæ illarum species dici consueuit. Temperamentum quum ex elementorum sit qualitatibus, in accidentium genere merito recensebitur, materia verò illi substernitur, à qua pars laxa aut astricta, mollis aut dura, crassa aut tenuis euadit. Cor calido siccoque temperamento est, neque admodum dissimili sunt pulmones: at materia distant absuntque longissimè, vt quæ illi densa grauisque sit, his rara atque leuis. Haud secus renes frigidum nacti temperamentum, cor verò calidum, summo discrimine disiunguntur: vtriusque tamen materia compacta est atque densa. Hanc materiæ vim spectantes tum philosophi tum medici, renes, cor & iecur terrenum appellant, quo nomine constat non temperamentum, sed materiam designari, quę illis perinde ac terræ crassa, compacta astrictaq; inest. Iam verò partis essentiam atque speciē à materia & à tēperamēto diuersum quiddā esse, mihi persuasit Aristoteles cùm ait, rationem eam qua caro aut os est, non

est, non à primis elementis, sed à semine & diuiniore principio nasci. Non enim quicquid similiter atque os densum tactúq; frigidū deprehendimus, id continuò os est, sed est præterea necesse ôsis essentia propriaq; ratio accedat, qua detracta ne ipsa quidem elemēta vel idonea temperie permista os effecerint. *B.* Hæc mihi cum superioribus satis videntur cohærere, si modò tu his eum Galeni locum concilies qui in vnaquaque similari parte ait substantias tres haberi solidam, carnosam & spirituosam, ex quibus is ait virium substātiam compleri. *Eu.* Id quidem facile: nam solida atque carnosa, eam quam dixi partis similaris materiam constituunt. Spirituosa in qua calor est insitus, ad formā refertur ac pertinet. Hęc porrò singula Galenus ait ex congrua elementorum tēperie consistere. Quæcunque igitur in parte similari inesse cogitamus, vel illius materia sunt vel forma vel temperamētum. *B.* Importunus orationem tuam interpellaui: reliquam verò contemplationem persequere. *Eu.* Tria igitur quū sint ex quibus pars vnaqueq; similaris constituitur, tria quoque sunt per quæ illa subsistit atque conseruatur, quorum vnoquoque pereunte continuò pars tota perit. Vt autē tria sunt per quę pars subsistit, ita & tria sunt per quę vel bene vel male subsistit: quandoquidem contrariorum eadem est subiecta materia. Illorum trium integritas & moderatio, partis est sanitas, eorundem contraria immoderatio morbus. Quocirca vt partis similaris sanitatem ita & morbum necesse est in tribus constitui, triaq; fieri similarium morborum genera, vnū materiæ, alterum temperamenti, tertium totius substantiæ. Hoc autem iam velim ex partis similaris actione cōfirmare, ac docere huius robur à tribus illis dimanare atq; cōseruari. Quanquā enim similaris partis actio illius formę atq; essentiæ refertur accepta, ad illam tamen materia atque temperamentum maximum habent momentum, quorum ope destituta nihil quicquam forma sit effectura: vt vno quolibet istorum pereunte continuò pars tota perit, omnisq; illius actio intercidit, ita etiam vno quolibet læso & à natura sua discedēte, pars tota longè deterior & infirmior euadit & ad opus suum inexpeditior. *B.* Id obsecrò nobis paulò apertius ob oculos pone, & inductione quadam illustra. *Eu.* Faciam sedulò. Principiò congruens partis temperamentum ad actionū

perfe-

perfectionem cõferre, vitiosum autem illas impedire, & imbecillitatem accersere, satis superque notum arbitror. *Br.* Id certè tibi assentior, quod omnibus obuium clarumq; est, non alia fulciendum demonstratione: siquidem Galenus passim contendit ac tuetur, omnem imbecillitatem intemperiei sobolem esse, qui & temperamentum omnis actionis principiū causamq; statuit. *Eu.* Vitiata porrò materia partis robur atq; valetudinem infringi, hinc docere velim quòd nonnullis vẽtriculus neque acetum, neque sinapi, neque piper, nec denique quicquam acre aut mordax, alijs omnia facillimè toleret: deinde quòd odoribus alij oblectentur, alij citra offensionẽ eos ferre nequeant. *B.* Consentiunt certè hæc cum vero omnia, sed tamen si permittes, causam eorum ex Galeno dicemus, quòd alijs exquisitior & quadam veluti exuperantia acutior alijs hebetior atque obtusior sit sensus. *Eu.* Rectè quidem, at verò exuperantis deficientis ue sensus, quænam causa statuetur? Non intemperies: multi nanque intemperati, eiusmodi nihil experiuntur aut sentiunt. Vna igitur causa sit oportet, quòd ventriculus cerebriq; meninges raræ ac laxę, quasi dissolutæ atq; imbecilles, à quibuslibet externis iniurijs promptè offendũtur. Permultos videas optimo temperamẽto, qui neque calorem, neque frigus, neque laborem, neque vllam exuperantiam perferũt: hac sola ratione, quòd molli, raro laxoque sint corpore. Tale autem euasit vel ex pauco imbecilloque semine, vel ex molliore delicatioreque vita: ex qua etiã molles solẽt appellari. Plurimos econtrariò videas intemperatos, vt rusticos & agrestes, qui tamen validi sint, & multo facilius externas iniurias perferant, hac ratione quòd partes singulas, ossa, neruos, tendones, omnesque fibras solidas habent atque densas. ex quibus compactum corpus firmũ atq; robustum euadit, ad omnia perferenda comparatum. Tale vel ex robustiorum parẽtum copioso validoque semine procreari solẽt, vel exercitatione, consuetudine & vsu conquiri. Quanquam autem Galenus locis quibusdam omnem corporis actionem temperamento refert acceptam, passim tamẽ libris Methodi fatetur partis materiam atque substantiã non parùm ad robur pertinere. Quum enim ait naturam omnẽque virium substantiam ex spiritu, ex carnosa specie ac ex solidis ipsis constare, horumque singulorum & qualitatem &

11 Methodi & 9.

quan-

quantitatem seruandam esse, nónne hoc ipso conuincitur nõ solum temperamentum, verùm etiam illorum substantiam quę partis similaris est materia, ad virium robur magnam opem conferre? Præterea vbi in medendi pręceptis, partis quę vim & vsum habet toti corpori communem, cuiusmodi est ventriculus, aut iecur, robur seruare iubet, à relaxantibus abstinet, quòd partis substantiam statumq; optimum dissoluãt. Astringentia verò, quorum vis est ad corporis constantiã & stabilitatem, cõmendat. Libris de tuenda sanitate, duras frictiones artus corroborare tradit, quòd illorum substantiam atque materiam compactiorem firmioremque reddant. Ac ne singula longius persequar, is passim docet partis bonã habitudinem atque agendi vim, non à solo temperamento, verùm etiam ab ipsa illius materia proficisci, vitiumque materiæ imbecillitatis actionisque læsę causam & morbum esse. *Phi.* Probè id assequor quod pro summa tua eruditione nobis planum fecisti: quod autem reliquum est exequere, vt à partis essentia ac specie, illius robur & agendi vim teneri putes. *Eu.* Id non admodum anxiè tibi exposuero. Vt enim struthiocamelus non elementorum calore, non insito temperamẽto, sed toti⁹ essentiæ natura ferrũ exterit et cõcoquit: ita & quæcunq; in nobis sunt partes totius substãtię vi concoctionẽ, nutritionẽ harumq; administras functiões obeũt, quemadmodum motum atq; sensum. Partis autem tota substantia est, quam et speciem et interdum facultatem appellamus. Plurimus est Galenus vt eiusmodi facultatum præstantiam dignitatemq; demonstret, tum principum trium quæ corpus vniuersum gubernant, tum earum quæ vnicuiq; parti regendæ fuerunt addictæ: omniumque substantiam acrius subtiliusq; philosophatus, a partis materia & à tẽperamento diuersam instituit. Tria igitur omnino sunt quibus similaris partis substantia cõpletur & cohęret, quibus illius robur stabilitasq; cõsistit, et quibus omnis illius actio perficitur. *B.* Nihil ista demõstratione luculẽtius. *Eu.* Si vnũquodq; istorũ tũ roboris, tũ obeundæ functionis causa est, bene cõstitutũ integras, male vitiosas deprauatasque functiones obibit. Atqui bona ea constitutio sanitas est & appellatur, mala verò morbus. Quocirca necesse est in tribus illis & sanitatem & morbum collocari, & in parte similari tria fieri morborũ genera.

Vnum eſt materię immoderatio, alterum intemperies, tertiũ totius ſubſtantiæ corruptela: quæ ſingula partis actionẽ primùm ac per ſe præpediũt. Si diſputationem totam velis Galeni ſententia concludi, in hunc locum quo tres imbecillitatis cauſas, triaq́; morborum genera expreſsit, mentem aureſ-que erige. Quæ (inquit) immoderatè laxant ſoluunt robur, quare & partis virtutem: quæ autem ſupra modum refrigerãt natiuum calorem extingunt, qui fortaſsis (vt nonnulli arbitrantur philoſophi ac medici ſummi) ſubſtantia virtutum exiſtit: aut ſi non hoc, ſaltem primum et maximè neceſſarium earum inſtrumentum. Iam verò & qualitates quædã extraneæ virtutes diſſoluere poſſunt. Hac oratione Galenus læſarum virtutum cauſas tres vel inuitus fatetur, relaxantia, refrigerantia & alienas qualitates: quidq́; horum ſingula in parte ſimilari immutent & labefactent: atque relaxantia materiam, refrigerantia temperamentum, extraneas qualitates facultatum ſubſtantiam demoliri: has quidem primum ac per ſe, id eſt proximè, alia duo ex accidenti, qua ratione vel materiam vel temperamentum peruertunt, quæ prima ſunt facultatum inſtrumẽta. Ex his perſpicuum euadit tria illum in ſimilari parte morborum genera ſedibus diſcluſiſſe: hæc ipſi appellauimus materiæ immoderationem, intemperiem, & totius ſubſtantiæ corruptelam. Hęc iam placet non modò in animis, ſed etiam in oculis conſpectuq́; omnium exponere, & quaſi exemplis illuſtrare. Ventriculus vt pars ſimilaris tanta plerunq; imbecillitate corripitur, vt nihil alimenti cõcoquat, & cruditas ac lienteria ſequatur. Hanc autem cõtrahit, aliâs impẽſe refrigeratus vel immoderato frigidæ potu, vel lactucarũ eſu: aliâs relaxatus, immodico olei tepẽtis hauſtu: aliâs extraneis venenatiſq́; qualitatibus laceſsitus, hoc & epoto veneno & in exanthematis, et in alijs cõpluribus morbis popularibus obtingit, quibus cardiaca remedio ſunt. Imbecillitatis lęſeq́; functiõis tres hę cauſæ, tria in parte ſimilari morborum genera ſunt. *B.* Iſtæc quidem magna probabilitate dici video: quæ tamen fient illuſtriora magiſque conſpicua ſi minutius concidantur, illorũmque differentias perſequaris: nam in ſingulis vtilior eſt exercitatio doctrinæ. Similarium morborum genus in octo intemperies diſtribui recipimus, quarum ſint ſimplices quatuor, coniugatæ totidem, hæq́;

Lib. 2. artis ad Glauconem.

hæq; aliâs purè, aliâs ex humorum influxu natæ. Immoderatæ autem materiæ, quas tu nobis differētias enumerabis? *Eu.* Ea quidē mollis est aut dura, laxa aut astricta, tenuis aut crassa, rara aut densa: quæ cùm immoderatius excreuerint, vnius materiæ morbi sunt. Hę tametsi possunt quotidianis obseruationibus deprehendi, insignioribus tamen exemplis clariores fortasse fient. Quod Ruellius non ita pridē literis memoriæq; mandauit, id ipsi vidimus, in milite quodam ossa crurum, brachiorum & fœmorum ex morbo tam mollia & flexibilia euasisse, vt cęrę modo facilè sequerentur quocunq; torqueres: quę tandem balnearum naturalium vsu (eiusmodi erant aluminosę) in pristinū vigorem robúrq; restituta sunt. Puellam cernimus nostra vicinia articulorum vinculis adeò laxis, vt quocunq; velis artus inuertas, quod illi ab ortu vitiū est. His qui argentea vasa inaurant, solius hydrargyri vapore nerui eousque emolliuntur ac si paralysi laborent: quam idcirco non pauci è iunioribus medicis neruorum mollitiē, alij neruorum dissolutionem appellarūt. Hæc vitia nulla intemperie, nullo vel conformationis vel quātitatis vel numeri vel situs errore comitabantur: quocirca nec temperamenti nec instrumenti, sed vnius materiæ morbi existimari poterant. Si quādo vētriculus, corporis membranę, aut cutis præter modum tenuis raráque, aut contrà si crassior densior ue existit, quis tam somnolentus est ac nihil cogitans, vt illam morbo & vitio teneri neget, vidēs vel vltra modum dissolui corpus vel vitę necessariā trāspirationē cohiberi. Hic autē quū dico rarum aut densum, laxum aut astrictum: non ea intelligo vitia quæ venarum, arteriarum, aliorúm ue instrumentorū ductibus incidūt, quòd morbi sint in figura: sed quę pars similaris ex primordiorum concursione & permistione contraxit: ea quis non iudicet morbos esse partis similaris? *B.* Certior sum multo quàm dudum: sed quid obsecrò si illa ad intēperiem referat Galenus, ex qua tāquam ex causa prodire velit: nam & secūdas qualitates omnes à primis, & à temperamento ortum initiúmque sumpserunt. *Eu.* Vide quo res euadat, & ne dum Galeni partes tueri conaris rebus ipsis quasi nubes offundas. Etenim si omnia partium vitia quę à secūdis sunt qualitatibus ad intēperiem reuocat, necessitas profectò simul coget morbos quosdam instrumentarios eodem

pertinere: cuiusmodi sunt lene et asperum. Et qua ratione dicis secundas qualitates ad primas tanquam ad causam referri, eadem instrumentarij morbi omnes ad intemperiei genus referentur, quòd vnum temperamentum conformationis & instrumenti causam Galenus instituat. Quę qui ita esse contendit, quid aliud quæso quàm summa morborū genera cōfundit ac perturbat? Quid aliud quàm omnem doctrinę vim inexpiabili scelere peruertit? Omnis quippe docendi via ac ratio, artificio quodam & expolitione distincta proponi debet, quam si tollas omne doctrinę lumen extinguitur. Itaq; si dilucida conspicuaq; morborum cognitio quæritur, necesse est summa primaque illorum genera ex partium quibus insunt generibus constitui, vnumq; similarem appellari, alterū instrumētarium, tertium communem. Ac deinde horum singulorum differentias, ex eorum quæ vel partis similaris, vel instrumenti rationem complent differentijs sumi. Quamobrem vt omnis vel figurę, vel magnitudinis, vel numeri, vel situs permutatio, instrumentarius morbus est: ita profectò et omnis, vel materiæ, vel temperamēti, vel formæ, id est totius substātię offensio morbus est similaris, fientq; necessariò molle & durum, laxum & astrictum, tenue & crassum, rarum & densum morbi similares ab intemperie diuersi, in vna materia positi, qui & immoderatę materiæ differentiæ sint. Hæc autem quę dixi velim ex curandi ratione confirmare. Medicamenta quæcunque hominum ars atque industria inuenit morbis curandis idonea, vel ex primis, vel ex secundis, vel ex tertijs qualitatibus vires habent, quibus & nonnulli quartas adijciunt. Primæ illorum vires ac facultates intemperiei morbis succurrūt ac medētur, secundæ verò immoderationi materiæ, tertię & quartę ijs qui totius substantiæ vim roburque dissoluunt. Quanquam autem Galenus omnes neruos contendit vt secūdas illas facultates ex primis prodire atq; nasci demonstret, quemadmodum tertias atque quartas ex primis & secundis: illas tamen necessariò distinctis generibus seiungit. Si qua pars corporis inde facta est imbecillior, quòd immodicè relaxata aut dissoluta sit, huic medicamentis non calidis aut frigidis, sed planè corroborantibus succurritur. Huiusmodi sunt adstringentia, quorum vis & facultas non in solo temperamento, sed in materia penitùs insidet, quæ crassa den-

ſa denſaque eſt. aliâs comite calore, vt in abſynthio, in myrtho, in aloë, in rheobarbaro: aliâs cum frigore, vt in roſa, in flore mali punici, in galo, in rhoë. Quin etiam ſapores quod ſecundarum qualitatum indices ſint, Galenus libro de ſimplicibus quarto demonſtrat, ex medicamentorum materia veriùs quàm ex temperamento & prodire & diſtingui. Itaque vt medicamentorum primæ facultates intemperiei, ita & ſecundæ materiæ morbis ſuccurrunt vereque medentur. Hoc morbi genus rarũ quidem video vixque ſolitarium extitit, de quo proinde ſatis egiſſe videor. *Bru.* Neque profectò ampliorem illius demonſtrationem velim, cui vt neceſſario in primis aſſentior. Te verò pro tua in nos beneuolentia etiam atque etiam rogo & obteſtor, vt quos totius ſubſtantiæ morbos appellas, eadem demonſtrationis vi perſequatis.

DE MORBIS TOTIVS SVBSTANTIAE, & quanti ij ſint in arte momenti. *Cap. X.*

EVDOXVS.

NON deſinetis (video) me laceſſere, & ad imparia meis viribus prouocare. Eſt quod exigitis perquàm obſcurum & inauditum, nullaque hactenus arte comprehenſum, vt idcirco, me pudeat eius tractationem ſuſcipere. Cæterùm quoniam id rei medicæ tanti intereſt, vt optimam illius partem continere videatur, nolim vobis tanta in re deeſſe. Hanc ſi ſtudius explanauero, ruſticę & familiari diſputationi tribuetis, in qua quæ clam diſſeruntur non tam exquiſita & accurata eſſe debent, quàm quæ magnis vigilijs elucubrata in publicum proditura ſunt. Tota rei ſubſtantia perfectio eſt & integritas, qua res vnaquæque conſiſtit. Hæc quoties immutatur & de perfectione decedit, res tota continuò perfringitur: ipſaque illius deceſsio, morbus eſt totius ſubſtantię. Quoniam autem omnis mutatio ſubſtantiæ,

aut procreatio est aut corruptio, qualitatis verò alteratio, rectè videbimur decessionem hanc & mutationem de optimo statu, totius substãtiæ vel corruptionem vel corruptelam appellare: quæ si nondum cõsummata fuerit, substãtiæ morbus est: nam perfecta cõsummataque corruptio interitus est. *Ph.* Hîc obiter audire velim quid inter corruptionem & putrefactionem intersit. *Eu.* Illa latius sese fundit, hæc angustioribus coarctatur terminis: siquidem quæcunque putrescunt, eadem corrumpuntur, non tamen hæc retroaguntur, nec quęcunque corrumpuntur eadem statim putrescunt, nam & hominem & viuens omne, morte corrumpi dicimus etiam si nondum putrescat: & lignum dum crematur, corrumpi quidem at non putrescere. Res vnaquæque putrescit, cùm eius temperie sensim dissoluta, proprius natiuusq; calor (qui omnia regit & continet) euincitur ac deficit: siue ab ambiẽte calore dissipat⁹, siue à frigido aut ab alienis qualitatibus extinctus, refrigerato & extincto calore, naturalis & aqueus humor dominatur, vndique redundat & diffluit, quippe nec iam alicunde coërcitus nec sicco temperatus. Neq; verò Galenus dum partium aut humorum corporis putrescentium vnam obstructionem causam statuit, ab hoc Aristotelis instituto quicquam recedit. Nam obstructio caloris transpirationem ventilationemque prohibet: prohibita ventilatione calor refrigerio destitutus hebetescit & extinguitur. Calore demũ fracto & debilitato humor euagatur ac diffluit, calorisq; vi et dominio destitutus computrescit: cui ferè comes est fœtor & graueolentia. Putredine magis ac magis inualescẽte, proprius calor elanguescit simulq; naturalis humor dissipatur & partes sicciores euadunt, quasi marcore consumptę qui omnis putrefactionis finis existit. Omnia enim quæ putrescunt, tãdem in fimum ac cinerem extabescunt. Simplex corruptio non eo naturali ordine ad marcorem sensim progreditur, sed externarum causarum magna vi, tanta celeritate propriam substantiam dissoluit vt putrefactioni tẽpus non suppetat, et prius corruptum quippiam appareat quàm putredine tentetur. Corrumpentium causarum, aliæ temperamentum, aliæ ipsam rei substantiam primùm ac per se inuadunt. Hæ totius speciem exterminant, parùm admodum læso temperamento. Itaq; vt corruptio, ita et morbus quem to-

tius

tius substantiæ corruptelam appellamus, aliàs cum putredine fit, aliàs sine putredine. *Bru.* Hic multa veluti in aceruum congeris, quæ pro mea virili enitar paulò accuratius intelligere. Primùm quidem morbos omnes qui ex putredine profecti sunt, siue ea in spiritibus esset, siue in humoribus, siue in partibus ipsis, videris totius substantię morbos nuncupare, quemadmodum & febres omnes putres, & morbos quamplurimos ex humorum corruptela natos. *Eu.* Sic sanè, neque hos possum ad intemperiei genus vllū referre: vt enim ipsa rei species à temperamento, ita & putredo ab intemperie distat: neque putredinis vitiū intemperiē, sed totius substātiæ morbum appellarim. *Br.* At nihilo minus putredo nusquam solitaria & citra intemperiem obtingit. *Eud.* Esto omnem putredinem comitetur intemperies, quemadmodum totam rei substantiam comitatur temperamentum, eadém ne idcirco censeri debent? Valida intemperies tum humores, tum partes ipsas plerunq; obsidet, cui nulla putredo succedit. Et quū in ardente febre humores computruisse dicis, non solùm intelligis illos vehementer incaluisse, vt solo refrigerio ad curationem sit opus: sed prεter calorem aliud vitium, idq; grauius animo cōcipis, quod solis refrigerantibus emendari nō potest, sed vacuari indiget & è corpore procul amandari. In partibus singulis intemperiei atque putredinis conspectius discrimē elucebit. Nemo quippe pulmones, lienem, vel iecur incaluisse idem esse dicat, atque computruisse. Intemperata illa minimè, putrida verò facilè oculorum iudicio in dissecto cadauere, animaduertes. Fuerít ne vlla demonstratio sensuū fide præstantior? Possum tamen & hoc intemperati putridíque discrimen curandi, legibus stabilire. Quandoquidem membrum inflammatum refrigerādo persanamus: putridū & sphacelatum non item, sed præcidendum id extirpandúmque est: nam omnino præter naturam cùm sit, sese auferendum indicat. Sic omnes ex putredine morbos non intemperiei, sed totius substantiæ genere comprehendi putato. *Br.* Hoccine nouum & inauditū morbi genus, quod totius substantiæ vis appellari? *Eud.* Non hoc solum, sed etiam maius quiddam & præstantius consequor, quan quam ne prætermittendum. Vt autem planius mentem meam ipsámque rei veritatem concipias, eius memineris quod non ita pridem

dicebam, corruptionem aliã ex intemperie, aliã ex alijs corrumpentibus causis fieri. Hinc totius substantiæ corruptela duplex statuatur, vna intemperiẽ, altera causas alias cõsequitur: illa putredo, hęc corruptio est. Itaq; totius substãtię morbus duplex erit, vnus manifestus, alter occultus. Manifestus intẽperiei succedit, isque vel putredo, vel putredinis soboles est, quæ quum ex propria partis tẽperie dissoluta procedat, manifestam quidem causam habet. Vt enim idoneum rei cuiusq; temperamentũ ad totius substãtiæ cõseruationẽ necessariũ est, ita illius dissolutio totius substantiæ dissolutionem infert, eamque ferè cum putredine. *B.* Hunc ergo morbũ intemperiei adnumerabam. *Eu.* Et male quidem. Non enim si putredo intemperiei succedit, eadem idcircò censeri deber, sed est, vt dixi, genus diuersum. Occultus porrò totius substãtiæ morbus est, qui nõ ex dissoluto rẽperamento, nõ ex simplici putredine, sed ex abditiore quadam causa processit. Abditior illa causa supra elementorum cõditionem est, quæ dum nobis est infensa, non corporis temperamentum, sed totam illius substantiam primùm ac per se offendit, vt cui sit prorsus inimica. Hoc causarum genere numerantur omnia pestifera, deleteria & venena, quorũ ferocia in natiuum nostrum diuinumque calorem, in ipsumque vitæ principium maximè ac primùm sæuit atque debacchatur. Non enim eiusmodi causæ sola putredine (vt rudioribus plerisque visum est) sed occultiore quadam vi infensæ sunt. Qui vnam putredinem, epidemiorum, pestilentium, cõtagiosorũ & venenatorum morborũ causam esse cõtendunt, maximis tenebris offusi omnia permiscẽt atq; perturbant: vt qui inuestigandi solicitudine abiecta, vehementissimos quoq; morbos nullo delectu vel ad plethorã, vel ad cacochymiam, vel ad obstructionẽ, proximè verò ad putredinẽ quę ex illis genita sit referunt, vt non aliud quàm has causas tota arte illos audias circũferre & intonare, quasi nihil maius posit in corpus irruere. Quum aliquis integrè sanus accessũ ad pestiferum peste corripitur, aut à rabido cane demorsus in rabiem agitur, aut scorpionis compunctu, aut hausto toxico extinguitur, quis quęso tam hebes statuat vnã omniũ putredinẽ causam, quæ tam varia, tamq; multa efficiat nullo alterius concursu? Quę posit tam vehemens tamque perniciosa putredo in homi-

nem nec

nem nec plethora, nec cacochymia, nec obstructione correptum repentè irrumpere? Magna certè pernicies plerunque hominem rapit nullis eiuscemodi causis inquinatū: quemadmodū & hæ causę interdum iugulant, nulla comitâte pernicie, ex quibus à putredine pernicies internosci discernique potest: breuis certè et cōpēdiaria, sed periculosa nimis isthæc medendi ratio, quæ solas putredinis causas animaduertit. Ex Aristotelis sententia nuper demonstrauimus res quascunq; interire et corrumpi, aliàs sensim dissoluta temperie inductáque putredine, aliàs tota illius substantia ab externis quibusdam causis offensa. Quis ergo dubitet & hominem vtrisque ex causis occidere atq; dissipari? Vt is nō solùs temperamēti sed etiam spiritus & innati, eiusque diuini caloris beneficio viuit & subsistit: ita necesse est alias haberi causas quæ dissoluto temperamento putredinem inuehant, alias esse quæ innatum calidum viteque principium extingunt atque diripiunt. Hęc autem dissolutio, totius est substātię corruptio quā definimus: ad hanc quę deducit cōstitutio vel affectio, occultus est totius substantiæ morbus, de quo iamdiu disputatur. *Ph.* Nō probabilia solùm, sed necessaria quoq; hęc esse video, & ad vnguē memini vt parti similari tres morbos inesse, intemperiem, materię immoderationem & totius substantiæ corruptelam, ex Galeni mēte deduxeris. Quoniam verò totius substantiæ morbum tanti in arte ponderis esse iudicas, nunc pressius & diligentius locos quibus hūc Galenus affirmare videatur si quos habes exprome. *Eud.* Vnus è quinto de simpliciū medicamentorum facultatibus elicitur, vbi hūc in modum scribit, Ostensum est medicamento naturam esse alterandi aut vna quapiam qualitate, nempe aut calfaciendo, aut refrigerando, aut humectando, aut exiccando, aut dictorum coniugatione quapiam: aut tota sua substantia, sicuti complura letalium venenorum, nec pauca alexiteriorum seu amuletorum, & purgantia omnia, & multa quæ vocant attrahentia. Duplicem audis commutationem (sic enim ἀλλοίωσιν verto, quam alterationem iuniores dixere) vnam primarū qualitatum, alteram substantię: nos si naturæ modum excessit, hanc substantiæ corruptelam appellamus. Est & alter eodem libro locus, quo in eandem sentētiam scribit, duplicem esse alexiteriorum naturam, aut enim commutare, aut ex af-

Cap. x

fecto

› fecto corpore pellere bestiarum virus corrumpendi natura › præditum, vel mortiferum medicamentum: & commutare › quidem, aut vna tantùm qualitate, aut duabus in vnum con› iugatis, aut totis substantijs, inanire verò totius substantiæ si› militudine, & calore cum partiũ tenuitate coniuncto. Quid istuc est κατὰ τὰς ὅλας οὐσίας? Si medicamenta nos afficiunt aut suis qualitatibus aut tota substãtia, necesse est corporum nostrorum, aliâs qualitates, aliâs totam substantiã mutari. Hęc autem mutatio si multum de optimo statu decedat, & naturæ limites prætergressa sit, totius substantiæ morbus erit. Ne autem vnius loci authoritate parùm firma videatur testimonij fides, alium proferam ex commentario secundo libri de natura humana. Quum Hippocrates morbos alios à victus genere, alios à spiritu quem trahimus fieri proponit, hûc idcirco in omnes publicè grassari putat, quòd inspiratus aër omnes attingat, qui morbidam in se quandam excretionem habet. Ad cuius præcautionem atque curationẽ, iubet loca in quibus morbus grassatur mutare, & quàm paucissimum spiritum ducere: quam τοσαύτην ἀπόκρισιν dixit, Galenus expirationem interpretatur proprietate totius substãtiæ infensam. › In expirationibus, inquit, quæ proprietate totius substantię › magis, quàm qualitate corpora offendunt, rectè curationem › tradidit Hippocrates in duplicẽ redigẽs scopũ, loci mutationẽ & exiguæ inspirationis vsum. Hãc insalubrẽ proprietatẽ vt medicamẽtis & aëri, ita & alimentis quibusdã velut semiputrido tritico, & aquæ, interdũ inesse cõfirmat. Iam si hæc tota substantia nos offendũt, consequens est profectò, totius corporis nostri substantiam interdum mutari, fieriq́; in nobis, tum Hippocratis tum Galeni sententia, quosdam totius substantiæ morbos. Nam dum vel aër, vel medicamenta totius substãtiæ proprietate nos afficiũt, corporis quidem nostri, neque qualitates, neque temperamẽtum, sed totam substantiam primum ac per se immutant. Cũ enim omnis actio sit ex contrarijs quę sub vno eodemq́; genere cõprehenduntur, illorum qualitates, corporis etiam nostri qualitates, tota verò illorum substantia totam corporis substantiam afficiet, neque fieri potest vt qualitas in substantiam, aut substantia in qualitatem primum ac per se agat. Esto igitur quispiam deleterium medicamentum hauserit, quo è vita

sit

ſit exceſſurus. Id quidem ſenſim partium omnium maximeque principum ſpiritus, humores, totamq́ue ſubſtantiam labefactabit atque corrumpet, dum tandem mors ſequatur & interitus. Partium autẽ corruptio & affectio tãta, quæ actionem primum ac per ſe lædit, morbus eſt, iſq́ue verè ſimilaris, quòd tum omnis inſtrumenti ratio integra perſiſtat. Atqui intemperies nõ eſt. Id ipſum igitur ſit oportet ſimilaris morbi genus, quod nos ſubſtantiæ corruptelam appellauimus. *Phi.* Quid tu, Brute, iam velut erubeſcens tecũ ipſe mẽte cõtrectas, tú ne meditaris quod poſsis contradicere? *B.* Nihil ſanè. Iampridem eminus olfaciebam quò ſpectaret tantus rationum progreſſus. *Ph.* Miror equidem neminem tot ſeculis in tam apertas perſpicuaſq́; demonſtrationes animum mentemq́; erexiſſe. *B.* Id puto magna obſeruantia factũ, qua poſteritas Galenum tanto cultu & honore dignaretur, vt nefas duceret quicquam illi vel addere vel demere. *Phi.* Veritatis potius, quàm honoris & amicitiæ vinculo obſtringamur, à vero nunquam abducamur nec prece, nec precio, nec vi, nec ſorte ſuprema. *Eu.* Quem hîc totius ſubſtantiæ morbũ conſtituo, is interdum ſimplex ſolitariuſq́; conſiſtit, plerunque verò permiſtè alijs implicatur effectibꝰ, inter quos vix elucere poteſt. Hoc genus vniuerſum Hippocrates diuinũ appellauit iubens vnumquemq; agnoſcere & obſeruare ſi quid in morbis diuinum inſit, vt & bonum & admirabilem medicũ ſe præſtet. Hoc loco Galenus diuinum interpretatur ambiẽtis nos aëris cõditionem. Sed quam? nõ eam ſanè quę in primis eſt qualitatibus, ſed multò præſtantiorem occultioremq́; quam morbidam excretionem Hippocrates appellauit. Nã quũ ille prædictionũ libro tertio pręcipit accuratè obſeruare ſuperuenientium morborũ impetum, nec non tenere temporis conditionem: ea oratione diſtinctè & explicatè duo deſignat, ipſaq́; temporis conditio eſt tempeſtatum primarúmque qualitatum conſtitutio. Superuenientium autem, id eſt vulgarium morborum impetꝰ, cauſa alia eſt abditior, quam licet (vt obſcuram) hîc verbo non expreſſit, libro tamẽ de natura humana appellauit morbidam excretionem, qua totus aër conſperſus eſt. Hæc autem eſt vis quædam deleteria toti noſtræ ſubſtantiæ prorſus infenſa. Quoniam verò ea nec calore, nec frigore, nec odore, nec colore dignoſci deprehédiq́; poteſt

potest, rectè à nostris cæca est appellata, & qui inde gignuntur, cæci morbi rectè dicti sunt. Eadem ratione ea ipsa causa admirabilis, obscura nec vllo sensu comprehēsa, Hippocrati diuina nuncupatur. *B.* Veterum more quicquid admirabile videretur diuinum appellauit. quemadmodū homines eos quorùm vel robur, vel animi gestorumq́; præstantiam admirarentur, in Deos illi retulerūt, etiā dæmonum vi impulsos. Nondū siquidē, quo dæmones à Deo, quo boni à malis seiūgerētur innotuerat: quod ita quidē apud Theodoritum monebat Porphyrius, Ij autem qui Dei nominātur, re ipsa mali sunt Dæmones. Quin & Tullius, cui iure eloquentię primas Roma tribuit, pro dęmonio diuinum reddit. Hoc inquit, de Socrate accepimus, esse diuinum quoddam quod dæmoniū appellat, cui semper ipse paruerit, nunquam impellenti, sępe reuocāti. *Ph.* Quonā quęso prorepis, instituti patū memor? *B.* Non alienum instituto putaui, hæc ad diuini nominis interpretationē proferre. Si quid tamen est quod prætereà huc pertinere videatur, id iam quæso producite. *Eu.* Non hîc quidem media via subsistendum, sed ad metam pergendum. Nō pauci ex his qui in nobis fiunt diuini occultiq́; morbi, efficiētem causam habent toto cōfusam aëre, quasi sparsum quoddam malorum semen, cuius vis est ad morbos gignēdos maxima. Eam Hippocrates morbidam excretionem, & quasi morborum seminarium appellauit: quam neque ex primis qualitatibus constare, neque ex illis proficisci, sed sublimiorē cœlestemq́; originem habere profitetur. *Br.* Id ne certò possis docere? *Eu.* Possim fortasse. Nam vt dierum decretoriorū atque crisium, ita & plurimorum euētorum causas is pariter atq; Galenus cœlo sideribusq́; tribuit. Libro de aëre & aquis maximas anni mutationes obseruare & plurimum cauere iubet, nullam in ijs lubens medicam potionem offerens, priusquam decem aut plures dies transierint. Vtręq; enim Solis mutationes, solstitiaq́; præsertim æstiua, ac æquinoctium vtrunque, sed autumnale potissimum, decem dies periculosissimæ putantur. Prætereà ortus astrorū, præsertim caniculę cauere & obseruare, deinde arcturi Vergiliarumq́; occasus, mala siquidem potissimum decernunt. Hæc sidera si obseruauit Hippocrates mala decernere, nec esse ad medicationē tuta, quá nam obsecro id ratione fieri dicas? Æstú ne immodera-

derato? At brumale solstitium frigidissimum est. Frigoris ne inclementia? At ęstiuum solstitium atque canicula, magnam vim habent caloris. Aliá ne vlla qualitatum exuperantia vel intemperie? Atqui vernum æquinoctium temperatissimum est, à quo non longè abest Vergiliarum exortus. Hæc igitur sidera si non caloris, frigoris, humoris aut siccitatis exuperātia, alia certè vi quadam abditiore, mala quę dixit Hippocrates decernunt, possuntq́; morbidam illam excretionē occultorum morborum causam disseminare, & quasi semina quędam in aëra spargere. Quas autem Hippocrates obseruauit siderum vires, eas posteritas confirmauit, addens & alia pręstantiora, ad quę ætas illa vetustior nondum penetrauerat. *B.* Iam satis videris ostendisse quosdam haberi totius substantiæ morbos qui corporis speciem corrumpant, proximū est audiamus num & illis suæ sint differentiæ: quòd si à te impetrauerimus, non modò summa nos obscuritate confusioneque liberabis, sed etiam inceptis magnum addes incrementum.

OCCVLTORVM MORBORVM *differentiæ.* Cap. XI.

EVDOXVS.

Difficile quidem hoc in loco bene versari, neq; promptum vnde possint eæ differētiæ deduci. Non enim facilè perspici potest quis optimus formę sit status, nec quibus illa modis de statu optimo decedat. At quoniam huius rei cognoscendæ vos in primis studiosos video, nō committam sanè vt mea opera vobis vsquam defuisse videatur. Morborū totius substantiæ, alij quidem manifesti sunt, alij occulti. Manifesti sunt morbi omnes ex simplici putredine orti, vt putridę febres simplices, vlcera plurima, phthisis, scabies, pruritus horumq́; similes. Simplex in his est putredo, eaque manifesta, quòd ex manifestarum qualitatū intemperie sensim processerit. Totius substantiæ occulti morbi, corruptelā & perniciem habent ab occultioribus iisq́; maximè externis causis. Horum multæ differentiæ, quas omnes (quoniā aliud nobis assequi non licet) ex efficientium causarum differentijs, Hippocratis imitatiōe cōstituā, qui morbos alios à vict⁹ genere,

Q alios

alios à ſpiritu quem trahimus prouenire diſtinxit. Occultorum porrò morborum efficientes cauſæ ſunt, quę tota ſpecie & vi deleteria nos vel offendunt vel enecant, eæq́; toto genere et prorſus venenatæ habentur. Omnium vis eſt primùm ac per ſe corporis noſtri ſubſtantiam, non temperamẽtum, immutare. Quum enim tota eſſentia contrariæ ſint & infenſæ nobis, ſi quicquam earum nos vt decet attingat, omnino lædet, & aſsiduum incrementum ſumet, nec in nos agere deſinet, dum quicquid noſtræ ſubſtantiæ attigerit in ſuam naturam trahat atque mutet, dumque ſenſim ſerpat in omne corpus. Nunquam enim poteſt à corpore noſtro vinci aut miteſcere, vt in illius ſubſtantiam mutetur: poteſt tamẽ exiguum ſi fuerit vi noſtri caloris extenuari, diſſolui, tandemque foras propelli: poteſt & antidotis proprijs extingui. Iam verò eiuſmodi cauſarum quę tota ſpecie nobis contrariæ ſunt, aliæ cũ aëre ſpirando trahuntur, vt peſtilentiæ ſemina, aliæ extrinſecus nos attingunt vt rabidi canis, & venenatarum beſtiarum virus, aliæ intrò ſumuntur, idque vel cibi, vel potus, vel medicamenti ſpecie. Venenum quod halitu nos ferit, omnium præſentiſsimum & efficaciſsimum eſt, nec humore, nec craſsiore materia tanquam vehiculo indigens, vt in nos agat atque commigret. Sed tenuiſsimum quum ſit, ſpiritu hauſtum celerrimè per pulmones in cor viſcus vitæ nobiliſsimum, & in arterias, in omne denique corpus obrepit, primumq́, ſpiritus, deinde humores, poſtremò ipſam partium ſubſtantiã labefactat. Morbi autem (inquit Hippocrates) qui à corporis membrorũ validiſsimo proficiſcuntur grauiſsimi ſunt, atque ſi vbi cœperunt permanſerint, neceſſe eſt validiſsimo mẽbrorũ laborãte totũ corpus laborare. Quod autẽ venenũ cõtactu ferit, minus efficax eſt, neq; in ſolo ſpiritu vel in aëre, ſed in humore quodã ꝓuehente vires habet. Hic verò in partẽ cute nudatã quũ inſederit, cõtactu eã quidẽ primũ, deinde verò ꝓximas, reliquũq́; corpꝰ omne cõſequutione quadã inquinabit. Nõ enim rabidi canis ſolus halitus cõtagione quenquã polluit. At in partem demorſu apertã vel ſaliuam vel humorem eructat, cum quo virus illinc ſenſim in omne corpus euadit, in integram verò cutem ſi incidat nihil efficit. Sic omnium beſtiarum quæ virus eiaculantur, venenum prouehente deducitur humore. Sic elephantiaſis, aut

aut luis veneteæ virus non inſpiratu, ſed humore in quãuis partem cute nudam defixo, ſenſim prorepit in omne corpus: Venenum quod non niſi intro ſumptum vires habet, omniũ infirmiſsimum exiſtit, non in ſpiritu, non in tenui humore, ſed in craſsiore quadam ſubſtantia inhæreſcens. Hoc genete ſunt fungi, arrhenicum, auripigmentum & alia propè innumera quæ non odore, non adhæſu, ſed hauſtu ſolo enecant. Hęc chirurgi in malignorum vlcerum curatione, citra vllam partium corporis iacturam magnoq; vſu extrinſecus adhibere ſolent, ex quo intelligitur non eſſe illa contactu deleteria. At verò ſi quid iſtorũ ſumatur, è craſsiote materia venenum vi noſtri caloris ſuſcitatum, in principes dein partes ſeſe inſerit, profertq; ſui furoris incõmoda. *B.* Iſtæc ſanè dilucida & in primis expedita deleteriarum cauſarum diſtinctio. *Eu.* Iam verò cùm tres occultæ ſint & venenatę cauſæ, totidẽ occultorum morborum qui ex illis ortum habuerint differentiæ ponentur, vt alij maximè quidem ab aëre, alij contactu, alij à venenata quæ intus ſit materia procedant contrahanturque. Hi quidem omnes venenati ſunt, at non ſimiliter neque iiſdem ex cauſis. Nam qui ex intus cõcluſa materia proceſſerũt, quia non foras emigrant, nec in vicinos protepunt, ſimpliciter venenati nuncupentur, reliqui omnes contagioſi quod vel externæ eiuſq; venenatæ cauſæ occutſu geniti ſint, vel contagione mutuaq; ſocietate vicinos cõtaminent. Summa igitur hæc ſit diuiſio. Occultorũ morborũ alij ſimpliciter venenati ſunt, alij venenati contagioſi. Horum alij ſimpliciter contagioſi, vt hydrophobia & qui virulentatum beſtiarũ ictu fiunt: alii contagioſi peſtilentes. Si quis fottè hanc repetitionem faſtidiat, breuius dici permittemus, occultorũ morborum tres eſſe differentias, venenatos, contagioſos & peſtilentes. Ex aëre primùm maximeq; fiunt peſtilentes, qui quãquam etiam contactu mutuaq; hominũ cõmunitate & vitæ ſocietate cõtaminent, ptima tamẽ illorũ origo viſq; maxima & validiſsima in aëre quẽ ſpiritu ducimus ineſt, illincq; proceſsit. Qui cõtagioſi dicuntut emiſſo halitu nihil aut minimũ offendunt, at maximè plurimũq; contactu. *Phi.* Poſſunt ne hęc genera rutſum minutius cõcidi? *Eu.* Poſſunt vtiq;. Nã morborũ in multos vagantiũ, alij pandemij aut pancoini appellãtur, id eſt totius plebis morbi aut omnibus communes,

alij verò dispersi. Pandemiorum alij simplices, alij endemij, alij epidemij: rursum epidemiorum alij simplices, alij pestilentes: & pestilentium alij consueti, alij insolentes. *Ph.* Apta quidem diuisio, at singulas species proprijs notionibus explica. *Eu.* Dispersos morbos vt quum hic pleuritide, iste nephritide, ille phthisi laborat, non persequor, quòd non ex communi quadã causa, sed ex vniuscuiusq; proprio vitio & errore procedant. Pandemij causam habent communem. Ea si est in cõmunis cibi vel potus vitio, pandemij simplices fiũt: si causa est in aëre, endemij vel epidemij. Aër autem si ab inferioribus terrenisq; causis inficitur, endemij fiunt: si à superioribus, id rursus aut ex temporum tempestatumque mutatione, tum fiunt simplices epidemij: aut ex cœlestium corporum viribus & instuxu, ij sunt verè pestilẽtes: quorũ alij grauiores, alij mitiores, alij consueti, alij insolẽtes. Hęc iã exẽplis illustremus. Cõsueti pestilẽtes morbi sunt pestilẽs febris, carbũculus, bubo pestilẽs, ijque grauiores: in leuioribus cõsuetis sunt exanthemata tum rubra tum purpurea quæ summa cute maculis non extuberãtibus efflorescunt: & quæ ecthymata Hippocrati, Plinio papulę & pituitæ eruptiones dicũtur. Insolentes sunt paraplegia quædam lethalis, insueta & inaudita, quam Hippocrates commemorat in Thaso cõtigisse, & flagrantes ardores, grauedines anhelosæ, sudorifica febris, nã ἱδρωτοπυρετὸν nonnulli dixere, qui nostro ęuo in regiones plurimas inuaserunt, alijque non pauci his finitimi, qui aut veterum obliuione deleti sunt, aut noui posthac emergent: reliqui communes, & epidemij simplices, & endemij & pandemij, quia manifestam causam habent, sub occultorum morborum genere non continentur, neque pręsentis sunt contemplationis, de his tamen affinitatis gratia dicemus. Simplices epidemij sunt lienteriæ, dysenterię populares, sanguinis eruptiones, tusses, ophthalmiæ, pleuritides, tubercula, artuum dolores, febres omnes putridę, et alij qui ab Hippo. in epidemijs commemorati, sub dispersorum specie plurimum grassantur in vulgus. Hi non vt pestilentes mutua societate homines contaminant, sed quã epidemij sunt, nonnihil resipiunt malignitatis vulgaris, eoque distant à dispersis. Endemij sunt tum quidam horum, sed qui ex putridis aquarum, terrarum vel cadauerum expirationibus orti sunt: tum

1.Epide.

tum etiam quibusdam regionibus familiares, vt phthisis Lusitanis, struma Hispanis & Alpinis, hydrocele Narbonensi Galliæ, omnes quidem ex aëris grauitate nati. Pandemij simplices iisdem appellantur nominibus, sed quorum causa in victu sit communi: eiusmodi sunt febres, alij profluuia, tubercula, aliaque plura incōmoda ex cōmunis aquæ vsu profecta. His missis ad susceptam de occultis morbis tractationem reuertamur. Contagiosi morbi sunt, qui externi cuiusdam veneni occursu & cōtagione primùm contracti sunt, vt stupor à torpedine pisce vel ab opio, hydrophobia, & qui scorpionum bestiarumque venenatarum morsu, vel telorum venenatorum ictu fiūt. Et qui, licet ab externis causis primā originem non habuerunt, geniti tamen contagione afficiūt, vt lues venerea, elephantiasis, & qui ex istorum permistione fieri possunt. Hos neq; inspiratio, neque commune alimētorum vitium vnquam protulit: quocirca nec multos communiter inuadunt, nec debent in pandemijs recenseri: sed peculiaris est sua cuiusque causa. Manifesti totius substātiæ morbi suprà appellati, vt phthisis, pruritus, scabies, lepra, achores, faui, & qui huius sunt generis, contactu quidem & fiunt & afficiunt, neque tamen in hoc contagiosum genus referri debent, quod nihil occultum malignumque resipiant, hîc autem contagiosos duntaxat occultos persequimur. Venenati morbi alij ex veneno intus genito, alij ex veneno assumpto. Ex intus genito veneno hi fiunt: strangulatus vteri à putri semine ortus, morbus comitialis cuiuscuq; sit ordinis, syncope ex putrescente grumo sanguinis subeūte veneni naturam, cordis quædam palpitatio, sphacelus ex septico humore, & alia cæca symptomata, quæ venenatus humor inferre consueuit. Venenum quippe non id duntaxat appellamus quod semper enecat, aut quod cordi vitæque principio sit infensum, sed quicquid tota substantia & cæca vi, facultatum substantiam vel extinguit vel lacessit, & cæco modo earum functiones offendit. Intus autem gignitur venenum & à lumbricis computrescentibus, & ab esculentis potulentisque vitiatis, & à vario viuendi errore. Ex assumpto autem veneno, morbos atque ex his plerunque interitum sequi, omnes vel plebei compertum habent. Venena lædunt, corrumpúnt ue nostram substantiam,

alia totius substantiæ dissidio, alia ex uperantibus qualitatibus. Totius substantiæ dissidio & dissensione napellus, aconitum, rhododendron, apium risus: qualitatum exuperātia euphorbium, anacardus, opiū, cicuta. Venenati morbi neque ex aëris inspiratu, neque ex causarum corpori occursantium contactu, sed ex intimis duntaxat causis fiunt & excitantur. Qui venenum hausit, aut comitiali morbo laborat, neq; halitu, neq; cōtactu alios inquinare potest, qua ratione hi ab epidemijs & à contagiosis distant. *B.* Occultorū morborum differentias hac quasi figura rectè videris expressisse: nunc de eisdem singillatim paulò altius meditemur, à pestilentibus auspicati.

DE PESTILENTIBVS MORBIS, quòd illorum occulta sit causa. Cap. XII.

Morbi quicunq; omnibus communes & vniuersales appellantur, ex communi quæcunq; ea sit causa procedunt. Horum qui simplices dicti sunt, ex semiputridis leguminibus aut frugibus, vel ex aquæ infectæ potu sæpe prouenerunt, quomodo in castris aliquando contigisse memoriæ proditum est. Solent autem aquæ stagnātes in quibus linum, asphaltum, canabi, rhododendron aut alia stirpium cadauerúmue inquinamenta diutiùs macerata sunt, istęc afferre. Qui ex causis illis ortum acceperint, simpliciter pancoini aut pandemij, nondum verò epidemij appellātur, quòd non ex aëre, sed ex prauo victu procedāt. Aër morbos efficit, quoties vehemēter aut immutatur aut inficitur. Licet enim aëris substantia simplex quum sit, putrescere nequeat, variam tamen primis qualitatibus mutationem subit, multa inquinamenta tanquam sparsa morborum semina, aliàs ex inferioribus, aliàs è superioribus excipit. Ex inferioribus quidē velut ex stagnis, paludibus vel lacubus inquinatis ac putridis, è quibus expirans vapor ambientem permistione labefactat. Ex terra graui et inquinata, ex antris, speccubus, aut barathris graues interdum expirationes in aëra attolluntur nobis plurimum infensæ. Animantium, maximè verò serpentium & homi-

hominum, nō cremata ex bello cadauera, reseruata illorum excrementa, euulsæ stirpes venenatę, aliæq; sordes computrescentes, plerunq; aëri graues & exitiales offensas induxerunt: non aliter quam metallorum sulphuris, arrhenici, hydargyri aut prunarū fum⁹ coarctatus, nō paucos iugulauit. Huius autē generis inquinamēta, quoniā nec lōgius in multas regiones euagari, nec diutiùs permanere possunt, sed ipsa aëris immensa puritate facilè dissipantur, vincuntur & pereunt, epidemios morbos nō ingenerāt. Sed qui ab hisce causis, ex ipsaque loci natura aut situ morbi fiunt, endemij id est illi plebi aut populo peculiares & vernaculi dicūtur. Solæ igitur affectiōes è motibus superioribus in vniuersum aëra diffusæ, epidemios id est superuenientes et vulgares morbos inuehūt. Sic enim statuit Galenus epidemiorū causam in aëre, quos & Hippocrates à spiritu cuius attractiōe viuimus, prouenire dixit. Cœlitùs autem fiunt in aëre affectiones cōstitutionesq́, duplices, aliæ sunt qualitatum exuperantię, vel inæqualitates ex temporum tempestatumq́; mutatione, ex quibus putredines plurimum graues: alię verò sunt inquinamēta eò cœlitùs demissa. Ex temporum mutatione tempestatūque magna vi quicūque morbi fiunt, simpliciter sunt epidemij. Inquinamenta verò nō hos solum, verumetiam pestilētes ingenerant, qui sunt epidemiorum perniciosissimi. Itaq; qui simpliciter epidemij dicuntur, à pestilentibus distant. Illi siquidem nō nisi ex multis temporum tempestatumq́; mutationibus quæ alię post alias fiant, aut ex vnius temporis solius magna quadam alteratione & vehementi permutatione proueniunt, pro quibus non solùm præsentes constitutiones considerandæ sunt (inquit Galenus) sed ex qualibus Apho.3. & ad quales fiant permutationes. Ab his causis qui & quales morbi obtingere soleant, passim commemorat Hippocrates libris epidemiorum, & aphorismorum tertio, vt cum ait: Si hyems sicca & Aquilonia fuerit, Ver verò pluuiosū & australe, necesse est æstate febres acutas fieri & ophthalmias & intestinorum difficultates. Quū enim corpora nostra ipsaque terra ex pluuijs vernalibus & ab austro humore multo scateant & madeant, necesse est æstate æstum conduplicari, ipsumque corpus & carnem inflammari, vnde et febres acutissimæ & reliqua mala fiant. At verò epidemiorū qui pesti-

lentes appellãtur, non ab eo causarũ longo progressu, nec ab ingẽti tẽporũ permutatione quæ corporũ humores perturbet, sed à venenato inquinamẽto aëri insperso prodeũt: quod cũ spiritu intrò subiẽs, cor viscus nobilissimũ & validissimũ inficit: ex quo cẽsuit Hippocrates morbos fieri perniciosissimos, qui vires omnes vniuersumq; corp⁹ prosternãt. Hi morbi sunt quos sæpius iã dixi causam occultã & abditã habere, nec ab illis peruulgatis primis qualitatibus originẽ ducere, quod plenius illustrandũ demõstratione fuerat. Quanquam pestilẽtia vt morbus omnis acut⁹, æstu immoderato vel intẽperãtia excãdescit, & æstate grauius affligit, sæpe tamẽ animaduersum, æstatẽ feruentissimã nullũ pestilentiæ genus protulisse: interdũ pestilẽtiã hyeme initiũ cepisse quę æstate media vel autũno finita sit: argumentũ planè euidẽs illi⁹ causam nõ esse primarũ aëris qualitatũ exuperantiã. Iã de putrida cõstitutiõe æstimandũ. Hæc si à terrenis exhalationib⁹ profecta est etiã circũiecto aëri permista, pestilẽtiæ causa statui nõ potest, cũ ne epidemiũ quidẽ morbũ (vt suprà dicebã) sed dũtaxat endemiũ possit efficere. Quę à noxia tẽpestatũ mutatiõe, vt ab incõstãti, ab intẽperato, à pluuioso, æstuoso aut nubilo cœlo tracta sit: ea licet lõgè dimanet atq; ꝓpagetur, et ex graueolẽtia pruinę aut roris magna esse deprehendat̃, plerũq; tamẽ sine peste euenit. At verò pestilẽs cõstitutio hyeme ac æstate, sicco ac pluuioso cœlo, bene tẽperato ac inęquali, plerũque citra graueolentẽ putredinẽ, adeò obscurè & furtiĩ inuadit, vt nullo vnquã sensu internoscatur: suntq; pestilẽtię semina vsq; adeò occulta, cæca & à sensibus aliena vt nos prorsus effugiãt, inopinataq; feriãt, nec vnquã nisi effectib⁹ & euẽtis deprehẽdi possint. Hoc ꝗdẽ imprimis mortalib⁹ miserabile impẽdentẽ sibi tantã perniciẽ ne odore quidẽ sentire, nec vitare posse. Nulla putrida, nulla intẽperatior aëris cõstitutio, potest in valde multas mũdi regiões euagari, in illisq; vigere, at pestilẽtia tã immaniter interdũ sæuit vt vniuersũ penè orbẽ occupet, frigidas atq; calidas regiones, siccas ac humidas, hyeme vt ęstate. Huius generis duas sub Marco Antonio fuisse cõmemorãt toti orbi grauissimas, quibus penè vsque ad internitionem humanum genus deletum fuerit. Qualem & aui nostri narrãt obtigisse anno Christi millesimo quadringentesimo quinquagesimo. Hæc in Asia exorta per Illiricũ

Dalma-

Dalmatiamq; serpsit in Italiam, per Germaniã verò in Galliæ & Hispaniæ fines, compluribus annis miserè in omnes ferè populos debacchata, vix vt tertia pars viuẽtium superstes euaserit. Hac causarum vicissitudine res humanę permutantur: corruũt enim, ac quasi neglecta vilescũt omnia sacto interitu magno. Summa verò vt nunc instauratione facta, omnia in pretio summoque statu vigent, aliquando rursum collapsura. Tãtas quæso mutatiões quis nõ putet causam è sublimi maximè generalem habere, neque posse ex sola tempestatum mutatione nasci? *B.* Hic denuò quid putrida constitutio efficiat contemplemur. *Eu.* Ea certè epidemios quosdã morbos inferre solet, nunquã tamen sola pestiletes: ad pestilentiam interdum confert & incrementum addit, at non illã excitare potest, sed causę altioris hoc opus est. Si vna putredo tantæ perniciei causa foret, omnes animantes peræquè attingeret. Nam salubris aër spiritu ductus, omnes animãtes tuetur ac sustinet, toti illarũ generi salutaris: qui ergo ex aduerso à putrida illuuie pestilens euaserit, toti animantium generi æquè perniciosus euadet. Is vnus omniũ sanitati vitæq; principio aduersabitur, & inspiratus omnes peræquè lædet, neq; homines magis quàm boues, aut hos potius quàm oues aut sues: et quę illinc pestis incidet, omnium perçquè communis erit. Hoc tamen rerum euẽtu arguitur vtsuque falsum deprehenditur. Compertum siquidem id omnes habent, quòd ab optimis agriculturæ authoribus memoriæ proditum est, pestilentiam aliam incidere quę solos boues iuguler, qualẽ meminimus anno Christi millesimo quingentesimo decimoquarto irrepsisse, aliam quæ sues aut quæ oues, aliã quæ gallinas, aliam quæ solos homines. Quæ pecudes ferasq; interimar, pulchè est à Virgilio descripta.

Hic quondam morbo cæli, miseranda coorta est 3. Georgicon.
Tempestas, totoq; autumni incãduit æstu:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Corrupitq; lacus, infecit pabula tabo.

Discriminis verò causam pauloantè expresserat.

Quàm multæ pecudum pestes, nec singula morbi
Corpora corripiunt.

Iam igitur cùm homines soli pestilentia corruunt, quænam causa hanc stragem facit? Non simplex putredo, vt quæ omnes

nes animantes pariter attingit. Necesse igitur fuerit abditiorem causam et peculiarē esse, ipsúmque aërem peculiari quodam quasi veneno inquinari, quod huic non illi animātium generi sit infensum, totaque substantia cōtrarium. Si quis ex vobis contentiose asseuerer putredinem causam esse pestilētiæ, sed quæ tamen non vna semper sit & vniusmodi, verùm nunc illi nunc alteri animantium generi perniciosa: necesse est fateatur malignam hanc esse & quæ huic illíue præcipuè aduersetur. Id autem quid aliud est quàm venenum tota substantia non manifesta qualitate infensum? Nemo enim explicare posit quis modus, aut quæ ratio sit eius putredinis, quæ vel bobus, vel ouibus, vel hominibus solis sit infensa. Id si nec dilucidè exprimi, nec animo percipi potest, debet in eorū genere censeri, quæ cæca, obscura & abdita nūcupamus: & quæ tota substantia cōtraria sunt, totoq; genere deletera, quę nec ab elemētis, nec ab eorū qualitatibus fluxerūt. Itaq; quicquid asseratur, omnis pestilētiæ cæca & delitescens est causa, & aliunde quàm ex primis qualitatibus aut ex putredine profecta. *B.* Vndé nam quæso hanc fluere putas? *Eu.* A cœlo nimirum. At non à firmamento, nec à motu primo, vt qui sem per sui similis est, nō à solis obliquo circūactu, sed à certa permistione siderum. Sol motu suo anni tempora æquabiliter facit ac disterminat, ver, æstatem, autumnū & hyemē. Quòd autē non omnes æstates æquè feruidæ sint aut siccæ, nec omnes hyemes pariter rigeant aut humescant: quòd æstas quædam muscarum & scarabeorum quasi nubes proferat, alia sit ab his omnibus purissima: quòd omnium admiratione locustæ tanto exercitu in Galliam conuolarint anno octingentesimo sexagesimo quarto: & in Italiam anno millesimo quadringentesimo septuagesimo octauo, vt omnia germina depopulatæ fint: id iam non à solis motu, sed à varia syderū cōmistione petendum: quorum motus non inutiles & præter rationem summus rerum cōditor certis legibus definiuit. Vt alia horum commistio imbres, alia serenitatem inducit: alia austrinam, alia aquiloniam, aliám ue tempestatem mouet, ita sanè fatendum est, quandam obtingere quę aëri pestilentiam immittat. Vtque multa sunt pestilētiæ genera, ita vniuscuiusque peculiarem quandam esse commistionis rationē & propriam causam, quę aliàs mitius, aliàs ferocius in aëtem atque in nos

in nos furiat & debacchetur. Grauis est eorum stupiditas qui sydera nihil in aëra nisi calorem aut frigus, imbres aut siccitatem lumine motúque suo inducere contendunt. Si illa bene constituta omnium vitam tuentur ac conseruant, cur male constituta vitæ non incommodent? Illinc prima & præcipua est rerum omnium salus & conseruatio, illinc & interitus. Has causas atque vires soli de medio tollunt, et tanquam nullæ sint negant, huius contemplationis imperiti. O verè fœlices qui secretiore hac cognitione sapientissimi fiuntqua neque ad præcauendos, neque ad persanandos pestilentes morbos est vlla præstantior. Itaque puræ simplicisque pestilentiæ causa est cælestis configuratio vim inferens, quæ neq; temporum mutatione, neque vlla manifesta qualitate, sed solo euentu deprehendi potest. B. Quam verò puram simplicemque pestilentiam esse definis? *Eud.* Id par est explicem. Tria diximus in aëre communium morborum genera, Endemium à terrenis inferioribusq; expirationibus: Epidemiū à vehementi temporum tempestatumq; mutatione: Pestilētem ab occulta malignaq; qualitate cælitùs demissa. Hæc interdum simplicia puraq; seorsum apparēt, plerūq; verò permiscentur & coëunt, eorum causis in idem conspirantibus: tumq; difficilis admodum est eorum distinctio. Licet autem variæ hę sint & discretæ causæ, quoties tamen cōiunguntur, coëunt & confunduntur, quadam generis affinitate sese iuuant impetusq; suos augent. Harum vnica est verè pestis efficiens, duę autem præparatorię. Pestilētia grauior euadit in regione putridis expirationibus infecta, quàm in sicca atque pura: rursúmque grauior æstate quàm hyeme, & austrina tēpestate quàm Aquilonia, & inæquali intemperatóque cœlo quàm æquali & temperato. In summa grauior est pestilentia quæ Epidemijs aut Endemijs constitutionibus permiscetur, quam quæ pura soláque consistit. Ergo terrenæ inferioresq; infectiones pestilentiam solæ non inferunt, ad illam tamen non parùm preparant & excitant. Hæc causa est cur vna pestilentia non omnes regiones, nec omnes homines peræquè afficit & lædit. A simili pestilentia plus tanguntur loca maritima, austro obiecta, calida & humida, tetris expirationibus infecta, alta atque patentia: quàm mediterranea, Aquilo-

Aquilonia, sicca, pura & contecta. Rursumq; inter homines magis lædentur, qui calidi & humidi, multo scatent humore putredini obnoxio, patétiore laxoq; corpore, quàm qui frigidi sunt & sicci, humore pauco, eoq; puro, & corpore moderatè laxo vel adstricto. Nimia corporum laxitas quemadmodum & obstructio inducit ad pestem. Quanquam autem hæc vera sunt, propria tamen & peculiaris constitutio quæ loca vel corpora reddit pesti obnoxia, omnino nos latet, neq; sensu, neque ratione, sed solo euentu & experimento, vti superior illa pestilentiæ causa, comprehensa. Multos videas in pestilentia simplici febre, vel continua vel tertiana vel quartana corripi, qui licet putridis ac vitiosis humoribus scateāt, peste tamen nequaquam polluuntur: argumentum non sola putredine in hanc luem corpus præparari. Alios quos optimè sanos iudices, videas facilè peste corripi: hûc verò qui mul totum pestiferorum occursu nihil sit perpessus, vniuscuiuspiam cum quo vel familiæ vel temperamenti similitudo sit societate corripi. Vt ergo efficiens, ita etiam patiens excipiens que pestis causa cæca est & occulta, non qualitatum primarum intemperie, non simplici putredine, sed totius substātiæ proprietate nobis infensa. *B.* Rectè mihi videris pestilentiæ externas causas exequutus. Cæterùm hoc scire vehementer opto, quibus signis vel optimè exercitatus medicus pestilētem febrem ab ardente discernet. *Eu.* Siue tu illarum substātiam, siue symptomata contemplaberis, latum est discrimen de symptomatis primũ, mox de essentia. Vis pestifera in corpore excepta spiritibus et humoribus conserto, symptomata quædam infert, alijs ex putredine morbis communia. At nihilominus propria quædam sunt huius perniciei, quib⁹ prudens exercitatusq; medicus, illam agnoscet discernetq; à cæteris, & vno quouis obiecto morbo nulla cunctatione iudicabit simplex ne is sit, an diuinum quiddam habeat: qua distinctione prætermissa, nulla curatio rectè suscipi potest. *Ph.* Eia igitur pestilentium morborum propriam speciem nobis depinge, singulos ordine persecutus. *Eu.* Pestilentię semina pariter cum spiritu hausta in pulmones, quammox sine sensu in corpenetrant. Hoc si affectioni præparatum est, nec satis obsistere valet, labefactant, cōtinuoq; arteriarum spiritus: postremo (quanquam non semper) humores vniuersumque corpus

corpus inquinant. Affecto inquinatoq; corde, vires omnes præcipueq; vitales infringũtur & spiritus squalent. Hinc arteriarum pulsus exilior et imbecillior, simulq; frequentior ac celerior euadit, quo vno febrem inesse iudicãt illam ephemeram, pestilentium omnium perniciosissimam. Ea nec ardore mordax nec siti vehemens, qua nec laborantes se febrire credunt: nõ vrinis, sed vel animi defectione, vel syncope, vel pulsu paruo ac presso, vel assidua vomitione, vel vigilijs vel inquietudine & iactatione corporis, viriumq; prostratione cõspicua, quæ plerunq; sine sensu doloris, hominem inopinatò rapit. Quum labes altiùs permanat in humores, mitior quidẽ febrẽ infert pestilentẽ simplicẽ. vehementior verò carbũculo vel bubone insignitam. Licet sanguis & humores labefactentur, non tamen putrescunt, vnde nec turbidę nec confusę visuntur vrinę, sed substantia, colore sedimentoq; laudabiles. Bubo atq; carbũculus priusquam febris apparens, mitiorem pestem denunciat: robustamq; cordis naturam veneno lacessitam, huius statim nõnihil foras propulisse. At post ortam febrem prorumpens, dominantis veneni impetu fit, estq; quasi victæ naturæ perniciosum indicium. Ea est pestilẽtis febris exquisita descriptio. Quòd si præterea, vel capitis dolor, vel delirium, vel sitis, vel incendium vehemẽs, vel vrina turbida comitabitur, nõ ex labe, sed ex putrida permistione fiet, quæ aliàs aliã partẽ lacessit. Iam verò quænam sit pestilẽtis febris essentia ex symptomatis perpendite. Si pestilẽtes febres (quod Galenus memoriæ mandauit) calore nõ admodum vehementes sunt, si earum vrinæ simillimæ sanis & cum sedimento existunt, planum est & euidens aut nullam aut admodũ exiguã his inesse putredinẽ, neq; hanc exitij causam haberi. Non pauci editis de peste quæstionibus et libellis vehementer æstuant vt tueantur pestilentem febrem non aliunde quã ex putredine proficisci: vtq; illius discrimen statuãt à cæteris putridis, aiunt propriam cordis substãtiam vel primigenios humores in illa cõputrescere, neq; aliud esse venenatã pestis malignitatẽ (de qua disserim⁹) quã putredinis modũ. In alijs febribus atq; etiam in causo, neque cordis substãtiam neque insitos humores putrescere, at vno putrium vaporum occursu incalescere. Hi vel necessitate adacti fatentur omnem pestilẽtem febrem ex putrida & hectica cõstitui,

quasi earum quædam sit compositio. Alij quibus hæc commenta non placent, non minus absurda fingunt, pestilentis febris profundam, sordidam ac tenacem, cæterarum extimã duntaxat & leuem esse putredinem. Multa vtrique subtiliter disputant, sed quoniam à veritate desciscunt, necesse est multis figmentorum technis se irretiant. Qua quæso illi ratione fieri posse existimant, vt vel cordis substantia, vel primigenij illius humores putrescãt? Nihil eiusmodi tolerare potest viuẽs animal, sed prius vita excedat quàm eò veniat. Vt cordis substãtia neq; vlcus neq; herysipelas, ita neq; vllam putredinem admittit. Illa etiam quo pacto cohærere possunt cordis substantiam putrescere, neque admodum vehementẽ esse calorem? Si in causo putrescentis bilis solo contactu cor vehementer calet, multò certè vehemẽtius incendetur id vniuersum si putrescat. Adde nõ posse cor vniuersè putrescere, quin iam antè acriter incaluerit, proinde neq; posse in hoc extremum peruenit, quin calor antè sit deprehensus multo vehementior quàm in causo. At nõ eiusmodi, sed toto morbi decursu mitis obseruatur: ex quo intelligitur pestilentem nulla affinitate cum putrida febre cõiungi. Cum hectica verò quid affinitatis habeat? Obsidet (aiunt) vtraq; cordis substantiam. Esto sanè. Non tamen pestilens febris cor siccitate torret vt hectica, vt proinde illi sit affinis. Deinde quum ex confirmata hectica omnes decedant, deberet vel maiori necessitate ex pestilente interire: quis enim putrido corde viuat? At nõ paucos videmus ex pestilẽte seruari: nihil igitur similis est hecticæ. Quoniam igitur pestilens febris neq; caloris incendio vt causus, neq; siccitate vt hectica cor torret: ab vtraq; plurimũ differt, habetq; præsentem vim & perniciem omni intemperie omni putredine maiorem, quæ vna veneni specie, cor vitæ fontem obsidet demoliturq;. Hanc autem speciem qualis sit, euentis ponderemus. Quum peste correptus solo halitu aut excrementorum expiratione assidentes vel integrè sanos labefactet, hiq; vestibus contagionem lõgius exportent referuentque diutius, constat hanc non simplicem putredinem sed multo immaniorem perniciẽ esse, quæ tenui eoq; admodum repentino aëris inquinamẽto tenetur, hancq; alio quouis veneno expeditiorem. Nõ enim si quis toxicum ebiberit aut sit à scorpione demorsus, halitu alios inquinet. Reliqua

sympto-

symptomata si diligenter expédetis, pulsum paruum & obscurum, animi defectionem, syncopen, vomitionem, assiduã iactationem cum vigilijs, omniaque nullo ferè sensu doloris, quis vestrum hæc nõ potius veneni quàm putridi caloris sobolem dicat? Aut si de vrinarum causa rogetur eorum sententiam non refellat, qui aiunt in pestilentibus febribus idcircò vrinis sedimentum inesse, quòd natura perterrita putredinis exuperantia, quasi succumbens morbum aggredi non audeat? Illi certè singularem corporis nostri naturam consilij atque rationis participem efficiunt, quæ tamen sine ratione ciet motus in corpore necessarios, nec vnquã otio perfruitur. Sed neq; fieri potest quin ex sũma putredine quæ in venis est, aliquid pfluat cũ vrinis, in hisq; putredinis indicia se proferant. Itaq; si illarum vrinę sanis sunt simillimæ, fieri nequaquam potest vt in vasis mala putredo subsistat quæ interitus sit causa, sed latet nonnihil grauius pestilentiusque putredine, quod nimirum cordi totius substantiæ repugnátia & dissidio aduersum sit & tanquam deleterium. *Bru.* At Galenus non alia ratione bolum armenam pestiferos iuuare tradit, quàm quòd vehementer exiccet, exuperãtemq́ue humorem exorbeat qui putrescens pestem inducit. *Eudo.* Visne igitur hanc meam sententiam medendi ratione cõfirmẽ? Si pestis in corp⁹ inciderit, quod iã vel plethora vel cacochymia vel obstructione laboret, fieri vix simplex ea, sed ferè tum putridæ febri implicatur. Hac morborum permistiõe tum mista signa apparẽt, tũ amborũ quasi mista medẽdi ratio tenẽda. At si purũ corpus erat quũ pestis inuasit, omnino ea simplex obtinget. In hac medici celeberrimi et qui lõgo artis vsu doctrinæ studia complexi erunt, prorsus abstinent à venæ sectione, nisi admodum ingens adsit plenitudo, experti eos quibus sanguis siue initio siue posteà esset missus, aut paulò pòst obijsse, aut in deterius lapsos esse. Non enim (vt quibusdam videri possit) vacuatio hanc perniciem, summouet, aut imminuit, aut cohibet, vt quæ nõ est in humoris vitio posita: neque laborantem vlla ratione leuat: sed contrà grauius offendit. Etenim extrinsecus nos circumfundens pernicies, vacuato sanguine & spiritu, in pulmones in cor & in venas facilius penetrat, ac ferocia maiore inualescit: sanguis etiam phlebotomia cõcitatus, promptius labẽ con-

trahit: quemadmodum aqua cui fellis tantulum inieceris, si agitetur, ocyus quàm si cōsistat amarescet. Quinetiam vires vacuatione imminutæ, insilienti perniciei minus obsistunt. Hæ rationes experientia confirmatæ, vt à venæ sectione, ita magis à valida purgatione docent abstinendum: clysteres & leniores medicationes nihil obsunt. Quum igitur in pestilēti febre simplici tota pernicies à venenata qualitate impendeat, extremo morbo extrema remedia diligenter adhibenda sunt, non quæ vacuent, sed quæ tum frigore & adstrictione leui spiritus, sanguinem et humores cohibeāt reprimantque, huiusmodi est mali punici, citrei medici, & vuæ acerbæ succus victusq; persimilis: tum quę totius substantię proprietate huius veneni vires aut obterant, aut hebetent, aut foras sudore exterminent. Huius vt vniuscuiusque veneni, propria est antidotus, antipathia & totius substantiæ dissidio aduersa. Huc tamen nonnullas etiam antidotos plurimi accommodant alijs venenis communes, scordium dictamum, gentianam, vetonicam, theriacē, & mithridatium. Adde & terram lemniam, & bolum armenam de qua modò querebas, quæ in id nō exiccando, sed totius substantiæ proprietate vires habet. Cur enim non etiam inediæ ad pestem multo maiorem vim obtinerent, quum & potentius & tutius quàm bolus corporis vniuersi superfluentem humorem absumant dissipentque? Quinetiam bolus siccitate omnibus peræquè putridis febribus, neque pestilenti quàm illis potius conferret, nisi peculiari quasi priuilegio ornaretur. Siue igitur pestilentium febrium causam, siue ipsam illorum substantiam, siue signa, siue curādi rationem animaduertes, vbiq; proculdubiò vim illam agnosces abditiorem, aliâs quidem manifestius, aliâs obscurius. *Bru.* Rectè tu quidem. At de exanthematis & ecthymatis quod à te in medio positum fuerat persequere. Scio quam his causam Auicennas & Neotericorum plurimi designent. Reliquias quasdā menstrui sanguinis quo fœtus in vtero alebatur, in pueris & infantibus etiamnum permanere: quæ feruidiore cœlo vel austrina rēpestate, vnà cum reliquo sanguine efferuescētes, naturę vi propulsæ foras prosiliant & efflorescant in cute. *Eud.* Hęc quidē ab illis scio proferri, at quàm consentaneè, ipse diiudices. Ex ea ipsa causa, mulieres quibus suppressi menses in omne cor-

ne corpus redundant, iisdem malis obnoxiæ iacerent, quod tamen rarum videas. In pueris & infantibus quod dicebatur mẽstrui reliquias permanere, Galeni sentẽtia redarguit, quę asseuerat fœtum in vtero nõ ẽ fœdiore illo sanguine mẽstruo, sed ẽ materni purissima portione alimentum capessere. Neq; si quid menstrui fœtui cedit in alimentum, id tandiu potest per multas febres, per multos morbos superatos, in annum ætatis trigesimum aut quadragesimum perdurare, qua nos ætate non paucos vidimus hisce exanthematis grauissimè cõflictari, alios occumbere. Adde vnumquẽq; his aliquando in vita necessariò conflictari debere, & neminem his posse secũdo aut tertio prẽhendi: quorum vtrunq; manifestè falsum animaduertimus. Hęc verò mala ex communi quadam causa toti aëri conspersa originem habere, luculenter demonstrant quòd non solum feruidiore cœlo, sed & hyeme interdũ grassantur. Quod annos complures sileant, & certis annorum interuallis sæuiant in plebem, aliàs quidem seorsum exanthemata, vt grauissimè anno millesimo quingentesimo trigesimo sexto: aliàs ecthymata sola, vt anno millesimo quingentesimo quadragesimo secundo. Quæ qui videt quomodo causam illam superiorem non intelligat ac iudicet mundo grassari? Vt igitur carbunculus & pestilens bubo, ita sanè exanthemata & ecthymata causam habent è sublimi: at ea peculiari quadam malignitatis specie aërem contaminat. Aliaque in his existit quàm in carbunculo vel in bubone: & alia in exanthemate quàm in ecthymate: & horum quàm illorũ minor est ferocitas. Causa autẽ cur infantibus & pueris magis familiaria hæc sint, reddi potest, quòd firmior ætas & adultior, tantulis malis non lacessitur, nisi fortè constitutio grauior inualuerit. Hæc autem rursum ex ipsorum morborũ descriptione & figura consideremus. In cute ij quidem efflorescunt, non ex ambientis contactu, sed ex inspiratu, quo vt cor afflatum delibutúmque fuerit ipso statim initio vniuersum corpus, maximè verò caput ingrauescit, hoc etiam plerunque dolore concutitur, oculi tument & illachrimantur, facies quasi inflammata rubescit, vox raucescit, spiritus crebrior ac difficilior euadit, pulsus frequens ac celer febris nuntius. Malo dein ingrauescente venenum ex humoribus, die tertio aut quarto foras prosilit, & in

1. De sanit. tu. n. 4.

cute efflorefcens mali ſpeciem detegit. Ecthymata puſtulis multis toto corpore confertim albo colore extuberant, quæ pituitæ & bilis permiſtionẽ præ ſe ferunt. Exanthemata vero quaſi pulicum maculis ferè rubra apparẽt, interdum purpurea, interdum viridia aut nigra. Tandem compreſſo furore, ſoluta aluus humorũ qui contaminati fuerunt reliquias criſi expurgat. Hæc ita apparentibus, nullum tamen putredinis indicium (ſi modò ſimplices ſint morbi) cernitur in vrinis: argumẽtum eos venenata qualitate virium corporiſque noſtri totam ſubſtãtiam demoliri. Hoc & morborum fœditas teſtatur, tam deformis aliquando viſa vt occæcatis oculis, vniuerſa cutis in ſcammas fœtidas & in cruſtas ingentes ſolueretur: corpus omne non aliter contabeſceret & macie nigroreq; torreretur, quàm ſi menſes quatuor è furca pepẽdiſſet. Neque verò ſolius cutis hæc vitia, verùm etiam omnium interiorum, muſculorum, viſcerum, ſolidarumque partium omnes priuſquam cutis labefactatæ. Sæpe etenim deprehenſum pręgnãtes maturos partus edidiſſe hac lue perfuſos, quarum alię nihil omnino foris, alię non niſi multis poſt diebus incõmoda ſenſerũt. Et quoſdã ab interitu diſſectos obſeruauimus, quibus iecur, lien, pulmones omniaq; interiora haud ſecus atq; cutis, ſordidiſsimis papulis manantibus ſcaterent. Quinetiã raucitas ſpirituſq; difficilis initio premẽs, et prima eruptio in faucibus & ore, in ano & partibus obſcęnis apparẽs, planũ facit ex intimis partibus hæc mala originẽ habere. In has etiã finiri, argumẽtu eſt quòd ſanatis, et raucitas et ſpirandi difficultas manet, aliâs ſine tuſsi, aliâs cum tuſsi ad tabem deducta. *Ph.* Iſtæc adeò luculenter explicata video, vt fides abrogari non poſsit. *Eu.* His finitimæ & quadam ſimilitudine coniunctæ ſunt febres ſudorificę, quæ inſolẽtes magno terrore in omnem inferiorem Germaniam, in Galliam Belgicam & in Britãniam, ab anno Chriſti milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto, in annum milleſimum quingẽteſimum trigeſimum, autumno potiſsimum peruagatę ſunt. Vt primum lues hæc in ciuitatem quandam inuaſerat, derepentè ſupra trecentos aut quingentos in dies corripiebat, dũ hinc aliò commigraſſet. Perculſi mox quaſi eſſent languore diſſoluti, animi defectione corruebãt, decumbenteſq; perpetuo ſudore diffluebant, cum febre, cum pulſu crebro, celeri et

inæquali

inæquali, neque sudori modus erat ante morbi solutionem. Soluebatur autem vno aut summum altero die, quanquam liberati diu postea languebant. Omnis cordis palpitatio conquisita, alios quidem duos trés ue annos, alios omnem vitam comitata. Initiò multos sustulit quum nondum illius vis erat percepta: at posteà admodum paucos, vbi exercitatione & vsu deprehensum est eos, qui sudores exciperent proiicerentq; et se cardiacis munirent, omnes restitui. Insolētium morborum quum nec vis nec medicatio cognita est, grauis solet esse calamitas. Hoc statu aër tenui nec admodum pestilenti veneno perfusus, suppar infirmiorq; vitali robore, cor vt lacessiuerat in cutē corporis extimā foras propellebatur, nec carbunculo, nec bubone, nec exanthemate nec ecthymate, sed sudore solo prorumpens, quod venenum spiritui quàm humori potius insideret. Omni quippe ratione hęc febris in ephemerarum cēsu habetur. Eam igitur tempestatem quis quæso nō pestilētem iudicet, quæ tam multos, tam multis sensim mūdi regionibus, repētè sine sensu oppresserit: cum cordis indesinente palpitatione, cum animi defectione perpetua, cum eruptione foras ad cutem, quæ multorum est pestilentiū morborum communis? Illa porrò omnibus decantata grauedo anhelosa, anno Christi millesimo quingētesimo decimo, in omnes ferè mundi regiones debacchata, cum febre, cum summa capitis grauitate, cū cordis pulmonumq; oppresione atque tussi, quanquam multo plures attigit quàm iugulauit, se suo tamē impetu proprioq; ac inaudito veneni genere, pestilentem prodidit. *Phi.* Quos proposueras pestilentes morbos, omnes iam videris exequutus. At quos simplices epidemios & endemios appellas, sicci ne putes abditioris illius perniciei quippiam redolere, & ex tacitis incomprehensisque causis proficisci?

EPIDEMIIS MORBIS OCCVLTVM quiddam inesse. Cap. XIII.

EVDOXVS.

PVto equidem, & cur putem dicam, quanquã non æque euidens est in illis demonstratio. Dysenterias, lienterias, pleuritides, ophthalmias, febres acutas, huiusq; generis morbos vulgares, temporum mutatione tempestatũque vi suscitari, perspicuis rationibus suaderi potest: in idque multus est Galenus, multus & Hippocrates libris de locis, aëre & aquis, libris epidemiorum, & aphorismorum tertio. Cæterùm quum longa obseruatio tempestates non paucas ijs quas Hippocrates commemorat similes notauerit, easque admodum salubres, multas verò temperatas & æquales cum primis pestilentes: non possum equidem non suspicari, præter qualitatum tempestatumque mutationem, occultius quiddam & perniciosius in ambiente nos aëre tum volitare & circumferri. Anno christi millesimo quingentesimo trigesimo octauo, dysenteriæ graues vniuersa Europa tanta ferocitate populabãtur, vix vt ciuitas vlla immunis euaserit, cùm tamen nec exuperans intemperies, nec temporum inæquabilitas, nec valida tempestas vlla aut viguerit, aut antè viguisset. Annus autem ab hoc secũdus, qui à Christo nato quadragesimus erat supra sesquimillesimum: omnium quos maiorũ memoria notauerat, toto orbe feruentissimus, maximè tamẽ salubris obtigit. Possum itidem & de lienteria quam meministis circa hæc tempora plurimũ inualuisse ratiocinari, quẽadmodum de pleuritide de febre omnis generis, deq; alijs nõ paucis epidemijs, quos vt nostra, ita maiorum ætas & vidit & animaduertit. Hi porrò morbi quum in omnes terræ regiones calidas ac frigidas, Austro et Aquilone perflatas, peræquè inuadant, id quæso existimate, num præter intemperiẽ aut simplicem putredinem, sit necesse quippiam in aëre contineri, quod omnium causa communis existat. Nõ enim possit calida vel humida intemperies, regionum tam longè lateque distantium communis esse causa: nam quę Australes offendet, Aquiloniös iuuabit. Nec igitur potest vlla putredo ex intemperie nata, omnium regionum esse cõmunis. Quocirca

circa præstantioris & occultioris cuiusdam originis epidemiorum causa sit oportet. Hippocrates ad explorandã morbi cuiusq; naturam, & ad euentum prænoscendum, iubet tũ temporis conditionem, tum epidemiorum morborum impetum animaduertere: designans causas duas planè diuersas, temporis conditionem & latentem tacitumq; impetũ, morbos quoq; ex illis prodeuntes diuersos. Quicunque celebres medici popularis dysenteriæ, pleuritidis, aliorúm ue morborum qui grassantur in vulgus, naturam & curationem literis mandarunt, eos certè quàm eiusdem cognominis dispersos, multò perniciosiores notauerunt, quasi tãta tamq; communis causa, perniciei expers esse non possit. Sidera vt pestilẽtes ita & alias interdum minus perniciosas, easq; occultas excitant qualitates, quæ fiunt epidemiorum morborum causæ. Prædictionũ. 2

B. Rursum quæso de febribus vulgaribus paulò attẽtius meditemur. Equidem continuas febres non modò in quibus ecthymata erumpunt purpurea, verùm etiam omnes quæcũque grassantur populariter, non admodum inficiabor prçter peculiarem humoris putredinem, nonnihil etiam publicæ communisq; perniciei redolere, cùm proximè ad pestilentes accedant. At de intermittẽtibus etiam si populares sint, maior foret controuersia, quòd illarum genus vniuersum Hippocrati salutare habeatur. *Eud.* Quòd morbus quispiam salutaris sit, non idcircò possis inficiari pestilentem aut occultum esse. Galenus libro de crisi secundo, singulatium febriũ iudicia persequutus, post ea quę à symptomatis petũtur, alia ab efficientibus antecedentibusq; causis deducit: & prçter primarum aëris qualitatum exuperantiam, aliam abditam & delitescentem causam inuenit. Ne autem in his referendis nimius sim, satis fuerit de quartana sola sententiam proferre. Primum verò (inquit) hoc ipsum cõsidera, nunquid autumnus frigidam & siccam inæqualemque temperaturam acceperit: tunc enim certiùs sperabis quartanos circuitus in ipso fore frequentiores. Posthæc si regio ipsa talium febrium sit procreatrix: si ægrotantis natura atrę bili sit obnoxia, si ratio victus antecesserit, quæ huiusmodi humorem coaceruauit: et si eo tempore quartanæ febres populatiter fiant. Hoc loco Galenum videtis præter ægrotantis, regionis, & victus conditionem, duplicem in ambiẽte nos aëre constituisse causam, Apho. 44. quarti.

vnam

vnam frigidam & siccam inæqualemq; temperaturam, alteram nec nomine nec verbo expressam, quę tamē causa est cur quartanæ febres populariter fiant. Hæc tametsi adeò obscura est & naturæ arcanis inuoluta, vt nec propria essentia, nec nomine comprehendi possit, eam tamen & esse constat & aliam ab intemperie. Iam verò si quartanarum populariū causa obscura et delitescens est, necesse fuerit ipsas quoque quartanas, essentia obscuras & occultas haberi. *B.* At nihilominus vno omnes ore quartanarum cæterarúmque intermittētium essentiam in humoris putredine, & ex huius differentijs, illarum differentias constituunt. *Eu.* In illis (fateor) putrescit humor aliquispiā: cæterùm neq; is, neq; calor illius soboles, tota febris est essentia, grauis sæpe humorū putredo & coërcetur in nobis et expellitur, quā nec febris antecessit, nec comitatur, nec consequitur. In elephantiasi, in lue venerea, tāta plerunq; putredine corporis tū interiores tum externæ partes obsidentur, vt excesæ quasi laceratæ excidant, idq; nullo febris indicio. *Br.* Hæc duntaxat mihi persuadent non ex quauis sine delectu putredine, etiam si grauissima sit, febrem enasci. *Eu.* Edissere quænam puttedo febrem, & quę nullam accendet. *B.* Hoc si verbis explicare coner, frustra laborem. *Eu.* Id igitur fatendum est vnum quippiam ex eorum numero esse quæ nos fugiunt, tacitum & obscurum. Ne quid autē suspiceris aut metuas, non magnoperè contendo, idipsum de quo nostra est disputatio à cœlo ne prodierit, an int° sit in corpore genitum, vti & venena non pauca. Satis sit in re controuersa demōstrare id quicquid est, occultum nec solius intemperiei sobolem esse. Agè igitur graui putredine scateat sine febre, alter verò cum febre. Hic præter communem putredinis rationem, aliud quippiam circumgerit, à quo febris incitatur, & quod accedens febrem inducit, decedens abducit. Id quocunque nomine appelles, à putredine diuersum quiddam est, in quo cōsistit febris essentia. Hoc autem vt constet luculentius, paucis referam quæ obseruationibus olim animaduerti, quorū & vos similia videre potuistis. Misellus quidam quartana febre simplici, & lue venerea, sordidis vlceribus deformi, duobus sanè quàm contumacissimis malis conflictatus, opem medicam exposcit.

Conue-

Conuenienter præpurgato, ligni guaiaci decoctum imperatur cum victu tenui & admodum exquisito. Horum perseuerãtia, vniuersi corporis putridus humor partim absorptus partim dissipat⁹ est in sudores: omnisq; partium intemperies sic abacta est, vt maligna quæq; & sordidissima vlcera, quibus tum nasi extremum exciderat, tũ reliquum corpus omne scatebat, ad cicatricem producta sint. At nihilominus cum à lue venerea integrè vindicatum corpus videretur, omnisq; illius obstructio soluta, omnisq; exhausta putredo, quartana tamen contumaciter in tempus longissimum producta est. Ex quo intelligi potest proximam illius causam non in obstructione, non in humorũ putredine, sed in affectione quadã secretiore statui, quæ partibus ipsis inhæresceit. Hanc Galenus iam senex agnouit, de febribus intermittẽtibus ita sentiẽs: Harum circuitus repetere minimè desinit, quoad dispositio in parte generante excrementa seruetur. Quin et eo loci paulò altius quàm libris methodi, & primo artis ad Glauconem, febrium curationem instituens, præcipuum sanationis scopum esse aït dispositionis huius correctionem. Ea autẽ febrilis dispositio est ab intemperie lõgè diuersa. Hoc ipsum ex euẽtu superiori, cõtrario æstimemus. Sæpenumero quartana febre soluta, corp⁹ etiamnũ permanet impurũ, aliâs quidẽ alijs febribus, aliâs cruditati, aliâs lienis scirrho, aliâs cacexiç vel hydropi, aliâs alijs ex putredine malis obnoxium. Hoc non modò in pestilentibus & contagiosis, verumetiam in venenatis morbis omnibus Dioscorides accidere tradit, vt quum tẽpore vis illa venenata & præsentanea perdita fuerit, vitiosa quędam affectio diuturna relinquatur, quæ cõmunia aliorum morborum remedia communemq; medendi rationem efflagitet. Sæpe etiam ex impuro corpore & putredine conferto, vidimus quartanam febrem nõ simplicem modò, sed & duplicem & triplicem proprijs antidotis abigi, nulla purgatione præmissa et stabili impuritate. Non præter rationem propria quędam febrium remedia inuulgantur, quibus vel aniculæ optimis medicis calumniam texunt illorumque artem insimulant. *B.* Multa in peregrinatione vidi hac de re incredibilia, quę tanquam omnino ridicula sum aspernatus. *Eu.* Itaque si putredo profligari potest manente febris essentia, rursumq; essentia dissolui manente putredine, perspicuũ esse

2. De differ. Febr. cap. 17.

Lib. 6.

esse debet illa varijs diuersisq; tum naturis tum essentijs teneri. Quoniam autem de quartana febre exempli gratia sermo habitus est, reddat vestrum aliquis manifestam causam, cur ea licet interdum annos quatuor perseueret, nunquam aut rarissimè eundem hominem bis tota vita prehendat. Equidem hactenus vnicum bis prensum audiui. Aut cur quartanæ febris statæ & quæ errabunda non sit, circuitus pomeridianis duntaxat horis inuadat. Hæc quis tam occulta & inuoluta esse credat, si non etiam occulta planeque obscura quartanæ sit essentia. *B.* Noua audio. *Eu.* Immo peruetera, licet nondum fortasse animaduersa. Adde etiam quartanam eò cõtumaciorem fore, quo meridiei propius inuaserit. *B.* Ea fortasse causa sit, cur medicus admodum prudens, in quem aliquãdo incidi, ad earum febrium omniumque popularium morborum curationem, selectas antidotos diligenti siderum obseruatione adhiberet, nosq; frequenter magna operum suorum teneret admiratione. Magna etiam probabilitate id suadebat quod est ad finem libri de natura humana, siue Hippocratis, siue Polybij siue alterius is est, omnes febres ex bile esse. Nos prætereà graui in errore versari, qui vt omnis continuæ febris materiam in maioribus esse venis, ita omnium intermittentiũ causam existimaremus in carne seu in ipsa corporis mole contineri, vno Galeni argumento, de rigore, & de sudoribus inclinatione erumpẽtibus. Is magna rationum efficacia, ex causis, ex signis, ex curandi ratione, docebat intermittentium materiam sępius in ventriculo, aut in visceribus, aut in ventre inferiore coërceri: hincque nihilominus quàm ex corporis mole & rigores & sudores moueri. *Eud.* Optimè nũc tecum ageretur si ex his paucis, abditiora quædam ab illo diligenter peruestigasses. Multa quippe viri doctivsu longo parta, sibi tanquã in thesauros recondunt, quæ etiam si publicę vtilitatis desiderio tenẽtur, inuulgare dubitant, ne multitudinem veterum doctrina confirmatam vellicent acirritent. *B.* Tu verò de his quid sentis? *Eud.* Inclinans iã dies, nec ipsam nos curandi rationẽ persequi, nec suscepti argumẽti metas trãsilire sinit, quod omne in rerũ abditarũ causis positum erat. *Ph.* Cognitis ergo epidemiorũ pestilentiumque morborum causis, ad contagiosos venenatosque morbos diuertamus.

DE

DE CONTAGIOSIS MORBIS. Cap. XIIII.

EVDOXVS.

De Nuce.

NVx vmbra proximis ſtirpibus arboribúſque grauis, apud Ouidium ſic queritur: Me, ſata ne lædam, quoniam ſata lædere dicor, Imus in extremo margine fundus habet. Narbonæ taxus tã prçſentis eſt veneni, vt authore Dioſcoride, ij qui dormiant ſub ea, aut in eius vmbra ſubſideãt, lædantur & ſæpenumerò moriantur. Quandoquidem corpori vniuerſo ſtrangulatum & celerem interitum infert. Baſiliſcus tantæ perniciei ab Auicenna deſcribitur, vt non eos modò qui vel manu vel alia corporis ſui parte, ſed etiam qui virga attigerint, momento necet: quod & viſu & ſibilo efficere tradunt. Torpedo piſcis piſcatorem qui ſe haſta attigerit, in ſtuporem inducit. Sunt & alia non pauca tum in animantium tum in ſtirpium genere, quæ poſsint integræ cutis contactu hominem interimere. At multò plura quæ aperta cute, vt venenatæ ſagittæ, aſpidis, hydræ, viperæ, ceraſtis, dipſadis, anguis, ſcolopendræ, ſalamandræ, ſtellionis, paſtinacæ, lacertæ, draconis, crocodilli, phalangij, ſcorpij, & rabidi canis morſus. Epidermis denſa quum ſit atque valida, hebetiorum & craſsiorum venenorum ſubſtantiam altius penetrare non ſinit, niſi vel findatur vel dilaceretur: quæ autem in venenis efficacisſima ſunt, illam quãtumuis validam ac denſam penetrant, introq; penitus ſubeunt. Omnium quidem vis & pernicies ex ea ſede quam primùm attigerit, ſenſim in corporis principes partes & in artus inuadit, dum corpus omne labefactet, idq; omni veneno peculiare, vt pedetentim ſerpat, aliud quidem ocyus, aliud ſegnius. Rabidus canis demorſu ſaliuæ aut humoris quiddam eructat, in quo vis eſt veneni. Id intro ſubiens ſpiritus, ſanguinem, humores, partíſque ſubſtantiam contagione labefactat: hinc ſenſim ſerpit longius in partes principes, ſed tam ſegniter, vt raró ante diem vigeſimum, interdum non niſi anno ſymptomatis ſe prodat. Per has moras nec febris, nec malum aliud vllum percipitur, nec ſcit æger quanta pernicies lateat. At quum

hæc tempore in cor penetrauerit, vellicantur præcordia, æger indignabundus euadit, nec ſtare, nec quieſcere potis, furentis in motem huc illuc effrenatè agitur, manibus ora dilacerat, alios dente petit, ex ore ſpuma promanat, oculi torui & aſpectu horrendi, febris valida, ſitis inexhauſta, & tamen æger aquam omniaque liquida, adeò perhorreſcit vt emori potius eligat quàm bibere aut ad aquam deduci. Quibus malis defatigatus tandem miſerè cedit è vita. Phalangij aut ſcorpij aculeo, tum alia tum breuiori tempore fiunt ſymptomata, quòd promptius expeditiuſque venenum ſerpat. Itaque omnium pernicies ab ea corporis parte exoriri, quam primùm lætifera vis attigerit, illinc ſenſim in omne corpus irrepere, ipſúmque permutare, & perimere animaduertitur. Id & inuenta comprobatáque curandi ratio confirmauit, quæ veneni perniciem ea parte qua intrauerit reuocat, vulneris dilatatione, partis demorſæ ſuctu, ſcarificatu, affixis cucurbitulis, medicamentis acrioribus. Et ne longius intrò ſerpat, eam arcet iniectis vinculis arctioribus, carnis circumſcriptione, vrentibus medicamentis vel candente ferro, nonnunquam extremæ partis amputatione. Perniciei verò ſæuitiam reſtinguit atque domat antidotorum eſu, vt rabiem fluuialiũ cancrorum vſtorum cinere, gentiana, & alyſſo: cuius vires exæquare rubiam experimur. Vacuatio nulla aut admodum rara adhibenda. Hæc igitur optimorum medicorum diligentia atque fide comperta demonſtrant non modò rabidorum canum aut ſcorpionum, ſed & omnium quæ aut morſu aut quouis contactu enecant, perniciem eſſe venenatam eã & contagione vires ſuas expromere. *Brutus*, Equidem de iſtis nihil dubitem quæ ſint celeberrimorum medicorum conſenſu confirmata: quanquam non deſunt qui putent canem ſolo ardore & æſtus vehementia in rabiem agi, ipſúmque illius quod dicimus venenum eſſe velut caloris exuperantiam. *Phi.* Nondum potes veterem pellem exuere. Hac æſtate venatores quidam in lupum ſæuiorẽ irruerunt, trucidatum in varia obſoniorum genera apparatunt & coxerunt. Omnes quicunque eſitarunt non multo pòſt tempore rabie correpti alij perierũt, alij ſociorum morte prudentes ſibi proſpexerunt. In ea carne tam diligen-

ter

ter apparata, quam tu reſtare putes ardoris exuperantiam? At vis læti fera & venenata permanſit, quæ vix igne miteſcit: quemadmodum nec cantharidum vis deleteria vſtione tota perit. *Eud.* Qualis eſt virulentorum animantium pernicies atque contagio, talem velim exiſtimetis latêre ac teneri in lue venerea, niſi quòd hæc fortaſsè minus præſens ac mortifera ſit. *B.* Gaudeo te in huius morbi ſermonem incidiſſe, de quo tam multi multa ſcripſerunt, ſed quæ palato meo non ſapiant: quocirca tuam ea de re ſententiam tantoperè optamus audire. Huius primam originem alij ſiderum inſolenti conſtitutioni, alij aquarum inquinamentis, alij cuiuſdam ſcorti impuritati referunt acceptam. Cæterùm licet ea lues ſenſim contagione in omnem Europam, Aphricam, Aſiam & extremam Indiam defluxerit, omnemq́ue orbis partem quæ noſtratium commercijs vtitur, impleuerit: quoniam tamen deprehenſa eſt ab vno quopiam aut admodum paucis Neapoli originem habuiſſe, non potuit ſanè epidemiorum morborum conditione, à certo aſtrorum influxu deriuari. Quamplurimos enim paucis diebus afflixiſſet, tandémque tempore deſijſſet. Ego proinde exploratiorem duxerim poſtremam originis rationem. *Eud.* De origine haud magna contentione decertem, ſed de illius cauſa, de vi & natura, ex qua curandi ratio omnis ducenda. Primùm autem occultam & venenatam illius eſſe naturam, tum ex inuaſionis modo, tum ex ijs quæ mox tradentur perſpicuum fiet. Atque cùm neminem vnquam hac lue labefactauerit inquinati aëris inſpiratio, non debet ea inter epidemios recenſeri. Quum nec alimentorum impuritate nec vitio vnquam ſit orta, non numerabitur in ſimpliciter venenatis. Reſtat igitur habeatur in contagioſis. Veneni quidem ac perniciei huius vis & efficacia tẽpore deliteſcit, & tẽpore copioſis ſignis & argumentis ſe prodit. Vtq; rabidi canis aut ſcorpionis, ita huius venenũ, ab ea ſede quæ ſit cõtagione labefactata, ſenſim in omne corpus perreptat atq; ſæuit, vt planè cõtagioſorum morborum naturam imitetur. Qua parte contactus & ſocietas eſt, ab ea maximè prehendit & initium ducit. Qui venereo complexu iungitur cum inquinata, à pudendis luem contrahit. Nutrix à qua pollutus inſans lac ſugit, à mammis: condormiens inquinato ſudore diffluenti, à cute & à ſummis

 corpo-

corporis partibus:qui effusiore osculo saliuam exceperit, ab ore:infans vitiata nutrice altus,nunc ab ore,nunc ab interioribus:Obstetrix quæ infectæ parturienti opem tulisset, à manu,quę tandem excidit. Huius tamen veneni quia vis est hebetior,nõ nisi in apertam nudamq; partem inuadit. Partium à quibus lues exordium capit,aliæ alijs grauius vitæ discrimẽ afferunt, omnium exitiosissima est, quæ ab interioribus & reconditis visceribus,aut à partibus obscœnis inchoat,cæteræ leuiores & minus periculosæ. Quanquam autem illius vna eadémque perpetuò est essentia, vt tamen corpora quibus insederit natura,temperamento,affectu et habitudine variãt, distincta multipliciaq; symptomata inducit, alia quidem in bilioso,alia in pituitoso,alia in melancholico:non enim si biliosus pituitosæ concubuerit, eisdem atque illa symptomatis premetur. Non igitur possint ex symptomatum differentia, propriæ morbi differentiæ constitui. Cuicunque particulæ lues primùm insederit,illic inhærescens pustulam excitat,interim & vlcusculum. Inde longius prorepens radices figit, sensímque partium continuatione adacta,interiora subit, & ad extremum ni medicamentum adhibueris, furore corpus vniuersum vastat atque depopulatur. Hinc venenum malo subesse intelligitur, nõ aliter quã scorpij aut rabiosi canis virus,perreptans in omne corpus. Illius signa varia efficit partium natura ad quas pedetentim repit & permanat. Quum viro(exempli gratia) concubitu à pudendis madore perfusis initium habet,pustulas in his primum & vlcuscula euocat cõtumacia malique moris. Vapor dein aut spiritus ductu cauo pudendi intro irrepens (neque enim credibile est humoris quicquam eò subire, venæ cauæ sanguinem arteriæque maioris spiritum labefactat: tumque bubo prorumpit in inguine. Hinc vasis spermaticis renibusque affectis, gonorrhæa se promit,qua virus turpissimè velut eructãdo eijcitur. Quum execrandum malum in iecur & in ventriculum inuasit,leuis quidam alui fluor suboffendit, moxque cum iecore sanguis polluitur,quo cunctæ corporis venæ participes fiunt, eòque in artus,in musculos & in cutem disseminato, compressum maleficium atque tacitum erumpit:prosiliúntque liuidæ rubentésque pustulæ, vlcuscula crustosa & herpetes,nonnulli vlcera caua atque maligna: biliosis quidem phagedenica &

exeden-

exedentia, melancholicis cancrosa: pituitosis leuiora, sed sordidiora, & humore quodam mucoso fœtidóque manantia: sanguineis crebriora & carbunculi effigie. Omnia quidem labris præduris, tumentibus & inuersis, quæ ex esa carne, ipsa etiam ossa depascunt, primùm tenella qualia sunt nasi & palati, deinde solidiora, quæ putria cariosaque tempore excidunt. Ab ijs, cùm malum iam cerebrum summámque corporis arcem obsidet, multa superuacua pro partis conditione pituitosa colligi necesse est: quæ si intercluſa capite teneantur, magnum & acerbum dolorem commouent: sin foras sub cutem capitis promineant, vel in articulos vel in artus deturbentur, his aut cruciatus excitant immanes ac diuturnos, qui noctu maximè inualescunt, aut tophos prædurós scirrhosósque tumores, haudquaquam tamen doloris expertes. Quanquam enim pituitosa videtur materia, veneni tamen maleficio perfusa, acrimoniæ particeps est. Hinc sub ossium membranas se recondens, tum acrimonia, tum distentione dolorem excitat. In ossium verò substantiam per tenues quasi tubos se inferens, illa diffundit dilatátque in tumorem, quæ tandem carie consumpta putrescunt. Si minus acris & mordax materia cutem non exedit, ad pilorum radices effusa, malignitate aut venenato vapore, effluuium concitat, quo plerique visi sunt sine capillis, sine supercilio, sine barba, sine pilis, qui posteà tempore repullularunt. Quum tam multa vbique sint huius perniciei signa, nullũ tamen cernitur in vrinis, neque ex his quisquã aut hoc aut aliud vllũ veneni genus posit deprehendere. Iam verò hæc paucula de venerea lue si adhibito animi iudicio studiosè obseruabitis, cui vestrum non perspicua sit eius pernicies? Quis ex vobis eam veneni participem esse inficiabitur? Si in omne corpus disseminata serpit, non aliter quàm quæ à rabidi canis morsu infertur, posit ne expers esse veneni? Neque verò in externas duntaxat quæ sub aspectum veniunt, verumetiam in interiores quasque partes in ipsaque viscera penetrat, quæ (quod de exanthematis afferebatur) dissectis mortuis comparent pustulis vlceribusque fœda. Plurimi sanè hoc in morbo in alijsque venenatis captiosa eaq; admodum inani ratiõe fallũtur, quòd dum vident symptomata hęc omnia cum humoris cu-

iusdam vitio insultare, nihil præter humorem inesse putant, nihil maius animo concipiunt, neque acriore illa animi acie perscrutantur num aliud quippiam in humore subsit in quo præcipua affectionis causa cõsistat: quale proculdubio si sensu non cernimus, oportet certè ratione & intelligentia comprehendere, alioqui in maximarum rerum ignoratione versari. Itaq; vis illa veneni, tenuis admodũ ac ferè corporis expers, sensusq; nostros effugiés, aut in humore aut in alio quouis corpore inhæresclt, quod subiectum duntaxat quasi vehiculum est eius quæ nos afficit maleficiosæ facultatis. Qui enim posit corpori nostro vim inferre sola virtus incorporea? *Br.* Omnem certè hac de re dubitationem & velut caliginem, dilucida interpretatione discussisti. Velim tamen insuper mihi aculeos ex animo euellas, quos nonnulli infixerunt. Aiunt illi hanc luis venereæ contagionẽ, & in dies mutari, & iam prorsus inclinare atque consenescere, vt sit posthac breui finem habitura. Quid quæso hac de re statuis? *Eu.* Hanc nisi sua clementia Deus optimus extinguat, aut effrenem hominum libidinem temperet, nũquam extinctum iri, sed fore humano generi comitem & immortalem. *Phi.* Circumferunt tamen olim pustulas fœdas erupisse complures, dolores admodum paucos: nunc contrà, pustulas esse nullas, dolores autem atroces cum tuberculis scirrhosis. *Eu.* Id fortasse effecerit non luis conditio, sed præpostera multorum curatio. Adeò enim nunc ea mortalibus est formidabilis, vt vel illius minima suspicione confestim ad remedium ex hydrargyro cõcurratur, quod sanè pustularum ardorem extinguit, at destillationes articulorumq; dolores exagitat. *Br.* Tú ne igitur vulgarem illam medendi rationem confirmas? *Eu.* Nihil equidem minus, quòd ea morbi symptomatis dũtaxat succurratur, radice neglecta. Ad tetrę huius & immanis beluę oppugnationem omnes machinas adhibuerũt. Alij sperant se initio radicem vacuationibus euulsuros: purgãt validè, dehinc quibus competit sanguinem mittunt, mox reliquias idoneis sirupis præparant, quas & secũdo & tertio interdum & quarto expurgẽt. Ea certè curatio si malum inter initia consistit, solusq; corporis spiritus vel humor inquinatur, plerunque liberat, non item si iam partium substãtia obsidetur. Alij ratione non admodum dissimili, tenui extenuã-

téq;

teq; victu, & potu ex hebeno guaiacina vel sancta vel ex Cinarũ radice corpus absumũt, humores detergũt dissipãtq; in vrinas & sudores. Hinc necesse est pustulas & vlcera cũ corpore siccari & sanescere, tophos prædurosincidi atq; dissolui, ex hisq; natos dolores mitescere. At symptomata istæc pu tato, morbi verò essentiam multò diuersam, quæ illis abeuntibus, etiamnum tanquam radix solidarum partium substãtiæ firmiùs inhærescit. Alij vnctionibus ex hydrargyro curationem suscipiunt. Cùm enim hydrargyros non vt plerisque visum est calida sit, sed adeò frigida vt vi narcotica dolores quoscunque sopiat & leniat, optima ratione sanguinis eruptiones, bilis ardores exesionesq; retundit: pustulis vlceribúsque malignis opitulatur. Quum eadem vehemẽter humida sit, præduros tumores emollit cõcretosque dissoluit. Et quoniam adeò tenuium est partium vt omnia vel durissima metallorum corpora subeat, penetret atque dissoluat, multa è corpore per sudores dissipat, quædam purgatoria vi in aluũ deturbat, multamque pituitam ex ore prolicit. Quocirca ex accidenti desiccans, vacuánsque symptomatum materiam, illis nõ parùm succurrit. At certè crudeliùs quàm guaiacum magno oris tædio, grauiore virium iactura & imminentiore periculo. Etenim cerebrum tanto frigore offendit, vt rheumatismis deinceps opportunum maneat: neruos, articulos eatenus laxat & debilitat, vt in omnem fluxionẽ proni euadant, suscitenturq; tremores immedicabiles, & recentes cruciatus pristinis grauiores. Non vt in simplici arthritide hi repẽtè oboriũtur, neq; foras prominẽt, sed sensim radice altiùs defixa, penitus ferè in ossa tibiæ & humeri subeũt. Hydrargyrᵒ tãto periculo symptomatis opẽ ferẽs mali radicẽ haudquaquã euellit. Quo fit vt tum hæc, tum superiores inefficaces sint & parùm tutæ cum periculo recidiuæ, quum præsertim lues initium præterlapsa, ipsam partium substãtiam obsedit. Tempore siquidem reuirescit, recurritq; interdum post annum trigesimum, tantoq; interuallo mali fomes quasi sepultus delitescit. Et nihilominus qui tũ expertes mali prorsusq; expeditos se putant, alios cum quibus concubuerint, contaminant, prolémque gignunt ea lue conspersam, indicium profectò tum temporis mali fermentum in venis in ipsisque partibus reseruari, & vt dicere solẽt, in ipsis quasi me-

dullis latere. Recidiua raro persimilis est radici, neq; iisdem symptomatis, sed ferè destillatione, arthritide, artuum dolore, tophis, vel ossium carie molesta. neq; pari contagione, eos cum quibus societas est, afficit: quòd illis auxilijs humoris furor & impetus repressus sit, etiam nondum mali radice euulsa. *B.* Hanc igitur quanam alia ratione putas extirpari posse? *Eu.* Proprijs antidotis et alexipharmacis. Neq; enim hydrargyros, neque hebenus alexipharmacorũ, aut antidotorũ vim obtinent: sed empiricorum inuenta sunt, quę plerique vulgi imitatione inducti tanquam fucũ adhibēt malo: quum certè foret consultius imitatione curationis rabiosorũ à veteribus institutæ, remedia in id meditari cõsentanea. *B.* Miror equidem sæpeq; sum miratus, neminem hoc toto seculo verã luis curationem attigisse, persuasus satis veram eam non esse quæ circumfertur. *Ph.* Omnes quæstui inhiant, & posthabita inuestigatione veri, quicquid primùm sors obtulit sequuntur. Male nobiscũ ageretur si noui sæpe morbi emergerent, quãdo ne vnius quidē remedia assequi valemus. *Eu.* Itaque vt rabiei, ita luis venereæ propria quædã est antidotus, quæ etiã si neq; victum admodũ tenuem, neq; vacuationes multas præmittes, vna possit labē eluere. Symptomata verò, vlcera, dolores, tophi, & quęcunq; acriter vrgent idoneis nec tã longè petitis auxilijs, expeditius tutiusq; leniri possunt. *B.* Hæc ex te discere vehementer optamus. *Eu.* Vos me rei nouitate impulistis, vt nimis multa de tam fœda lue narrarem. Temporis breuitas plura non fert: neq; hîc abditorum morborum curationes, sed causas dũtaxat ex professo inuestigamus demonstramúsq;. *Br.* Huc saltē si quid de elephantiasi animo concepisti, in medium profer. *Eu.* Elephantiasim in cõtagiosorum morborum genere contineri, omnes certè vel plebei persuasum habent, quòd non vt pestilens halitu solo, sed vt lues venerea concubitu, accubitu, omniq; contactu prehendat. Quanquam ciuitatum legibus Elephantici sepositi et à reliqua plebe segregati degunt, nunquã tamē vel sedulò sciscitati accepimus quēquã administrorum, etiam si perpetui illis assideãt, sola spiratione contaminatũ. Si quis fortè malũ hoc sponte, proprio intimoq; vitio cõtraxit, nõ idcirco debet à cõtagiosorũ cẽsu reijci. Nõ enim cõtagiosum morbũ ex solo ortu, verumetiã ex inuadẽdi serpẽdiq; modo definiuimus.

Elephan-

Elephantiasim autem non ex sola atra bile fieri, demonstrãt melancholia morbus & mania: in quibus etiam si bilis atra & in cerebro & in toto corpore redundet, citra tamẽ elephãtiasim est, queãdmodum & quartana intermittens, & quartana continua, in quibus melancholiam putrescere fatemur. Hæc igitur & insuper eruptio fœda foras in partes extimas & in cutem prosiliens, elephantiasim perniciei cuiusdam esse participem declarat. Ea primum dura, crassa, aspera & scammosa redditur, colore subliuido vel purpureo, cũ sensu quodam stuporis. Pustulę dein extuberant, verrucis initio similes sed quæ posteà grandescant durescántque, interdum etiam magna fœditate exulcerentur. His notis facies potissimum & nasus, manuum pedúmque digiti fœdantur, oculi rubore pustulísq; suffusi caligant, pili toto corpore decidui sunt, maximè in superciliis et in mento. Omnia igitur foras erumpẽtia, ipsúmque pilorum defluuium, quis malignitatis et latentis veneni notas esse non agnoscat? Multus humor plerunq; in cutem confertim effunditur, biliosus quidem in ictero, pituitosus in leucophlegmatia, melancholicus in melancholia, à quo nihil tale fieri cernimus. Itaq; in elephantiasi præter humoris vitium malignum etiam virus inest, quod tũ humores tum partium substantiam polluit. Illa quippe non solius cutis (quod Galenum dixisse miror) sed totius corporis est affectio. Quales in linguæ radice verrucæ extuberarint, tales in omnia viscera, in omnésque partes intimas disseminari comperimus. Curandi difficultas morbi malignitatem atque perniciem docet. Hanc idcirco tot seculis veram curationem non inuenisse reor, quòd propria illi antidotus perquisita non sit, quam tamen & esse & inueniri posse non diffido. *Ph.* De contagiosis morbis satis abundè, nunc recepto traditionis ordine de venenatis morbis trãsigendum. Non enim hoc loco de phthisi, de lepra, de scabie, de pruritu, déque aliis huius classis, sermo habendus est, qui quamuis in contagiosis numerari soleant, manifesti tamen sunt, à manifesta putredine orti, neque (quod supra monebas) huc quoquam modo referendi.

DE VENENATIS MORBIS. Cap. XV.

EVDOXVS.

ITá ne prætereà exigitis vt de venenatis morbis ſermo habeatur? Si iam planè inter omnes cõuenit quamplurima eſſe venena, quotum vis cæca & deliteſcens ratio nos ſymptomatum cruciatu fatigat, nón ne euidẽs eſſe debet, ab illis morbos in nobis excitari qui non manifeſtis qualitatibus, ſed totius ſubſtãtiæ diſsidio vitæ noſtræ primordia demoliuntur? *B.* Neq; id ipſi demonſtrari volumus, ſed dilucidius explicari quot & quas illorum differẽtias eſſe putes. *Eu.* Quem venenatũ morbum definiuimus, is nec ducto inſpiratóque aëre, nec externorum contagione, ſed vna deliteſcẽtis intus veneni pernicie prouenit, ſuboffenditq́;. Hoc iã dixi cæteris hebetius, & in craſsiore dẽſioreq́; materia inhęreſcere, quæ non niſi intentioris caloris eiuſq́; copioſi vi excitetur, aliaſq́; venenum imprudentius intrò aſſumi, aliàs intus etiam progigni. Venena quæ intrò ſumuntur, alia quidem in metallorum, alia in ſtirpiũ, alia in animantiũ genere ſunt. In metallorum genere, arrhenicum, auripigmentũ, chryſocola, calx, ęs vſtum, atramentum ſutorium, ſulphur, adamas, lapis cęruleus & armenus: itemque hydrargyros, cinnabari, cerusſa, plumbũ, minium, gypſum. Hęc putant nonnulli ſola qualitatum exuperãtia: priora quidem cauſtica vel ſeptica, id eſt vrente vel putrefaciente vi, poſteriora verò aſtringẽte & pręfocante nobis inſenſa: proinde nõ ſimpliciter venena, ſed venenata medicamenta appellari. At quãquam manifeſtis omnia qualitatibus vehementer obſunt, totius tamen ſubſtãtiæ diſsidio nonnihil etiam veneni reconditum habẽt. In ſtirpiũ ordine ſunt aconitum, chamæleo, taxus, ephemerum, rhymelea, laureola, thapſia, rhododaphne, ramũculus, draguntium, tithymali genera, & quæcunque immodicè purgandi vim obtinent, vt veratrum, ſcammonium, cypariſsias, cyclaminus, colocynthis, & alia eius generis nõ pauca, omnia verè deleteria. Sunt & quæ qualitatum duntaxat exuperantijs inſenſa putantur, quod genus ſunt euphorbium, anacardus, itemq́; opium, mãdragora, hyoſciamus, cicuta, ſolanum manicum,

nicū, fungus: quæ tamen malignitatis expertia haudquaquā putamus. In animantium genere numerātur cātharides, lepus marinus, salamādra, buprestis, deuorata hirudo, pinorū eruca, felis cerebrū, sanguis tauri, lac corruptū, piscium aut pecudū fulgure vel pestilentia interemptorū carnes, & quæcunq; suprà diximus demorsu vel contactu enecare. Portio ex his quęcunq; intro sumpta multò præsentius & atrocius quàm cōtactu offendit. Hæc igitur omnia nō modò qualitatū exuperantijs, verumetiā totius substātiæ dissidio exitialia esse & deleteria, morbosq; inferre venenatos, tum ex insequentibus symptomatis, tum ex alexiterijs quæ veteres ad curationem inuenerūt, facilè intelligi potest. Quæ porrò intus gignuntur venena, non vt superiora primo suæ naturę ortu, sed longo ordinis progressu atq; mutatione talia euaserūt. Vt enim ex varia humorum putredine, siue ea ex intemperie, siue alijs ex causis orta sit, diuersi generis febres excitantur. ita sanè ex putredine longius progressa, vel alia cęciore ex causa venenū in nobis prouenire gigniq; potest. Galenus ait veteres hanc quæstionē disputasse, euidentissimisq; rationibus collegisse eosdem affectus fieri & à lethalis veneni potione, & à corruptione quæ è corpore scaturire potest. Hanc autē quam appellāt corruptionem, re ipsa venenū esse mox canis exemplo demōstrat: in quo tāta plerunq; fit humorū corruptio, vt totus in rabiē agatur, quę veneni soboles est. Atque tum & canem ipsum & omnes illius humores venenatos haberi, argumento est quòd eius sputum humanum corpus attingēs rabiem excitet. His persuasum vobis esse debet, in nobis similiter corruptionem quandam sponte gigni posse, quæ non modò veneni vires æquet, sed & ipsa tota venenum sit. Itaq; syncope admodum grauis & periculosa plerunq; fit ex concreto sanguinis grumo, maximè si vel in ventriculo, vel intestinis, deinde si in pectore vel vesica putrescat: fitque ea cum pulsu paruo, respiratione difficili, extremorum frigore, & sudore frigido suborta interdum febre. Rei autem sic perspectę veteres conuenientia remedia, non à manifestis, sed ab occultis qualitatibus quasi alexiteria quædam attulerunt.

6. De locis affectis.

Non admodum dissimilia symptomata tradunt & à concreto putrescentéque lacte gigni, quibus eadem propè succurrunt. Extremum pedem aliquando repentè sphacelatum vidi-

vidimus, sine causa externa, sine tumore aut rubore conspicuo. Oborto primũ dolore immanissimo, mox sensum in eo ac motũ periisse, partem totam liuore contabuisse, exulcerationem fœdam insequutam, quæ acerrima causticaq; medicamenta sine sensu admitteret. Nõ multo pòst arteriam brachij dextri, deinde etiã sinistri pulsare desijsse: ita sensim vniuerso corpore obsesso, miserũ extingui, sine febre, sine symptomatis admodum grauibus. Tot tamq; præsentium malorũ quis intemperiem aut simplicem aut cum humore, causam, esse statuat? Quis non potius venenatam qualitatem in partes omnes propagari putet, quæ extremam hanc perniciem inferat? In vteri porrò strangulatu plerunq; mulier sine motu, sine sensu quasi extincta iacet, cum pulsu obscuro paruoq; eatenus vt interdum ne percipi quidem possit: cũ animi defectione & difficili spiratione quæ non modò pectus opprimit, sed & fauces quasi manu prehensas præcludit: hunc autem tam inmanibus symptomatis comitatũ tradit Galenus vel à suppressis mẽsibus vel à cohibito semine ꝓficisci, quod vitiatum maiorem quàm menses vim & noxam corpori infert. At quum non ipsa corrupti seminis substantia, sed vapor dũtaxat in cordis cerebriq; sedem sublatus istorũ sit author, quis non illum vaporem, multoq; magis vitiatum semen vnde is prodijt, censeat venenatæ qualitatis cõditionem ac vim obtinere? quænam obsecro manifesta, siue ex primis, siue ex secundis sit qualitatibus, hęc tam sęua possit inuehere? Hanc sanè causam quę mole parua, maximas solo contactu alterationes inducit, rectè Galenus & scorpionis & phalangij ictibus comparat, quibus exiguo veneno per minimum foramẽ iniecto, totum corpus afficitur, breuiq; admodum tempore sæuissima symptomata inualescunt. Possim opinor ipsa rerũ similitudine itidem de comitiali morbo ratiocinari. Quum enim à crure vel à digito manus, vapor quidam in cerebrum conscendere deprehenditur auræ frigidæ persimilis, qui ipsum attingens sensus mentemq; turbat & epilepsiam infert: quis non facilè credat corruptionem quãdam in affecta parte genitam esse, eamq; adeò validam vt phalãgij, scorpionis, aut aliarum perniciosarum ferarum venenis possit comparari? Equidem id puto verisimilimum quod apud Galenũ Pelops dicebat, posse præter naturam in corpore essentiam sponte generari

Lib. 6. De locis affectis.

generari

generari quæ mole minima ſit, facultate autem quàm maxima: et quę quum neruoſam aliquam ſedem occupauerit, per continuatas partes vſq; ad neruorum principium vim ſuam tranſmittat, ſiue id per alterationem fiat, ſiue ſpirituali eſſentia, veluti aura ad ipſum elata, ex eaq́; comitialem circuitum excitari. *B.* Hæc facilè ſuadere poſsint epilepſiam quæ vniuſcuiuſuis partis conſenſu fit, à quapiam venenata malignitate promoueri, de qua productus Galeni locus traditus eſt. Cæterùm quæ primario cerebri affectu contrahitur, aliam fortaſſe cauſam habet, quam mihi videtur paulo antè ſic expoſuiſſe: Conſtat epilepſiam in cerebro conſiſtere, impediente humore animalem ſpiritum qui in ventriculis eius continetur, quo minus poſsit exire. Hunc deinde humorem ait craſſum et viſcidum eſſe, aliàs pituitoſum, aliàs melancholicum. Et quoniam velox eſt epilepſię diſcuſsio, eum ipſum humorem obſtruere meatum ſpiritus qui in cerebri ventriculis eſt cerebrumq́; ipſum concutere quo excutiat id quod noxium eſt. A craſſo ſemper humore (inquit) hanc affectionem induci argumento eſt quod & ſubitò fit et ſoluitur confeſtim. Nã ſubitariam meatuum obſtructionem à craſſo viſcoſoq́; humore fieri conſtat. Hac etiam varietate epilepſiam ab apoplexia diſiungit, quòd in hac frigidus, craſſus et viſcoſus humor omnes principes cerebri vẽtriculos affatim impleat obturetq́; : in epilepſia verò aut non omnes aut non affatim & vſquequaq;. *Eu.* Id ſi illarum ſolum diſcrimen eſt, neceſſe ſit omnem apoplexiam quędam antecedat epilepſia, quod non poſsint omnes ventriculi repentè & affatim impleri, quin prius modicè & leuiter obturentur. At contrà fieri deprehẽdimus, apoplexiam primò & derepente inuadere quam nulla præuenerit epilepſia. Quinetiam ſi in epilepſia craſſus & viſcoſus humor cerebri vẽtriculos meatuſq́; ſemper obſtruit eo per acceſsionem dum neruorum principiũ (vt inquit Galenus) ſeipſum quatit diſcuſſo, non alijs præterea acceſsionibus fatigabitur. Atqui multæ nihilominus recurrunt. Aut ſi ſemper alius & alius humor per acceſsiones influat, qui fieri poterit vt quum aliquis in dies quater aut ſexies primario affectu corruit, quales non paucos videre licet, tã multus támque craſſus humor ſuccreſcat? Quænam ea ſcaturigo vnde toto vitæ curriculo dimanet, & in meatus incurrat? *Br.* His

3. De locis affect. cap. 5.

T rationi-

rationibus ipse etiam sæpe ac multũ de epilepsiæ, quẽadmodũ sanè & de apoplexiæ causis dubitaui. Quũ enim aliquãdo vidissem virũ viribus integrũ, sinistri oculi ictu vehementiore, repentè attonitum corruisse, moxq; sensu ac motu priuari, cũ spiritu difficili ac stertore, & cũ alijs fortis apoplexię indicijs, eumq; nec venæ sectione nec alia potuisse ratione seruari, quin horis duodecim interiret, mortis causam inuestigatione dignã putaui. Disciſſo apertoq; capite neq; ossis, neque meningum, neq; substãtię cerebri quicquã confractũ diuulsũm ue, sed duntaxat interiores oculi venas cõtusionis vi diruptas animaduertimus, è quibus sanguis cochleariũ duorũ mensura, in cerebri basim procubuerat, qui cõcretus arterias eas obstringebat, quæ retiformẽ contextũ cõficiũt, & quæ illinc in cerebri vẽtriculos propagatæ, choroïdẽ alterũ constituũt. Cerebri autẽ vẽtriculi prorsus illæsi inanesq; cernebantur. Hinc edoctus, alterũ qui citra causam externã apoplexia extinctus esset, dissecare visum est, in quo humor crassus & viscosus similiter ad cõtextum retiformẽ inuẽtus est, cerebri ventriculis nec oppletis nec obstructis. Hinc ego ratiocinatus, consentaneũ putaui, ijs arterijs vel obstructis vel cõpressis apoplexiã gigni, quòd tum cerebrũ nihil spiritus è corde per subiectas arterias recipiat, sitq; necesse illius motum sensumq; perire. Quidam hæc opinor animaduertens, rectè dixit fieri apoplexiam interceptis vijs quæ sunt cerebro cordiq́ue cõmunes At ne videar pẽsi parũ meminisse, ad epilepsiã reuersus edissere causam eius quę ipsomet affecto cerebro fit.

Eu. Nõ alia profectò videtur, quã eius quæ per cõsensum. Vt enim aliquãdo obseruauim⁹ è summo capitis vertice, in quo sub pericranio vitiatus venenatusq; humor coërcebatur, vaporẽ manifesto sensu intro subire, qui epilepsiam concitaret, hancq; posteà caustico persanatã medicamẽto. ita proculdubio existimari debet intus, vel circum meninges, vel circũ cerebri substantiam vitium contineri veneni ęmulum, cuius ex interuallis impetu facto, epilepsia suscitetur. Aperto epileptici philosophi qui decesserat capite, qui vehementissimo eóque ferè perpetuo dolore, vix digitum lato, circa sincipit torquebatur, deprehendimus crassiorem meningem ea sede, caluæ ossi adhærescere, pauculo humore putri interiecto. In altero cerebri substantia humorem fœtidissimum,

eumq́; exiguũ cõtineri:vtriusq; tamẽ ventrilos & meatus omnis humoris, omnísque obstructionis expertes. Multos ipse (scio) vidisti inde epilepticos euasisse, quòd in curanda lue venerea, dum vnguentis ex hydrargyro illinerẽtur, nonnihil in aurem et in cerebrum penetrasset. His ne quęso dicas cerebri ventriculos humore multo impleri & obstrui? *Bru.* Minimè quidẽ, sed ipsum corrupti hydrargyri pernicie lacessiri. *Eud.* Talem igitur et in omni alia epilepsia causam existimato: atque si quid aliquãdo putridi humoris inesse deprehenditur, non ex ea ipsa putredine, sed ex venenata quam cõcepit qualitate, hoc mali suscitari. Itaq; quocunque corporis in loco is fuerit, venenatus illinc vapor in cerebrum sublatus idipsum meningésque totius substantiæ inimicitia acriter ferit. Effertur autẽ ex interuallis haud secus atq, in febribus intermittẽtibus, & in rabie, & in alijs plerisq; morbis quorum est stata recursio. Cerebrum proprij veneni offensione interdum ab omni mentis sensuumq́, functione prorsus vacat, vti et cor in syncope: interdum seipsum vniuersumq́; corpus quatiẽs admititur offensionem excutere, non aliter quàm cor palpitans. *Ph.* Ego complurium authorum lectione mihi persuaseram, id duntaxat venenum appellari, quod tota substantia cordi vitæ principio aduersaretur. *Eu.* Periculosa istęc persuasio. Vt cantharis solam vesicam, lepus marinus solos pulmones exulcerat: ita parti vnicuiq; quippiam totius substantię dissidio contrauenit quod illius venenũ & deleteriũ est. Maximè hoc nomine digna sunt quæcunq; iecur, cor & cerebrum principes corporis partes totius substantiæ diuortio oppugnant, demoliunturq́;. Cerebri venenum quoddam haberi, Galenus Cap.18. quinto de simplicibus medicamentis hac expressit sentẽtia:
" At sunt quæ tota essentia nobis contraria sunt, proinde si vel
" minimũ eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est,
" ceu dryopteris & pityocampe, & tapsia, & solanum manicũ
" & hydrargyros, & fungorum nõnulli, prætereà saliua & fel
" venenatorum animaliũ. Nam talia omnia genere sunt dele-
" teria, non quantitate. Siquidẽ hęc si largius bibantur, quædã
" dementant, quædam mortem inferunt, verùm conuenienti
" quadam mensura alijs admista adiuuant. Porrò quæcunque
" inter ea mentem lædunt, continuò etiam pleraque caput
" degrauant, vaporum prauorum congerie ipsum implentia.

Sed & quædam os ventriculi tentant atq; affligunt, vt & inde caput per consensum lædatur. Communiter verò vniuersa duobus modis cerebrũ affligunt, læduntq;, aut quũ tota substantia sunt contraria, aut quum vna duabus ue qualitatibus temperaturam immutant. Quæ hîc Galenus tota substantia cerebro contraria statuit, illius certè venena sunt. Quot igitur partium maximeq; principum, tot & venenorum genera à quibus & venenatorum morborum differentiæ fluxerunt, quas singillatim recensere, proprijs notis quasi depingere, conuenientibusq; remedijs & alexiterijs profligare, maioris est operis. *B.* Hæc quando nõ licet, deinceps æstimemus quẽ vsum ad medendi artem habere possint quæcunq; matutina concertatione, de Deo, de spiritibus et ijs quæ trans naturam sunt, tam accuratè disserebantur à vobis.

ET MORBOS, ET REMEDIA QVAEdam *trans naturam esse.* *Cap. XVI.*

EVDOXVS.

SVpra mundum aspectabilem alium sensibus nullis obuium, Deo spiritibusq; confertũ cogitatiõe complectimur, mortalis huius summum custodem et gubernatorem, à quo etiã multa homini aliâs salutaria, aliâs noxia & pestifera impendent. Deus itaq; maximus, omnia in potestate habet quæ condidit, & quocunque vult ea deducit. Illius imperio cœlorum motus cohibiti sunt, & sol tanquam fixus constitit dimicaturo Iosue: sol plenilunio eclipsi adumbratus est patiente Christo: ignis de cœlo deductus ab Elia: Aër plerunque, sed maximè Dauidis pestilentia grauissimè contaminatus: Aquarum exuperantia & cataclysmo olim terræ facies obruta: terræ sterilitas frugúmque inopia & fames Iosephi ætate. Sic quippe in cœlos & elementa summa viget Dei potestas. At in nos multo plerunque maior. In sacris Ezechias graui morbo percussus est, Iob vlcere pessimo à satana Dei iussu fœdatus: Centum octoginta quinque Assyriorum millia ab angelo interépta: & omne primogenitũ Ægypti sub Pharaone occubuit. Plenæ sunt sacræ literæ calamitatibus, quas Deus summa iustitia mortalibus inflixit,

& bene-

& beneficijs quę placatus contulit. Quicunq; autē diuinitùs morbi delabuntur, naturaliū quodammodo similes apparēt, at quia causam habent medendi arti haudquaquā obsequentem, iure trans naturā appellādi videntur. Vt hos cacodęmō humani generis hostis ferus & immanis, ferè solet Dei permissu infligere, ita homines malefici miris dæmonum artib⁹ vim multis noxamq́; inferunt: alij nescio quos inuocāt adiurantq́; verbis, exorcismis, imprecationibus, incantamētis & carminibus: alij collo subnectunt aliter ue gestāt scripta quędam, characteres, ānulos, imagines aliaq́, nefāda: alij cātibus vtuntur, sonis vel numeris: interdum suffitibus & odoribus, interdum fascinatione & præstigijs. Sunt qui absentis imaginem cera effingant, & quauis illius parte cōpuncta, verborū atq; syderū vi, in similem absentis sedē morbum inferre iactitent, aliaq; non pauca de infligēdis morbis præcepta. Anū oculorū intuitu & radio pueros aut infantes fascinare nō facilè credam, quāquam in Bucolicis scribit Vergilius: Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Sunt qui persuadere cōtēdāt in anu mēstruā purgationē suppressam, in corpus omne redūdare, tēpore venenatā reddi, spiritus inficere eosq́; potissimū qui ab oculis foras exiliunt: hos aërem cōtaminare, pueros & tenellos infantes fascinio lædere. Quæ rationes parui pōderis sunt. Menstrua quippe purgatio quum anubus ex ætate & naturæ pręscripto deficiat, neq; ipsis, neq; alijs est incōmodatura. Quin etiā tū pręgnantes, tū quibus ex morbo suppressi sunt menses, multò vehemētius pueros fascinarēt: adde quod non oculis modò, verumetiam halitu & expiratione efficacior vis esset. Si qui fortè sunt in Triballis & Illyris alijsq́; regionibus, qui authore Plinio visu effascinēt, interimātq́; quos diutius intueātur, iratis præcipuè oculis, et hoc ma[illegible] facilius sentiāt puberes: horū causam priuatā reddit, naturā in quorūdā toto corpore, in aliorū oculis venena genuisse, ne qd vsquā mali esset, quod in homine nō esset. Hæc verò rara, & quasi miraculo priuatis quibusdā irrogat. De sortilegijs autē, sagis et magis, compertū habemus eas potionibus, cōtactu, florum odoramētis, scriptorū characterū gestatioue alijsq́; incātamētis nōnullos ita vinxisse, vt cū sola vxore non cocūberēt, alios cōcubit⁹ impotētes quasi exertos reddidisse, alios in corporis extenuationē viriūq; ībecillitatē cū lāguore

ſummo traxiſſe, quos ſolę precibus & muneribus reſtituere poſſent. Neq; ſolùm morbos, verumetiam dæmones ſcelerati homines in corpora immittunt. Hi quidem viſuntur furoris quadam ſpecie diſtorti, hoc vno tamen à ſimplici furore diſtant, quòd ſummè ardua obloquãtur, prætereà et occulta renuntient, aſsidentiumq; arcana referent, eoſq; multis conuicijs impetant, et diuinorum verborum poteſtate terreãtur, contremiſcant aut ſucceſceant. Quidam non ita pridem quũ per æſtus nocte vehementer ſitiret, è ſomno ſurgens potu nõ inuento obuium malum fortè prehendit, id mandens fauces ſibi quaſi manu præcludi, ſtrangulariq; ſenſit, ſimulq; à ſubeunte dæmone iam obſeſſus, viſus eſt in tenebris videre ſe à prægrãdi nigerrimoq; cane vorari: quæ poſteà reſtitutus integra mente nobis ordine recenſuit. Hunc nõ pauci ex pulſu, ex calore & ſcabricie linguæ febricitare, ex vigilijs & mentis perturbatione ſimpliciter delirare iudicabant. Iuuenis alius familia equeſtri paucis ante annis corporis concuſſione & quaſi conuulſione ex temporum interuallis laborauit, qua nunc ſolùm ſiniſtrum brachium, nunc dextrum, interdum etiam digitum vnicum, aliàs crus alterum, aliàs vtrũque, aliàs corporis truncum tanta celeritate exagitaret, vix vt à miniſtris quatuor decumbẽs cohiberetur. Caput autem incõcuſſum iacebat, lingua & locutio libera, mens ſana, omneſq; ſenſus integri vel in conuulſionis ferocia. Decies minimum quotidie corripiebatur: in interuallis ſanus, ſed labore cõfractus. Vera epilepſia iudicari poterat ſi mentis ſenſuúmque læſio acceſsiſſet. Peritiſsimi quique adhibiti medici conuulſionem epilepſiæ finitimam à maligno venenatoq; vapore ſpinæ dorſi impacto cenſuerũt, è quo vapor in eos neruos emanaret, qui à ſpina in artus quoquouerſum, non autem in cerebrum diſſeminantur. *Br.* Sana ea quidem me iudice ſententia. *Eu.* Hæc credita cauſa vt ſummoueretur clyſteres imperantur frequentes, purgationes generis omnis & validæ, cucurbitulæ infiguntur, neruorum initijs ſpinæ, fotus, vnctiones, emplaſtra, primùm quæ diſcuterent, dein quę roborarent venenatamq; malignitatem obtererent. His parùm proficientibus ſudores proliciuntur balneis æſtuarijs & guaiacinę hebeni decocto, quæ nihilo magis profuerunt. *Brutus.* Quid eſt quæſo cur tam accommodatis remedijs id malum

non

non cessit? *Eud.* Quoniam omnes longè aberamus à cognitione veri. Nam mense tertio primùm deprehensus dæmon quidam totius mali author, voce insuetisq; verbis, ac sententijs tum latinis, tum Græcis (quàquam ignarus linguæ Græcę laborans esset) se prodens. Is multa assidentium maximéque medicorum secreta detegebat, ridens quod eos magno periculo circũuenisset, quodq; irritis pharmacis corpus hoc penè iugulassent. Quoties laborãtem pater inuisebat, is procul à conspectu inclamabat, appellentem hunc arcete & ab ingresione propulsate, aut torquem è ceruice detrahite: ex hoc enim, vt Gallorum torquatis equitibus in more est, diui Michaelis imago propèdebat. Si sacra diuinaq; verba coram legebãtur, ferociùs subsultabat & inhorrescebat. Quum intermissio erat ferociæ, laborans in quiete omnium meminerat, quæ inuitum se protulisse, fatebatur & dolebat. Cerimonijs & execrationibus compulsus dæmon negabat se crimine damnatum, & spiritum se nuncupabat. Interrogatus quis esset, aut quomodo et qua hęc potestate moliretur, dixit multa intus esse domicilia in quæ se recõdat, & in quiete ad alios commigrare: se in hoc corpus iniectum à quodam, cuius nomen non efferret, à pedibus ingressum in regia, & à pedibus egressurum quum præstitutus dies aduentarit. De alijs non paucis differebatur, quæ etiam ex alijs dæmonum laqueis irretitis interdum audiri solent. Neq; hæc vt noua profero, sed vt constet dæmones aliàs intro subeuntes in corpus, idipsum varijs & inauditis interdum modis lacessere: aliàs non intro subire, sed vel vtiles corporis humores exagitare, vel noxios in principes partes traducere, vel hisce venas aliosq; ductus obstruere, vel instrumentorum structuram permutare, quibus ex causis innumeri morbi fiunt. Horũ dæmones authores sunt, scelerati perditiq; homines ministri: omnisq; eorum trans naturam est ratio. *Br.* Illorúm ne & remedia quædam trans naturam statues? *Eu.* Necesse est omnino. At remediorum quæ trans naturam, alia verè diuina, alia magica sunt. Quàm multos legimus Deum per prophetas, vel è morte suscitasse, vel à lepra & elephantiasi expurgasse, vel ab extremo vitę reuocasse periculo? Multo plures cæcos, claudos, mutos, paralyticos, leprosos, febricitãtes, omnisq; generis morbo & languore confectos Christus olim integrè restituir: à

quo dein Apostoli, nec pauci viri religionis sanctitate cõspicui, vim potestatemque sunt adepti. Quos nunc vobis quasi exemplo referebam, vidi execrationibus, precibus, verbis sacrosanctis, votis & ieiunijs expediri: qui etiamnum saluberrimè & integerrima mente degunt. Hęc diuina remedia improbi nefarijq; viri magicis artibus ęmulantur, accita dęmonum ope: vt Mosis miracula Pharaonis magi, & summam Apostolorum admirationem Simō magus. Plinius commemorat ætate sua principem Neronem vanas falsissimasq; cõperisse magicas artes. Quippe (inquit) non citharæ tragicique cantus libido illi maior fuit, fortuna rerum humanarum summa gestione in profundis animi vitijs, primumque imperare Dijs concupiuit, nec quicquam generosius voluit: nemo vnquam vlli artiũ validius fauit: adhæc non opes illi defuere, non vires, non discendi ingenium, aliaq; nõ patiente mũdo, immensum & indubitatum exemplum est, falsæ artis quam dereliquit Nero. Magus ad eũ Tiridates venerat, magos secum adduxerat, magicis cœnis eum inuitauerat, non tamen quum regnũ ei dare, hãc ab eo accipere artem voluit. Proinde ita persuasum fuit, intestabilem, irritam, inanẽ esse, habentem tamen quasdam veritatis vmbras, sed in ijs veneficas artes pollere, non magicas. Nero in exquirendis magicis artibus paulò curiosior, quòd nullum signum argumentúmue perspexisset, eas sustulit. Generatio mala & adultera signum quærit, & signum ei non dabitur, nisi signum Ionæ prophetæ. Illas tamen & esse & fuisse, quæ in sacris extant de Pythonissa, de muliere ventriloqua, de Nabuchodonosor Rege, de magis Pharaonis, aliaque non pauca perhibent. Et quæ ab Ethnicis authoribus, de Demarcho, quem narrat Plinius degustatis extis pueri immolati in sacrificio, in lupum se conuertisse: & de Circe, quæ poculo socios Vlyssis in illo errore diuturno mutauit in feras, vt est apud Vergilium:

Quos hominum ex facie Dea sæua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus & terga ferarum.

Et quæ de mesibus aliò traductis scribit.

Has herbas atq; hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Mœris: Nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri & se condere syluis
Mœrim, sæpe animas imis excire sepulchris,

Atq;

Atque satas aliò vidi traducere messes.

Et in Damone.

Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam,
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis.

Et:

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Ouidius libro sine titulo.

Carmine læsa Ceres sterilem vanescit in herbam,
Deficiunt læsi Carmine fontis aquæ.
Ilicibus glandes cantataq; vitibus vua
Decidit, & nullo poma mouente fluunt.

Hęc nisi multorum fide comprobata contestataq; forent, nō tam multas leges Iurisconsultorum prudentia in magos tulisset: nec ijs qui messes excantassent, in lege duodecim Tabularum pœna esset constituta. Vt autem magicis artibus dæmon non res ipsas, quippe quas generare non possit, sed solas rerum species & spectra quædam exhibet, quibus hominum mētes quasi præstigijs illudat, & oculorum aciem præstringat: ita & in his quæ ad medendi vsum quouis modo accommodantur, nec certa, nec tuta, sed fallax, captiosa & periculosa est sanatio. Vidi scripta chartula collo subnexa vniuersi corporis icterum vna nocte detergeri: vidi & febres verbis, cerimonijs quadamtenus profligari, sed quæ mox similiter, aut multo deterius recurrerent. Potest quidē dęmon quosdam integrè persanare, at tantum beneficium in hominem, quem perpetua consectatur inuidia, conferre haudquaquam voluntas est. Fictam duntaxat simulatamq; sanationē exhibet, cuius admiratione peruersas hominum mentes irretiat, sibiq; infidelitate subiuget, hoc vnum cum primis adnitēs, vt ab his quos seduxerit diuino cultu & honore dignetur. Hæc tum diuina tum magica remedia sunt trans naturā. Existunt autem & alia quædā inania vereq; anilia, quæ quoniam hominum imbecillitatem nimia superstitione iamdiu occupant, superstitiosa dicimus. Ea sunt de quibus dicere nemo possit, cur & vnde creditas vires habent. Neq; enim à tēperamento, neq; ab alijs manifestis qualitatibus, neq; à tota substantia, neq; à diuina vel magica potestate. Eiusmodi sunt scripta, signa, characteres, annuli, qui nec Dei nec spirituum opem implorant. Si nulla superior causa accesserit, quid sola figura

figura, vel character virium posit ad profligados morbos obtinere? Omnis quippe effectio ex contrarijs est, quę in eodem posita genere, partim similia, partim dissimilia sunt, vt nec calor in saporem, nec sapor in odorem vel sonum, nec sonus in figuram: ita sanè nec verba, nec figuræ, nec characteres in morbos quicquam efficiāt. Non solum autem in ijs quæ trās naturam, verùetiam in naturalibus plerisq; remedijs superstitiones incidūt: vt dum herbis, stirpibus, lapidibus aut metallis vires attribuūtur, quæ nec ad manifestas qualitates, nec ad totam illarum substantiam accedūt. *B.* Iuuaret exemplis istæc patefacere. *Eu.* Superstitiosum dico morbum comitialem his prolatis gestatis ue carminibus finiri.

Gaspar fert myrrham, thus Melchior, Baltasar aurum.
Hæc tria qui secum portabit nomina Regum,
Soluitur à morbo Christi pietate caduco.

Dentium dolorem mitescere, si quis dum sacrum fit dentes contingat, hæc verba efferens: Os non comminuetis ex eo. Strumas, aut laxiorem columellā sanescere ijs precibus, quas nobis Aerius scriptis reliquit. Vomitiones cōquiescere ceremonijs & verbis quibusdā, quæ medicaturi vel absentes pronuntiant, satis fore rati si modò laborantis nomē cognitum habeant. Theophrastus author est ischiadicos carmine sanari. Cato prodidit luxatis mēbris carmen auxiliari. Dixit Homerus profluuium sanguinis vulnerato femine Vlyssem inhibuisse carmine. Vidi quendam qui è quacūq; corporis parte profluentem sanguinem cohiberet, partis contactu verba quædam obmurmurans. Sunt qui hæc commemorēt, De latere eius exiuit sanguis & aqua. Ad febres sanandas quàm multæ circūferuntur preces? Est qui laborantis prehensa manu dicat, Æquè facilis tibi febris hęc sit, atque Mariæ virgini Christi partus. Alius ante paroxysmum manus cum ægroto lauat recitans secretò psalmum illum solennem, Exaltabo
Plin. 28. 10. te Deus meus rex. Si quis asino in aurem dixerit percussum se à scorpione, transire malum protinus tradūt. Vt verba, ita & scripta in superstitiosis multa numerantur. Ad arcendam lippitudinem charta in qua duæ græcæ literæ Ρ. Α. inscrip-
Plin. 28. 5. tę sint, circumligata lino subnectatur collo. Ad dentium dolorem ridiculum hoc scriptum appensum: Strigiles falcesq; dentatæ, dentium dolorem persanatæ. In his etiam quæ foris admo-

admouentur, non leuis plerunque superstitio est. Eiusmodi *Lib.28.cap.1.* illud est Apollonij apud Plinium: Vi interepti dente gingiuas in dolore scarificari. In calua interfecti igneque cremati, aquam è fonte noctu propinare comitialibus morbis. Ex calua suspendio interempti, catapotia fieri contra canis rabidi morsus. Nam si dens aut calua has vires non à temperamento, sed vt credi par est, à proprietate totius substantiæ, & à tota specie nâciscitur, vniuscuiusque hominis vel dens, vel calua eadem facultate viget, neq; quod vi sit interemptus, eam proprietatem facit. Eadem superstitione sunt, difficiles par- *Lib.28.cap.4.* tus statim solui, cùm quis tectum in quo sit grauida, transmiserit lapide vel missili quodam, ex his quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, vrsam. Et probabilius id efficere hastam militarem euulsam à corpore hominis, si terram non attigerit. Comitialem morbum sanari cibo è carne feræ occisæ eodem ferro, quo homo interfectus sit. Immatura morte raptorũ manu, strumas, parotidas, guttura, tactu sanari. E tribus puteis pari mensura permistas aquas, prolibare nouo fictili, reliquum date in tertianis accessu febrium bibendum. In quartanis fragmẽtum claui à cruce, inuolutum lana collo subnectere. A quartana febre eum liberari qui vinum biberit, in quod immersus fuerit gladius, quo sit caput abscissum: & eum cuius vnguiũ resegmina anguillæ viuæ collo subnectantur in linteolo, illa mox in aquã dimissa, lienis dolorem sedari, si pecudis lien illi supertendatur, dicatq; medicus lieni se medicinam facere. A Tussi vnũquemq; liberari, qui in os rubetæ ranæ inspuerit, ea mox viua dimissa. Laqueum suspendiosi circundatum temporibus, capitis dolorem sedare. Fascia mulieris alligato capite dolores imminui. Hoc verbũ Abracadabra, chartæ ea figura inscriptum quã Serenus tradit, ex collo appensum, à febribus maximeq; ab hemitritęo liberare. Quid etiã veri id habere potest, quod multi affirmant, lathyris quæ tithymali species est, folium sursum euulsum si sumatur vomitionem mouere, deorsum ruptum deiectionem? Est qui profitetur icterum omnem sanari, si laborãtis vrina manè in ollam emicta igni sensim efferuescat, dum tota in vapores exhalet diebus nouem continuis. Alius ad febrem omnis generis intermittentem, virgas duas parallelas verborum vi medijs partibus committit,

tit, ipsoque contactu vincit crucis effigie, quam collo subnectit: sic quidem multos leuat, sed qui fere grauius recidant. Innumeris tum Plinius tum alij complures scatent magorũ commentis, quibus vulgus in sui admirationẽ trahãt. Quin & in herbis non pauca videas superstitiosa figmenta, qualia Galenus ab Andrea & Pamphilo conscripta commemorat, incantationes, transformationes & decanorum dæmoniorumque herbas sacras. *B.* Valde nobis arridet cordiq; est tua hæc luculenta & morborum & remediorum quæ trans naturam sunt notatio: in qua dum à naturali contemplatione confusa quæq; seiungis, reddisq; singula seorsum pura, nos certè vindicas à tetris tenebris & à densa caligine. Nunc autem in naturæ limites regressi, ea potissimũ scrutemur, quæ possint occultis morbis opitulari, eaq; vel à cœlo, vel ab elemẽtis, vel ab animãtibus, vel à stirpibus, vel à metallis et lapidibus: extra hæc nihil nos potest naturaliter vel iuuare, vel lędere.

6. De simpli.

OCCVLTAS QVASDAM ESSE FORMÆ seu totius substantiæ proprietates, & quot sint illarum differentiæ. Cap. XVII.

EVDOXVS.

QVoniam dies hic vobis totus est consecratus, quę de occultis medicamẽtorum viribus dici optatis, paucis complectar. Primùm autẽ occultas illas tacitasq; vires rebus inesse, easque naturæ limitibus contineri, ex superioribus demonstrationem habet. Nam si occulti morbi vsquã proueniunt, necesse est & contraria illis occultaq; remedia existere. Nihil in hac rerum vniuersitate subsistit, cui non & simile, & contrarium quiddam natura protulerit, etiã si nostra diligentia nequit inueniri. Vt igitur morbis ex intemperie, contrarias ex intemperie vires: morbis ex materia, contrarias materiæ facultates: & instrumentarijs secundas medicamentorum vires ex permistis materiæ temperamentiq; viribus ortas opponimus: Ita sanè occultis totius substantiæ morbis, necesse est natura contrarias vires comparari, quæ & ipsę occultę sint, & totius substantiæ dissidio illis aduersę.

Etenim

Etenim tam immanes morbi, nunquid proprijs destituti remedijs iacebunt? Siccine naturæ res tantoperè ad vitam necessariæ defecerint? Itaq; in earum & facultatum & qualitatum genere, quæ à tota substantia fluxerunt, ordines multi ceu gradus collocãdi, quorum extremi sint contrarij: ex his aliæ nobis infestæ & prorsus inimicę, alię contrà tota substãtia familiares & amicæ, & quasi nostræ naturæ conseruatrices. Hæ sunt quas medicamentorum occultas proprietates vsus appellat. Possum opinor & aliter harum necessitatem persuadere. Quæcũque animãtium, stirpium, lapidum, metallorumq́, corpora gignũtur, quãdo ex primis quatuor rerum initijs materiam sumunt, simul ex permistis illorũ qualitatibus temperamentum sortiuntur, ex ijsq; vires habent, quas nos primas simplicium medicamẽtorum facultates appellamus. At quando non modò qualitates sed etiam elemẽtorum substantiæ in genitis rebus confusę etiamnum manẽt ac persistunt, necessum est hinc etiam vires quasdam seruari, quas in materia sitas esse diximus. Eiusmodi sunt grauitas, leuitas, mollitudo, durities & reliquæ à materia qualitates, quas de more secundas appellant, non quòd alijs posteriorẽ ortum acceperint, sed quòd minus validæ sint minusq́, effectrices. Præter has verò tertię sunt à totius forma profectæ. Si enim simplices qualitates viribus prẹditæ sunt, necesse est rerum formas atq; substantias multò pręstantioribus excellere. Hæ sunt quarum genus vniuersum Galenus à tota substãtia prodire commemorat, parcè admodum, timidè et obscurè, quid hoc rei esset interpretatus. *Ph.* Tibi verò quid esse videtur tota rei substantia? *Eu.* Si ea neq; temperamentum est ex primis qualitatibus, neq; materia elementorum, quid aliud esse dicas quàm totius geniti formam? Hanc nõn ne aliâs summam rei perfectionem, aliâs substantiam, aliâs & essentiam, nullo nominum delectu appellat? *Ph.* At nusquam Galenus tertiam hanc facultatem ad formam rei, multis autem locis ad prima rerum omnium elementa refert. *Eu.* Ita quidem facit, quoties omnia quæcunq; fiunt, probabili ratione illustrare, & quasi sub obtutum ponere contendit, ne quid ignorare videatur. At si verecundè veritatem quærimus, neq; ad elementorum qualitates, neque ad illorum materiam, tota rei substantia accedit, sed proprias à se vna vires est sortita.

Ita quidem Galenus ſpretis argutiarum aculeis, tem omnẽ verè nudeq; explicans, totam ſubſtãtiam planè diuerſam facit ab elementorum facultatibus: maximè quo loco de medicamentis totius ſubſtantię ſimilitudine attrahentibus, hũc in modum diſſerit, Eſt autem et aliud attrahentium medicamentorum genus, qualitatis familiaritate trahens, quod nihil aliud eſt niſi ſimilitudine totius ſubſtantiæ, ſicuti accommodatum ſibi alimentum trahunt, quæ nutriuntur omnia. In his ſunt purgantia omnia, & quædam alexiteria. Hæc deinde vim non ab elementis accepiſſe, ita demum confirmat: Calida autem eſſe oportet hæc omnia, nam de his inter quæ eſt ſubſtantiarum ſimilitudo, id potẽtius trahit quod eſt calidius, quippe quod ſimilitudini calorem addidit auxiliariũ. Quum enim duabus de cauſis id trahat, ſuperabit profectò id quod vnicã habet cur trahat cauſam. Hæc Galenus. Quibus planè vel nolẽs fatetur quod eſt veriſsimum, totius ſubſtantiæ ſimilitudinem diuerſum quippiam ab elementorum qualitatibus, & attractionis præcipuam cauſam eſſe, ſolũ autem iuuari elementi calore. Si duæ cauſæ hæ ſunt, ſubſtantiæ ſimilitudo atq; calor, nónne diuerſæ ſunt & diuerſã originẽ ſortitæ? Non poteſt igitur Galenus nõ in eas incidere occultas rerum proprietates, quæcunq; ſint illarum cauſæ. Quarundam facultatum probabilem cauſam deprompſit, idq; facilè, aliarum certè difficilius, aliarum nullam prorſus eſt aſſequutus. Quò quoties fortè incidit, cogitur vel inuitus ad occultas rerum proprietates confugere, & illinc quaſi auxiliũ implorare. Libro ſecundo de naturalibus facultatibus, de vi attrahente contra Eraſiſtratũ differens, rurſum in eandẽ ſententiam tertio de ſimplici medicina inquit: Oſtenſum ſiquidem eſt à nobis in commentarijs de naturalibus facultatibus, quòd qualitatum quæ in ſubſtantijs ſunt proprietatibus attractiones complẽtur. Quinetiam libro de reſpirationis vſu Eraſiſtratum ridet & criminatur, quod curioſius multarum rerum cauſas conquirat ac inueſtiget. Ita enim ſuſcepta cum Eraſiſtratijs diſputatiõe ſermonem inſtituit: At ſi Eraſiſtrati (inquiunt) rationẽ reprehẽdis, aliam dicito. Dicã equidẽ, ſed ſi vos primùm dixeritis quid in cauſa ſit, cur piſcatores contactu torpedinis obſtupeſcant: quod ſi non poſsitis, hoc ſaltẽ nobis concedetis, vt illam animãti vim eſſe dicamus, qua ſtuporem

Lib. 5. ſimpli. cap. 16.

porem contactu inducere posit, idque adeò potenter, vt per ipsum tridétem ad piscatorum vsque manus facilè discurrat affectio. Ergo piscium qualitates esse concedetis, quibus vel stuporem, vel caron, vel frigus, vel putredinem, vel aliud malum adferre possint: aëris eandem vim esse negabitis? Sed ostendere non licet (inquiunt) quæ sit ipsa seu vis, seu qualitas. Iniquum est per obscura & incerta quicquam euerti ac refelli. Itaq; multas rerum virtutes, occultasque proprietates vel ex Galeno comperimus, quarum nulla sit inuestigãda ratio. Id nusquam clarius quàm vndecimo de simplici medicina, vbi de cancris fluuiatilibus vstis agens. Pelopem præceptorẽ suum vellicat, qui causam reddere vellet cur ij medeãtur demorsis à cane rabido. Sic enim post alia multa: Nam cancrorum cinerem, quia exiccandi vim habeat, mordentium canum venenum absumere, simulq; digerere, ita enim dictitabat Pelops ambitiosa professione iactitãs se talium omniũ causas nouisse. At nisi me planè scire quippiam ante persuasum habeam, propinquis persuadere non této. Itaq; nec Pelopis rationem, contra quam videbam multa dici posse, pro vera recepi: nã & cæteros prodesse puto ex proprietate totius substantię. Hęc Galenus qui & pauloante pollicitabatur, seorsum librũ se aliquando conscripturum, de ijs quę proprietate totius substantię quippiã in nobis efficerent. Sunt et alia passim apud eum plurima, quibus conuincitur omnino, eas rerum proprietates in artẽ medẽdi introducere: singula si recésere coner, longior ero quàm pro ista temporis breuitate. *Ph.* Optarem, docte Brute, de his paulò profundius & accuratius quædam ex te sciscitari, vnde nunc plurimi has rerum proprietates appellent occultas. Quum Galenus eas fateatur à totius substantiæ proprietate nasci, an nullam putas earum esse rationem, qua demonstrari possint? *Bru.* Nullam omnino. *Phil.* Agè, obsecrò, qui iam longo vsu compertum habet, magnetem ferrum allicere, nonne scit hanc illius esse proprietatem, vt ignis calfaciẽdi ac vrendi? Tu enim proinde quod ignem calfacere sensisti, calidum iudicas, eaq; illum vi pollere. Item quia magnetem sæpenumero ad se ferrũ trahere obseruasti, debes ex eo quod cõsequutum vides, id quod antecessisse necesse est colligere, ex effectione & opere efficiẽtem eius operis causam. Neq; est quod existimes omnis phi-

losophicæ demonstrationis initium ex principibus illis qualitatibus, non aliunde duci. Si quis enim albam rosam proferens caloris causam roget, hancq; velis frigidiori temperamento tribuere, quid quæso de rubra dices? Intybi species lactéum ne idcirco succum fundunt, quod frigidæ sint? At cõplures calidissimæ, quales sunt tithymali, eodem succo madent. Et Aloë idcircó ne est amara quia calida? Atqui in opio quod pernicioso frigore necat, amaritudo inest eximia. In odoribus verò maior est ac magis impedita controuersia, vix vt vllus sit quem ab elementorum certis qualitatibus expirari, docere possis. *Br.* Quorsum hęc obsecro? *Ph.* Nēpe vt intelligas, nec totius substātiæ proprietates, nec odorum colorumq; naturas ex primis duntaxat qualitatibus deduci. *Bru.* Quàm gloriarere si tibi hac in re cederem. *Ph.* Ego verò nulla de re minus quàm de gloria laboro. Sed omissis serijs liceat mihi tecū parumper vrbanius iocari. Nuper ex India quidam meus familiaris lapillum mirè luminosum deportauit, qui totus quasi incensus admirabili lucis splēdore fulget, iactisq; radijs ambiētem aërem lumine quoquouersus impler. Is terræ impariens, suopte ipse impetu confestim in sublime euolat. Neq; verò angustè haberi potest, sed amplo liberoq; loco tenēdus, summa in eo puritas, summus nitor, nulla sordes aut labe inquinato, figuræ species nulla certa, sed incōstās & momento mutabilis. Qumq; sit aspectu longè pulcherrimus, sese tamen contrectari non sinit, & si diutius adnitaris feriet acriter: si quid illi demitur, fit nihilo minor. Aiebat insuper huius vim esse ad plurima rum vtilem, tum summè necessariam. *Br.* Itá ne fabulosis ænigmatibus cū Oedipodibus quibusdam te iocari putas? *Ph.* Nihil fabularum texo: rem si ante te constitui voles, oculorum fide verissimam fateberis. *B.* Bestiolam aut noui generis auiculam esse oportet. *Ph.* Nihil istorum, sed res est prorsus inanima atque muta. *Br.* Nouam & admirabilē rem audio, cuius profectò si cuiusquā alterius, proprietas debet occulta censeri. At nullum ne illi est inditum nomen? *Ph.* Ignis, flamma. *B.* Captus sum, & quidem satis suspicabar quippiam fallaciæ subesse. *Ph.* Quid me fallaciæ aut vanitatis insimulas? rem profero verissimam. *B.* Sed tamen vilissimam & maximè protritam. Hoc vno maximè spem meam fefellisti, quòd ex India allatam diceres.

Phi.

Phi. Ergo India si quid eiusmodi rarum carumq; sola protulisset, admirarentur scilicet omnes ac laudarent occultas eius proprietates: nunc quoniam vulgare est patuoque parabile, contemptum proinde erit & nullo in precio? Si vt rectè protulit Auicennas ignis inuentu admodum difficilis esset, nobisq; ab extremis et ignotis regionibus deferretur, illius quidem vim et proprietatem magis, quàm cęterorum omnium omnes admiraremur, illius causas attentius scrutaremur, illusq; multo magis quàm magnetis effectus nos in admirationem traherent. Si quætam vnde ignis comburit aut eas quas dixi vires accepit, nō aliud dicere posis, quàm summo esse illum calore, & hāc esse illius naturam et proprietatem. Hoc enim certè respōso, doctè videberis satisfecisse. Et tamē quum magnetem dico ferrum attrahere, aut peoniam comitialem morbum profligare ingenita sibi proprietate, non videor tibi causam satis dilucidè exprimere. Quid ita? Aut cur quod vtrique commune est, alterius tantùm veluti quodam priuilegio proprium facis? Id vnū fortasse discriminis statui potest, quòd ignis proprietas quia vsitatior peculiari nomine caloris & leuitatis definita sit: magnetis verò, peoniæ atque similium proprietatibus nondum vllum sit nomē inditum. Quo errore minutiores pleriq; philosophi tenentur, rati quidem vnumquodq; sciri cuius nomen cognitum habeant, nihil verò sciri, cuius nomen desit. At certè scientia ex rerum, non ex nominum cognitione ducitur: neque res ipsę nominibus, sed nomina rebus obsecundant. *B.* Conclude tandem si potes, vt quid comprehendere velis intelligam. *Ph.* Non omnia à primis fieri qualitatibus, & si quæ ab illis fieri traduntur, sciri putas, nihil esse quod nesciatur, neque occultarum proprietatum magis, quàm elementorum affectionibus, nos in admirationem duci oportere. Vt enim si quod medicamentum noui calidum tenuiumque partium esse, id colligo obstructiones expedire, iterumq; persanare: ita sanè cognita ex effectu rhebarbari proprietate qua bilem expurgat, complector idipsum corpus refrigerare, iterùm, tertianas biliosasq; febres discutere, capitis dolores, vigilias, sitim, aliaque ex bilis feruore symptomata compescere. *Bru.* Id iam vt manifestum agnosco rerum proprietates non ab elementis, non à materia, sed à sola forma prodite, neque has

rectè occultas, sed vel formæ, vel totius substantiæ proprietates appellari. Iam verò quot qualésque hæ sint fusius explicandum. *Eud.* Hoc sanè nomen Galeno latissimè patet, ad multaq́ pertinet, quandoquidem alimentum nos alere, medicamentum expurgare, deleteria medicamenta & venenata omnia nos enecare, totius substantiæ vi docet: rursúmque alia in renes, alia in vesicam, alia in lienem atque in pulmones vel caput concedere, iísque aut salutaria aut pestifera esse tota substantia. *Brut.* Tibi ne in his videtur totius formæ appellationem variam fecisse? *Eudox.* Maximè. Alimentum quippe idcircò nos alit, quia nobis tota substantia simile est. Hæc autem similitudo nec temperamentorum est, nec materiarum, sed vel formarum duntaxat, vel horum certè omnium, quam proinde totius substantiæ similitudinem dixerunt. Lactuca & vinum alimenta quidem sunt, quorum neutrum nobis temperamento simile vides, & quorum materiæ admodum dissimiles sint. Idcirco autem nobis familiaria dico & amica quòd spiritum quendam vitæ & caloris, se contineant benignum, nobísque familiarem, cuius appulsu spiritus calórque noster fouetur sustentatúrque: & quorum materia quadam accepta mutatione, in corporis nostri materiam abit, eiúsque molem alit & auget. Itaque si alimentorum alia calida sunt, alia frigida, similitudo quam quærimus temperamentorum haudquaquam est. Deinde si illorum alia dura sunt, alia mollia, aut hæc rara illa densa, neque rursum in materijs est ea similitudo. Necesse igitur est hanc in spiritu & in cælesti illo calore constitui, quæ sunt formæ congenita. Quod vt perspicuè & luculenter perspicias, hæc tecum altius ipse meditare. Lac è mammis suctum, lactenti optimum & in primis conueniens alimentum esse: idipsum verò si proprio calore dissipato frigescat, nunquam quantúm uis denuò igne recalescat, posse bonitatem vimque pristinam recuperare, & infantem qui eo solo aletur, breui totum extabescere. Quæcunque venatu viuunt animalia, vt in auium genere aquilam, miluum, accipitrem: in quadrupedibus leonem, lupum, vrsum, vulpem: in piscium genere congrum, delphinum, thunnum, lupum, mulum, omnia quidem viua prędа oblectari, nec nisi necessitate, abiecta cadauera

dauera attingere, præter vrsum fortasse. Dum itaque delphinus aut mulus viuos pisciculos ventre continet conficitque, non modò suam substantiam illorum materia, verumetiam calorem calore natiuo fouet & auget: quemadmodum & lactis calor insitus, infantis calorem, multò euidentius quàm manus imbecillo ventriculo adhibita, suscitat atque fouet. His ergo rationibus statuo, vtile nobis è viuis animantibus, alimentum fore, si illorum materiam vincere & atterere valeremus: & recens cæsas carnes, quæ teneræ sint, præmaceratis ac semiputribus viliores, quod à viuis minus absint. Magnus hic sanè locus ac latè patens, quem vt totum animo perlustres, velim ipse tecum rationem habeas & contempleris, cur in tanta rerum multitudine nihil quicquam nos alere potest, quod non ipsum etiam alatur sitque vita præditum. Non enim lapides aut metalla nobis alimenta sunt, sed duntaxat vel stirpes, vel animantia, vel quæ ex his prodierunt: quid ita? Quoniam nostra vita nosterque calor, non nisi aliorum vita & calore, neque corporis nostri substantia, non nisi illorum materia sustineri potest. Quinetiam quæcunque ex his præstantiorem vitam degunt, vtiliora & salubriora nobis alimenta sunt. Nam auium quadrupedúmque substantia, melius quàm piscium, & horum melius quàm fructuum aut stirpium substantia nos alit, si modò paribus paria referas. Ex quibus profectò comprehenditur alimentum nobis familiare esse, primùm quidem spiritu & calore diuino, deinde materia quæ in hæc præparationem acceperat. Hæcque nos totam substantiam appellamus. *Brut.* Videberis igitur & cicutam, & scorpionem nobis alimenta dicere, quod & viuant, & spiritu caloreque cœlesti instructa sint. *Eudox.* Si omne nostrum alimentum viuere dixi, non continuò sequitur è contrario, omne viuens alimentum esse: sed est præterea necesse alimẽti viuentis calor nobis familiaris sit. At multorum calor spiritusque cœlestis nostro aduersus omnino est, planè inimicus ac pestilens. Alimentorum substantiæ ex diametro opponitur ea quę deleteriorũ ac venenatorum est tota substantia. Vt enim illa magna familiaritate nobis coniuncta sunt, ita hæc prorsus inimica et pestilentia, quæ adhibita non modò

primis secundis ue qualitatibus nos afficiāt, sed & toto genere de corpore nostro quicquid attigerint corrumpant, idque extabescens in suam speciem ac similitudinem vertāt. Quocirca in genere totius substantiæ extremè contraria sunt alimenta & deleteria. Inter hæc medio quasi ordine consederūt medicamenta purgantia, quæ neque vt alimenta in nostram substantiam conuerti, neq; hanc prorsus corrumpere aut absumere solent. Extremorum hæc naturam habent participē, partim quidem similia, partim dissimilia nobis. Dumq; nec vinci omnino neque vincere possunt, inimica dissimilitudine velut per seditionem exiguntur & exterminantur, secum interim similitudinis necessitudine eum humorem abducētia cum quo maior erit affinitas. Eiusmodi ergo sunt medicamenta quæcunque inter illa totius substantiæ extrema, cōditionem planè mediam acceperunt. Quæcunque autem ab his in alimentorum extremum propius accesserunt, qualia sunt quæ benigna vocantur, ea si suo purgādi fine quauis occasione frustrētur, in humorem ad quem educendum apta erant, conuertuntur, ceduntque nonnunquam in alimētum corpori. Quę verò à medio in genus deleteriorum magis deuergunt, quod genus sunt vehementiora, si quando purgandi finem non assequuntur, corpori grauiter incommodant.

3. De simpli. cap. 23. Vtriusque generis conditionē Galenus ita persequitur, Ideóque in purgantibus medicinis quædam sunt quæ si purgatione frustrentur, præterquam quòd nullo damno corpus afficiunt, in alimentum ipsius insuper ceduntur: aliæ se ad animantis perniciem ac venenum conuerrunt. Habet enim omnino purgans medicamentum cum vno certè aliquo in nobis humore similitudinem, neque est illi semper admista vis veneni quare vt non purget, non tamen iniuriam semper aliquam faciet, sed et cōcoquetur et talem gignet humorē qualē trahere poterat. Et rursum: Quare vbi purgationē haud assequuntur quædā purgantiū, alia malum corporibus nostris inferunt quædā verò alimentū exhibent. *Br.* Iam satis planè expositæ tres facultatum differētiæ, à tota substantia profectæ: at quarta restare videtur, qua alia medicaméta alias corporis partes quasi delectu quodam aut iuuent aut lædant.

Eu. Id non minus totius fit substantiæ proprietate, non quæ ad vniuersum corpus, sed quæ ad vnamquampiam particulā compa-

comparatur. Vt enim partium corporis aliæ alijs gaudēt iuuanturque alimentis, nostrum quidem cerebrum animantiū cerebro, pulmo pulmone, iecur iecore, stomachus stomacho & cor corde, idq; ob quandam substantiæ cognationem: ita et in deleteriorum genere, quędam proculdubio vnicuipiam particulæ, non alijs aduersantur suntq; pestifera. Quod cùm Galenus cognitum haberet, fassus est à marino lepore pulmonem vnum ex omnibus corporis particulis, à cantharidibus vesicam solam exulcerari. Similis est et eorum ratio, quibus vis data est particulas expurgandi: quædam enim iecur, quædam lienem, quædam pectus pulmonesq;, quædam verò caput purgāt: alia renum, alia vesicæ calculos conterunt. Nihil est in vlla naturæ parte, quod nō peculiari et occulta proprietate vigeat. Et iam si multa inter se conferamus, necesse est omnino has illorum proprietates aut similitudine quadā & affinitate sibi consentire, aut dissimilitudine atq; dissidio aduersari. Hinc sympathię & antipathiæ id est consensiones & dissensiones profectæ sunt, omnibus rebus insertę: arcanæ quidem illę & abditę, quas natura nos mirari potius quàm scire voluit. Hæ causæ habentur omnium occultorū effectuū qui nullis rationibus euidentibus probabiles existūt. Quod igitur alia medicamenta alias corporis partes aut iuuent aut lædant, in causa est sympathia vel antipathia. Itaq; si tibi magnetem ferrum attrahere proponam: si selenitem quem annulo inclusum vidisse memini, nudę cutis contactu sanguinē quauis ex parte manantem sistere, quam vim nonnulli iaspidi concedunt: si tertium digito inditum minore quàm æquinoctialis horæ curriculo, dysenterica alui profluuia cohibere, aut eum qui hęmorrhoidas sistebat & compescebat, si felem nepita herba sibi mederi, ranas, buffones, lacertas & serpentes herbæ ranunculi esu & contactu recreari, Ibidem pastam serpentibus origano salutem quærere, mustellam cum regulo dimicaturam se ruta munire, confixum ceruum dictamo sibi opitulari: hæc inquam aliaque eius generis sexenta si tibi proponam, in promptu erit quod dicas, ea totius substantiæ similitudine & amicitia, quæ noxia sunt attrahendo hæc efficere. *Philiatros*, Quid si fortè scammonium, & alia quædam vehementiora cholagoga foris admota, dysenteriam persanent? *Brut*. At verò si tibi contrà

ob ocu-

ob oculos constituo magnetem vel allio perunctum, vel adamantis præsentia ferrum non allicere: vanescere silicem, quæ copiosa in ambitum arundine obsita sit: et contrà perire arundinem, quam obsepiés multa filix in orbem cinxerit. Quercum iuglandi proxime assidentem, aut brassicam cyclamino oppositam exarescere, Cicutam vino tanquam veneno inspersam emori, Oleam in quercus scrobe positam extingui, Fraxini vmbram serpentes non ferre, & quàm longissimè fugere, Vitem clauiculis solam brassicam non complecti et in diuersam partē se inflectere, Saphirum anthracē aut fugare aut discerpere, Cācros fluuiatiles à rabido cane demorsis opem ferre, Scordion & centaurium minus letalium bestiarum ictibus, Terram lemniam haustis cantharidibus aut lepore marino succurrere, Terram armenā à pestilētibus febribus vindicare. Iam habes quod dicas hęc antipathia et totius substantiæ discordia fieri, qua etiam alexiteria, id est amuleta omnia nos tutos reddunt. Cæterùm si peoniam tibi affero infantium collo subnexam, comitialem morbum sanare (id enim de peonia mascula verissimum comperi) quā totius substantiæ aut conuenientiam aut repugnantiam dabis quæ id efficiat? Si quod pituitam quæ mali causa est è cerebro similitudine substantiæ detrahit, iccirco medetur, cur non etiam alijs quibusq; à pituita morbis succurret? aut cur non easdem vires obtineant medicamenta quæcūque pituitam eliciant? Scio Galenum hanc illi vim iccirco assignare, quòd exiccandi vi polleat tenuisq; sit substātiæ, ac propterea ventriculorum cerebri infractus expediat. Sed quum alia plurima extent maiore siccitate prædita, tenuiorumq; partium, cur illa vim pariter eandem ad morbum comitialem non accepissent? *Eu.* Istæc eius vis non è manifestis qualitatibus, sed à totius substantiæ dissidio atque repugnantia dimanauit, qua non pituitæ, non humoris lentori, sed morbi comitialis essentiæ (quæ latens occultaque est) prorsus aduersatur. *Phi.* Mira verò plerunque Galeni ambitio, qui medicamētorum vires, quas Dioscorides sedulò ac diligenter est persequutus omnes conniti tur in vulgatas elementorum facultates refūdere, hincq; omniū causas & rationes deducere. Sed præclarum istum, si Dijs placet, conatum tot ac tantę circumueniūt difficultates, vt vni ac simplici rei non modò duas, sed tres

qua-

quatuór ue contrarias pugnãtesq́; substantias assignet: id autem quàm contortè, perspectum vobis est, quibus quotidie præcipua cura est, ista omnia diligentius excutiẽdi. Ipse equidem nunquam de hoc artificio ita bene sperabo, vt ex stirpiũ colore, odore vel sapore, earum ptimas secundasq́; facultates consequuturum putem, neq; hanc ipse noscendi rationẽ, sed eam quæ ab experientia ducitur, firmã habebo. Hincq́; adeò factum est, vt vni Dioscoridi qui simplicium medicamentorum vires puris nudisq́; vetbis, nulla consequente ratione enarrauit, plus fidei et authoritatis habeam, quàm Galeno tot vanis rationibus instructo: existimemq́; medicamentorum experientiam ratione potiorem. *Eu.* Placidè ac modestè omnia. Neq; enim leuis neq; inanis habendus hic Galeni labor.

VNDE NATA TOTIVS SVBSTANTIÆ proprietas, vtq́; à substantia distet, & vbi sita sit. Cap. XVIII.

EVDOXVS.

TEmperamẽtum accidens omnino quum sit, in substãtiarum genus verè constitui nõ potest. Materia quæ rudis & omnis formæ expers intelligitur, substãtia iam est, sed infimo & abiectissimo ordine. Præstãtiori gradu est naturale corpus. Corporis autem species ac forma, quę illius est summa perfectio, qua tum in rerum natura consistit, tum à cæteris distat differtq́; rebus, cæteris quidem omnibus dignitate precellit, & in substãtiarum genere prima atq; summa collocatur. Quocirca nihil omnium melius quàm species potest tota vel præcipua rei substantia aut essentia appellari: & quæ substantiæ totius proprietates nuncupãtur, hę speciei sunt & fotmæ. Quæcunque igitur sit fotmarum, eadem est & proprietatum origo. Deus autem maximus olim primùm cœlos stellis & viribus instructos, ipsaque gignendarũ rerum elementa, solus ex sola diuinitatis suæ immensitate cõdidit. Deinde verò & secundo loco animantium, stirpium & inanimorum genera, non solus ex se solo, sed ne illa (inquit Plato) eadem cum cœlis conditione forent, accitis cœlorum elementorumq́ue viribus. Vt enim singula de terra vel aqua profe-

proferens, materiam illis ab elemētis asignauit, ita sanè formam cuiq; suam è cœlo proprijs ornatam viribus immisit. Et ne posthac asiduas operas ad continuandam perpetuandáque rerum procreationem collocaret, singula quæ creauerat iusit semen proferre, quod gignendis alijs tum materiam, tū præparationem calore, spiritu & conformatione exhiberet: ipsum verò cœlum iusit formam præparatis illis impartiri: itaque occultas rerum proprietates, quæ neque in temperamento neque in materia inhærescunt, si è spiritu et calore deducis, diuinas fateri necesse est, quandoquidem calor & spiritus in semine verè proximeq; diuinus est: sin vero è forma proximè cœlestes vti & formam. Non abs re igitur & Platonicorum & Theologorum sententia cœlum intelligitur genitarum gignendarúmque formarum omnium seminibus conspersum, cuius & anima seminales illorum rationes cōprehendit, ab his ideis profectas quas vna diuina mens omnes suo quasi sinu gerit. Quicquid mundi vniuersitate comprehenditur, id Deus cœlo elementísque conseruandum ortuque asiduo continuandum subiecit, vt iam nihil vel ex semine gigni, genitúmue cōseruari sine cœlo posit: nisi quid Deus ijs quasi ministris omisis, ex se proximè miraculo efficiat. Quæcunque etiam sponte sua nullo semine prodeunt, vt stirpes plereq; & animantes, metalla omnia omnesq; lapides, ex vno cœlo formas proprietatesq; sumūt, quod semper præsto est & in omnem materiam idoneo temperamento alijsq; præparationibus instructam, formam immittit qualem ea meretur. Itaq. naturalis illa causa præstantisima & nobilisima omnium est formarū exemplar, cuius per omnia difusa virtus quocunq; penetrat: quam Plato mundi animam, alius quidam datorem formarum, Aristoteles vniuersalem naturam appellauit. Hęc formam rebus non de subiecti pręparatione suscitat, sed integram quasi de sinu suo cōfert preparato subiecto, in quo illæsa teneri seruariq; posit. Illinc simul & tota formæ proprietas defluit, quæ quanquam accidens est, à forma tamen nunquam seiungi separariue potest: illius ingenita & indiuidua vis, cuius ope quæcunq; sua sunt omnia efficit. Hoc vno maximè proprietas à sua forma & à tota substantia disiungitur, quòd plerunq; imminuitur integra illæsáq; formæ substātia. Scammonij vis est bilem expellere

lere, ea sæpe adeò remittitur, vt exhausta perijsse tota credatur : magnes adamantis præsentia quasi hebetescit. Quinetiam in vno eodémque genere, aliud alio potentius vegetioreque proprietate valet. Quæ quamuis ita sint, nusquam tamen dicimus, id cuius extenuatur proprietas, substantiam mutasse. Ex quo perspicuum euadit, hanc proprietatem accidens & qualitatem, non autem rei substantiam esse. Id quod inde etiam constat, quòd vna eadémque res complures sæpe proprietates habet, at complures substantias nunquam. *Brutus*, Quæ rebus quibusque primo ortu ingenitæ sunt proprietates, vlla prætereà cæli aspiratione egent? *Eudox.* Maximâ sanè, qua nimirum integræ conseruentur, & permaneant : quandoquidem, nihil huius ope destitutum, integris persistit viribus. Vt enim in animantium corpore suus cuique parti insitus est spiritus atque calor à semine, quem tamen generalis isque vitalis è corde per arterias in omne corpus emanans suscitat, tuetur atque conseruat : ita sanè quicunque animantibus & stirpibus à prima origine spiritus aut calor insidet totius formæ custos & propugnator, ab illo totius mundi generali spiritu, qui vnus animam mundo consociat, omnesque virtutes continet, excitatur, conseruatur & augescit. Is enim omnium genitorum seminales rationes, omnesque omnium occultas proprietates complexus, omnia implet, per omnia diffusus, in animantia, in stirpes & in metalla propagatur. *Brut.* Sempér ne spiritus ille corporibus æquè præsens, & æquabili prosperitate vires suas impertit? Aut hæc illinc ne vires æquabiliter, vel hauriunt, vel suscipiunt? *Eudox.* In vnoquoque corporum quum alia alijs seu gradu quodam validiora infirmiorá ue cernantur, constat non æquabiliter omnia, sed vt varia fuerit suscipientium præparatio atque constitutio, magis minús ue tum spiritus, tum occultæ proprietatis haurire. Quinetiam si efficientis causæ vim spectabimus, spiritus ille cælitùs quoquouersum defluens, licet semper & in omnia, nec tamen similiter, nec pari mensura illabitur, sed definitis siderum coitionibus cumulatissimè. Singula terrena potentissimas efficacissimasque vires experiuntur, proprijs sideribus bene

X fœlici-

fœliciterque cōstrutis collustrata. Alia Solis, alia Lunæ, alia aliorum planetarum accessu, radio aut lumine vigent. Æstiuo solstitio ardore Solis aër incenditur, terrena flagrant, maria feruent: túmque motus illius conuersione oleæ, tiliæ, populi, vlmi, & salicis folia circumaguntur, ipsoque die alia quàm pridie facie cœlum spectant. Brumali autem solstitio aridum pulegium propendens è tectis florescit vi admodum cæca. Cichorij, Heliotropij, & scorpiuri flores ab ortu ad occasum solem insequuntur, abeuntem intuentur, cum eóque vertuntur omnibus horis, etiam nubilo die: exortu se pandunt, occasu se contrahunt. Lunæ porrò vires mare perspicuè imitatur, cuius æstus ascendente illa inualescit, descendente mitescit. Ostrearum, conchyliorum & concharum omnium corpora cum luna crescunt pariter, pariterque decrescunt. Materia è syluis cæsa cùm luna crescens iam aucta est, quod humidi fiat accessio, breui tempore marcet et carie conficitur: cæsa verò quum luna decrescens exiguo est lumine, diutius perennant. Formica interlunio semper quiescit, plenilunio etiam noctibus operatur. Soricum fibræ, numero dierum lunæ respondere traduntur. Selenites lapis imaginem lunæ continens, eam reddit in dies singulos crescentis minuentisq; numero. Vt hæc à sole lunæq; vires, sic & non pauca obscuriores quasdam sensibus incomprehensas, à cæteris planetis sideribusque mutuantur. Magnes si liber sinitur, altero extremo in arcticum cœli verticem, altero in antarcticum se contorquet. Cinerem cancri vsti, sole leonis signum peragrante luna decima octaua, Aeschrion Empiricus à Galeno laude celebratus, ad rabidorum canum morsus afferebat. Sexcenta eius generis rectè philosophantium sententia confirmat, docérque pariter qui planetæ & quæ sidera, vnicuique corporis particulæ, & quæ vnicuique tum animantium tum stirpium generi præsint: quæ siderum consociatio morbos ingeneret, quæ salutaria profligandis illis remedia ferat. Hac inspectione cognitionéque rerum, mox ratione comprehenditur, quo tempore rerum proprietates cum mundi spiritu illabuntur, insuntque rebus efficacissimę, & quando herbas stirpesque singulas legere, quando componere, quando ad curationem adhibere

bere expediat. Ea obseruatio cœlestia vtiliter accommodat, aptatque terrenis, & remedia plenis integrisque viribus opportunè sufficiens, opera nauat admiratione digna, ad quæ non alius quisquam accedet, iisdem etiam subsidijs instructus. Hinc quas veteres magna vigilantia peruestigarunt rerum proprietates, nunc permulti irritas comperiunt, quarũ vsu intempestiuo plerunque fraudentur. Non pauci, scio, Astrologiam superstitiosa rerum vanitate contaminarunt, alij nefandissimis anilibusque figmentis consperserunt, alij libertatem animi actionésque nostras siderum necessitati perperàm obstrinxerunt. Cæterùm elementorum corporúmque naturalium vires, cœlestium motu viribusque teneri atque conseruari, quis iam eat inficias? *Brut.* Tu nobis admirabiles noscendarum proprietatum desiderij igniculos accendis. *Eudox.* Nec sine causa. Est quippe ea vtilissima præstantissimaque cognitio, quæ nos vnà scientissimos reddat: difficiles tamen salebrosósque aditus habens, quasi deserta prætermittitur.

Multa tegit sacro inuolucro natura: neq; vllis
Fas est scire quidem mortalibus omnia: multa
Admirare modò, nec venerare: neq; illa
Inquires quæ sunt arcanis proxima, nanque
In manibus quæ sunt, hæc nos vix scire putãdum:
Est procul à nobis adeò præsentia veri.

Vna proprietatum cognitio res ipsas exercet, reliquæ omnes vix aliud quàm verba. Quæ quum ipse mihi ante oculos propono, iam ferè anteactorum laborum me tædet vehementerque pœnitet: idemque opto quod Euripides vt res ipsę cum hominibus colloquantur, & se quales sint explicẽt vt procul amandentur artificiosi sermones. *Br.* Vt Polypus cirros suos auctos deuorat, ita & tu optime Eudoxe peritior iam factus, mihi videris redundantẽ hanc tuã eruditionẽ fastidire atque refutare. Agè verò proprietates istæ rerum siue à primo semine, siue cælitùs deductæ sunt, quum in

 ani-

animantes aut in ſtirpes inſederint, cuínam potiſsimũ illarũ parti inhærent? *Eudo.* Quum illæ ſint formæ proprietates, neceſſe eſt omnino in ipſa forma proximè inſideant, & in ſpiritu qui eſt formæ vehiculum: at nihilominus penetrant & in totam illarum ſubſtantiam, hinc & totius ſubſtantiæ proprietates appellantur. *Brut.* Dic paulò explicatius. *Eud.* In viuentibus multæ vires inſunt, quæ illorum extinguuntur interitu: regulus viuens, non autem extinctus, viſu enecat. Cor hirundinis palpitans deuoratum, conferre creditur ad memoriam & intelligentiam. Turturis cor ad febres omnes intermittentes, ſi viuens calénſque voretur: Anas viua ventri admota, tormina compeſcere: Scorpius ſuo vulneri impoſitus, iniectum virus exhaurire: viuens aranea iuglandis teſtis incluſa colloq; ſubnexa, quartanam depellere. Hæc & quæcunque non niſi viuentia agunt, præcipuas vires in ſpiritu & forma viuentis obtinent. Multa autem tum in animantium tum in ſtirpium genere morte extincta, vires etiamnum retinent: ſed quas multo efficaciores habebant dum viuerent. Et partes & excrementa tum ſtirpium, tum animantium è viuis illis, tacitas vires habent multo efficaciores quã quæ è mortuis eximuntur: & quæcunque à mortuis ſumuntur, efficaciora ſunt cruda quàm cocta. Ranarum oculi ante ſolis ortum eruti, viuis illis in aquam dimiſsis, alligati tertianas abigere traduntur, omnium ſerpentum dentes euulſi, quartanas ſanare: talpæ viuæ dens, dentium dolores compeſcere cõtactu. Omnium ſtirpium flores, ſurculi, comæ, radices deprehenduntur tacitis viribus præſtantiores è virentibus recens lectæ, quàm aridę, & omnes crudæ quàm coctæ: quemadmodum & hominis calua, ad epilepſiam, oſsiculum è poplite leporis ad nephritidem, & ad arthritidem flatulentam, inteſtinum lupi ad colicum dolorem, piſcium quorundam oſsicula ad calculum, cor corui geſtatum ad inhibendũ ſomnũ, cor veſpertilionis ad hũc accerſendũ, ceruorũ exuuię ad ſenectuté, & quæcunq; horũ ſimilia traduntur. cruda ſunto, in qua fortè qualitate excellãt ſtomacho infenſa. Vt enim viuentiũ interitu extincto ſpiritu, magna ſimul cœleſtis quæ eo tenebatur vis perit: ita coctiõe ignisq; feruore multa diſſipãtur quæ derelicta fuerant. Eo quippe vnumquodq; inte-

grioribus

grioribus pollet facultatibus, quò propius ad primam originem accedit. Multorum nihilominus vires eousq; penetrauerunt, vt non solùm in spiritu & in tenui substantia verùm etiam in crassiore materia & in tota substantia firmius inhæreseant: permaneántq; abeunte totius forma, illiusque temperamento dissoluto. Nã quæ ex herbis, aut ex alijs purgantibus medicamentis, aqua vaporario elicitur, purgandi vim etiamnum retinet, aut deleteriam si herbæ in deleterijs fuere. Qui ex hydrargyro exustione fit puluis, præcipuas illius vires habet. Vstarum cantharidum cinis vrinas abundè mouet, estque vt cantharides deleterius. Cancrorum vstorum cinis, demorsorum à rabido cane amuletum est. Hoc quicquid de proprietatum situ quæsitum est, sic rursum expediam. Occulta rei proprietas tota quidem è forma, & è tota rei substantia manat, apta tamen & varia subiecti præparatione quo suscipiatur conserueturq; indigens, quæ magnũ habet ad iuuandum impediendúmue momẽtum. Quanquã igitur tota è rei forma existit, non tamen in illa duntaxat posita, sed quodam modo in totum subiectum corpus diffusa: & prima quidem illius origo atq; fons è forma, sed cuius vis & habilitas agendi in totum deriuatur ac pertinet. Id quod perinde est ac si dicas, proprietatem à forma toti subiecto impertiri. Hæc sic habere argumento est, quòd immutata subiecti preparatione, ea ipsa proprietas aut acutius, aut hebetius agit. Succinum attritu incalescens, & pharmacum nostro calore suscitatum, celerius valentiúsque redditur. Quum itaque in simplici corpore forma in omnem materiam penetrauit, simul in eam suas omnes vires & proprietates infixit, adeò quidem tenaciter, vt etiamsi forma pereat totiúsque temperamenti ratio dissoluatur, proprietates nihilominus permaneant, licet quadantenus immutatæ & infractæ. Nihil igitur mirũ videri debet si vapor aut aqua arte è stirpe elicita, stirpis vim proprietatemque retinet, aut si cantharidum cinis deleterius est, vrinasq; mouet, & vesicã exulcerat. *B.* O Deum immortalem, quos mihi aculeos isthac interpretatione infigis? quàm dulci & iucunda recordatione animum exuscitas? Tu mihi refricare videris purioris philosophiæ memoriam propè intermortuam, & vulgaris illius cauillis obrutam. Agnosco quàm sit difficile in tanta

philoſophantium turba, cernere quid potiſsimum ſequatis. Quod ipſe interpretaris, nunc primùm recordor ſæpius me certa oculorum fide animaduertiſſe. Etenim fuſilis & metallicæ illius philoſophiæ τῆς χημείας vt certè multorum quum longa peregrinatione cum primis ſtudioſus exiſterem, exercitatiſsimo admodum præceptore vſus, ex vnoquoq; tum ſtirpium tum viuentium genere ſubſtãtias elicui planè varias, primùm quidem aquam, eamq; vberiorem ſi ſtirps virebat, parciorem ſi areſcebat. Deinde oleum, non id quidem pingue ac ſordidum, quale preſſu ex amygdalis & ex pleriſque ſeminibus trahitur, ſed artis præſtantioris opus, quod tempore nec ranceſcat, nec facilè corrumpatur. Id autem duplex, vnum tenue & albicans, alterum ſiccius atque rubens: poſtremò fecem terrenamq; ſubſtantiam ſubſidentem inſtar cineris atri & exuſti. Hac diſſolutione conabamur miris artibus, ex vnoquoque corpore quatuor illa rerum primordia, quæ ortu natura permiſcuerat, ſeiungere, aquam in concreto vapore, aërem in oleo albicante, in rubente ignem, in fece terram. Cæterùm neutiquam præſtare licuit, vt ex iis quicquam prorſus ſimplex purumq; ſecerneretur: quòd, vt inquit Augurellus,

Quæ miſcet natura potens confundit eodem,
Haud ars vlla poteſt prorſus diſiungere.

Quanquam autem ſecreta hæc ſimplicia non ſunt, puriora tamen quàm in permiſtione elucent, iiſq; ignis beneficio nõ parũ ſordidæ materię ab elementis contractæ deceſsit. Quocirca ſi quæ denſandi, aſtringendi, corroborandi, detergendi, aut aliæ à materia vires inerant in compoſito, hæ in ſecretis illis minore ſunt efficacia. Iam verò totius ſubſtantię proprietate, de qua maxima eſt noſtra diſputatio, nuſquã ſeorſum puram conſiſtere deprehendimus, ſed in ſingula illa etiamnum ſecreta penitus immergi. Infirmiorem in aqua, quę præſertim è ſtirpe viridi proliciebatur: in ea quippe humor exuberat alimentarius, nondum ſtirpis vim omnem ac proprietatem adeptus. Efficaciorem in oleo, multoq; in rubente quàm in albo: illud ſiquidem & odore, & ſapore totius ſubſtantiam referens, propria ſedes dignoſcitur inſiti ſpiritus & caloris, in quibus proprietas tota ſubſiſtit fouetur q;. A fece terrena & ab aquoſo humore quaſi ab impurorum elemen-

torum vinculis vindicatum oleum, purius quidem euadit, perindeatque venarum sanguis ab alui fece, & ab vrinis expurgatus. In terrena porrò substantia & in illa derelicta fece, nonnihil etiam occultarum virium manet, quod & arte eximi potest. Fex vritur dum prorsus albescat & in calcem redigatur, quæ certè proprio humore aptè dissoluta eximijs viribus præcellit. Qui neglecto quatuor substantiarum dirèmptu, quippiam secernere student in quo maxima sit proprietatis efficacitas, & illa quæ multis dici solet quinta essentia, primùm è re subiecta aquam lento vaporario prolectant, hac deinde feces respergunt vt secundo humorem eliciant: sicq; septena respersione & expiratione feces torreri non sinunt, & ex his vim facultatemq; omnem exhauriunt, aquæ, maximeq; assidenti oleo innixam, quę ad multa vtilis accommodataq; sit. Quinetiã exceptas aquas vase pelicani effigie multa agitatione anfractuq; longo circulantur, quò hæ vires sortitæ efficacissimas, in quintæ illius essentiæ naturam vix vlli corruptelæ obnoxiam facessant. *Phi.* En multa refers admodum recondita: quibus augurer maiora te & abstrusiora de peruulgato illo multisque decantato philosophorum lapide subolfecisse. *B.* Non olfeci modò verumetiam de hoc nõ parum fortasse degustaui. *Phi.* Et fortasse magno tuo damno. *B.* Immo lucro fœnoréq; maximo, vt qui eo studio verum cõprobauerim, quod fabuloso figmento vobis haud absimile putatur. *Ph.* Quid hoc quæso rei? *B.* Indignis hæc impertiri nefas. *Eu.* Etiam si iam dies inclinet, dic tamen rogatus, nec in amicorum sodalitate celes, quid hac de philosophia acceperis. *B.* Dicam vestro hortatu, non hunc totum thesaurum depromptuus, sed edocturus quàm verè subsistat. Ne vos autem insolens nominum sermonisq; obscuritas offundat, quæ patres vmbra & ænigmate obuelarunt, in apertum & in clarissimam lucem proferam, strictim tamen & quàm breuissimè. Lapis philosophicus, elixir Arabibus, gignendi propagandiq; auri verũ semen, non è sulphure, non ex argẽto viuo, non ex vllo cæterorum quæ multi fraude proponunt, sed solo ex auro eoq; purissimo quærendus vestigandusq; est.

Hordea cui cordi, demum serit hordea, ne tu
Nunc aliunde pares auri primordia: in auro
Semina sunt auri, quamuis abstrusa recedant

Longius, & multo nobis quaerenda labore.

Nihil est in vlla naturæ parte quod non in se genetis sui semen contineat, sed quod vix possit arte prolici. Ex solo autẽ auro potest. Quum enim maxima vis seminis in oleo quodam inhærescat, id quidem in cæteris inflammari cremariq; igne solet, in auro autem non potest, qua ex causa id nullius ignis ardore torteri absumi ue potest, & omnẽ artis vim tolerat. *-vni quoniam nihil deperit auro*

Igne, velut solum consumit nulla vetustas,

Ac neq; rubigo aut ærugo conficit vlla,

Cuncta adeo firmis illic compagibus hærent.

Fœcundum autem id semen sic etuito. Auri putissimi vncias duas, atgenti viui magno artis studio pręparati decuplo permisce, igneq; languido dissolue, dum argẽtum viuum prorsus expiret, pristinumque auri pondus subsideat in atrum puluerem tedactum, qui tamen liquatus possit in propriam auri naturam redire. Ex hoc dein puluere igne acerrimo vaporarij aquam continentet elicies, dum puluis totus in cinerem candidissimum, & in calcem deuergat. Calcem septies aqua respetge, quæ & toties expiratiõe inde prolecta sit: omniq; arte elabora vt hæc impulsione & incursione crebra sese extenuent, & ab omni sorde feceque purissima teddant, vires summas consequuta. Hæc duo sunt totius artis operisque conficiendi primordia, in quibus mundi quatuor elementa deuinciuntur. Nam in aqua aër etiam inest, in calce terra atque ignis: sitq; quod in smaragdina Hermetis tabula tanquã insculptũ mysteriũ, legim⁹. Ascẽdit a terra in cœlũ, iterumq; descendit in terram, sicque vim recipit superiorum & inferiorum. Qui ænigmate hæc contexerunt, aquam appellant argentum viuũ, calcem verum sulphur, quorum permistione lapis fit, perinde atque ex aqua farinaque panis. Alij aquam spiritum viuentem, terram fermẽtum: alij illam marem, hãc fœminam dixerunt, quorum complexu et coitione procreatur infans. Hoc autem postremum vt compleas, calcem puram obturato vase reconde equino fimo calẽte diebus quadraginta, dum in humorem album & crassum liquescat. In hũc iustis dierum interuallis aquam sensim infunde, ea quidem via et ratione quam artis periti ad vnguem explicarunt, vt calx aquam suam omnem sensim combibens quasi illinc

enutri-

enutrita, in lapidem verum concrescat. Quàm variam colorum mutationem hoc temporis curriculo debeat lapis subire, & quæ indicia illius consummati perfectiq; existant, expressum etiam ab illis patefactumque est. Hic thesaurus immensus, hoc verum elixir, hoc frugiferum auri semen, cuius drachma si in ducentas & quinquaginta liquati plumbi aut stanni drachmas infundatur, id vniuersum in aurum purissimum conuerret. Immo etiam, vt cum poëta loquar,

Ipsius vt tenui proiecta parte per vndas
Æquoris, argentum si viuum tum foret æquor,
Omne vel immensum verti mare posset in aurum.

Ph. Heu quid rerũ audio. Equidẽ tibi artiq; cõdiscendæ me totum dedo, measq; fortunas omneis periclitandi studio deuoueo. *Eud.* Siccine è philosophia ad diuitias habendi desiderio quasi inflammatus raperis? Vide ne quod postremo additum est, fabulam detegat. Missa igitur tam vehemẽti de pecunia opinione, satis nobis sit è rebus singulis syncerum quippiam purissimumq; elicere, in quo vis illa occultarum proprietatum summa insideat. Pro qua re dilucidius explicata maximam Bruto gratiam habemus. *Bru.* At pro beneficijs in me tuis meritam gratiam debitamque referre nunquam possim.

OCCVLTIS MORBIS TACITA MEDICAmentorum proprietate succurrendum, non Empiricorum ritu sed arte & methodo. Cap. XIX.

BRVTVS.

HAnc autem de abditis proprietatibus disputationem tandem vt concludas, si qua putas arte illas ad curationem adhibendas, hâc nobis expedi. *Eu.* Est certè quidem maxima: vt enim in cæteris, ita in his curandi ratio contrariorum lege completur. Vt repletio inanitione, inanitio repletione, omnisque intemperies intemperie contraria: sic totius substantiæ morbus, medicamentis profligatur totius substantiæ proprietate contrarijs. Vnicuiq; siue in epidemiorum, siue in contagiosorum, siue in venenatorum is genere sit,

sit, peculiare quoddam remedium opponitur, secreta facultate efficax. *Phi.* Breuis hæc & expedita ratio medendi, quæ neq; philosophicis, neq; medicis theorematis, neq; vlla methodo innititur, & qua quiuis è plebe semestri optimus medicus euadat. Hinc fortasse Galenus locis non paucis facultates quæ totius substantiæ proprietate fiunt, dixit à methodo & ratione alienas esse. *Eu.* Quo te rerum istæc ignorãtia & stupiditas deuoluit? Siccine putes tam præclaram artem nullis aliarum disciplinarum ornamentis fulgere, neque illarum adminiculis fulciri? Grauis est eorum temeritas qui eximium quoddam remedium nacti, sine iudicio, sine arte, vtcunq; sors tulerit statim ad curationem proferunt. Olim Empirici ad vnumquemque morbum magna remediorum sylua cõparata, quodlibet nullo delectu ad curationem adhibebant, id si fortè parũ profuisset, continuò ad alterius opẽ concurrebant, subinde facta mutatione dũ morbus vel sponte, vel naturę beneficio quàm remedijs potius sanesceret, postremò adhibitum totius curationis causam fuisse persuasi. Hæc ratio tantam remediorum syluam pepetit, nihil vt toto obuersetur orbe, quod non in medicinæ vsum accommodetur. Medendi viam, quæ vni remediorum multitudini fidit, parùm tutam intelligens Hippocrates, ipso artis quasi vestibulo dixit, Experimentum fallax: id nimirum quod nec ratione, nec methodo, nec iudicio suffultum stabilitumque sit. Quod verò ex Galeno afferebas, facultates quæ totius substantiæ proprietate fiunt, à methodo & ratione alienas esse, non idcirco dictum putes quòd illis nulla methodo vti conueniat, sed quòd non vt quæ sunt in calefaciendo, frigefaciẽdo, humectando siccandoq;, methodis repeniãtur. Illas enim non ratione ab odore vel sapore, sed sola experientia inueniri posse. Nam, inquit Galenus, cur hic lapis tacto vulnere ex quo sanguis prorumpit, cursum eius reprimat ac sistat, haud nouimus. At cur lapis quem vocant hæmatiten, in oculares facultates indatur, haud latet: nam id rationis inuentum est. Itaque occultæ facultates quę manifesta demonstratione sciri haud possunt, methodo tamen & ratione ad morborum curationem adhibendæ sunt. *Brut.* Placet hæc interpretatio. Cæterùm quas dicimus experientia sola cognitas vires, putás ne casu & animantium imitatione

tione inuentas? quemadmodũ ferunt ab ibide clysterem, ab hippopotamo venæ sectionem, à ceruo venenatis sagittis confixo, dictami vires edoctos nos esse? *Eu.* Potuit illinc fortasse experiendi quædam occasio, & experientiæ initium deduci: at perfectio ipsáq; experientiæ fides & constantia, non nisi ratione conquiritur: Quum hic remedium adhibet ieiuno, ille pasto: hic morbi initio nec præpurgato corpore, ille inclinante iam morbo: hic in affectu simplici, ille in composito: hic in leuiore & per facili, ille in contumaci: vterq; experitur quidem, at non similiter. Existit ergo experiundi quædam ratio, qua spreta quæcunque vtilia hic experietur, ille haudquaquam probabit, aliaque perquiret: hinc sanè tot expetimẽtorum procellis & vndis demergimur. *B.* Qua quæso ratione experimenta comprobare liceat? *Eu.* Eadem nimirum qua & morborum curationem exequimur. *B.* Hanc igitur summatim breuiterq; perstringe. *Eu.* In quẽcũq; curãdum morbũ incideris, æstimandũ principio manifestũs ne is sit, an occultus: si occultus (nã manifestos hîc nõ persequor) simplex ne & solus, an manifesto implicitus. Quum occulta pernicies inuasit, si purum corpus erat & integrè sanum, ferè solet simplex & solitarius esse morbus: sin verò vel plethora, vel cacochymia, vel obstructione, vel alia causa præter naturam corpus tenebatur, vix potest qui inuadit occultus morbus simplex esse. In hoc igitur curando non antè afferenda sunt remedia quę totius substantiæ contrarietate eum profligẽt, quàm plethoram, cacochymiã, obstructionem aliámue causam medendi arte summoueris. Siquidem hæ & occultã perniciem fouent, & antidotorum vires infringunt. In cacochymia quæ præsertim ventriculum, primas venas visceráq; occupauerit, occultæ medicamentorum vires quasi sepultæ franguntur & hæbetescunt, perinde atque si in lutum sordidissimum demergerentur. In obstructione pręclusæ sunt & impeditæ vię quibus iter est ad sedem affectam, nec eò potest antidotus integris viribus peruenire. In plethora etiam obstructio fere subest, quibus ex causis infirmæ & parùm efficaces redduntur medicamentorum vires. Itaque non antequã hęc vitia solueris occultæ medicamentorum proprietates vtiliter afferentur. Cęterùm si simplex, occulta pernicies eaq; sola subsit in corpore, statim non alia curatione præmissa conue-

conuenientia remedia afferantur, tum ad id eius quod etiamnum futurum est, tum ad id quod factum iam est. Quod fieri potest futurúm ue est, inhiberi debet & intercipi, idq; efficiẽre illius causa sublata: hæc si in aëre fuerit, accenso igne, vel refrigerantibus, vel odoribus qui tota proprietate sint efficaces, vel alia omni arte corrigetur, dum purior aër euadat. Pauca erit respiratio, à pleniore victu, à vehemẽti exercitatione, & ab omnibus causis abstinendum quæ crebram magnamque respitationem inducunt. Quum vel à contactu vel ab introsumptis pernicies contracta fuerit, peruestigandæ & discendæ sunt illius causæ, quas posteà declinare non difficile sit. Nam virulentas bestias, aut inquinatorum hominum consortia, & loca quibus ij habitant vitare possumus: & qui in veneni suspitione sunt, ad esculentorum potulentorumque saporem diligenter attendere, & aliqua præsumere possunt, quæ veneni vires hebetent. Quod porrò morbi factum iam est, summoueri debet per ea quæ extirpant, retundunt & extingunt. Extirpant autem quæcunque virus exhauriunt, foràsque proliciunt. Qua in re & veneni pernicies visq; tenenda, & qua parte & quàm pridem intro subierit. Primo quoque tempore, etiam si nondum perniciei signa compareant, virus antequam inualescat et altius in corpus illabatur visceraq; tangat coërceri debet, simulque valente auxilio reuelli, absorberiq;, alioqui exitiali vi & pernicie occupatis iam visceribus, frustra succurritur. Idq; ea sede reuellatur qua conceptum illapsúmque est. In morbis pestilentibus per os & nares valida expiratio concitetur, quę et pulmones & partes cordi vicinas exinaniat, moxq; aërigni expurgatus aut odoratus, cardiacús ue vapor inspiretur. In morbis cõtagiosis paulò supra partem primùm infectã, vincula (si fieri commodè potest) arctissima inijciantur, deinde pernicies protinus eliciatur: primùm quidem exuctu facto ab eo qui ieiunus non sit, qui et os vino colluerit, et cotoneum malum præmanderit, vel qui olei exiguum ore cõtineat. Quum suctio tuta nõ est, gallinacei dissecti etiamnum proprio calore tepentes, percusso loco circumuoluuntur: vel gallinæ viuæ podex loco adhibetur dum intereat, alia subinde mutatur dũ suo calore & spiritu partis venenum exigat. Locus etiã spõgia noua fouẽdus, quę vel in lixiuio fermentorum aut ficus, vel in

vel in posca, vel in acri salsamento, vel muria, vel aqua maris maduerit. Scarificatus altiores imprimendi, vt cum sanguine virulenta materia profundatur. Affigendæ cucurbitulæ cũ largiore flamma, quæ foras euocent. Emplastra ex porro, cæpa, allio, sinapi, adiecto sale aut nitro, interdum aut ex tapsia aut ex cantharidibus imponuntur, quæ venenum elicere & discutere queant. Loci in carne facta circunscriptio & quasi circinatio virus intro subire non sinit, idque cum sanguine profundit. Interdum & hamo prehensa cato scalpelliq; acie circũscripta amputari debet. Vstio candente ferro virus omne domat & absumit, nec in membra insinuari patitur. Quũ verò crustæ decident vlcus diu sordidum & manans prorogetur, ne illius labra coalescant, obducaturq; cicatrice. Sectio ictæq; partis (si extrema ea fuerit) amputatio in extremis & præsentibus serpentium ictibus imperatur. In venenatis porrò affectibus quum assumptum venenum est, sine mora virus foras exhauriatur priusquàm inualescat. Vomitio protinus concitetur hydrelęo tepente, aut butyro, aut adipe anserino ex aqua calente, aut maluæ, aut seminis lini, fœnigræci, aut vrticæ decocto. Quæ singula præsertim oleum, non modò vi relaxante vomitiones mouent, sed et perniciei vim acrimoniamq; obtundunt. Quinetiam reliquiæ intestinis inhęrescẽtes, clystere acri deducendæ, in quo hieræ tum simplicis tum compositæ, & mellis & nitri magna vis insit. Hęc igitur sunt quibus elici extirpariq; venenum potest, quorum optimum quodq; & rei subiectæ conuenientissimum deligetur, si partis à qua id prehenderit situs & natura æstimabitur: si quanta sit veneni pernicies, & quàm pridem inuaserit compertũ fuerit. Cæterùm quoniam plerunque hisce præsidijs tota vix pernicies elici potest, huius quicquid reliquum fuerit, obtundi restinguiq; debet. Obtundunt quęcunq; manifestis qualitatibus illius furorem vim acrimoniamq; hebetant & consopiũt. Id genus sunt in pestilẽtibus morbis frigida & stiptica, vt aquę frigidę potus, mali punici, citrei medicię succus, omphacium, oxalis, acida omnia & medicamenta hisce viribus prædita. Odores ac suffitus qui eisdem polleant facultatibus. Si intro sumpti veneni suspicio est, eius vis obtundetur vel oleo, vel butyro, vel anserino adipe, vel iure pinguioris carnis, & gallinaceorum, vel maluæ, altheę, lini aut fœnigrę-

ci, ptisanæ cremore, vel lacte schisto, vel lactis potu pleniore, in quo etiam cucumeris semina cōtrita sint. Omnium siquidem vis leniēdo, veneni acrimoniam hebetat, ipsumq; quasi consopitum in aluum deturbat. Confert præterea venarum ductus obstruere vel astringere, ne tam repente vis illa veneni in viscera in principesq; partes inuadat. In id efficaces bolus armena & terra lemnia, quę etiam cōmuni dote prosunt. Item halicæ, orizæ, tragi aut tritici pultes. Venenatarum bestiarum acceptum virus obtunditur & membratim peruagaturum infrenatur, tum his quæ nunc dicta sunt, tum alijs quibusdam acrioribus, vt vini meracioris pasśiq; potu, alliorum, pororum, cæparum & omnium acrium esu. Quum enim difficilè hæc coquantur, multosque dies eorum vis & qualitas remaneat, putant hoc tēpore perniciem illorum vehementia & acrimonia obtundi & arceri ne altius penetret. Hæc vniuersa in occultorum venenatorumque morborum curatione pręmittēda, & vt vniuscuiusque status conditioq; feret accommodanda, sine quibus vix quisquam posśit, vel ampla remediorum supellectile vndique instructus, tutam efficacemq; sanationem suscipere. Quæ si via & ratione stabilita confirmataque sunt, constat non sine arte & methodo ad occultarum proprietatum opem cōcurrendum, sed summam esse artis potestatem, eamque vbique primas obtinere. Leuiusculos incipientesq; occultos morbos ars generalis interdum cohibet: at integra perfectaque sanatio his duntaxat completur, quæ perniciei atque veneni vim omnē aut restinguant, aut exterminent. Id autem alia communi, alia peculiari dote præstant: communi quidem, bolus armena, terra lemnia, dictamus, pastinaca, ruta, Aristolochia, theriace, mithridatium, aliaque nō pauca à Dioscoride octaui libri calce conscripta. Quæ porrò peculiari dote vigent, alia occultos, alia manifestos morbos expugnant. Anginæ siquidem simplici manifestæque inflammationi hirundinum vstarum cinis, & albi canis stercus proprietate succurrit: Asthmati, vulpeculæ pulmones: colico dolori, è lupi intestino cingulum: Calculo, hircinus sanguis: non substantiarum disśidio, sed amicitia et similitudine quæ partibus offensis affines sunt. Occultis verò morbis obsistunt, quę antipathia & totius substātiæ disśidio vires habēt. Vt sua cuiusque veneni atque morbi species

ſpecies: ita ſua cuiuſque eſt antidotus, id ſecretiore proprietate exterminans, aut intrò ſumpta, aut ſuffitu odoreq; hauſta, aut foris adhibita. Proprietatum quidem cognitio, omnium præſtantiſsima atque nobiliſsima, nos vna locupletare ornareq; poteſt. Ardua ſanè illa & procul à noſtris ſenſibus poſita, tota quippe ex naturæ inſpectione cognitioneq; naſcens. Illa autē puriſsima ſimpliciſsimaq; rerum natura nullis ſenſibus obuia, ſola mente comprehenditur. Hanc ſi oculis et re ipſa cerneremus, continuò in ea quaſi in ſpeculo proprietates omnes nobis elucerent. Quanquam autem latent, naturę arcanis multaq; obſcuritate inuolutæ, præ ignauia tamen ſinendæ non ſunt, ſed inueſtigandæ diligentius, non è primis tangendi ſecundiſue qualitatibus, non è ſapore, odore, ſono vel colore, verùm è ſolis effectis et operibus, quę tum longa vſus obſeruatione, tum optimorum authorum monimentis comparata confirmataq; ſint. At verò quoniam inclinato iam die ad veſperū perducta eſt diſputatio, huic modum finemque conſtituam, vt pauliſper laxemus animos, & à ſeueritate ad hilaritatem riſumque traducamus: vos autem diſputationis ſtudio incenſi totiuſque memores, otio maiore in abditarum proprietatum cognitionem aliquando acriùs grauiuſque incumbite.

FINIS.

QVAE MAXIMAM NOSTRAM diligentiam fefellere, sic castigato.

Pagina	Linea	Errata	Legendum
19	34	accidens	arridens
24	37	è quāuis	quāuis è
32	25	creantur	creãntur
66	35	gestanti	gestati
108	4	appellante	appellente
118	2	substantiæ	substantia
120	32	materiæ deriuatis	materie deriuabis
151	4	xus, rei	xus. Rel.
160	20	elementum	alimentum
166	36	ob	os
198	12	scammas	squamas
120	11	κραῦρορ	ψαθυρόρ
202	13	esse tia, gra	essentia. Gra
205	23	crocodilli	crocodili
219	1	uentril s	uentriculos
224	19	dare, uoluit	daret, ualu t
243	23	nec uenerare	nec non uenerare
253	27	prhenderit	prehenderit.

Ad reliqua, si qua fortè occurrant, æquus lector facilè conniuebit.

